

1956

1956. január 1.

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy a *Vasárnapi Sportújság* nyereménypályázatának népszerűségi versenyén Bata Ognjenov szabadkai labdarúgó után Harangozó Vilmos hétszeres országos asztalitenisz-bajnok kapta a legtöbb szavazatot, és ismertette Müller Mária szabadkai tanuló levelét, aki megírta, miért tartja Harangozót Vajdaság legnépszerűbb sportolójának: „Mivel nincs meghatározva, hogy melyik sportágból kell kiválasztani a legjobb és legnépszerűbb sportolót, ezért én az asztaliteniszezők közül választom ki, mivel én is a suboticei Spartakus csapatának a játékosa vagyok. Most egy olyan játékost mutatok be, akit nemcsak Vajdaságban, hanem világszerte ismernek. Ki lenne az más, mint Harangozó Vilmos, akit mi Kicsi bácsinak hívunk. Kicsi bácsi többszörös országos asztalitenisz-bajnokunk. Tehát már megokoltam, miért a legjobb. Most a népszerűség van soron. Mint általában a sportemberek, ő is rendkívül népszerű, és nemcsak mi, hanem mindenki szereti. Ő tanít bennünket, neveli az ifjabb generációt és reméljük, hogy mi is olyan hírnévvel kerülünk ki a Spartakus asztaliteniszkлуб falai közül mint ő.”

1956. január 3.

Az Újvidéki Rádió *Gyermekműsora* közölte, hogy a Képzőművészeti Tanárok Vajdasági Egyesülete és a Gyermekbarátok Tartományi Szervezete „gyermekrajzpályázatot hirdet a következő témákkal: 1. Zmaj Jovan Jovanović egyik versének szabad illusztrálása; 2. Szabad témaválasztás [...] Minden munka hátlapjára a következő adatokat kell felírni: a beküldő neve, születésének ideje, nemzetisége, az iskolájának neve, valamint a pályázó pontos címe”.

1956. január 7.

A topolyai Járási Magyar Színház bemutatta Sulhóf József *Románc* című színművét Garay Béla rendezésében.¹

1956. január 8.

Debreczeni József [Brunner József] az Újvidéki Rádió *Filmhíradójában*: „Sok esztendő után ismét magyar filmet játszanak Jugoszláviában. A háború utáni magyar filmtermés három végleg lekötött darabja Fábry Zoltán *Életjele*, a Keleti Márton rendezésében felvett *Fel a fejjel* és a *Liliomfi* közül ez utóbbit máris pergeti zsúfolt házak előtt az egyik belgrádi mozi [...] Mindenesetre érdekes a találkozás a megújhodott magyar filmmel, amelynek háború előtti hagyományai, ha nem is ragyognak, de nem egészen dicstelenek, főként technikai síkon. A Horthy-évtizedek egész művészi élete látszatélet volt; bújócska a toronymagas problémák és földszintes igények között. Tojástánc a nyomorúságos való és a sekély viccelődés keskeny korridorán, ahol persze legtöbbször a művészi szándék bukott orra. Burleszkizű struccművészetté közönségesedett így a magyar film is, hiába voltak világviszonylatban elsőrangú rendezők és színészek, akik korrektül megtanulták a felvevőgép leckéjét. Az a magyar mozgókép, amelyre visszaemlékszünk, jórészt vászonra transzponált kabarétréfa volt, ha vígjátéknak is nevezte a színlap, s nem haladta meg a melodráma szerény igényeit, amikor drámának hívták. A *Liliomfi* igényesség szempontjából haladást jelent. Az első hozzánk került háború utáni magyar film témaválasztásával tanúsítja a különbséget. Az újklasszikus komédia finomabb hatásaira pályázik, s nem a közreműködő gárda jó szándékán múlik, ha időnként mégis visszahullik a körüti kabarétréfák dialektusába. A filmet rendezők és színészek csinálják, akik felett nem áldozhat le büntetlenül egy oly hazug emberöltő, aminő a Horthy-Magyarországon pusztított. Makk Károly, a rendező lehet, hogy új ember, de iskolája kiabálóan a régi. Vagy talán a közönség igényei se növekedtek olyan mértékben, hogy végleg lomtárba lehetne dobni a kabaré szó- és fintortárát? [...] Ennyit az első belgrádi magyar filmbemutatóról kritika

1. ÚR, 1956. január 10.

helyett. A *Liliomfi* sajnos nem kelti azt a benyomást, hogy a sokkal fiatalabb jugoszláv filmnek különösen sok tanulnivalója lenne a magyartól. Mindenesetre érdeklődve várjuk a folytatást.”

Sinkó Ervin Herceg Jánosnak: „A mellékelt kis cikkkel talán élénkül majd a *Híd* az aktualitás szempontjából. Egyébként még nem kaptam meg a *Híd* utolsó számát, talán az adminisztráció felejtkezett meg rólam. A tartalomjegyzéket a magyar újságban olvastam, s onnan látom, hogy Fejtő [Ferenc] is szerepel a munkatársak közt. Ez jó. De ezzel kapcsolatban szeretném felhívni a figyelmét egy véleményem szerint igen tehetséges, másik Párisban élő fiatal magyar íróra: Faragó Lászlóra. Én annakidején odaadtam Majtényi elvtársnak Faragó *Bábjáték Marseilleben* című kisregénye kéziratát, s ígéretet is kaptam, hogy ebből az igazán szép könyvből közöl majd a *Híd*-ban egy részletet. Hátha most Ön beválthatná ezt az ígéretet? Faragónak most jelent meg franciául egy regénye, és bizakodva ír nekem arról, hogy mennyivel jobban szeretne magyarul írni. Talán jó volna, ha Ön egyenesen írna neki [...] ő biztosan hasznos munkatársa lehetne az új *Híd*-nak. A felesége Nyiri Éva, akitől a *Híd* már közölt verseket.”¹ > 1955. december 27.

1. Sinkó Ervin levelezése II., 58. 72.

1956. január 9.

A *Híd* Tanácsa megvitatta a folyóirat helyzetét, és javasolta a Szocialista Szövetség Tartományi Választmányának, hogy a szerkesztőbizottság tagjai Herceg János felelős szerkesztő mellett a következők legyenek: Ács József, Bori Imre, Farakas Nándor, Fehér Ferenc és B. Szabó György.¹

1. *Híd*, 1956. 1.

1956. január 10.

Budapesten ismét megkezdődtek a függőben lévő gazdasági és pénzügyi kérdések rendezésére irányuló titkos magyar–jugoszláv tárgyalások,

de 18-án ez alkalommal is sikertelenül fejeződtek be.¹ > 1955. szeptember 5.; > 1955. szeptember 24.

Herceg János Sinkó Ervinnek: „Először verseit köszönöm meg, amelyeket már nyomdába is adtunk, s amelyek finoman és mégis megrendítően érzékeltetik a korszellemet, s fejezik ki a Maga egyéni sorsát. Viszont a francia politikai helyzetet taglaló írása sajnos későn érkezett. Semmiképpen se tudjuk ebben a számban közölni, mivel pedig attól félttem, hogy jó egy hónap múlva cikke sokat veszíthet időszerűségéből, a mai postával elküldtem a *Magyar Szónak*, s kértem őket, hogy lehetőleg már vasárnap közöljék. Remélem, nincsen kifogása eljárásom ellen. Jobb megoldást nem találtam, mert a rádióknak hosszú, a 7 *Nap* külpolitikusi pedig igen bölcs emberek. Oda már inkább szépirodalmat küldjön az ember. Utolsó levelei egyikében azt írta, hogy regényen dolgozik. Nincsen még egy olyan kerek részlete, amelyet szívesen engedne át a *Híd*-nak? Az *Áron szerelméből* is közölnék, ha lenne itt valami belőle. A *Híd* új kiadóhivatala már bizonyára elküldte azóta az utolsó számot. Szívesebben venném, ha a Párisban élő Faragó Lászlótól kérés nélkül kapnék kéziratot. A kérés mindig kötelezettséget is jelent, s én már néhányszor megégettem magam. Mit tudom én, hogy egy ilyen más éghajlathoz szokott ember mivel lepne meg. Mindenesetre nagyon köszönöm figyelmeztetését, amelyből a *Híd* iránti jóindulatot és segíteni akarást érzem. Bizony ránk férne egy kis segítség.”²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; MOL XIX-J-1-j-4a-009764-3-1955.; MOL XIX-J-1-j-1a-005011-1-1957.; Feljegyzés a Budapesten 1956. január 10–18-án folytatott magyar–jugoszláv gazdasági tárgyalásokról, 1956. február 3. MOL XIX-J-1-j-4a-009764-3-1955. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 59. 72–73.

1956. január 11.

A szabadkai Népszínház Virág Mihály rendezésében bemutatta Kvazimodo Braun István *Fizetővendég* című vígjátékát (ösbemutató). A díszlettervező Petrik Pál, a jelmeztervező Stana Jatić volt. Fellépett: Szabó István (Boros Béla), Szilágyi László (Varjas Péter), D. Tóth Éva (Lídia), Dováth Amália (Sabatininé), Pataki László (Fabriciusz), Szabó Cseh Mária (Halasi Flóra). A darabot 19 alkalommal adták elő összesen 7468 néző előtt.¹

1. Kvazimodo B(raun). István: Előhang egy vígjátékhoz. MSz, 1955. szeptember 3. 4.; V. G. [Vukovics Géza]: Bemutató: Topolyán és Suboticán a *Fizetővendég* és a *Románc* — két vajdasági színmű. MSz, 1956. január 6. 4.; k. t. [Kolozi Tibor]: *Fizetővendég*. 7 *Nap*, 1956. január 15. 7.; M. J.: *Fizetővendég*. MSz, 1956. január 17. 4.; Gerold, Pastyik 1970.

1956. január 12.

Magyarország és Jugoszlávia kormánya Belgrádban tárgyalást kezdett a határjelek karbantartásáról.¹ > **1956. január 18.; > 1956. március 8.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; MJK 1956–1959, 361.

1956. január 13.

Farkas Nándor levele Sinkó Ervinnek: „Ady verseskötetének kiadása körüli problémáról van szó.¹ Emlékezik rá, hogy milyen különböző nehézségeken keresztül jutottunk el a megoldáshoz, mármint a verseskötet előszavának megoldásához. Tud arról a vitáról is, ami a megoldás körül volt és arról az ellenállásról, amely egyesek részéről mutatkozott Krlézsza [Krléza, Miroslav] tanulmányával szemben, amelynek helyettesíteni kellett volna az előszót. Isméri a Krlézsza által tett ígéretet is arra, hogy a meglévő íráshoz még néhány sort hozzá ad. Mindez megegyezés dolga volt köztünk és Krlézsza között. Sinkó elvtárs is segítette ezt az ügyet. Most azonban arról értesítettek a vállalatból, hogy zsákutcába került az egész dolog. A könyv szedése ugyanis

készen van már hosszabb idő óta és csak a Krlézsza írásra várnak. A múltkorába Divlják [Divljak, Dimitrije] a Testvériség–egység Könyvkiadó Vállalat jelenlegi igazgatója Zágребban járt és meglátogatta Krlézsát, hogy sürgesse az ígért írást. Divlják úgy meséli el, hogy Krlézsza le akarta magáról rázni azonban mivel kitartó volt fogadta és tudtára adta neki, hogy nem hajlandó semmit sem írni, mivel úgy értesült, hogy vele szemben Vajdaságban a magyarok között ellenszenvet uralkodnak és magyarfalónak stb. tartják Egy szóval elállt mindentől és kereken elutasította Divljákot. Képzelteti, hogy ezek után itt mennyire diadalmaskodnak és ha valóban nem lehet a dologból semmi akkor mennyire fognak egyesek saját »helyes« álláspontjuk igazolását látják benne. Ha Krlézsza ezt valóban meg akarja tenni akkor igen nehéz helyzetbe hoz bennünket. Hiszem azt, hogy valamilyen sajnálatos félreértésről van szó, hiszen Krlézsza minden kérdésről vele kapcsolatban részletesen volt informálva Rehák és én általam. Nem tudok semmilyen új dologról vele kapcsolatban, ami miatt meg kell, hogy tagadja ígéretét. Megengedem azt, hogy Divljákkal nem akart tárgyalni és igazgatót látott benne csak. Azonban mi utoljára Beogradban a Vajdasági politikai élet legmagasabb színvonalán beszélgettünk vele és ott is ígérte a segítséget [...] Sinkó elvtárson keresztül kitartott ígérete mellett.”²

1. *Ady Endre összes költeményei*. Noviszád, 1956, Testvériség–egység. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 60. 73–75.

1956. január 14.

A verseci Magyar Közművelődési Egyesület színjátszói tarka műsorral Pancsován vendégszerepeltek.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 70.

1956. január 17.

A jugoszláv hatóságok bezárták a belgrádi József Attila magyar kulturális egyesület helyiségeit.¹

> 1955. december 15.

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; Kurimszky Sándor belgrádi magyar követ 1956. február 1-ji jelentése: MOL XIX-J-1-j-16b-002109-1956.

1956. január 18.

Belgrádban aláírták a határjelek felújítása és karbantartása tárgyában kötött magyar–jugoszláv egyezményt, amelynek értelmében öt évenként felül kell vizsgálni a határjelek állapotát és azok kijavítására intézkedéseket kell tenni.¹

> 1956. január 12.; > 1956. március 8.

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. január 21.

Gál László az Újvidéki Rádió *Vidámműsorában* közölte megfigyelését: „Új, modernista irányok dúlnak irodalmunkban, kedves hallgatóink. A Bálint István éppen az imént magyarázta meg a *Dolgozóknak*, hogy a modernista író csakis a bal lábával írhat, miközben a jobb keze mutatóujjával a bal füle cimpáját vakargatja; bal kezében egy Stradivarius hegedűn zongorázik, és a fejével is csinál valamit, de ez az utóbbi nem fontos.”

1956. január 22.

Az Újvidéki Rádió *Sportbírója* beszámolt arról, hogy „a Novi Sad-i Egység kosarazó lányai Belgrád nyílt bajnokságán ma megszerezték hatodik győzelmüket is”, és felsorolta a csapat tagjait: Sütz Mária, Kozma Mária, Pilko Mária, Kiscsepegi Izabella, Feitner Vera, Helnereiner Dragica, Varbai Margit, Andrisics Brigitta, Gál Magdi, Nagy Ilonka, Bíró Teréz, Somogyi Zsófi. Edzőjük Rátgéber László volt.

1956. január 30.

Sztáncsics András az Újvidéki Rádióban beszámolt arról, hogy „A bácstopolyai magyar színház [Topolya, Járasi Magyar Színház] együttese a

múlt hétfőn a Novi Sad-i Szerb Színház színpadán bemutatta Molnár Ferenc *Ördög* című művét, amely szellemesen és eredeti módon tárgyalja a házassági háromszöget, ezt a tipikusan polgári problémát. A szegény származású Jolán és János gyermekkori szerelme azután is él még, amikor Jolán egy gazdag kereskedő felesége lesz, János pedig híres festővé válik [...] a konvenciók által rájuk kényszerített tapintat hamva alatt parázslék mindaddig, amíg Jolánt a férje el nem vezeti Jánoshoz, hogy a festő portrét készítsen róla”. Sztáncsics leszögezte: a darab „ítéletet mond a polgári társadalom kifcamodott erkölcséről [...] A közönség zsúfolásig megtöltötte a termet, és érdeklődéssel figyelte az előadást. Különösen azokat a jeleneteket, amelyeknél a színpad megvilágítása lehetővé tette, hogy jól lássa, mi történik a színen”.

1956. január

A Szövetségi Képviselőház Oktatási Bizottságának iskolareform-ügyi munkacsoportja az év májusáig nyilvános vitára bocsátotta első dokumentumtervezeteit (A nyolcosztályos iskola szervezése; A tanárok felkészítése a nyolcosztályos iskolára).¹

A magyarországi Országos Testnevelési és Sportbizottság meg a Jugoszláv Sportszövetség között megállapodás jött létre az évi közös sportprogramot illetően.²

A Jugoszláv Írószövetség felvette soraiba Ács Károlyt [Kovács Károly] és Fehér Ferencet.³

A *Híd* 1. számában Majtényi Mihály a Jeszenyinről [Jeszenyin, Szergej Alekszandrovics] szóló megemlékezést így fejezte be: „Két év előtt még hírneve csúcsán álló poéta, aki egyízben 25 000 ember előtt szavalta verseit, s a tömeg lelkesedése határtalan volt. Aztán világszavargó, aki a Szovjet határain túl eljut Amerikáig, Perzsiáig [...] Mi hajtja vissza hazájába a poétát? [...] A szteppék

végtelenjén, a nagy orosz rejtélyben, kiborult az évtized és talán az egész évszázad legnagyobb orosz poétájának álma, lelke és élete. Olcsó drámai hatás ideiktatni, hogy költőtársa és legnagyobb ellenlábasa, Majakovszkij [Majakovszkij, Vlagyimir Vlagyimirovics] öngyilkossága nyomán korholó verset intézett hozzá. S hogy pár év múlva ő maga is öngyilkos lett. Egy fiatal parasztleány dalos lelke megindult meghódítani a poézist. S olyan utakra, olyan költői ösvényekre tévedt, ahová előtte nem lépett senki. Aztán megölte magát. Tragédiájából ne vonjunk le semmilyen következtetést, legfeljebb azt: hagyjuk a költőket virulni, hagyjuk meg a hangjukat, talán ők tudják mégis legjobban, mi van a szívükben.”

Ugyanebben a számban jelent meg Kossa János [Kek Zsigmond] *Az anyanyelv kérdése napjainkban* című írása: „Idestova húsz éve lesz, hogy a *Híd*ban *Édes anyanyelvünk* címmel egy cikket sóhajtottam el a romlásra és feledésre ítélt magyar nyelvről, az írástudatlanok ezreiről, a légiókban szaporodó, nyelvüket elfelejtő, mert soha sem író, nem olvasó félalfabétákról, cirill betűkkel magyarul író gyermekekről [...] A magyar nyelvnek nem jogi státusa érdekel, ez ma már senkinek sem probléma, hanem az anyanyelvünk iránti felelősség és lelkiismeret. Mert ha ez nem volna benne életadta útitárisznyában, ha nem volna apánk-anyánktól ránkrojt, s gyermekeinknek fizetendő adósságunk, akkor is felelősségünk lenne minden dinár miatt, amit milliószám ad nekünk közösségünk erre a célra azért, hogy tisztán, szépen, világosan beszéljünk, írjunk, daloljunk anyanyelvünkön a szocialista mát és holnapot [...] Van azonban ennek a kérdésnek egy másik aspektusa is. Egy kicsit úgy tűnik, mintha visszájára fordítanánk a kérdést: vajjon hogy állunk mi nem a magyar nyelvvel, hanem a szerb nyelvvel? [...] Ma nem fegyver ellenünk a szerb nyelv, nem az elnemzettelenítés fegyvere, hanem a szocialista nemzettévalás eszköze, amely viszi előre a magyart, nem mint annak idején megtagadtatva vele a magáét, hanem nyelvével,

kultúrájával együtt a szocialista nemzet tagjaként [...] Ha életre akarjuk képesíteni a magyart, akkor arra kell megtanítanunk, hogy tökéletesen, alkotó biztonsággal kezelje anyanyelvét és szabadon, otthonosan a szerb nyelvet [...] Kétnyelvűek vagyunk, két anyanyelvünk van. Egy természetadta és egy történelemadta, ami voltaképpen egy és ugyanaz [...] eszköze, fegyvere, hangszere a szocializmusnak.”

Mindeközben G. Czimmer Anna a *Lumina* című vajdasági román folyóiratot lapozgatva megjegyezte: „Különleges melegség árad ebből a *Luminából*. Ez a Világosság nem a nagyváros hideg magasságaiból metszőkéket sugárzó neonfény, hanem inkább olyan, mint a bölcsőhelyünk fölött virrasztó lámpás meghitten körülölelő fénye [...] Nem árt néha hátranézni, nem felejtettünk-e ott valamit.”

A folyóirat közölte: „Ebben a számunkban két romániai magyar írórt mutatunk be: Méhes Györgyöt és Orosz Irént. Ez a két név bizonyára nem utal a mai erdélyi irodalom legmagasabb pontjára, de érzékelteti az eszmei és formai változást, melyhez az erdélyi irodalom tíz évvel a második világháború után eljutott.” A lap hírül adta azt is, hogy „A Jugoszláv Írók Szövetsége nemrég felvette sorába Ács Károlyt [Kovács Károly] és Fehér Ferencet. Remélhetőleg hamarosan sor kerül még néhány olyan vajdasági író felvételére, akiknek már régen ott lenne a helye a szövetségben.”

További közlések: Csépe Imre: *Gödörszéli gondok* (Vers); Méhes György: *A leszerelt káplár* (Elbeszélés); Dér Zoltán [Dévavári Zoltán]: *Szépségek vándora; Ha már így van* (Versek); Sinkó Ervin: *Versek*; Ray Bradbury: *451 Fahrenheit* (A regény első részlete); Gál László: *Búcsú Szabadkától* (Vers); Herceg János: *Terus* (Novella); Laták István: *Csak föl!* (Vers); Orosz Irén: *A vagongyáriak*; Lévy Endre: *Ember és homok* (Kelebiai riport); Szirmai Károly: *A nagy káder írója* [Munk Artúr]; Szirmai Károly: *Két vajdasági regény* (Majtényi Mihály: *Bige Jóska házassága*;

Herceg János: *Anna búcsúja*); Tomán László *könyvismertetői* (Albert Thibaudet: *Gondolatok a regényről*; Amuletti – *Primitív népek költésze*; Oto Bihalji Merin: *Savremena nemačka umetnost*). E számtól a folyóirat formátuma változott, és a szerkesztőség címeként Zombor volt feltüntetve.

1. A dokumentumokat lásd *Problemi školske reforme. Komisija za reformu školstva Odbora za prosvetu Savezne narodne skupštine*. Beograd, 1956. – 2. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. – 3. *Híd*, 1956. 1.

1956. február 1.

Vlah János az Újvidéki Rádióban a nemesmiliticsi pártértekezletről tudósított: „A beszámolóból leszögezhetjük, hogy eredményeket értünk el a Népi Ifjúság Szervezetének tömegesítése terén, és ha a többi tömegszervezet problémáinak megoldásához is ilyen szervezeten fogott volna hozzá a Kommunista Szövetségének Községi Bizottsága, akkor kétségtelen, hogy ezekben a szervezetekben is nagyobbak lennének az eredmények – mondotta felszólalásában Visinka András, a Kommunista Szövetsége Svetozar Miletić-i Szervezetének titkára a napokban megtartott évi értekezleten [...] Megemlítették továbbá, hogy a miletići kommunisták egy része nem tisztázta még teljesen a vallás egyes kérdéseit sem, sőt a szervezet néhány tagja – állításuk szerint – nem vallási érzelemből, hanem »csak szokásból« keresztteti gyermekét a templomban vagy ünnepli a karácsonyt. Ezek a tagok nem gondolnak arra, hogy ilyen cselekedeteikkel eltérnek a marxista eszmétől.”

Károlyi Mihályné Sinkó Ervinnek: „A Férjem Emlékiratait a *Sunday Times* Bertrand Russell által ösmertette, a főhelyen – ott ahol nagyon ritkán reviewolnak könyveket, kivéve Churchill-ét vagy más hasonló fontosságú mémoirt. – Megjelent egy Baldwintól, ugyan abban a lapban – de sokkal rövidebb és kevésbé fontos helyen. – Mindenki egész oda van, hogy milyen gyönyörű

rú a Review. Pár szóban eltalálja M. jellemének legfontosabb vonásait. Mellékelve küldöm. Még hosszabb volt az eredeti, de le kellett rövidíteni a hely miatt. A vége, ami kimaradt, az volt, hogy a mai szomorú korban olyan emberek, mint amilyen ő volt – reménységet adnak az emberiségnek. Nekem is egy megrázó levelet írt – hogy milyen öröm volt számára ez a könyv. Az ő autoritása olyan súlyos Angliában, hogy állítólag a könyv sikere biztos! Én azonban biztosra veszem, hogy a magyar emigratio nagyon megfogja támadni. A magyarok szégyelhetik magukat!”¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 61., 75–76.

1956. február 2.

A Szovjetunió és Jugoszlávia képviselői Moszkvában megegyeztek abban, hogy a Szovjetunió 54 millió dollár értékben áruhitelt nyújt, valamint 30 millió dollár kölcsönt ad szabadon átváltható valutában, illetve aranyban tíz évre, évi 2%-os kamattal.¹

1. *Szabad Nép*, 1956. február 5.; MJK 1956, 9.

1956. február 3.

Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv követ hivatalos látogatásra és az ottani színház bemutatójának megtekintésére Pécsre utazott.¹

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy a zombori járási Népbizottság megvitatta a kommunális reform tapasztalatait: „Az értekezleten részt vettek Paško Romac, Ilija Tepavac, Nikola Kmezić, Brana Panin és Kószó József, a Szövetségi Népszkupstina képviselői [...] Paško Romac népképviselő négy alapvető problémára mutatott rá, melyeket ki kell küszöbölni: a többnemzetiségű falvakból alkotott kommunában előforduló súrlódásokat, a fejlettebb községek helytelen viszonyát a fejletlenebb községekkel szemben, a kommuna helytelen hatósági felfogását az irányítására bízott társadalmi vagyonnál és a szakkáder helytelen értelmezését a kommuna fejlesztésében.”

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. február 5.

A Zentai Munkásegyletem évi közgyűlésén az Újvidéki Rádió tudósítása szerint „Tényi László igazgató ismertette a Munkásegyletem tevékenységét az elmúlt esztendőben. A munka anyagi részéről szólva megemlítette, hogy az intézmény mindössze egy éve működik, és indulását a Járási Szakszervezeti Tanács kezdeményezésének, valamint a Járási Népbizottság által kiutalt kétmillió dináros anyagi segélynek köszönheti [...] A Zentai Textilgyárban [Sentex] megtartott nyolc hónapos tanfolyam eredményeként 28 munkás tett szakvizsgát. A famunkások részére szervezett két hónapos tanfolyamon pedig 40 hallgató sajátította el a szakrajz alapfogalmait [...] az elmúlt év folyamán a járás területén 270 előadást szervezett politikai, tudományos és kultúrkérdésekről, melyeken tizennyolcezer dolgozó vett részt.”¹

Az Újvidéki Rádió közölte: „A Novi Sad-i munkásotthon [Újvidék, Svetozar Marković Munkásotthon] nagytermében pénteken este tartotta meg rendes évi közgyűlését a Novi Sad-i Vojvodina labdarúgóklub. Mintegy kétszáz sportkedvelő előtt Stojadin Kalember, a klub titkára tartott terjedelmes beszámolót a klub múlt évi munkájáról [...] Az évi közgyűlésen végül megválasztották az új 21 tagú igazgatóbizottságot, amelynek élén Sóti Pál, a klub eddigi elnöke áll.”

1. ÚR, 1956. február 7.

1956. február 7.

Gyárak és tervek című riportjában Petkovics Kálmán az Újvidéki Rádióban elmondta: „Becse [Óbecse] nem ipari központ, hanem mezőváros. Létezése óta ennek ismerik. Még a lexikonok is így tudják. Az utolsó lexikon összeállítása óta azonban, úgy látszik, sok víz folyt le a Tiszán, és ebben a Tisza menti mezővárosban is igen sok minden megváltozott. Ötvenkét üzem tartanak itt nyilván! Az 52 üzem össztermelés-

ének értéke kétmilliárd 177 millió dinár. S ez olyan tényező lett a városban, ami döntő szerepet játszik az élet alakulásában [...] körülbelül 622 millió dinárt kellene fordítani új gépek, alkatrészek beszerzésére [...] Az üzemekben készülnek a felújítási tervek.”

1956. február 8.

A Tartományi Végrehajtó Tanács ülésén Zora Krdžalić, a Tartományi Közművelődési Tanács elnöke az iskolareformról számolt be. Hangsúlyozta, hogy tartományunkban a 7–15 éves gyermekek 90 százaléka nyolcosztályos iskolába jár. A Tartományi Közművelődési Tanács instruktorai és Közoktatási Intézete útján számos határozatot és intézkedést hozott a tanítás fejlesztésére Vajdaság 337 nyolcosztályos iskolájában. Nagy figyelmet szenteltek elsősorban azoknak az új elemeknek, amelyeket egyes tanérok vagy tantestületek megvalósítottak a nyolcosztályos iskolában. A Közművelődési Tanács elnöke elmondotta, hogy a jelenlegi anyagi helyzet és a tanérok szakképzettsége alapján a közeljövőben tervet készítenek a tanítás fejlesztésére. Az előadói kar részére rendszeres eszmei-politikai tanfolyamokat, levelező iskolákat létesítenek. A beszámoló a továbbiakban kiemelte, hogy a Szövetségi Iskolareform-bizottság utasította a Tartományi Közművelődési Tanácsot, hogy készítsen tanulmányt a kisebbségi iskolák helyzetéről az új iskolarendszerben. Ezzel a kérdéssel foglalkozott a Szocialista Szövetség Tartományi Bizottságának Eszmei-Politikai Bizottsága is, és leszögezte azokat az alapelveket, amelyeknek alapján egy csoport szakember és közéleti munkás tanulmányozza, illetve feldolgozza ezt a problémát.

1956. február 9.

Lengyel Károly az Újvidéki Rádióban beszámolt arról, hogy „A Zentai járás területén tizenöt nyolcosztályos és több hatosztályos iskola működik, több mint hétezer tanulóval. Az idei, első fél-

évi tanulmányi eredmények kielégítőek tekintve, hogy a tanulók 58 százaléka pozitív érdemjegyet kapott. 921 diák kitűnő eredményt ért el, a jelek száma pedig megközelíti a kétezret. Legszebb eredményt a kanizsai [Magyarkanizsa] Arany János nyolcosztályos iskola érte el, ahol a tanulók 67 százaléka pozitív eredménnyel végezte az első félévet. Szembeötlően gyengék a tanulmányi eredmények az adai Szarvas Gábor valamint a horgosi Arany János nyolcosztályos iskolákban [...] Ebben a félévben 164 tanuló maradt osztályozatlan, 24 csak Horgoson. Ez természetesen ismét felveti az iskolalátogatás kérdését, amelyet a Zentai járás iskolái, úgy látszik, a második félévben sem tudnak majd levenni a napirendről”.

1956. február 11.

Az Országgyűlés elfogadta az 1956. évi I. törvényt az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányának törvénybe iktatásáról.¹

Saffer Pál *Új lendület előtt* a Híd című kommentárja az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában*: „A *Híd*, a jugoszláviai magyarok folyóirata januárban új köntösben lepte meg olvasóit. Élére az elmúlt esztendő végén új szerkesztőbizottság került, amely nagy lendülettel látott hozzá, hogy a folyóiratot egyrészt minél több olvasóhoz juttassa el, másrészt, hogy tartalmilag olyan színvonalra emelje, amilyent el kell érnie, ha hű tükörképe akar lenni hazánk irodalmi, kultúr- és közéletének. A két feladat természetesen nem választható el egymástól, és ezért a szervezési munka mellett, amely máris biztató eredményekkel járt, a szerkesztőség körkérdest intézett az olvasók és előfizetők egy részéhez, továbbá megvitatta tartalom szempontjából is a folyóirat arculatát és további célkitűzéseit. A körkérdésre kapott válaszok különbözőek, annyi azonban leszűrhető belőlük, hogy az olvasók nagy része élénkebb, mozgékonyabb folyóiratot kíván, amely nem zárkozik szűk vajdasági korlátok közé. Ezzel egyezik a szerkesztőség is, amely

legutóbbi ülésén feladatul tűzte maga elé, hogy olvasóival rendszeresen ismertesse a jugoszláv szellemi élet eminens megnyilvánulásait, és ezzel fokozottan lehetővé tegye számukra, hogy részeseivé váljanak a hazánkban kibontakozó új, szocialista kultúrának. Természetesen ezzel nem szorul háttérbe a *Híd* egyik fő feladata, a vajdasági magyar irodalom támogatása. A szerkesztőség azonban itt is a minőség elvét tette magáévá, ami bizonyára jótékony hatással lesz a folyóirat további fejlődésére. A jövőben a szerkesztőség több teret kíván nyújtani közéleti munkásaink írásainak, és kimerítőbben kíván foglalkozni mind a vajdasági, mind a hazai képzőművészettel általában. Ezek a célkitűzések természetesen nem tartoznak csupán a szerkesztőség tagjaira. Valóra váltásukhoz íróink, kultúr- és közéleti munkásaink lelkes közreműködése szükséges. Amennyiben ezt sikerül elérnünk, folyóiratunk valóban azzá lesz, aminek lennie kell – szocialista szellemi életünk és irodalmunk tükörképe, tevékeny művelője és harcosa.”

1. MTK 1982.

1956. február 12–14.

Dalibor Soldatíc budapesti jugoszláv követ részt vett a mohácsi délszlávok hagyományos farsangi karneválján.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. február 14.

Majoros Péter beszámolója az Újvidéki Rádióban: „Zenta csak kis mezőváros. Alig nagyobb a fejlettebb falvaknál, de mégiscsak város, járási székhely. Ipari termelésének a növekedése egyre nagyobb hatással van általános fejlődésére. Ebből azt következtethetnénk, hogy Zentán a kultúrélet is fejlett és szerteágazó. A valóságban azonban még sincs így. Ezért tűzte napirendre a kérdést a Népbizottság Kultúrtaácsa [...] Egyik legutóbbi ülésén például a mozik helyzetét, azok műsorpolitikáját és a bemutatott filmek

látogatottságát elemezte a Kultúr tanács. Megalapította, hogy eddig a mozik sem tölthették be az őket megillető szerepet, mert az elmúlt évben például befogadóképességüknek csak alig több mint 50 százalékát használták ki. 1955 folyamán ugyanis 239 filmet mutattak be a városban, összesen 1852 előadáson. Egy-egy előadást átlag – viszont – még kétszázan sem látogattak. A mozivállalat műsorpolitikáját Zentán is lényegesen befolyásolják az üzleti érdekek, s abba a Kultúr tanács sem akar beavatkozni. Csupán azt vitatta meg a tanács, mit lehetne és mit kell megtennie azért, hogy a jó és tanulságos filmeket többen tekintsék meg, mint eddig.”

1956. február 15.

Moszkvában megkezdődött a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa, amelynek zárt ülésén Hruscsov négyórás beszédben ismertette Sztálin bűneit. Határozatában a két világrendszer békés egymás mellett élése, a háború elkerülhetősége mellett foglalt állást. A kongresszuson a Magyar Dolgozók Pártjának küldöttségét Rákosi Mátyás vezette. Tito a JKSZ és a JDNSZSZ nevében írt üdvözlő levelet.¹

1956. február 29.

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „Subotican a napokban tanácskozást tartottak a zentai, zombori és a suboticiai középiskolák ifjúsági bizottságainak vezetői és az iskolai bizottságok diáktagjai. A tanácskozáson szó volt az iskolák társadalmi irányításának kérdéseiről, valamint a középiskolák ifjúság eszmei munkájáról. A zentai ifjúság képviselői javasolták a zentai magyar és szerb gimnázium egyesítését azzal, hogy az egyesített iskolában továbbra is megmaradnának a különböző nyelvű tagozatok.” Ugyanott közölte: „Kikindán 10 évvel ezelőtt, egy kora tavaszi napon nyitották meg a Jovan Popović városi könyvtárat [Nagykikinda, Jovan Popović Népkönyvtár], amely egy évtized alatt Észak-Bánát egyik jelentős intézményévé és könyvtár-

központjává vált [...] Szembetűnő, hogy milyen kevés a magyar nyelvű publikáció és a magyar nemzetiségű tag. A könyvtár csupán a *Hidat* és a *Magyar Szót* járhatja.”

1. Tito 11., 15.; *Magyar történelmi kronológia*. Budapest, 1981, Tankönyvkiadó, 551.; MTK 1982.; A forradalom előzményei 1987, 184. Dokumentumait lásd Dvadeseti kongresz Komunističke partije Sovjetskog saveza. Izvodi iz referata i diskusije. *Borba*, 1956. 5.; *Tajni referat N. S. Hruščova*. Zagreb, 1970, Stvarnost.

1956. február 17.

Mijalko Todorović, a Szövetségi Végrehajtó Tanács tagja átutazott Budapesten. A várakozás ellenére útját nem szakította meg.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. február 18.

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradója* közölte: „A Vajdasági Színügyi Tanács Műsor- és Kiadóbizottsága ma délelőtt tartotta első ülését. Megvizsgálta a műkedvelő színjátszás problémáit és a tanács előtt álló feladatokat a műsorpolitika irányítása terén. Amint ismeretes, a Színügyi Tanács, amely hamarosan átalakul a Vajdasági Műkedvelő Egyesületek Szövetségévé, még tavaly szeptemberben néhány bizottságot alakított a színeszet egyes szektorainak tanulmányozására [...] A magyar nyelven működő műkedvelő együttesek helyzetéről Sulhóf József számolt be. Ő is kidomborította, hogy a megfelelő művek választásában segítséget kell nyújtani a műkedvelőknek. Indítványozta, hogy egy évadra dolgozzanak ki néhány komplett műsort, és küldjék szét a színegyütteseknek, hogy azok kiválaszthassák azt a kombinációt, amely számukra legjobban megfelel [...] A beszámoló után elhatározták, hogy találkozóra hívják a vajdasági drámaírókat, sőt az ország más vidékének drámaíróit is, és megbeszélik velük az irodalmi alkotás problémáit, különös tekintettel olyan színdarabok írására, amelyeket kisebb falvakban is be lehet mutatni. A találkozó után pályázatot

hirdetnek ilyen művek megírására, lehetőleg a horvátországi és bosznia-hercegovinai hasonló szövetségekkel együttműködve, de elsősorban a mi köztársasági szövetségünk együttműködésével. Végül is elhatározták, hogy azt az időleges újságot, amely a színdarabok rövid tartalmát hozza, kibővíti magyar, román és szlovák szöveggel is azokra a művekre vonatkozóan, amelyek az illető nyelvekről még nincsenek lefordítva szerb nyelvre”.

A *Híradó* arról is beszámolt, hogy „Subotícán, a Jadran mozi nagytermében ma délelőtt Jánosi Gábor tartományi tanügyi inspektor előadást tartott az iskolareformmal kapcsolatos kérdésekről. Az előadáson mintegy 500 tanár, előadó, tanító és diák vett részt. A jelen voltak elhatározták, hogy járási aktívát alakítanak azaz a feladattal, hogy részletesen tanulmányozza az általános iskolák reformálásával kapcsolatos kérdéseket. A járási aktíva tagjait a tanügyi munkások és a szakelőadók egyesületei választják.”

1956. február 19.

Az Újvidéki Rádió *Falumsor*ában Begovics Imre azt taglalta: „Már régebben is szó volt a földbérletek, árendák és egyéb földélvezeti jogok kérdéseiről, és a szakemberek leginkább azt fejtegették, hogy e viszonyok java része tulajdonképpen a régi rendszer maradványait képezi, és gyakran arra vezet, hogy általuk az egyik ember a másikat kizsákmányolja [...] nem lehetne-e ezeket a kis parcellákat közös, kollektív úton kibérelni, és így módon gyarapítani a szocialista nagygazdaságok termelőerejét?”

1956. február 20.

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradója* összegezte: „Novi Sadnak van munkásegysége és népegysége is – egy központi és három kerületi katedrával –, továbbá fennáll az Ifúsági Tribün is [...] Tény, hogy ezen a téren mind több és több a különféleség és kevesebb a rögtönzés, noha ezeknek az intézményeknek az eszmei vonaláról

és rendezvényeinek általános szintjéről lehetne, sőt kell is gondolkodni.”

1956. február 21.

Olajos Mihály levelezőlapja Herceg Jánosnak: „Kedves János, légy szíves küld el nekem a Madáchról szóló írásomat. Majd jól megnézem és meggondolom, hogy visszaküldjem-e közlésre. Évek múltak el azóta, hogy megírtam, az a bizonyos vita is részben elült, részben lezárult, kérdés tehát, hogy lekölésre való-e ez az írás akár úgy, ahogy áll, akár bizonyos változtatások után. Ha úgy találom, hogy a mai helyzetben is megjelenhet, akkor természetesen visszaküldöm majd. Tekintet nélkül az írásom további sorsára számomra örömdetes, hogy végre választ kaptam a *Hídtól* egy régen beküldött kéziratom kapcsán. Már ez is jó lépés előre.”¹

1. Kézirat.

1956. február 24.

A Szentszék Matija Zvekanovićot szabadkai segédpüspökké nevezte ki.¹

1. KKK 1969.

1956. február 29.

A Kommunista Szövetség Újvidéki járási évi értekezletén Edvard Kardelj értékelte a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusát.¹ > 1956. február 15.

1. Beszédét lásd Dvadeseti kongres Komunističke partije Sovjetskog saveza. Izvodi iz referata i diskusije. *Borba*, 1956, 3–4.

1956. február

Újvidéken megtartották a Szerbiai Újságíró Egyesület Vajdasági Tanácsának közgyűlését, amelyen Varga László titkár mondott beszámolót. Megválasztották a tanács új igazgatóbizottságát (Branislav Dadić, Đorđe Beljanski, Kovács András, Kollin József, Szabadka Sándor, Dejan Nenin, Sreten Vuković, Dimitrije Čičovački, Vojislav Milin).¹

A *Híd* 2. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Versek*; Sárosi Károly: *Hangverseny* (Novella); Laták István: *Az utas meg nem áll* (Vers); Majtényi Mihály: *Egy ember átmegy a hídon* (Novella); Damjanov Adrienne: *Két világ között*; Jure Kaštelan: *Gazdátlan lovacska* (Vers. Ford. Dér Zoltán); Szirmai Károly: *Pánik* (Novella); Ray Bradbury: *451 Fahrenheit* (Regény); Baranyai Júlia [Schneider Júlia]: *Egy ősi magyar iskola újjáépítése* (Vörösmart); Muhi János: *Aszabadkai cipő útja*; Miodrag Kujundžić: *Dobrica Ćosić* (Fordította S.[ešić] V.[era]). Herceg János írta *Naplójegyzeteiben*: „A vajdasági irodalom léte, célja és értelme nem lehet elszigetelt irodalmi kérdés. Egy ilyen folyóiratnak, egy ilyen szellemi mozgalom résztvevőinek ki kell lépni az irodalom normái közül, ha csakugyan egy nyelvi és nemzeti és világnézeti közösséghez akarnak szólni, ha azt akarják, hogy olvasóik és ne csak előfizetőik legyenek. Mutassunk rá még egyszer a tényre: a jugoszláviai magyar értelmiség kétharmadát elsodorta a háború vihara. Az a réteg viszont, amelynek az új helyzetben tisztább szellemi arc-éllal a társadalomhoz, az új Jugoszláviához kell viszonyulnia, még nem jutott el odáig, hogy egy magyar irodalmi folyóiratot szellemi szükségletei közé sorozzon. Egy magyar falu tanítói kara úgyszólván egyhangúlag jelentette ki 1954-ben, hogy a legszebb magyar olvasmány mégis csak az, amit Harsányi Zsolt adott a vidéki magyar ízlés szerint élő »irodalombarátok« kezébe. Vannak ugyan-csak állami pénzen fenntartott színházaink, de tudott-e kritikában lépést tartani egyetlen folyóiratunk e színházak fejlődésével, segített-e bíráló vagy elismerő szavával ez a folyóirat a színészeknek? S megközelítettük-e a hatásos szólamokat kereső riportokon kívül mindennapi életünk számtalan más megnyilatkozását? Csakugyan vajdasági folyóirat-e a *Híd* céljánál és tartalmánál fogva, vagy csupán azért, mert itt jelenik meg? S most megint csak úgy érzem: nem elég írónak lenni, nem elég szép szavak varázslatában kielégülni. Nem félek a vádtól, amelyet messzibb égtájak

felé vágyódva valahonnan talán a szemembe vágnak, hogy a politika vizeire akarom vinni a vajdasági irodalmi mozgalom lötyögő vitorlával hintázó hajóját. S nem félek a regionalizmus vádjától sem, hogy szűk korlátok közé szeretném szorítani a vajdasági irodalmat. De állítom, hogy a vajdasági irodalomnak tudatosítania kell az itt élő magyarban az időt és helyzetét, és szerepét [...] Hiába is tagadnám, ott van az én múltam a régi próbálkozások lapjai közé zárva. De, ha szabad felhozni valamit a mentésemre: mindig ragaszkodtam ehhez a vidékhez, hazámhoz, szülőföldemhez, az itt élő néphez, ha az »ahogy lehet« öröksége olykor hatással volt is rám, és megalkuvásra kényszerített, hogy küzdhessek mondjuk a »szegedi gondolat« ellen, hogy Krležát és Jovan Popovićot, és Prezsihov Vorancot állíthassam oda a magyar olvasó elé, olyan időben, amikor az ilyesmi nem tartozott a »nemzeti« összetartás szolgálatába. Itt vagyunk, túlélünk a fasizmus démonainak tobzódását, s most a jövőt előkészítő munka a feladatunk, míg sebes szárnycsapással száll fölöttünk az idő. Lehet, hogy napjaink megvannak számlálva, de élni kell és írni kell, amíg csak tartani tudjuk a tollat.”

1. *Srebrni jubilej*. Beograd, 1971, 939.

1956. március 1.

Az Újvidéki Rádió a Szocialista Szövetség zombori járási pléniumán elhangzottakról beszámolva közölte: „Zombor járás iskoláiban közel 2800 diák tanul [...] A járásban a nyolcosztályos iskolák tanulóinak majdnem kétharmad része nem fejezi be mind a nyolc osztályt. A tanulók kimaradoznak az iskolából. Számos szülőt adminisztratív intézkedésekkel lehet csak rávenni, hogy gyermekeit iskoláztassa. Ennek ellenére is az iskolaköteles gyermekeknek csak 98 százalékát sikerült beíratatni. A rendszertelen iskolalátogatás miatt az első félévben 500 diák maradt osztályozatlan [...] A nyolcosztályos iskolák felsőbb osztályaiban például a tanulók 57,5 százaléka elégtelen osztályzattal végezte az első

félévet [...] egyes egyházi személyek különböző eszközökkel igyekeznek elvonni az ifúságot az ifúsági és egyéb társadalmi szervezetek hatása alól. Ebben a törekvésükben néhol, mint például Bogojevón [Gombos] szabad vallásgyakorlás védelme címén még egyes iskolabizottsági tagok is támogatják őket.”

1956. március 3.

A pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület színjátszói *Százötven perc humor* címmel Versecen tartottak előadást.¹

Az Újvidéki Rádió *Szülők iskolája* című műsorában Jánosi Gábor, a Tartományi Oktatásfejlesztő Intézet munkatársa tartott előadást: „Tekintetbe kell venni azokat a követelményeket, amelyeket a népi forradalom vívmányain alapult szocialista társadalmi viszonyok támasztanak, és amelyek népeink és az emberiség pozitív kultúrvívmányain, meg az erősödő szocialista társadalmi renden alapulnak. Ennek az alapján új, szabad és bátor szocialista embert akarunk nevelni, akinek a felfogása széles körű, sokrétű, s akinek az egyénisége minden tekintetben fejlett. A szocializmus jó építőjét és védelmezőjét akarjuk kinevelni, aki szereti hazáját és tiszteli a többi népet [...] Társadalmunkban jellegzetes az új és a régi felfogások harca. Ez a harc tükröződik magában a családban is [...] Mást beszélnek a szülők, és ismét mást az oktatók az iskolákban. Ilyen nem normális helyzetben a gyermek terhelt, torz egyéniséggé fejlődik, két arcú, kétféle erkölcsé lesz [...] Ezt a jelenséget nevezzük kétkulacsosságnak. A gyakorlat megmutatta, hogy a kétkulacsosság kialakulásához a legismertebb terület a vallási kérdések területe és a szülők nemzeti terheltségének területe.”

Az Újvidéki Rádió *Vidámműsor*ában elhangzott Gál László *Richárd* című művének következő jelenete: „Mind: Ess kétségbe és halj meg! Richárd: De emberek és szellemek! Hát ne izéljetek

itt! Én mindent jóváteszek... Én holnap reggel Valamennyiőtöket rehabilitállok, tisztelt áldozatok... Szellemek: (örömmel) Rehabilitálsz?! (másik) Hallottátok? Valamennyiünket rehabilitál ez a kedves Richárd... I. szellem: Valóban rehabilitálsz bennünket, Richárd? Richárd: Királyi szavamra! Női szellem: Jaj, de jó lesz nekünk!”

1. Földessy összeáll. 1972, 71.

1956. március 5–6.

A tartományi pártvezetőség tanácskozást szervezett a községi pártbizottságok elnökeivel és szervezőtitkársági vezetőivel, amelyen többek között a párttagság nemzetiségi összetételét is megvitatták. Paško Romac bevezetőjében kijelentette, hogy „a mi embereink fejében is van még mindig nemzeti gyűlölködés, amit mi sovinizmusnak nevezünk”, és ez megnyilvánul abban is, hogy kisebbségek tagjait milyen arányban veszik fel a pártba. Beszámolt a „telepes” és „bennszülött” szerbek közötti türelmetlenségről is azt állítva, hogy elsősorban a telepések igyekeznek kirekeszteni az őshonos szerbeket. A vitában a topolyai Petar Lompar a helyi pártbizottságokat tette felelőssé azért, hogy kevés a kisebbségi párttag mondván, hogy a tagjelöltek között a magyaroktól „sokkal jobb képességet és felkészültséget várnak el, mint a szerbektől vagy montenegróiaktól”. Miloš Radojčin a Zombor környéki kedvezőtlen arányok gyökerét az 1944 őszén elkövetett hibákban, a magyarok kivégzésében és gyűjtőtáborokba zárásában, valamint az ottani szerbek, elsősorban a telepések körében megnyilvánuló sovinizta törekvésekben látta. Véleményéhez Grga Kolić is csatlakozott mondván, hogy „a pártszervezetben is vannak leplezett sovinizta törekvések és felfogások”. A magyarokkal szembeni túl szigorú mércéről beszélt a verbászi Stojko Panić és az újvidéki Milan Bačkalić is. Arra a közlésre, hogy a karlócai pártszervezet 217 tagja között mindössze 14 horvát nemzetiségű van, mert az ottani felfogás szerint „a horvátok

mindannyian ellenségek voltak, és a valláshoz kötődnek” – Paško Romac közbeszólt: „Ez súlyos nagyszerb sovinizmus.” Romac a későbbi vitában kifejtette, szerinte a dzsesszzené sokat tehetne a nemzetek közötti viszony javítása érdekében: „Én inkább támogatom a boogie-woogie-t, mint a nemzeti táncokat, mert az valahogy mégis félig-meddig internacionális, a kóló pedig nacionális. A dzsessz összeköt, a nemzeti kóló elválaszt.” A pazovai [Ópázova] szerb–szlovák konfliktusok kapcsán megjegyezte: „Látszik, hogy jobban belesüllyedtek a nemzeti gyűlölködésbe, mint a régi Jugoszláviában.”¹

1. Vajdasági Levéltár, 334. fond; Idézi Bjelica 2010, 421–422.

1956. március 8.

A Minisztertanács jóváhagyta az > **1956. január 18-án** a határjelek felújítása és karbantartása tárgyában kötött magyar–jugoszláv egyezményt.¹ > **1956. január 12.**

Az Újvidéki Rádió közölte: „A Magyar Népköztársaság Vöröskereszt Szervezete másfél millió dinár értékben gyógyszereket, takarókat és ágyneműt küldött a mavrovói és Morava menti elemi csapás sújtotta lakosságnak.”

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. március 9.

A szabadkai Népszínház bemutatta Federico García Lorca *Véres menyegző* [Bodas de sangre, 1933] című drámáját. Fordította Fehér Ferenc [szerbhórvátból Radivoj Nikolić után]. Rendező: Virág Mihály. A díszletet Mihajlo Dejanović, a jelmezeket Stana Jatić tervezte. Táncok: Boginja Krstić, zene: Jovan Jovičić. Fellépett: Szabó Cseh Mária (anya), Heck Paula (menyasszony), Szilágyi László (Leonardo), Bocskovics Rózsi (a felesége), Godányi Zoltán (vőlegény). A 15 előadásnak összesen 4122 nézője volt.¹

1. Krónikás [Lévay Endre]: Színházi krónika. 7 Nap, 1956. március 4. 6–7.; Saffer Pál: Lorca a

subotica színpadon. *Dolgozók*, 1956. március 13. 7.; Krónikás [Lévay Endre]: Színházi krónika. 7 Nap, 1956. március 18. 7.; Krónikás [Lévay Endre]: Színházi krónika. 7 Nap, 1956. március 25. 14.; Lévay Endre: García Véres menyegzője. *Híd*, 1956. 5. 455–459.; Gerold, Pastyik 1970.

1956. március 10.

A Vas megyében megtartott Pável Ágoston- emlékünnepeken Vilko Novak, a ljubljani egyetem professzora is részt vett.¹

Szerencsés József az Újvidéki Rádióban: „Moholt a belvizek veszélyeztetik. Már hónapok óta készenlétben áll a falu lakossága, és a készenlét nem csak a várakozásban merül ki. Tavaly ősz óta több mint 43 000 köbméter földet hánytak és ástak ki [...] Négy-öt nappal ezelőtt, a legnagyobb hóolvadás idején, amikor papok érkeztek a faluba, a legbuzgóbb moholi hívek azt magyarázták, hogy a katolikus hittérítők a falu megsegítésére jöttek a községbe [...] Ma már negyedik napja, hogy a moholi hívek így, az esti hat óra előtti percekben a templomba sietnek [...] a mozielőadásra [...] Ma van az utolsó előadás. És azt mondják, hogy ezek az előadások képezik a lelki gyakorlatot... és azok a hívők, akik megnéznék minden filmelőadást, teljes búcsút nyernek [...] Lehet, hogy én csupa rosszmájú emberrel beszélgettem tegnap Moholon [...] – azt mondták, hogy a moziban sokkal jobb filmeket láthatnak. Méghozzá hangos filmeket, mert ezek a templomiak néma filmek, és a kísérő szöveget az egyik Suboticáról jött pap mondja [...] Lehet, hogy megint csak rosszmájú emberektől kapott információ alapján mondom, de azt is mesélik ebben a Tisza-parti községben, hogy a film szereplői, különösen a nők, mindmind válogatott szépségek, és még a fehér térdkalácsukat is mutogatják a közönségnek.”

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. március 11.

Debreczeni József az Újvidéki Rádióban: „Egy nemzetközi egyezményt írtak alá szombaton, amely túl – vagy innen – minden szertartáson, diplomácián és kereskedelmi jellegén erkölcsi jelentőségre emelkedik, s a hírmagyarázók szókincsével fel sem mérhető. A nyugatnémet–jugoszláv megegyezés hazánk háborús következményeiről többet érdemel a számszerű részletek tanulmányozásánál [...] Maga az engesztelődés nem volt tárgya a pénzügyi alkunak [...] A béke nem árucikk, hanem ajándék, és ez az ajándékunk már tíz év előtt, a jugoszláv szocialista demokrácia mézesheteiben elment a német nemzet címére.”

1956. március 12.

A magyar Minisztertanács titkos határozattal megszüntette a 15 kilométeres határsávot a magyar–jugoszláv határon.¹

Steinitz Tibor Herceg Jánosnak: „Kedves János! Szombaton értesültem, hogy a *Híd* szerkesztőbizottsága előtt felszólaltál és körülbelül azt magyaráztad el, hogy Gál László visszautasította a *Híd* bírálatát a *Magyar Szóban*, ezzel szemben Steinitz írja meg »lesújtó véleményét« a *Híd* második számáról. Szükségesnek tartom, hogy tudomásodra hozzam: sejtelmem se volt arról, hogy ki ír kritikát a *Magyar Szóban* (mellesleg semmilyen kritika nem jelenik meg!) még kevésbé tudtam, és nem is vállaltam volna az írást. Hogy milyen hátsó kis ajtókon és ki találmanyaként érkezett hozzád a hír. Nos talán ez adhat felvilágosítást mert jómagamnak halvány sejtelmem sincs róla. Nem csak magam tisztázása miatt kívántam ezt Neked elmondani, de azért is, hogy írásommal kapcsolatosan igazán semmi előítéletet ne legyen. Igaz tisztelettel és barátsággal, Steinitz Tibor.”²

1. MOL XIX-J-1-j. A Minisztertanács 3185/III. 12./1956. sz. határozata. – 2. Kézirat.

1956. március 13.

Az Újvidéki Rádió beszámolója szerint „A Vajdasági Végrehajtó Tanács Köznevelési Tanácsa ma délelőtt megvitatta: az ösztöndíjszabályzat javaslatát, a magyar–szerb szótárbizottság munkáját, a Novi Sad-i tanárképző főiskola tanárainak választását, a Sterija-ösztöndíjak bevezetésére irányuló indítványt és több más kérdést. Az összes eddigi magyar–szerb szótárak elévültek már, mert sebbel-lobbal állították össze, kielégítő tudományos okadatolás nélkül. Ezért igen nagy szükség mutatkozik a két nyelv nagyszótárára, amelyet korszerű nyelvészeti alapon és a szükséges okadatolással dolgoznak ki. A szótár kidolgozásához tavaly kezdtek hozzá a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének Magyar Tanácsa kezdeményezésére. Akkor a Kultúregyesületek Szövetsége mellett megalakították a szótárkidolgozó-bizottságot, a Novi Sad-i Pedagógiai Főiskola Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke mellett pedig megalakították a szervezőbizottságot. A szótárnak 120-150 000 szót kell tartalmaznia. Nagyszótár formában nyomtatják majd, és a mindennapi élet gyakorlati használatára szánják. Eddig összegyűjtötték a kidolgozáshoz szükséges munkatársak nagyobb részét. Fel is dolgozták az előirányzott anyag egynegyedét. Az a vélemény, hogy a terjedelmes munka befejezéséhez még három és fél esztendő kell. Először a szótár szerbhorvát–magyar részét dolgozzák ki. A Vajdasági Végrehajtó Tanács Köznevelési Bizottsága eddig másfélmillió dinárt juttatott ehhez a munkához. A tanács mai ülésén megállapította, hogy szükség volna egy nagy szerb–magyar szótárra is, de mielőtt úgy döntene, hogy meg kell kezdeni az idevonatkozó munkát, egy szakértőkből álló bizottság vizsgálja felül az eddigi munka módszereit és minőségét. Elhatározta továbbá, hogy a szótár kidolgozása körüli egész munkát, a tervezést és az anyagot is kapcsolják a Novi Sad-i Pedagógiai Főiskola Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékéhez, és biztosítják hozzá a szükséges szakirodalmat. Elha-

tározták továbbá, hogy tehermentesítik azokat a közművelődési és közéleti munkásokat, akik a szótár kidolgozásával foglalkoznak. Nyílt kérdés marad egy kis magyar–szerb szótár kiadása, amit a Testvériség–egység Könyvkiadó Vállalat készít el [...] A Novi Sad-i Pedagógiai Főiskolán már hosszabb idő óta betöltetlen a Magyar Nyelv és Irodalom, valamint az Orosz Nyelv és Irodalom Tanszéke. A Vajdasági Végrehajtó Tanács Közoktatásügyi Tanácsa mai ülésén megerősítette Balázs Piri Aladár megválasztását a Magyar Tanszékre és Đorđe Jazićét az Orosz Nyelv és Irodalom Tanszékére. Nevezettek a megelőző pályázaton választották meg, és a Pedagógiai Főiskola tantestülete ajánlotta a kinevezésüket.”

1956. március 15.

Saffer Pál az Újvidéki Rádióban: „Tíz esztendeje annak, hogy Versecen megalakult a Petőfi Sándor Kultúregyesület [...] A tíz esztendő alatt 7 háromfelvonásos és 40 egyfelvonásos művet hoztak színre, előadásait – a vidéki vendégszereléseket is beszámítva – közel negyvenezer ember nézte végig. Ide tartozik az is, hogy az egyesület könyvtárából tíz év alatt 14 000 könyvet olvas-tak el és 155 népegyleti előadást szerveztek, amelyeknek átlag 3-400 hallgatója volt.”

1956. március 16–17.

A Szövetségi Végrehajtó Tanács szakbizottsága megvitatta az országos televízióműsor bevezetésének tervét.¹ > 1956. november 29.

1. Godišnjak JRT 1971/72. 393.

1956. március 17.

Herceg János az Újvidéki Rádióban: „Zomborban hat évvel ezelőtt nyílt meg a főgimnázium magyar tagozata, s négy esztendőn át közös igazgatás alatt állt a szerb gimnáziummal. A magyar és szerbhorvát diákok felváltva használták a fizikai és vegytani kísérleti laboratóriumokat, a jól felszerelt tornatermet, szünetben együtt voltak a tágas udvaron, szóval nem volt

semmi baj, a diákok mindkét részről jól érezték magukat, barátságok alakultak a szerb és magyar gimnazisták között, a jó viszony valóban a testvériség és egység gondolatán alapult. Amikor 1952-ben a Szerb Népköztársaság bizottsága bejárta Vajdaság iskoláit, megállapította, hogy a zombori gimnázium magyar tagozatának tanulói a szerb nyelv elsajátítása tekintetében sokkal jobb eredményeket értek el, mint a külön igazgatóság alatt, külön épületben tanuló zentai vagy subotcai magyar gimnazisták. S bármily hihetetlen, mégis körülbelül ebben az időben indult meg egy mozgalom Zomborban egyes magyar szülők és a tagozat tanári kara részéről, s ez a mozgalom a külön iskolát, a külön igazgatást sürgette. S mivel a hatóság a magyar szülők kívánságát magára nézve kötelezőnek tartotta teljesíteni – nem mélyedve el kellőképpen a mozgalom fölöttébb gyanús indítóokaiban – a főgimnázium magyar tagozata rövidesen kivonult a régi iskolából, s a magyar algimnáziummal egyesülve így megalakult az önálló magyar főgimnázium. Hiába érveltek egyesek, s méghozzá magyarok – sajnos jóval kisebb számban, mint az elkülönülés hívei – hogy ez az önállósulás megfosztja a magyar diákokat a jól felszerelt kísérleti kabinetektől, s ami még fontosabb, megbonthatja azt a szépen kialakult pajtási, baráti és testvéri viszonyt magyar és szerb diákok között, amely az évek folyamán éppen az együttlét eredményeként született meg. A néphatóságok toleranciája nem akart ellenszegülni még ésszerű érvek súlya alatt sem a magyar szülők és tanárok mozgalmának, s így maga segítette elő az elválást. Most aztán, alig háromévi önállóság után, újabb mozgalom indult, de most már ellenkező céllal. Most ismét magyar szülők és tanárok kérik a hatóságokat, tegyék lehetővé a magyar főgimnáziumnak a visszatérést a régi közös iskolába. S akik pár évvel ezelőtt elleneztek a különválást, azok most megelégedéssel vehetik tudomásul, hogy igazuk volt. De talán nem is nekik volt igazuk, csak egyszerűen az a

szocialista gyakorlat győzedelmeskedett, amely az élet minden terén a közösséget, az összefogás gondolatát fejezi ki, s eredményekben hirdeti, hogy minden rossz, ami elválaszt, és minden jó, ami egyesít népeket és embereket, szempontokat és magatartást, és tanuló kisdíákokat, akiknek együtt kell menetelniük a holnap felé.”

1956. március 18.

Saffer Pál az Újvidéki Rádióban: „Tudja, én egyezem azokkal az elgondolásokkal, hogy a kultúregyesületeknek egyesülniük kell. Egyezem a művészeti ágak szerinti egyesüléssel is. De véleményem szerint ez inkább a falura vonatkozik. Ott nincs elég káder, nincsenek megfelelő anyagi eszközök. Nálunk ez, kérem, egészen más. Itt van például a mi egyesületünk. Szép könyvtárunk, ruhatárunk, díszlettárunk is van. Hosszú évek munkájával gyűjtöttük össze, eredményesen, szépen dolgoztunk. Amazok pedig... – Elhallgatott, és én tudtam, hogy amikor azt mondta, »amazok«, akkor a helybéli szerb kultúregyesületre gondolt, és hogy maga is meghökkent attól a végső következtetéstől, amelyhez eljutott. Mert aki melletttem ült, azokhoz az emberekhez tartozott, akiket »aktív kultúrmunkásoknak« szoktunk nevezni. Ez nem ironia. Valóban az volt: egy virágzó és szépen működő magyar kultúregyesület titkára. Egy az új gárdából, a fiatalok közül, akiknek volt elég erejük ahhoz, hogy egyesületükben szinte palotaforradalommal számolják fel a kispolgári nemzetieskedő műkedvelősdit ennek a szellemnek a hordozóival egyetemben. – No és most? Merre tovább? – kérdeztem, és láttam a tekintetéből, vállának tehetetlen rándulásából, hogy már önmagának is feltette ezt a kérdést, de nem tudott rá válaszolni. A »palotaforradalom« után ugyanis haladt a munka, új, haladó tartalmakat kapott, megszűntek a torzalkodások, és ilyenkor, ha az ember minden esztendőben a közgyűlésen számokkal, eredményekkel dobálózhat, könnyen elfelejti, hogy minden új

idővel elkopik, és újabbal kell helyettesíteni. Egyszerűen nem veszi észre, hogy körülötte fut tovább az élet. Mondom, ült melletttem az ember és tehetetlenül bámult a semmibe. Én arra gondoltam, hogy nincs egyedül. Többen vannak ilyenek, jóra való, rendes, becsületes emberek, akik egy időben harcos hordozói voltak a haladásnak a maguk körében. Azután a sikerek, a győzelem, a kerékvágásba jutott munka egyhangú bedolgozottsága elfeledtette velük, hogy még nincs vége a csatának, és enyhe viszolygást ébresztett bennük minden újítással szemben. Nem vették észre, hogy a szűk nemzeti és nyelvi keretek közé szorított kultúrmunka minden igyekezet ellenére is csak bizonyos határig lehet haladó, és hogy a múlt nemzetieskedő polgári kísértetei, amelyeket egykor kidobtak a főbejáraton, most visszalopakodnak a mellékajton – ha nem látják meg idejében az újabb távlatokat. Az új távlatokat pedig nem látják tisztán. [...] Mi városi egyesület vagyunk, rendezett kelléktárunk van, filmvetítőgépünk, háromezer kötetes könyvtárunk – mondotta, és elfelejtette, hogy az a másik szintén városi, ugyanannak a városnak a kultúregyesülete [...] Hozzánk nagyjából munkások járnak – mondotta, és elfelejtette, hogy azok napközben szerb és román munkásokkal dolgoznak együtt, jó barátok, és este mégis két-háromfelé vezet az útjuk, két-három egyesületbe. [...] Mi szépen dolgozunk, sikereket érünk el, amazok pedig... – mondotta, és nem vette észre, hogy az, amit nem mondott ki, a nyelve hegyén van, és holnap minden bizonytalansággal ki is fogja mondani. Akkor pedig már semmiben sem fog különbözni azoktól, akik ellen valamikor harcolt. Pedig ő ezt nem akarja. Ismerem. Tudom, hogy nem akarja. És amint ott ült, és elveszetten a semmibe meredt, éreztem, hogy nem is ő a hibás, hanem azok, akik magára hagyták.”

1956. március 20.

Csatorday Károly, a Külügyminisztérium protokollosztályának ideiglenes vezetője kérte a Minisztertanács Titkársága Tanácsai VB Oszályt, „szíveskedjék még egyszer ellenőrizni, hogy az illetékes helyi tanácsok (Sátorajaujhely, Sárvár) rendszeresen gondozzák-e a második világháború jugoszláv áldozatainak sírjait. A közeljövőben ugyanis sor kerülhet arra, hogy a jugoszláv követség fel fogja keresni az említett sírokat”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-27g-006221-1955.

Az Újvidéki Rádióban Szalai István tudósított arról, hogy „Suboticán ma délután négy órakor eltemették Hegedűs József elvtársat, munkásmozgalmunk és pártunk rendíthetetlen harcosát [...] A temetőben Tikvicki Géza, a Tartományi Végrehajtó Tanács elnöke mondott búcsúbeszédet a hűséges elvtárs és fáradhatatlan osztályharcos hamvai felett”. Az elhunyról többek között elmondta: „Vajdaság megszállása 1941-ben itthon éri. Mindjárt Budapestre utazik, ahol egész idő alatt a jugoszláv népfelzabardító mozgalom szolgálatában áll. A felszabadulás után a magyarországi kommunisták kérésére Budapesten marad, és különféle párttisztviségeket tölt be. Mint a Magyar–Jugoszláv Társaság titkára fáradhatatlanul dolgozik a két nép barátságának elmélyítésén. A Tájékoztató Iroda határozata után az első között tartóztatják le, és akkor megkezdődik Hegedűs elvtárs életének legtragikusabb szakasza. A hírhedt jugoszlávellenes Rajk-perben a budapesti bíróság életfogytiglani börtönre ítéli. A börtönben súlyosan megbetegedett, de még ennek ellenére sem engedik meg, hogy gyógykezeltesse magát. Az államközi viszonyok rendezése után Hegedűs elvtárs büntetését hat évre csökkentették, azaz éppen annyira, amennyit már a magyarországi börtönökben eltöltött. A múlt év végén végre hazakerült, s azonnal a Dragiša Mišović belgrádi kórházban gyógykezelik. Az orvosi

gyógykezelés azonban nem segíthetett, és a testileg megtört, sokat szenvedett Hegedűs elvtárs belehalt súlyos betegségébe.” A következő napi híradóban Szimin Bosán Magda emlékezett meg Hegedűs Józsefről.

1956. március 22.

Svetozar Vukmanović Tempo Varsóból hazafelé megszakította útját Budapesten, és megbeszéléseket folytatott magyarországi vezetőkkel.¹

Mészáros Zakariás az Újvidéki Rádióban hírül adta: „Új munkaformákban bontakozik ki a suboticaifjúság tevékenysége. A sikeresen dolgozó ifjúsági katedra keretében a napokban megalakult az ifjúsági kabinet is. Vezetőségének munkaterve szerint a kabinet vitával egybekötött előadás-sorozatot szervez a társadalmi élet időszerű kérdéseiről. Az első előadást tegnap tartották, amelyen az ifjak véleményt mondtak az iskolareformmal kapcsolatos kérdésekről.”

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. március 26.

Debreczeni József belgrádi levele az Újvidéki Rádióban: „Nagyon kell örülnünk annak a néhány megjelent vagy készülő szerb könyvnek, amely mostanában kerül a kirakatokba vajdasági magyar írók tollából. Ezen a téren eddig sajnos nem volt rózsás a helyzet [...] de most mintha törőben lenne a jég [...] A mi feladatunk most egészséges, bő terméssel fokozni a végre beköszöntött érdeklődést.”

1956. március 27.

Rákosi Máttyás, az MDP első titkára Egerben az MDP Heves megyei pártaktív-értekezletén bejelentette, hogy „Rajk László és társainak pere provokáción alapult”, a rehabilitálás megtörtént, szabadon bocsátották a volt szociáldemokrata vezetőket is.¹ > **1949. szeptember 24.**

Az Újvidéki Rádió közölte, hogy „A Szövetségi Népszkupstina Termelői Tanácsa folytatva munkáját, ma délelőtt teljes egészében és módosítás nélkül elfogadta az ez évi szövetségi társadalmi tervjavaslatot”.

1. Balogh, 387.; MJK 1956, 86.; MTK 1982.; A forradalom előzményei 1987, 184.

1956. március 29.

Két hír az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában*: „Veljko Mićunović, Jugoszlávia újonnan kinevezett moszkvai nagykövete ma átadta megbízáselevét Vorosilov marsallnak, a Szovjetunió Legfelső Tanácsa elnökének. A fogadáson több szovjet vezető személy részt vett. [...] Rákosi Mátyás, a Magyar Dolgozók Pártjának első titkára kijelentette, hogy Rajk László volt kül- és belügyminisztert alaptalanul ítélték el, és ezért teljesen rehabilitálják. Az életben maradt vádlottakat szabadon bocsátják. Rákosi kijelentette azt is, hogy a volt szociáldemokratákat szintén ártatlanul tartották fogva, és ezért ők is visszanyerik szabadságukat.”

Az Újvidéki Városi Tanács határozatot hozott a jugoszláv színpadi játékok megalapításáról. Az elfogadott statútum szerint a játékok neve Sterija Játékok (Sterijino pozorje), célja pedig a jugoszláv színművészet és színműirodalom fejlesztése. A fesztiválbizottság elnöke doktor Josip Vidmar, a Jugoszláv Írószövetség elnöke lett, tagjai között pedig szerepelt Farkas Nándor is.¹

1. ÚR, 1956. március 30.

1956. március 30.

A Szovjetunió és Jugoszlávia kulturális egyezményt kötött.

Branko Drašković, a jugoszláv Külügyi Államtitkárság szóvivője sajtóértekezleten az újságírók kérdéseire válaszolva Rajk László volt magyar bel- és külügyminiszter rehabilitálásával kapcsolo-

latban kijelentette: Rajk László és a Rajk-perrel elítéltek rehabilitálása az események fejlődésének természetes és elkerülhetetlen következménye. Egyébként – mondotta – „ami Jugoszláviát illeti, mi – mihamarabon értesültünk a Rajk-perről, félreérthetetlenül megállapítottuk és közöltük, hogy koholmányokról és hamisításokról van szó, és pedig olyanokról, amelyek elsősorban Jugoszlávia ellen irányultak. Ezt a későbbi események is teljesen bebizonyították. Arra a kérdésre válaszolva, hogy Rajk László rehabilitálása hatással lesz-e a jugoszláv–magyar viszony jobbra fordulására, Drašković elvtárs kijelentette: a két ország viszonyának fejlődése egész sor kérdéstől, és azok kölcsönös összeegyeztetésétől függ. A szóvivő továbbá arra a kérdésre válaszolva, hogy a magyarországi esemény után Bulgáriában, Romániában, Albániában és Csehszlovákiában is várható-e hasonló intézkedés, Drašković elvtárs egyéni véleményét kifejezve a következőket mondotta: Nekem úgy tűnik, hogy a hasonló problémák hasonló megoldásokra is várnak.”¹

1. ÚR, 1956. március 30.

1956. március 31.

Törökbecsei helyzetjelentés az Újvidéki Rádióban: „A Novi Bečej-i városi könyvtárát épp tíz évvel ezelőtt alapították. Munkáját 130 könyvvel és 28 olvasóval kezdte [...] ma mintegy ezer olvasója van, könyvtárlománya pedig közel kétezer kötettel gyarapodott. A könyvtárnak nemrégiben csak szerb nyelvű újságjai, folyóiratai és könyvei voltak. Mivel azonban a Novi Bečej-i magyarok mind jobban érdeklődtek iránta, a könyvtár három magyar lapot és egy folyóiratot járat, és az idén magyar könyveket is be fog szerezni. A Petőfi Sándor kultúregyesület könyvtára is a városi könyvtárnak ajándékozta másodpéldányait. Mindenesetre azon kellene dolgozni, hogy a két könyvtár egyesüljön, mert a városi könyvtár csak akkor lehetne valóban a helybeli két nemzetiség kultúrintézménye [...] A városi könyvtárnak most mintegy hatvan

magyar tagja van. Számuk folyamatosan szaporodik.”

Hírek a világ ötödik sarkából az Újvidéki Rádió *Vidámműsorában*: „Budapestnél a Duna szintje több méterrel emelkedett, viszont a huszonöt méteres Sztálin-szobor egyre kisebbnek látszik.”

1956. március

A *Híd* 2. számának tartalma: Bori Imre: *Költők a vajdasági ég alatt* (Tanulmány); Fehér Ferenc: *Ének a nádasról* (Vers); Németh István: *A harmincadik* (Elbeszélés); Mohácsi Imre: *Ereszkedő éjszaka* (Vers); Csépe Imre: *Az üstökös hátán* (Elbeszélés); Zákány Antal: *Játék a tűzzel* (Poéma); Sinkó Ervin: *Az istentelen jövő. Voltaire: Candide*, avagy az optimizmus (Tanulmány); Csere György: *Versek*; Mohácsi Imre: *Szomorú arató* (Vers); Ray Bradbury: *451 Fahrenheit*; G. Czimmer Anna: *Asszonyi dolgok Kupuszinán*; Lévy Endre: *Egymillió egy könyvért*; Tomán László: *Játék életre halálra* (Vasko Popa); Szirmai Károly: *Havas Károly*; Sésics Vera: *Csamil Sijarics*; Bihorci; G. Czimmer Anna: Zilahy Lajos: *L'ange de la colère*; Bálint István: *Camus: Pestis*.

Bori Imre írta Fehér Ferenc költészetével foglalkozó tanulmányában: „Amióta felmerült vagy ötven éve, azóta csúnya kísértetként kering Vajdaság szellemi ege alatt egy hiedelem [...] Az a hír járta, hogy ez a föld zsírosan és feketén csillogón csak búzát, kukoricát terem, gazdag parasztokat hizlal, akik nem sokat törődnek a materiális világ kézzelfogható és nyelvvel ízelhető valóságán túl semmiféle más dologgal [...] Tény az, hogy a vajdasági költészet varázsszóra várt csak, hogy egy felszabadító Szezám nyíl meg-re, megnyiljanak az érzésszilipek, és olyan áradását halljuk a dalnak, amelyre e táj történelmének magyar vonatkozásaiban még nem volt példa.”

1956. április 2.

A JKSZ KB VB a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusát úgy ítélte meg, hogy a Szovjetunióban a desztalinizáció visszafordíthatatlan folyamata zajlik. Úgy értékelte, hogy a két ország közötti újabb konfliktus hipotetikusán is lehetetlen, erőteljesen támogatni kell Hruscsovot, ugyanakkor pedig „elegáns módon” felmondani az amerikai katonai segílyt, hisz „ki ellen is fegyverkezünk mi”, ezzel demonstrálva, hogy Jugoszlávia valóban nem áll a Nyugat befolyása alatt. Ugyanezen az ülésen, a derűlátástól vezérelve, Tito követelte az „általános külpolitikai offenzívát minden irányban”.¹

1. Bilandžić 1999, 361.

1956. április 3.

A Baranya Megyei Tanács meghívására az Eszéki járás négytagú küldöttsége érkezett Pécsre: a járási tanács elnöke, alelnöke, egyik tagja (egyben az UDB [Állambiztonsági Igazgatóság] járási vezetője), valamint Österreicher Sándor parlamenti képviselő, a horvátországi Magyar Kulturális Szövetség elnöke.¹ > 1956. április 12.

1. MOL XIX-J-1-j-4i-004176-1-1956.

1956. április 4.

A belgrádi magyar követség fogadásán Farkas Nándor, az Újvidéki Rádió igazgatója a követség munkatársaival beszélgetve – a Központnak küldött másnapi jelentés szerint – a budapesti rádióval kialakult kapcsolatáról megjegyezte, hogy „ezt a kapcsolatot nem tartja elégségesnek, mert csak a Belgrádi és a Novi Sad-i Rádiók, ill. Budapest között van meg. Szerinte kapcsolatot kellene teremteni a többi jugoszláv rádióval is. Megemlítette, hogy a közelmúltban Budapesten utazott át, és felkereste a Budapesti Rádió vezetőit, akikkel elbeszélgetett. Kijelentette, hogy az ilyen találkozások hasznosak lennének a kapcsolatok elmélyítésére. Kemény elvtárs megjegyezte, hogy a Budapesti Rádió vezetői meghívták a Belgrádi Rádió vezetőit már hónapokkal

ezelőtt, azonban tudomása szerint még a mai napig sem válaszoltak. Farkas Nándor kijelentette, tudomása van arról, hogy már konkrétan kijelölték azt is, hogy az említett küldöttségbe melyik rádiókból jelöltek vezetőket, ami azt jelenti, hogy meghívásunkat elfogadták, és biztos erről küldtek a Budapesti Rádió vezetőinek is értesítést. Az országaink közötti kapcsolatok fejlődésével kapcsolatban kijelentette, hogy úgy látja, nagyon lassú a fejlődés, aminek okát a megoldatlan gazdasági problémák fennállásában látja. Olyan megjegyzést is tett, hogy még ma sem teljesen világos a jugoszláv kormány vezetői előtt az, hogy vajon őszinte-e magyar részről a két ország közötti viszony megjavítására elhangzott számos nyilatkozat. Steimetz [Steinitz] Tibor és Lukó András, a noviszádi *Magyar Szó* szerkesztői beszélgetés közben felvetették, hogy igen kellemetlen részükre, hogy mi nem hívtunk meg fogadásunkra senkit a noviszádi *Dnevnik* laptól. Ugyanis a *Dnevnik* a Vajdasági Szocialisták Szövetségének hivatalos lapja. (Szerb nyelven jelenik meg.) Elmondásuk szerint emiatt ők is fontolgatták, hogy vajon eljöjjenek-e fogadásunkra vagy sem. Kemény elvtárs közölte velük, hogy követségünk a protokolltól kért és kapott listát, amelyben a fontosabb lapok vezetői is szerepeltek, a *Dnevniktől* azonban senkit sem tüntetett fel ez a lista. Valamint, hogy a listában szereplő újságírókon kívül olyanokat hívtunk meg, akiket személyesen is ismerünk”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-5f-003943-1956.

1956. április 10.

A szabadkai Népszínház bemutatta Jovan Sterija Popović *A felfuvalkodott tökfey* [Pokondirena tikva, 1838] című vígjátékát. (Ünnepi előadás a szerző születése 150. és halála 100. évfordulója alkalmából.) Fordította Létmányi István. Rendezte Varga István. A díszletet és jelmezeket Mihajlo Dejanović tervezte. Fellépett: Szabó Cseh Mária és Dováth Amália (Ferna), Bocskovics Rózsi (Evica), Szabó István és Vujkov Géza (Mitar),

Juhász Anna (Ančica), Péter László (Jovan). A 11 előadásnak összesen 1965 nézője volt.¹

1. k. t. [Kolozi Tibor]: Színházi krónika. 7. Nap, 1956. április 15. 7.; Vukovics Géza: Sterija-bemutató Suboticán. MSz, 1956. április 15. 7.; Saffer Pál: A felfuvalkodott tökfey a subotikai Népszínház színpadán. *Dolgozók*, 1956. április 17. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1956. április 11.

Újvidéken megtartotta alakuló ülését a Munkástanácsok és Társadalmi Igazgatási Szervek Klubja (Klub radničkih saveta i organa društvenog upravljanja), az első ilyen jellegű egyesület Jugoszláviában. 1957-ben 121 újvidéki munkaszervezet munkástanácsa volt a tagja. Nevét 1972 decemberében Öngazgatók Klubjára változtatta. A klub elnöke 1960 és 1962 között Kalmár Ferenc, 1983–1984-ben Kiss Ottó, alelnöke pedig 1965-től 1975-ig Talló Teréz volt.¹

1. *U korak sa samoupravljanjem. Klub samoupravljača – Novi Sad 1956–1986.* Novi Sad, 1986, 5., 19., 22. 25–26., 110.

1956. április 12.

Farkas László Baranya megyei párttitkár a Politikai Bizottságnak az eszéki járási küldöttség > 1956. április 3-i látogatásáról beszámolva rendkívül kedvezően értékelte az eseményt.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4i-004176-1-1956.

1956. április 13–28.

Újvidéken első alkalommal tartották meg a Sterija Játékok nevű országos színházi szemlét, Jovan Sterija Popović szerb drámaíró születésének 150. és halálának 100. évfordulója alkalmából. A három belgrádi, két zágrábi, valamint egy-egy újvidéki, szarajevói, ljubljana, szkopjei és nagybecskereki színház mellett fellépett a szabadkai Népszínház Magyar Társulata is Sterija *A felfuvalkodott tökfey* (Pokondirena tikva) című komédiájával.¹ > 1956. április 10.

1. A subotikai Népszínház magyar drámai együttese a Sterija Fesztiválon. *Dolgozók*, 1956. április 10.

7.; *Novi Sad 1944–1964*. 1964. október, Matica srpska, 107.; *Dvadeset i pet jugoslovenskih pozorišnih igara Sterijinog pozorja*. Novi Sad, 1980.

1956. április 16.

Sinkó Ervin Herceg Jánosnak: „a mellékelt kézirat aféle bevezető egy nagyobb tanulmányhoz, melyet Krleža *Banket u Blitvijeról* írtam, illetve melynek utolsó oldalait most írom.¹ A tanulmány a bevezetéssel együtt körülbelül 100 gépelt oldal. Mármost a kérdés először is, persze, hogy ezt a mellékelt kéziratot alkalmasnak tartja-e a *Híd*-ban való közlésre s ha igen, milyen formában. Mint látni fogja, önmagában is kerek egész, tehát lehet a többi fejezet nélkül is hozni. Ez esetben jegyzetet kellene alá írni, hogy *Bevezető egy nagyobb tanulmányhoz Krleža Bankett Blitvában c. regényéről*. Ha azonban úgy vélné, hogy vállalkozhatna a *Híd* még arra is, hogy további négy folytatásban az egész tanulmányt közölje, akkor ennek a végére kellene biggyeszteni, hogy folytatása következik. Ezt azonban csak akkor, ha csakugyan nem tart tőle, hogy túlságos térbeli megerheltetés a *Híd* számára négy számon keresztül 20-25 gépelt oldalt áldozni ennek az egy tanulmánynak. Kérem minden gátlás nélkül döntsön ebben az ügyben kizárólag a *Híd* érdekeinek a szempontjából.”²

1. A *Bankett Blitvában* c. Krleža-regényről írt tanulmány sorozat, a *Véres mítosz* a *Híd* 1956. 5. 392–397. és 6–7. 490–498. lapján jelent meg. Kötetben Sinkó Ervin: *Krleža*. Sajtó alá rendezte: Bosnyák István. Novi Sad, 1987, Forum, 121–326. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 62. 76–77.

1956. április 17.

A Tájékoztató Irodának *A tartós békéért, népi demokráciáért* című központi lapja közölte a bolgár, magyar, olasz, lengyel, román, csehszlovák és francia Kommunista Párt Központi Bizottságának – a Tájékoztató Iroda tevékenységének megszüntetéséről szóló – közös közleményét, amely szerint az általuk 1947-ben létrehozott szervezet „jelentős szerepet játszott a proletár internacionalizmus fejlesztésében”, de „már nem felel meg

az új nemzetközi feltételeknek”, és hibákat is elkövetett Jugoszlávia iránti viszonyában.¹

1. *Borba*, 1956. április 19.; MTK 1982.; *Iz naše prošlosti I*. Budimpešta, 1979, 141.; Petranović, Zečević, 1045–1046.

1956. április 18.

Budapesten a Petőfi Kör jugoszláv irodalmi estjén a magyar–jugoszláv barátság mellett demonstráltak.¹

Sinkó Ervin Károlyi Mihálynénak: „Május 8-a körül elindulunk Párisba. Tervünk, hogy ott 10-14 napot töltünk, s ha Ön Vence-ban volna, és ha mi valami okból nem volnánk alkalmatlanok, akkor Párisból Olaszországba menet, meglátogatnánk Önt [...] Nagyon örültem a könyv sikerének.² Nemrég a londoni rádió horvát nyelvű emissziójában idéztek a könyvből. A könyv igazán szép.”³

1. A forradalom előzményei 1987, 185. – 2. *A Hit illúziók nélkül* angol kiadása. – 3. Sinkó Ervin levelezése II., 63. 77. Eredeti: PI Archívuma, 704 f 91. ó.e. 63–64.

1956. április 21.

A *Szabad Nép* bejelentette: Olt Károly magyar pénzügyminiszter vezetésével küldöttség utazott Belgrádba a függőben levő gazdasági kérdések megvitatására.¹

1. MJK 1956, 55.

1956. április 29.

Az Újvidéki Rádió számára Budapestről Szerencsés József közvetítette a magyar–jugoszláv labdarúgó-mérkőzést. Az eredmény 2 : 2 volt.¹

A szabadkai Népszínház bemutatta George Axelrod *Hétévi hűség* [The Seven Year Itch, 1952] című vígjátékát, amelyet Pataki László fordított szerbhorvátból és Virág Mihály rendezett. A díszletet De Negri Endre tervezte. Felléptek: Pataki László (Richard), Heck Paula (Helen, a

felesége), Juhász Anna (Claire), Bocskovics Rózsi (Miss Morris). A darabot 8 alkalommal adták elő, és összesen 2226 nézője volt.²

1. Csöke Béla: *Sportműsorok a rádióban*. In Hatvan éve szól a rádió, 79. – 2. Krónikás [Lévay Endre]: Színházi krónika. 7 Nap, 1956. május 13. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1956. április

„A számunkra teljesen érthetetlen lebecsülés következte, amelynek oka nyilván az Újvidéken eluralkodott familiáris kizárólagosságban kereshető, az Ifjúsági Tribün Szalonja – alig vagyunk képesek lejegyezni ezt – végleges bezárás előtt áll [...] A *Letopis Matice srpske* az idén és tavaly kitartó feledékenységet tanúsított a fiatalok újvidéki kulturális élete iránt (*Polja*, Ifjúsági Tribün). Többek között az Ifjúsági Tribün Szalonjának kiállításait (amelyek nagyon gyakran a város egyetlen képzőművészeti rendezvényei voltak) egyáltalán nem mutatta be ez a folyóirat, amely legalább annyira ügyel tájékozottságára, mint semlegességére [...] A Galéria a Tribün tárlatainak kiállított képek közül egyetlen egyet sem vásárolt meg [...] Vétkesek nincsenek. Csak fölényes nyilatkozatok vannak a tapasztalatlanságról és fiatalságról, és van a mi csodálkozásunk, hogy mindez valóban így van” – írta Draško Redep a *Polja* 1956. 4–5. számában. A Tribün társadalmi szerkesztőségének szerkesztője ekkor Major Nándor, a Szalon szerkesztője pedig Bogdanka Poznanović és Ivan Horovic volt.

A *Híd* 4. számának tartalma: Herceg János: *A magányos Sterija*; Burány Nándor: *Hol vagyok?* (Versek); Saffer Pál: *Orient buffet* (Novella); Bori Imre: *A szavak bűvöletében* (Tanulmány Ács Károly költészetéről); Csépe Imre: *Erőpróba* (Novella); Laták István: *Verd örült hangszered* (Vers); Sinkó Ervin: *Az istentelen hívó* (Tanulmány); Zákány Antal: *Játék a tűzzel* (Poéma); Jovan Popović: *Boldogság* (Novella); Ray Bradbury: *451 Fahrenheit* (Regény); Steinitz

Tibor: *Langevin sírjánál a Pantheonban* (Franciaországi jegyzetek); Bori Imre: *Pszichológia és pedagógia* (Anica Savić Rebac); Bálint István: *Sherwood Anderson: Winnesburg, Ohio*; Tomán László: *Parnas – Zbornik lirike srpske i hrvatske*; Tomán László: *Slobodan Marković: Sedam pomoćnih kazivanja*; G. dr. Czimmer Anna: *Gondolatok a könyvtárban*.

Herceg János írta Jovan Sterija Popovićról: „A szerb dráma megteremtője 1848 március 9-én tért vissza Szerbiából, hogy élete hátralevő részét szülővárosában, Versecen a csalódás magányában végleg az irodalomnak szentelje. A csalódásra alapos oka volt. Mert akkor már két évtizedes irodalmi múlt állt mögötte, vígjátékát és ünnepélyes pátosszal írott tragédiáit, melyekkel a nemzeti hagyományoknak akart irodalmi formát adni, az egész szerb nyelvterületen sikerrel játszották [...] Mivel azonban nemcsak író volt, de kultúrpolitikus is, erről az irodalomnál is veszélyesebb területről érte a csalódás [...] mivel hangos és elkeseredett hajsza indult a Szerbiában élő vajdaságiak ellen [...] szoros barátságot tartott fenn Popović verseci pravoszláv püspökkel, aki Rajačićyal ellentétben a megértést kereste a magyarokkal [...] Olyan szerbekről írt, akik kabátjuk hajtókáján a magyar kokárdát viselik, alatta pedig a szerb nemzeti színeket azzal a kifogással, hogy így a szerb színek közelebb vannak a szívükhöz [...] »Magyaróznak« mondták, ami egyet jelentett az árulással. Halála után harminc éven át hallgattak róla, s valóban nagy történelmi távlatra volt szükség, hogy ne csak rehabilitálják, hanem azokat a társadalmi erőket is elmarasztalják, amelyek az ő bátor és helyes nézeteit, következetesen férfias magatartását az árulás jelzőivel bélyegezték meg.”

Ugyanitt Laták István versben mondta el leújtó véleményét a modern költészetről: „Üvölts a hold alatt / És kapsz babérágot [...] Muzsikálj bolondul / Rúgd föl az értelmet [...] Volt ily pályatársad! / A neve isteni. / A fűzött szavakat / Kéjgáz fölé teszi [...] Verd örült hangszered, / Ha

hiszed, hogy egyszer / Dicsőség Prokruszesz- / Ágyába befekszel...”

1956. május 3.

Papp Imre az Újvidéki Rádió *Gyermekrádió*jának híradójában: „Kedves kispajtások! Elérkezett ez a nap is, amikor ebben az iskolaévben harmadszor nevezünk ki kisriportereket a legjobb tudósítók közül. Megvallom őszintén, nem volt könnyű dolgom sem november 29-én, sem pedig január elsején. Ugyanis nagyon sok kispajtás levelezett szorgalmasan szerkesztőségünkkel, és juttatta el hozzánk tudósításait a legfrissebb eseményekről.”

1956. május 4.

Rosta László magyar külügyminisztériumi osztályvezető megküldte a belgrádi magyar követségnek a Külügyminisztérium és külképviseletek 1956. évi II. és III. negyedévi munkájának irányelveit. Megjegyezte: „Mint az irányelvekből kitűnik, az elkövetkező félévre vonatkozó munkánk irányelveiben igyekeztünk érvényre juttatni az SZKP XX. kongresszusának határozataiból ránk háruló új feladatokat, valamint a munkánk megjavítását célzó új munkamódszereket. E feladatok megvalósítása eddigi munkánk lényeges megjavítását, munkamódszereink gyökeres felülvizsgálatát követelik meg. Ennek szellemében szakítunk az eddigi gyakorlattal, nem kérjük szigorúan határidőhöz kötött, felelős kijelölésével összeállított követségi munkatervek elkészítését, melyek kötöttségüknél fogva gyakran korlátok közé szorították, és így akadályozták a politikai munkát. A gyakorlat azt mutatta, hogy az egyes munkatervi pontok elvonták a figyelmet a fontos és folyamatos, az élet során nap mint nap felmerülő problémáktól, a beosztottak figyelmét és gondolkodását túlságosan megkötik, önálló kezdeményezéseiket korlátozzák.” Egyúttal javasolta, hogy „e kérdéssel kapcsolatban Követ elvtárs tartson beosztottaival munkaértekezletet, s az ott folyó vitáról és véleményekről, a kialakult

álláspontról jelentést vagy jegyzőkönyvet szíveskedjék felterjeszteni”. Az új munkamódszerre való áttérés nem haladt zökkenőmentesen, mert Rosta osztályvezető még június 29-i levelében is sürgette az említett munkaértekezlet megtartását, megjegyezve: „Ezt a késedelmet vagy halogatást helytelennek tartjuk.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-1a-00302-1956.; MOL XIX-J-1-j-5b-003242-1956.

1956. május 6.

Az Újvidéki Rádió *Faluműsor*ában elhangzott: „Más járásokhoz viszonyítva a Zombori járásban nagyobb problémát okoz a termelőszövetkezetekbe való tömeges tagfelvétel [...] Egyesek az olyan termelőszövetkezetek felszámolása mellett kardoskodnak, amelyeknek több földjük van a földalapból, mint amennyit a tagok bevittek. Véleményük szerint helyesebb volna, ha ezeket a termelőszövetkezeteket mezőgazdasági birtokká szerveznék át. Azzal érveltek, hogy a termelőszövetkezetekben fogyatékoságok vannak, és a szövetkezeti tagok olyan kiváltságokban részesülnek, amelyek nem segítik elő az új, szocialista viszonyok kialakulását.”

1956. május 11.

Farkas Lászlónak, az MDP Baranya Megyei Bizottsága első titkárának vezetésével megyei küldöttség látogatott Eszékre.¹

Mészáros Zakariás, az Újvidéki Rádió szabadkai tudósítója jelentette: „Suboticán tegnap délután megkezdődött a nagyszabású ifjúsági szemle, amelynek szervezői a Testvériség–egység nevet adták. A szemle és annak neve nemcsak szimbóluma a népfelszabadító háború és a szocialista országépítés egyik legnagyobb vívmányának, hanem a testnevelési és a kulturális téren való versenyek, továbbá a négynapos találkozó minden más mozzanata elősegíti majd a szemlén részt vevő hat város: Priština, Bitola, Niš, Bosanski Šamac, Slavonski Brod és Subotica, valamint a

Zombori, a Verbászi, a Zentai, a Bačka Palanka-i [Palánka] és a Topolyai járás több ezer ifjának a munkaakciókon megkezdett baráti együttműködés elmélyítését.”

1. Szabad Nép, 1956. május 12.

1956. május 12.

A Verseci Magyar Közművelődési Egyesület színjátszói Pancsován vendégszerepeltek Jovan Sterija Popović *Felfuvalkodott tökfej* című komédiájával.¹

Jelenetrészlet az Újvidéki Rádió *Vidámműsorából*, Sztáncsics András tollából: „Potocsek: Az unokám, a Petyi, aki hetedikbe jár, kénytelen lesz most együtt járni a szerb gyerekekkel. Lapocka: Hogyan? Potocsek: Maga még nem tud erről semmit? Egyesítik az iskolákat. Hol él maga, uram? Maga nem látja, milyen veszedelmesnek vagyunk kitéve? [...] Lapocka: Mondja csak, Potocsek úr, nem taníttatta maga a fiát, a Petyi édesapját Németországban? Potocsek: De igen. Miért? Lapocka: És mi volt akkor a nyelvi keveredéssel?! Potocsek: Maga keveri a dolgokat, kedves Lapocka úr. Németország az más! [...] Lapocka: Hallom, hogy a Potocsek úr lánya, Erzsike mint kiváló műegytemi hallgató állami ösztöndíjat kapott egy tíz hónapos belgiumi tanulmányútra. Potocsek (büszkén): Hát igen. Tehetséges, szorgalmas lány az én Erzsikém [...] Lapocka: Várjon egy pillanatra, míg felszárítom a könnyeimet. (Szipog) Szegény Erzsike, ott a franciák között el fogja felejtetni az édes anyanyelvét.”

1. Földessy összeáll. 1972, 72.

1956. május 14.

Majtényi Mihály az Újvidéki Rádió *Irodalom és művészet* című műsorában: „Két év előtt, 1954-ben rendezték meg első irodalmi táborozásukat a vajdasági írók. Akkor a Topolyai Járási Szocialista Szövetség, illetve a csantavéri helyi szövetség áldozatkészsége tette lehetővé az íróknak a

kéthetes ott-tartózkodást. Tavaly a kanizsaiak [Magyarkanizsa] látták vendégül az írókat, s a kanizsai Csodafürdő volt a táborozás színhelye [...] Irodalmi táborozásaink kezdettől azt az elvet vallották, hogy azon együtt vegyenek részt szerb, magyar és más nemzetiségű írók: kitűnő alkalom ez egymás személyes megismerésére, az egymás felé való közeledésre, irodalmi és kulturális problémák együttes megvitatására. S mindezt nem valami zárt programszerűségben, hanem baráti együttlét kötetlenségében [...] Kanizsa készséggel látná vendégül íróinkat, a becseieknél [Óbecse] is van lehetőség, sőt újabban fölmerült egy terv, hogy az idei vajdasági írói táborozást Zomborban vagy Batinán rendezzék meg. Akármelyik helysége is esik a választás – akár egy vagy két helyen kell a táborozást megvalósítani – egyet örömmel kell leszögeznünk: a vajdasági írók keresik az egymás felé való közeledés útját, tisztában vannak írói hivatásuk társadalmi jelentőségével, és nem az elszigeteltség útján haladnak. Nem szabad azonban ezt a közeledést egyedül a nyári hónapok táborozásaira fenntartani – »életesebben« és erősebben kell mindenfelé, s nemcsak vajdasági viszonylatban megvalósítani.”

1956. május 15.

Újvidéken a telek kimérésével, a sarokkö helyének kijelölésével megkezdődött a Forum sajtóház építése. Az épület tervét Zsilnik Pál építészmérnök készítette el. A kivitelező vállalat igazgatójának 1954 elején Steinitz Tibort nevezték ki, de még abban az évben Apró Mátyás váltotta fel, 1955-ben pedig Bora Radovanović-Petko lépett a helyébe. A vállalkozás központi alakja azonban Rehák László, a *Magyar Szó* akkori főszerkesztője volt. Emlékezete szerint a Forum-ház építésére 70 millió dinárt hagytak jóvá a tartományi költségvetés eszközeiből. Az építkezés végül 300 millió dinárba került, de az eszközök folyósítása nem vált kérdésessé. Hasonló elbírálásban volt része a jövődő Forum-háznak a felszerelés beszerzésében is.

A belgrádi *Borbával* és *Politikával*, valamint a zágrábi *Vjesnikkel* és a szarajevói *Oslobodjenjével* az ország öt kiemelt újságnyomdája közé tartozott.¹

1. Kalapis Zoltán: *A Magyar Szó évei, évtizedei.* In Vukovics Géza, Kalapis Zoltán összeáll.: *A Magyar Szó 1989. évi Naptára.* Újvidék, 1988, 116–117.

1956. május 16.

Majtényi Mihály az Újvidéki Rádió *Korunk* című irodalmi folyóiratában: „Az itt élő népek anyagi és társadalmi, közösségi problémái mellett a szelleméleti közösség is szinte parancssá teszi – saját belső parancsunkká – a mind alaposabb elmélyedést egymás művészetében, alkotásaiban. Ennek velejárója irodalmi síkon a műfordítások minőségének megjavítása, és olyan fordítói gárda megszervezése, amely fokozottan képes lesz az eredeti műveket fordításban, átültetésben tolmácsolni. De fontos kérdés ez a különböző kultúrák közeledésében általános európai síkon is [...] S éppen ezért tűzte napirendre a Könyvkiadók Országos Szövetségének szkopjei értekezlete ezt a kérdést. Első eset, hogy intézményesen beszélünk erről a problémáról – a könyvek születésével kapcsolatban ugyan mint kiadói problémáról – de úgy érezzük, hogy ezzel a kérdés művészi vonalát is érintik, és további következtetésben az általános kultúrpolitikai vonalvezetés javára történik itt valami erősen pozitív. Szóval ez nemcsak formai, anyagi kérdés, napirendi pont egy tárgysorozaton, hanem a kulturális egymásra hatások »mértékegységszerű«, lemérhető és észlelhető kifejezése. S számunkra itt, a Vajdaságban a kultúrpolitikai kiindulópontok egyik alfája: a fordítás maga csak eszköz, de célá válik abban a pillanatban, ha népeink közötti lelki egységről beszélünk.”

1956. május 17.

A Tartományi Pártbizottság Titkársága megvitatta a nemzetek közötti viszonyokat. Nagy

József a vita elején leszögezte, hogy az elmúlt évtizedben a kommunisták „politikai tekintetben a kisebbségek, különösen a legszámosabb kisebbség, a magyarság körében nagy eredményeket értek el”. Úgy értékelte, hogy a kisebbségek még a Tájékoztató Irodával való összeütközés idején is támogatták a jugoszláv pártvezetést, amihez szerinte a legnagyobb mértékben az agrárreformból való részesedésük járult hozzá, és ami a választási eredményekben is megmutatkozott. Nagy megbélyegezte a „nemzeti izolacionizmus” jelenségeit is, különösen a szlovákok és románok körében, de arra a – szerinte elsősorban a magyar pártfunkcionáriusok körében tapasztalható – jelenségre is felhívta a figyelmet, amit ő szerbkedésnek („srbovanje”) nevezett, és amin például azt értette, hogy ezek a vezetők még tiszta magyar környezetben is kerülnek anyanyelvük használatát. Sava Mali viszont arról beszélt, hogy a szívélyes magyar–jugoszláv viszony most bonyolultabbá teszi a helyzetet, mert a tájékoztatóirodás időkben könnyebb volt megszerezni a jugoszláviai magyarok lojalitását: „Mi szidhatuk Rákosit, amikor ő is szidott bennünket, de mit csináljunk most, amikor dicsér?”¹

1. Vajdasági Levéltár, 334. fond. Idézi Bjelica 2010, 422–423.

1956. május 18.

Sinkó Ervin Herceg Jánosnak: „A szokásos képeslapi üdvözllet helyett levelet írok, mert még Párizsból is szívességre kell kérnem. És pedig arra, hogy az Ön személyes ellenőrzése mellett, küldesse el az én számlám terhére a *Hid* utolsó hat számát, és azt a számát, amelyikben az én *Jó beszélgetés* c.ű versciklusom megjelent, Faragó Lucien, 18 bis rue Ernest Renan Sévres (S.eto) címre. S ugyancsak erre a címre, küldje el Krleža *Magyar királyi honvéd-novellák* c.ű kötetét, a Testvériség–egység, szintén az én számlám terhére. S ugyancsak a Krleža kötetet és az *Optimisták II.* kötetét Fejtő Ferenc, Neuilly, 49 Boulev. Victor Hugo címére. Bocsásson meg,

hogy Önt terhelem ezzel, de félek tőle, hogy ha egyenesen a kiadóhivatalhoz fordulok ezzel a kérdéssel, a kérésem nem teljesítik.”¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 64. 78.

1956. május 18–25.

Berlinben a KGST VII. ülésén a nyolc tagállam képviselői mellett megfigyelőként jelen voltak Kína és Jugoszlávia képviselői is. A fejlesztési tervek egyeztetése mellett létrehozták az első állandó szakbizottságokat.¹

1. Vukadinović, Radovan: *Odnosi među evropskim socijalističkim državama. SEV i Varšavski ugovor.* Zagreb, 1970, Školska knjiga, 302.

1956. május 19.

Budapesten kicserélték a magyar–jugoszláv vízgazdálkodási egyezmény megerősítő okiratait.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. május 20.

Zentán megnyílt Ács József és B. Szabó György kiállítás a Néphadsereg Otthonában.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai művésztelep, 68.

1956. május 29.

A magyar és a jugoszláv kormány egyezményt kötött a függőben levő pénzügyi és gazdasági kérdések rendezéséről, amelyben 85 millió USA dollárban állapították meg Magyarország 1955. január 1-je előtt keletkezett tartozását, s amely fejében öt év alatt a meghatározott árulista és ütemezés keretében árut szállít Jugoszláviának. Megállapodtak abban is, hogy a két ország nem támaszt egymással szemben igényt kölcsönös államosítások, kisajátítások miatt, de azokban az esetekben, amelyekben a korábban elrendelt államosítások ténylegesen nem kerültek fogantatásra, ott arra „ezután általában nem fog sor kerülni”¹. Az egyezmény kiegészítő részét képező bizalmas jegyzőkönyv IV. pontja kimondta, hogy

a szerződő felek három hónapon belül tárgyalásokat kezdenek, és megállapodást létesítenek állampolgáraiknak nyugdíj- és társadalombiztosítási járadékigényei és várományai tárgyában.² (> 1956. június 22.; > 1956. július 10.; > 1956. július 11.; > 1956. augusztus 25.; > 1957. május 24.) Ekkor írták alá a magyar–jugoszláv tudományos és műszaki együttműködési egyezményt is.³ Ezzel – egy későbbi (> 1956. június 16.) magyar követségi összefoglaló szerint – „Magyarország és Jugoszlávia viszonyaiban új szakasz kezdődött”,⁴ Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövet > 1959. március 6-án keltezett 1958. évi összefoglaló jelentésében pedig úgy értékelte, hogy az egyezménynek a teljesítése „jelentős hatással volt a magyar–jugoszláv gazdasági és részben politikai kapcsolatok alakulására”.⁵

1. *Szabad Nép*, 1956. május 30.; MJK 1956, 14., 57., 63., 76. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-001760-3-1957. – 3. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955-59. – 4. MOL XIX-J-1-j-1a-005011-1-1957. – 5. MOL XIX-J-1-j-5a-002136-1959.

1956. május 30–31.

Újvidéken megtartották a Szerbiai Kommunista Szövetség XI. Vajdasági Tartományi Értekezletét, amelyen hangoztatták, hogy a gazdaság szerkezeti aránytalanságai korlátozzák a tartomány fejlődését.¹ Beszámoltak a párttagok nemzeti összetételéről is. Eszerint a párttagok 75,27%-a volt szerb nemzetiségű, vagyis a tartomány szerb nemzetiségű lakosainak 5,56%-a. A többi nemzetiség esetében ez az arány a következőképp alakult: montenegróiak 6,87% (14,42%), magyarok 6,58% (0,96%) horvátok 5,69% (2,86%), szlovákok 1,32% (1,19%), románok 1,15% (1,29%), egyéb nemzetiségűek 1,74% (2,25%).¹

1. Vajdasági Levéltár, 334. fond. Idézi Bjelica 2010, 421.; Radovanović. *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*, 1979. 181–189.

1956. május

A Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége az V. Nagymező u. 49. szám alatti új székházba költözött.1

A *Híd* 5. számának tartalma: Majtényi Mihály: *Doktor Heinrich Heine ledöfi a romantikát*; Josip Cazi: *A forradalomra várva* (Regényrészlet); Dési Ábel: *Szerelmi krónika* (Vers); Dóró Sándor: *Versek*; Sinkó Ervin: *A véres mítosz* (Tanulmány); Sárosi Károly: *Két cigaretta* (Novella); Bori Imre: *A költő, aki nem találta meg Éden boldogságát* (Tanulmány Zákány Antalról); Lévay Endre: *Koporsók* (Novella); Galamb János: *Magamról mesélek* (Vers); Herceg János: *Sterija mai hatása*; Ray Bradbury: *451 Fahrenheit* (Utópikus regény); Saffer Pál: *A bácskai árvíz*; Lévay Endre: *García Véres menyegzője* (Bemutató a szabadkai Népszínházban); Laták István: *Szemben a viharral*. Cazi Josip élményírása.

A folyóirat Vasko Popa két versét (Crni Đorđe 'Fekete György'; Ruža nad Čegrom 'Rózsa a Csegár fölött') szerb eredetiben és magyarul is közölte, mindkettőt Pap József és Sáfrány Imre közös fordításában.

Az *Élet és dokumentum* rovatban Kucsera Ferenc, Sörös Mihály és Laták István emlékezett meg a Magyarországon bebörtönzött, majd halála előtt alig néhány héttel szabadon engedett és hazatért szabadkai származású Hegedűs Józsefről.

Mirko Tepavac *A városok kulturális élete* című tanulmányában kifejtette: „Az, ami bennünket kulturális életünkben aggaszt, nem is maga a folklór, hanem a folklór-mánia, a folklór mint uralkodó megnyilvánulás kulturális életünkben. A folklór így időben és tartalomban is visszatérést jelent, elszigetelve él hazánk és a nagyvilág művészi alkotásaitól, s egyáltalán a mai élettől, eszmeileg pedig a nacionalizmusnak és a helyi elszigetelődésnek ad tápot, mi pedig egy soknemzetiségű országot alkotunk [...] De a

folklór-mániánál nem kevésbé veszélyes és nem kevésbé gyakoribb a kispolgári szellem megnyilvánulása sem [...] Visszasírása ez annak az időnek, amikor a magángazdálkodás szabadabb teret kapott, a »kisember« kultusza, a »teljes« demokrácia kultusza, a csendes és békés élet után való vágy, a kevés munkával szerzett könnyű siker vágya, a »mai« ifjúság viselkedésén való megbotránkozás stb. [...] S végül a primitivizmusról. Városainkra nyomasztólag hat, hogy a lakosság nagy része paraszti származású, aránylag (a városi viszonyokhoz mérten) alacsony műveltségű és elmaradott [...] Ezek a jelenségek fogják legtovább megterhelni kulturális életünket, feltűnnek majd az új és ma még ismeretlen formákban is kulturális életünk fejlődésével párhuzamosan, s így aztán e jelenségek ellen folytatott harcnak rendszeresnek és átfogónak kell lennie [...] A város az a művelődési központ, amely döntő hatást gyakorol a falu kulturális életére. S ennek a hatásnak valóban pozitívnak és haladóknak, és szocialistának kell lennie.”

1. *Iz naše prošlosti I.* Budimpešta, 1979, 149.

1956. június 1.

A szabadkai Népszínház bemutatta Ábrahám Pál *Hawai rózsája* [1931] című operettjét. Írta Földes Imre. Karnagy Miroslav Kunc. Rendező Sántha Sándor, segédrendező Mamuzsich István. A díszletet Petrik Pál tervezte, a táncokat Szabó Erzsébet, az éneket V. Dormán Mancsi tanította be. Fellépett: Heck Paula (Lilian hercegnő), Versey József (Liló Táró herceg), Fejes György (Kanakó Hiló), Sántha Pusztai Lajos (Harold Stone), Szabó János (Harrison), Kocsis Marika (Bessy). A 38 előadásnak összesen 15 598 nézője volt.¹

1. Krónikás [Lévay Endre]: Színházi krónika. 7 Nap, 1956. június 10. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1956. június 2.

Tito háromhetes látogatásra a Szovjetunióba érkezett, amely során rendezték a pártközi

kapcsolatokat. (> 1956. június 20.) A TASSZ hírügynökség ezen a napon közölte, hogy leváltották Molotov külügyminisztert, aki a Jugoszláviával való megbékélés egyik fő ellenzője volt a szovjet pártelnökségben.¹

1. 20. századi egyetemes történet II. 394.; MJK 1956, 10.

1956. június 3.

A magyar kormány javasolta Jugoszláviának a bűnügyi jogsegély és kiadatási egyezmény megkötését.¹

1. MJK 1956–1959, 186.

1956. június 4.

A magyar kormány határozatot hozott Kurimszky Sándor belgrádi követ felmentéséről.¹ >

1956. augusztus 8.

Az Újvidéki Rádió *Irodalom és művészet* című műsora így számolt be a vajdasági műkedvelő együttesek óbecsei tartományi szemléjéről: „Mintha a vajdasági műkedvelő színjátszás hanyatlóban lenne, ezt a benyomást keltette a becsei tartományi szemle [...] az előadások nem voltak olyan színvonalasak, ahogyan egy ilyen összefoglaló felvonuláson lenni kellett volna. A valóságban pedig szó sem lehet hanyatlásról. Az erők fejlődnek, a játékok egyre színvonalasabbak, az előadások egyre szebbek. Jóval több zavar volt a rendezői felfogás körül, a kissé elszórt betanulás körül, és sok bajt okozott az is, hogy a rendezők általában nem tanulmányozták eléggé Sterija műveit, irodalmát [...] négy szép előadás, de nem jól megfogalmazott beállítás nyomán azzal kell foglalkoznunk, hogy hogyan és hova vezet tovább a műkedvelők útja.”

Ugyanakkor Ábrahám Pál *Hawai rózsája* című operettjének szabadkai bemutatója kapcsán megjegyezte: „Ezt az operettmuzsikát, amely táncmelódiákon alapszik, nem lett volna szabad egy ilyen szalonzenekarnak való hangszerelésben előadni [...] percekig úgy tűnt, mintha az 1934-

es bemutató felújításának lettünk volna tanúi [...] Kicsit kínos volt a táncolni nem tudó, de jó táncos-komikusokra épített, betéteket-táncoló színészek vergődését végignézni. Az énekesek közül egyedül Heck Paulát emelhetjük ki (habár ő is érezhetően küzdött a magas hangokkal), mert Sántha Pusztai Lajos nagyszínpadot nem bírta hangja és Versegi [Versegi József] nem operettes, vaskos éneklése mellett Kovács Marika érdekes éneke nem nyújthattak igazi zenekedvelő számára élvezetes élményt. Dicséretre méltó Sántha Sándor mértékkel megoldott rendezése, és a kadettek lendületes, fiatalos hévvel megoldott játéka. Azt hisszük, hogy lehetett volna a közel négy és fél órás előadást rövidebbre is fogni.”

1956. június 13.

A bolgár, csehszlovák, lengyel, magyar, román és szovjet kormány közti megállapodás alapján ezen országok állampolgárai e naptól kezdve útlevél nélkül utazhattak egymás országaiba.

1956. június 16.

A belgrádi magyar követség – 1953 októbertől és 1956 májusa közötti tevékenységét összefoglalva – rámutatott: 1953-ban „A kapcsolatok kibontakozását nagyban hátráltatta az is, hogy a követség valamennyi tagjában igen mély nyomokat hagyott Pártunk azon nevelése, mely az elmúlt – 1948–1953. – évek során a jugoszláv kérdésnél fennállt [...] A Külügyminisztérium részéről, csak 1954. év második felében, a júliusi aktív értekezlet után, nyilvánultak meg határozottabb állásfoglalások a jugoszláv kérdésnél (addig többek között olyan utasítások jöttek, »állapítsa meg, hogy a külföldi tőke milyen mértékben hatolt be a jugoszláv gazdasági életbe«, »az amerikai katonai tanácsadók milyen befolyással bírnak a jugoszláv hadseregben«, »a magántőke milyen szerepet tölt be Jugoszlávia gazdaságában« stb.) [...] A szóbeli utasításokban még 1955 első felében is az lett közölve, hogy a követség ne szaladjon előre, vigyáznia kell arra,

nehogy a kapcsolatok kialakításánál előbbre legyen Magyarország a Szovjetuniónál, vagy általában a népi demokratikus országoknál [...] A követségre járó felek forgalma 1954. év végére elérte az átlagos napi 4 főt, ami nagy eredménynek számított, az előző évek havi 5-10 fős forgalmához viszonyítva. A követség egyik fő feladata 1954. év folyamán az volt, hogy az elzárkózásból minél előbb kikerüljön. Ezt a feladatot az év második felében sikerült csak végrehajtani, amikor is a követségen szervezett rendezvényeken kb. 800 különböző személlyel tudtak megismerkedni a diplomaták [...] 1955. év elején a magyar–jugoszláv kapcsolatok további mélyülése igen biztatóan indult [...] A két ország közötti viszony egyre felfeléívelő irányú volt, egészen a szeptemberben megszakadt gazdasági tárgyalásokig, bár az év folyamán több konkrét jel arra mutatott, hogy jugoszláv részről nincsenek közelség úgy megelégedve a kapcsolatok fejlődésével, mint ahogyan az magyar részről feltételezve volt. Pl. a jugoszláv parlamenti küldöttség meghívása alkalmával M. Pijade elvtárs, a Jugoszláv Népszkupstina elnöke, majd Đurić [Dragoje] meghatalmazott miniszter, külügyi osztályfőnök, igen világosan és félre nem érthetően közölték, hogy a meg nem oldott gazdasági és politikai – Rajk-ügy és a vele kapcsolatban jugoszláv vezetőknek, magyar részről való megérágalmazásának stb. – kérdések elintézése nélkül nem lehetséges Jugoszlávia és Magyarország közötti viszony őszinte és végleges megoldása [...] A normalizáció kezdete óta, a követség egyik igen nagy hiányosságai közé tartozott az, hogy a diplomaták kevés kivétellel, tartózkodtak általában a nyilvános szereplésektől, és főként a saját nevükben szervezendő rendezvényektől, ami furcsa színben tüntethette fel a diplomáciai életben nem szokásos viselkedést. Ugyanakkor ez a magatartás a követség kapcsolatainak kiépítését is gátolta. Feleségeik általában nem vettek részt a követségi rendezvényeken. Tartózkodó magatartásukat férjeik határozottan támogatták,

egyrészt azzal az indoklással, hogy gyermek van a családban, másrészt, hogy a külügyi fizetésből nem telik megfelelő ruházzkodásra az asszonyok számára. A követségi félforgalom 1956 első harmadában – január–március – további emelkedést mutat. Május hó végéig az átlagos napi félforgalom a követségen 35 fő volt. Áprilistól kezdődően havonta 500 személy részére van biztosítva, rokoni látogatásokra kiadandó beutazó vízum [...] Összegezve a követség 31 hónapos munkáját megállapítható, hogy bár sikerült kapcsolatokat kiépíteni a fogadó ország különböző körei felé, de azok, az eléggé nehezen bontakozó politikai helyzet következtében, valamint a követség nagyobb aktivitásának hiánya miatt, nem a meglévő lehetőségekhez képest alakultak [...] Az 1956. május 29-én aláírt egyezmény, valamint a XX. kongresszus útmutatásai következtében Magyarország és Jugoszlávia viszonyaiban új szakasz kezdődött [...] A követség meglátása szerint sürgősségi szempontból legfontosabb feladatának azt tekintené, ha az elkövetkezendő közeljövőben a Magyar Dolgozók Pártja és a Jugoszláv Kommunista Szövetsége Központi Vezetőségei közötti kapcsolat létrehozására kapna utasítást [...] A két párt közötti szoros kapcsolat megteremtése nélkül nincs, és nem is lehet meg a kölcsönös és őszinte bizalom, a jugoszláv és a magyar nép között [...] Amennyiben a fent felsorolt feladatok megoldásához Pártunk részéről, az érintett szakminisztériumokon keresztül a követség megkapja a kellő támogatást, úgy a követség az egyik legsikeresebben működő magyar külképviseletté válhat”.¹

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „A Népi Technika Központi Bizottsága – mint ismeretes – az idén emlékéremmel és a Boris Kidričről elnevezett érdemrenddel kitünteti azokat, akik fáradhatatlanul tevékenykedtek népeink, különösen pedig ifjúságunk műszaki nevelése terén. A tartományi vezetőség július hetedikén osztja ki a kitüntetéseket. Arany-

éremmel Sóti Pált, a Tartományi Bizottság elnökét, bronzéremmel pedig Mihalčević Alojzijét, Živojinović Petart, Ujházi Józsefet, Gergenta Voját, Radojčin Milošt, Kardos Józsefet, Mladenović Dragoslavot, Tadijin Milošt, Suša Milenkót, Kopunović Aleksandart, Györgyös Istvánt és Sarić Ivant tüntetik ki.”

1. MOL XIX-J-1-j-1a-005011-1-1957.

1956. június 18.

Sulhóf József az Újvidéki Rádió *Művelődési műsorában* beszámolt arról, hogy újvidéki vendégzereplése során „a suboticei színház magyar együttese, García Lorca *Véres menyegző* című színművét adta elő Fehér Ferenc átköltésében, Virág Mihály rendezésében. Az előadásról sok mindent elmondott a műbírálat már a bemutató után. Ha valamit most felelevenítünk belőle, csak az örök kérdés, melyet Lorca műve mindig, mindenütt felvet: a cselekmény véres realitása és a poétikus, színes, szimbolikus szöveg között hogyan lehet meglegelni azt a középutat, amelyen egyik sem vész el? [...] Ezeket a kérdéseket kell feltenni újból, most a vendégzereplés alkalmából [...] És egyáltalán nem igazolták a színházat, hogy a *Véres menyegzőt* hozta el nagyon ritka Novi Sad-i vendégjátékára [...] Ha vendégzereplésre megy, ismernie kell a helyet, ahova ellátogat. Talán ha jobban megszervezik, több gonddal folyik a hírverés [...] nem csak száz ember vett volna jegyet [...] közönségnevelő hatása akkor sem lett volna. Itt lenne az ideje, hogy a színházak megtanulják, a közösség pénzét nemcsak művészi kísérletezésekre kapják, hanem azért, hogy a színház elvégezze társadalmi feladatát”.

Ugyanott Bori Imre arról írt, hogy „A *Rukovet* a napokban megjelent számával második évfolyamába lépett [...] A suboticei Írók Klubjának irodalmi, művészeti és társadalmi folyóirata sem tudja még teljesen lerázni magáról az indulás minden kezdetlegességét, gyengeségét, hibáit. Azonban mind jobban érezhető a folyóiraton az a szép törekvés, hogy ne csak Subotica

íróinak folyóirata legyen, hanem szélesebb öleléssel kapcsolja magához az írókat, legyen katedrája a hazai élet minden emberi, művészi jelenségének, a nagyvilág villanásainak [...] A vajdasági magyar írónak külön jelentőséggel bír a *Rukovet*, amely a szerkesztésben és hasábjain is szerb nyelven hozza alkotásait, és így kitörhet a nyelv húzta korlátokból és szélesebb körben, nagyobb olvasóközönségnek mondhatja el, mutathatja be művészetét”.

1956. június 20.

A Tito vezette jugoszláv küldöttség hivatalos szovjetunióbeli látogatása során Moszkvában aláírták a JKSZ és a Szovjetunió Kommunista Pártja közötti viszonyokról szóló deklarációt megállapodva abban, hogy a Belgrádi nyilatkozatot (> 1955. június 2.) követő államközi kapcsolatok és a társadalmi szervezetek közötti együttműködés megteremtette a politikai feltételeket a két párt közötti együttműködésre. Elfogadták azt az álláspontot, hogy a különböző országok eltérő feltételei közepette a szocializmus fejlődésének útjai is különbözőek, és egyetértettek abban, hogy az együttműködésnek az önkéntességen és egyenjogúságon, a baráti bírálaton és elvtársi véleménycserén kell alapulnia.¹ > 1956. június 2.

1. *Borba*, 1956. június 21. Idézi Petranović, Zečević, 1046–1047.

1956. június 21.

Belgrádban aláírták az 1956–1957-re szóló magyar–jugoszláv árucseré-forgalmi és fizetési megállapodást, amely szerint Magyarország másfél év alatt mintegy 19,4 millió dollár értékben exportál, és ugyanilyen értékben importál. Magyarország elsősorban tengeri és folyami kikötői berendezéseket, vasúti gördülőanyagokat és különböző gépeket, valamint berendezéseket, Jugoszlávia főleg piritet, fát, ólmot és rezet szállít.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955–59.; MOL XIX-

J-1-j-4bc-00800-13-1956.; *Szabad Nép*, 1956. június 22.; MJK 1956, 109.

1956. június 22.

A Minisztertanács kinevezte az > **1956. május 29-én** aláírt magyar–jugoszláv gazdasági és pénzügyi megállapodás előmozdítására alakult vegyes bizottság magyar tagjait.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. június 24.

A Szovjetunió Kommunista Pártja KB Elnöksége Moszkvában a nyilvánosság teljes kizárásával tájékoztatta a szovjet befolyás alatt álló közép- és délkelet-európai országok vezetőit a Tito vezette jugoszláv küldöttséggel folytatott tárgyalásokról leszögezve: „Folytatni kell az erőfeszítéseket, hogy Jugoszláviát áthozzuk a mi táborunkba.”¹

Sinkó Ervin Herceg Jánosnak: „*Magyar Szó*ból láttam, hogy megjelent a *Híd* a *Véres mítosz* első folytatásával, de jó szokás szerint nem kaptam meg. Lenne szíves intézkedni? Párizsban találkoztam emigrált magyarokkal is, rendkívül érdekes összejövetelen, fel is olvastam nekik részleteket a *Véres mítoszból*, nagy az érdeklődés ott a *Híd* iránt is, sajnos csak platonikusan, mert nem jutnak hozzá. Párizsról szándékom írni, de minthogy a *Híd* a *Véres mítosszal* úgy látszik hónapokra el van látva, nem hiszem, hogy a *Híd* hozni tudná ezt is majd. Ha megkaphatnám a *Hídnak* azokat a számain, melyekben versek jelentek meg tőlem, hálás volnék érte én is és azok a párizsiak is, akiknek megígértem, Fejtőn [Fejtő Ferenc] és Faragón [Faragó László] kívül, hogy nekik is fogok küldeni. Van nálam egy csomó vers egy Gyarmati Erzsébet nevű igen tehetséges fiatal magyar költőnőtől. Ha érdeklí és gondolja, hogy a *Híd*-ban hozhatná, kettőt-hármat elküldenék belőle.”²

1. MJK 1956, 11. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 65. 78–79.

1956. június 25.

Az MDP KV Titkársága jóváhagyta Köből Jó-zsefnek, az MDP KV Párt- és Tömegszervezeti Osztálya vezetőjének az 1956. június 20-i előterjesztését, amelyen támogatja a Baranya Megyei Pártbizottság azon javaslatát, hogy gondos egyéni elbírálás alapján vegyék vissza a pártba azokat, akiket a jugoszláv kérdésben tanúsított magatartásuk, illetve Jugoszláviában élő rokonaikkal való kapcsolatuk miatt zártak ki onnan.¹

1. MJK 1956, 66–67.

1956. június 26.

A belgrádi Jugoszláv Drámai Színház Budapesten a Nemzeti Színházban vendégszerepelt. Az eseménynek nagy sajtóvisszhangja volt.¹

A *Hrvatska riječ* című szabadkai hetilap a továbbiakban *Subotičke novine* címmel jelent meg.²

1. *Szabad Nép*, 1956. június 22., 23., 26., 27., 28., 29.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; MJK 1956, 66. – 2. Petkovics Kálmán: *A 7 Nap útja*. Újvidék, 1986, Forum, 36.

1956. június 28.

A lengyelországi Poznańban mintegy 50 000 munkás vonult az utcára kenyeret és szabad választásokat követelve. A biztonsági erők fegyverrel verték szét a tüntetést, 50 halott, 300 sebesült, több mint 300 letartóztatott.¹

A Minisztertanács határozatot hozott a déli határon felszabaduló területek hasznosításáról.²

1. A forradalom előzményei 1987, 187. – 2. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. június 29.

Miután a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetsége elhatározta, hogy ezt az intézményt megszünteti és megalakítja a Vajdasági Közművelődési Közösséget, a Szövetség keretébe tartozó Zenetanács úgy döntött, hogy a Szerbiai Zeneegyleti Szövetség keretében megalakítja a tartományi

vezetőséget. Az alakuló közgyűlést szeptember közepére hívják össze. A Szerbia Közművelődési Közossége által elfogadott szabályzat szerint a Zeneegyesületek Szövetségének tartományi vezetősége önálló lesz a szervezés belső kérdései és a vajdasági zenei amatőr tevékenység fejlesztése terén, illetőleg átveszi azokat az illetőségeket, melyek addig Vajdaság Kultúregyesületi Szövetségének zenei osztályához tartoztak.¹

1. ÚR, 1956. július 2.

1956. június 30.

Gál László az Újvidéki Rádió *Vidámműsorában*: „Egyik: Mit szól ahhoz, hogy Hitler komponistája, Georg Strasser, a náci párt egyik alapítója ismét a politikai színpadra lépett Németországban? Másik: Látja, ez nagyszerű! Végre Nyugat-Németország is elindult a haladás útján. Képzelem, hogy örül ennek a budapesti *Szabad Nép*... Egyik: A *Szabad Nép*?! De miért örüljön ennek a Georg Strassernek a *Szabad Nép*? Másik: Mert éppen a napokban írta, hogy rehabilitálni kell a régi pártmunkásokat.”

1956. július 1.

Az Újvidéki Rádió *Reggeli híradójában* beszámolt arról, hogy „A *Komunyiszt*, a Szovjet Kommunista Párt Központi vezetőségének lapja legújabb számában közli Lenin három, eddig közzé nem tett levelét, ezek között a XIII. kongresszushoz intézettet is, amely [...] javasolta a XIII. kongresszusnak, hogy vizsgálja felül Sztálinnak a főtitkári tisztségről való leváltása kérdését”.

A *Déli kommentárt* Beder István írta: „Különös hír járta be csütörtökön a világot. A lengyel távirati iroda fogalmazásában először úgy hangzott, hogy Poznańban a földalatti reakció emberei és az imperialista ügynökök zavargásokat idéztek elő. Ezek a kifejezések azonban nem voltak egészen meggyőzőek [...] A lengyel hírügynökség újabb közleménye eloszlatta a kételyeket. Híriül adta ugyanis, hogy

Poznańban a munkások elégedetlenkedtek az alacsony bérek miatt. Csütörtökön elhagyták munkahelyüket, és csendes tüntetést kezdtek. A tömeget azonban egyes személyek a hatóságok ellen izgatták. Sőt megtámadták a lengyel munkáspárt vezetőségének székházát, a rádióállomást és más középületeket. Azután a börtönből kiszabadították a foglyokat, és tűz alá vették az állambiztonsági szolgálat épületét [...] Kik ezek a személyek? Minden bizonnyal azok, akiknek nem tetszik az új orientáció, amely Lengyelországban a politikai és a gazdasági élet minden terén érezteti hatását, és amely felszámolja a bürokratikus, sztálini elveket, a demokratikus fejlődés akadályait [...] Tervük megghiúsult! Poznańban helyreállt a rend. Lengyelország vezetői pedig kijelentették, hogy az esemény nem tartóztathatja fel az élet demokratizálását, és nem akadályozza meg a kormányt, hogy javítsa a dolgozók életszínvonalát. Ez fontos mozzanat. Mert ahogy a gyárak értekezletein is kidomborítják: a zavargásoknak a teret az is előkészítette, hogy a gazdasági vezetők nem fordítottak kellő figyelmet a dolgozók jogos követeléseire.”

A *Vasárnapi sportújságban* Szepesi György, a magyar rádió riportere számolt be a Vörös Lobogó – Crvena Zvezda mérkőzésről, amely során a belgrádi Crvena Zvezda 5 : 3 arányú vereséggel hagyta el a budapesti Népstadiont.

Az *Esti híradó* viszont már a Kossuth Rádióra hivatkozva jelentette, hogy „a Magyar Dolgozók Pártjának Központi Vezetősége bírálta a budapesti ifjúsági Petőfi Kör munkáját. Ezzel kapcsolatban a Központi Vezetőség határozatot hozott, amely szerint az ifjúsági Petőfi Kör vitadélutánjain pártellenes nézetek nyilvánultak meg, amelyek főként abban jutottak kifejezésre, hogy a vitázók tagadták a párt és a munkáosztály vezető szerepét. A Központi Vezetőség közleménye szerint a párt és a népi demokrácia elleni kirohanásokat főként a Nagy Imre volt miniszterelnök köré csoportosuló szervezték. A párt határozata éberségre és egységre hívja

fel a párttagokat. A poznaí provokáció arra figyelmezteti a magyar dolgozókat – mondja a határozat –, hogy erélyesen szálljanak szembe minden zavaró kísérlettel, és támogassák azokat, akik a népi demokráciát újabb sikerek felé vezetik. A határozat továbbá hangoztatja még: a kormány és a párt az elmúlt hónapokban sok fontos döntést hozott a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusának szellemében, és további intézkedések várhatók, amelyeknek célja kijavítani az elkövetett hibákat és meggyorsítani a további fejlődést”.

1956. július 2.

A *Petőfi Kör vitájának margójára*, Beder István jegyzete az Újvidéki Rádióban: „Magyarországon határozat jelent meg, amely elítéli a Petőfi Kört, a fiatal értelmiségiek budapesti fórumát [...] A budapesti sajtó nemrégiben még »hasznos fórumnak« nevezte a Petőfi Kört, és öröndetes eseményeknek minősítette a szóban forgó vitákat is. Az újság nem egyszer aláhúzta, hogy a viták kitűnnek a XX. kongresszus határozatainak helyeslésével [...] A Központi Vezetőség határozata azt mondja, hogy a *Szabad Nép* korábbi cikkei tévesek voltak [...] Felelős pártkörökben azt mondják, hogy a Petőfi Kört mégis el kellett ítélni, mert a vitadélutánokon a párt- és államvezetőket nemcsak bírálták, hanem nyíltan sértegették is. Belátják viszont, hogy a határozat – hangneménél fogva – jelenleg bizonyára több kárt okoz majd, mint hasznot. Tartanak, hogy az emberek nem nyilvánítják majd ki szabad nézeteiket. Ezért hangoztatják, hogy a Petőfi Kör elítélése nem jelenti a szabad bírálat elfojtását, ellenkezőleg, az a célja, hogy helyes irányba terelje azt. Így lesz-e? Nem tudom. Meg kell várni, mit hoz a jövő...”

1956. július 3.

Az Újvidéki Rádió *Lapszemléjében* a Magyar Szó aznapi számának tartalmát ismertetve kiemelte: „A *Magyar Szó* tudósítójának telefon-jelentésében arról ír, hogy a budapesti sajtó nem

fűz semmi magyarázatot a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének tegnapi határozatához. Ebben az iratban, mint ismeretes, élesen bírálták a Petőfi vitakör tevékenységét. Vas Istvánné, a Magyar Nők Országos Tanácsának elnöknője gödöllői beszédében és Szabó István tábornok hajdúböszörményi beszédében mégis vannak bizonyos közvetett utalások a határozat egyes tételeire. Miközben a lengyel kormány – írja a lap – a poznaí eseményekkel kapcsolatban elsősorban a megoldatlan gazdasági és szociális nehézségekre, és megoldásuk sürgösségére mutat rá, az a benyomás szerezhető, hogy a Magyar Dolgozók Pártjának vezetősége elsősorban a zavarkeltés lehetetlenné tételére helyezi a hangsúlyt.”

A rádió azt is hírül adta, hogy „A Novi Sad-i telepi kultúrotthonban a harcosok és a szerbiai népfelkelés napja emlékére ma szemléltető kiállítás nyílik. A kiállításon a népfelszabadító harcból származó okmányokat, fegyvereket és fényképfelvételeket mutatnak be a látogatóknak. A Petőfi kultúregyesület ugyanott július 7-én este 8 órakor bemutatja Sulhóf József *Románc* című színművét”.

A késő esti *Híradó* bejelentette: „Műsorunk, közben arról értesült, hogy Tito elvtárs több magas rangú vezető kíséretében a Krajina hajón Novi Sadra látogatott. A hír hallatára Novi Sad főterén az eső ellenére is nagy tömeg gyűlt össze, és üdvözölte Tito elvtársat. Kedves vendégünk jelenleg a Putnik szállodában ül, hallgatja a zenét, és beszélget kíséretének tagjaival és a Novi Sad-i vezetőkkel.”

1956. július 4.

Jugoszláviában első alkalommal ünnepelték ezen a napon állami ünnepként a harcosok napját.¹

Az Újvidéki Rádió a Magyar Távíratí Irodára hivatkozva közölte: „Magyarország kormánya tegnapi ülésén jóváhagyta a dolgozók pártja központi vezetőségének június 30-i határozatát.

A jelentés szerint a kormány elhatározta, hogy intézkedéseket tesz a bürokrácia felszámolására és a népi demokratikus rendszer fejlesztésére. A kormány megállapította, hogy a kilátásba helyezett intézkedések megakadályozzák majd az opportunistá és demagóg jelenségeket, amelyek sokszor a népi demokrácia ellen irányulnak. A miniszteri tanács – hangzik az MTI jelentése – elítéli ezeket a jelenségeket, amelyek éppen abban a pillanatban jutnak kifejezésre, amikor a párt és a kormány komoly erőfeszítéseket tesz az ország demokratizálására, a szocialista törvények tiszteletben tartására és a közigazgatás egyszerűsítésére.”

Azt is hírül adta, hogy „Izrael és Magyarország tegnap kereskedelmi és fizetési szerződést kötött, amely évi 2 600 000 dolláros forgalmat irányoz elő”.

Sinkó Ervin HercegJánosnak: „Mellékelten küldöm Önnek a *Véres mítosz* Krležáról, illetve a *Blitvai bankett*ről szóló folytatásának újabb részletét. Küldöm, kívánságának megfelelően, a párizsi jegyzetek első részét is. És teljesen Önre bízom: ha akarja a tanulmánnyal egy időben a *Híd*ban hozni, tessék, ha átengedi a 7 Napnak vagy *Magyar Szónak*, azzal is épűgy meg leszek elégedve. A párizsi jegyzetek folytatásaként írni fogok a párizsi magyarokról is.”²

1. ÚR, 1956. július 6. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 66. 79. l.

1956. július 5.

Újvidéki Rádió, a *Gyermekrádió* híradója: „A Novi Sad-i Rádiónak kedves vendégei voltak a napokban. A *Gyermekrádió* szerkesztősége szeretettel látta vendégül azokat a vidéki kisriportereit, akik az eltelt iskolaév folyamán különösen kitűntek szorgalmas tudósítói munkájukkal. Egy-egy kisriporter jött el Zentáról, Moholról, Doroszlóról, Suboticáról [Szabadka], Srbobranról [Szenttamás], és köztük volt a legjobb Novi Sad-i kisriporterünk is. A kis

munkatársak megérkezésük pillanatától kezdve a *Gyermekrádió*, és egyben a Novi Sad-i Rádió legkedvesebb vendégeinek érezhették magukat, mert a szerkesztőség két napos itt-tartózkodásukra változatos és érdekes programot állított össze.”

1956. július 6.

Majoros Péter tudósítása az Újvidéki Rádióban: „Az utóbbi időben Zentán és a járásban is egyre szélesebb körben vitatják az iskolareformot. A járás nagyobb falvaiban ugyanis már eddig is működtek nyolcosztályos iskolák, amelyek azonban nem állottak, és nem állhattak feladatuk magaslatán, mert szinte kivétel nélkül a mechanikus egyesítések folytán jöttek létre. Az iskolák, és ezzel együtt a tanítás is Zentán volt a legtarkább, ahol a nyolcosztályos iskolák mellett a gimnázium első osztályai és néhány elemi iskola is működött még. A reform első lépéseként ezt a tarkaságot számolják föl, és ösztöl kezdve az egy igazgatóság alá tartozó magyar és szerb tagozatú főgimnáziumnak csak felső osztályai lesznek, mert az alsó osztályok és az elemi iskolák egyaránt a most alakuló nyolcosztályos iskolákhoz tartoznak majd. Hatosztályos iskola csak Tornyoson, illetve Bogarason lesz, ahol ma még nincsenek meg a feltételek arra, hogy nyolcosztályos iskolák létesüljenek.”

1956. július 7.

A szabadkai Népszínház bemutatta Móricz Zsigmond *Pacsirtaszó* [1917] című színművét. Rendező Varga István. Díslettervező Petrik Pál. Felléptek: Szabó István (a gazda), Heck Paula (a menyecske), Sántha Sándor (a bíró), Sántha Pusztai Lajos (Miska), Fejes György (az öreg). A 12 előadásnak összesen 3767 nézője volt.¹

A *Politika* budapesti tudósítója a magyarországi délszláv kisebbség helyzetével foglalkozott kritikái megjegyzéseket téve.²

Szükség van-e a piacra? – tette fel a kérdést Majoros Péter az Újvidéki Rádióban: „Egyesek várják, mások pedig az ellen vannak, hogy nagy piacot kapjon a falujuk. A véleményt persze ezúttal is az érdekek határozzák meg, mert az árak a piacon alakulnának ki, ez viszont a terveket és számításokat is könnyen keresztül húzhatná. Ettől félnek most a tornyosiak is, mert az ajánlat szerint náluk is kilátás van arra, hogy nagy piacuk legyen. Szerintük felesleges lenne, mert a földműves-szövetkezet ma már képes arra, hogy minden piaci felesleget felvásároljon a termelőtől [...] ha azonban valóban megkapja Tornyos a nagy piacot, akkor nagyon kellemetlen helyzetbe kerülhet a szövetkezet. A piacon más felvásárló vállalatok képviselői is megjelennek majd, másként alakulnak az árak és kérdés, hogy a szövetkezet elbírja-e a versenyt.”

1. Krónikás [Lévay Endre]: Tyú, a ragyogóját! 7 *Nap*, 1956. július 15. 7.; Gerold, Pastyik 1970. – 2. MJK 1956, 103.

1956. július 8.

Az Újvidéki Rádió helyszíni közvetítést adott a belgrádi Jugoszláv Néphadsereg Labdarúgó-stadionból a belgrádi Partizán és a budapesti Vasas közép-európai kupamérkőzésének második félidejéről.

1956. július 9.

Az Újvidéki Rádió a francia távirati iroda budapesti jelentésére hivatkozva közölte, hogy „a *Szabad Nép* tegnapi számában nyilvánosságra hozta Molnár igazságügyi miniszter közleményét. A közlemény szerint a felülvizsgálatok után kiengedtek a börtönökből 11 398 személyt. A vizsgálatot a rehabilitálási bizottság végezte. A közleményben hozzáfűzik, hogy a politikai rehabilitálással kapcsolatos teendőket is hamarosan befejezik”.

A rádió apatini tudósítója révén arról is beszámolt, hogy „Ez év kezdetén a kultúregyesületek egyesültek, s most együtt dolgoznak szerbek,

horvátok, magyarok és németek. A színművészet kedvelőinek ebben a városban alkalmuk volt a múlt tavasszal részt venni egy jelentős eseményben. Apatinban tartották meg Vajdaság Működvelő Együtteseinek II. Fesztiválját”.

1956. július 10.

Budapesten megkezdte első ülését az > **1956. május 29-én** megkötött gazdasági egyezmény keretében megalakított Magyar–Jugoszláv Gazdasági Vegyes Bizottság.¹

Majoros Péter riportja az Újvidéki Rádióban: „A helyi jellegű beruházások, a lakáshiány és a megfelelő úthálózat kérdése nagyon régen problémája már Kanizsának [Magyarkanizsa]. Néhány esetben napirenden is voltak már, megoldásuk azonban mindig elnapolódott. Másra kellett a pénz, annyi pedig soha sem jött össze, hogy minden rést betömhettek volna. Az idei év az első olyan esztendő, amelyben az említett kérdésekkel is komolyan foglalkozhatnak. Megvannak a megfelelő alapok, így ha egyszerre nem is, de fokozatosan mégiscsak megoldódnak a régi problémák. A községi Népbizottság beruházási alapjában közel 13 millió dinár van [...] az utóbbi években egyetlen lakóházat sem épített a Népbizottság. Ebben az alapban 25 millió dinár van most [...] Kanizsán kívül még öt falu tartozik a kommunához, s ezeknek egy része teljesen el van vágva a Népbizottság székhelyétől [...] A Népbizottság útalapjában valamivel több mint 2 millió dinár van. Ezzel persze nem jutnának el messzire, ezért 5-6 millióval a közkölségből is megtoldják. 6-7 millióval persze a járás is megtoldja az összeget [...] a kanizsai piacot köti majd össze a ma még elvágott falvakkal. Ez pedig rendkívül fontos, mert a kommunának nem lehet mindegy, hogy az oromiak és a velebitiek Kanizsán értékesítik-e termékeiket, vagy esetleg Suboticán.”

1. MJK 1956, 56., 63.

1956. július 11.

A Minisztertanács határozatot hozott az > **1956. május 29**-én aláírt magyar–jugoszláv gazdasági és pénzügyi megállapodás végrehajtásáról.¹

Majoros Péter az Újvidéki Rádióban: „Fennállása óta állandóan erre törekszik az adai Iskra fémárugyár, és ennek a törekvésnek a gyakorlati eredményei is megvannak. 1950-ben mint kisipari üzem 50 munkással kezdte meg a termelést, ma pedig a tanoncokkal együtt már 185-öt számol a munkaközösség. Ez persze a termelésnek a következménye, mely a múlt évben például a kétszerese volt az előző évinek, az idei pedig további 20-25 százalékos növekedést irányoz elő. Olyan közszükségleti cikkeket készítenek, amelyekből még mindig kevés van a piacon, s így a kereslet növekedésére csakis a termelés fokozásával válaszolhat a gyár. A termelés évről évre növekszik ugyan, maga a termelés módja azonban még mindig kisipari jellegű, mert a folszerelés nemcsak hogy régi, hanem hiányos is. Újabb gépekre lenne szüksége az üzemnek, amelyek egyrészt a termelésnek adnának még nagyobb lendületet, másrészt pedig az áru minősége is lényegesen megváltozna. Ezeket a tényezőket tartja most szem előtt az üzem rekonstrukciós terve is, amely a következő három évben összesen 81 millió dináros beruházást irányoz elő.”

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. július 12.

Majoros Péter az Újvidéki Rádióban: „Idestova két év óta húzódik már a vita, hogy szüksége van-e Kanizsának [Magyarkanizsa] az alsó fokú zeneiskolára [...] A közelmúltban a Népbizottság is napirendre tűzte a kérdést, és úgy döntött, hogy a következő iskolaévben beszüntetik a zeneiskolát [...] további fenntartása több mint másfél millió dinárba kerülne a Népbizottságnak [...] De itt van a Népegyetem is, amely egyetlen dinár dotációt sem kaphatott a Népbizottságtól,

és a zentai Munkásegyletemtől kapott segítséggel tartotta fenn magát [...] pillanatnyilag melyik intézmény a fontosabb? A 120 gyermekkel foglalkozó zeneiskola vagy a Népegyetem, amelynek az egész falu nevelésével kell foglalkoznia [...] A zeneiskola helyiségeit a Népi Technika szervezete kapja meg, amelynek eddigi munkáját részben a helyiséghiány is gátolta. Eredménye azonban még így is rendkívülinek számít. Kilenc hónap alatt négy tanfolyamot szervezett, és a 160 hallgató közül 140-en tették le sikerrel a gépkocsi- vagy traktorvezetői vizsgát.”

1956. július 13.

Az MDP Központi Bizottságának egyes tagjai javasolták jugoszláv kollégáiknak a két állam közötti kapcsolatok normalizálását.¹

Belgrádban megkezdődtek a tárgyalások a magyar–jugoszláv légiforgalmi egyezményről.² > **1956. július 21.; > 1956. december 23.**

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „a Tartományi Végrehajtó Tanács mellett újonnan megalakult Kultúrtaács ma tartotta első ülését. Az ülés napirendjén a tagok illetékességi köre és a könyvkiadó tevékenység néhány kérdése szerepelt [...] A tartományi múzeum mellett Vajdaságban még tíz járási múzeum van [...] Vajdaság (tartományi) levéltárában és a többi 12 járási és különleges levéltárban is az anyag még rendezetlenül áll, sőt itt-ott lassan tönkre is megy. Más intézmények, mint amilyen az emlékművek és kultúremlékek védelmével foglalkozó intézet, azután a 7 könyvkiadó vállalat és a Novi Sad-i Rádióállomás, szintén gondoskodásra szorulnak. Vajdaságban ezenkívül 454 könyvtár és olvasóterem van, túlnyomórészt falun. A művészi intézmények közül csak az 5 állandó és a 32 műkedvelő színházat említjük. Ezek képviselik nálunk a színművészetet azzal a 436 drámai osztállyal együtt, amelyek Vajdaság különféle kultúregyesületei keretén belül működnek [...]

Az utóbbi esztendőben a könyvkiadó vállalatok költségének megtérítése külön problémává vált. Az idén ugyanis Vajdaság Végrehajtó Tanácsa úgy határozott, hogy külön alapot létesít a vajdasági könyvkiadó tevékenység fejlesztésére. Az alap a törvény szerint a könyvkiadó vállalatok hozzájárulásaiból és a költségvetési eszközökből alakul. Az alap létesítésével a vajdasági könyvkiadó vállalatok elveszítették részesedési jogukat a köztársasági alapból, mely pedig sokkal nagyobb és gazdagabb. Hiszen a legnagyobb könyvkiadó cégek Vajdaságon kívül vannak. Ezért a Kultúrtaács mai ülésén elhatározták, hogy javasolják a Végrehajtó Tanácsnak a vajdasági külön alap beszüntetését. Így Szerbia területén az összes könyvkiadó vállalatoknak joguk lesz egyenjogúan részesedni a térítményben a köztársasági közös alapból. Indítványozni fogják azt is, hogy a nemzeti kisebbségek nyelvén megjelenő kiadványok költségének megtérítését a köztársasági alapból, illetve költségvetésből folyósítsák, ha olyan kiadványokról van szó, melyek iránt a társadalmi közösség különösen érdeklődik. A Kultúrtaács első ülését azzal fejezte be, hogy kinevezte Vajdaság Autonóm Tartomány Történelmi Levéltárának igazgatóját.

A rádió azt is közölte, hogy „a román hírügynökség szerint Románia kormánya tegnap jegyzéket intézett az Amerikai Egyesült Államokhoz, amelyben javasolja, hogy alakítsanak vegyes bizottságot a két ország gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatainak fejlesztésére. A jegyzékben megemlíti a Romániában államosított amerikai vagyon, valamint az Egyesült Államokban zárolt román alapok kérdését. A román kormány ezenkívül javasolja, hogy mindkét ország több városában nyissanak konzulátusokat”, valamint hogy „A Kossuth rádió jelentése szerint Magyarországon bizottság alakult a jelenlegi árrendszer felülvizsgálására és egyszerűsítésére. A bizottság tagja a tervhivatal elnöke és több miniszter”.

konfliktusban (1948–1953). *Múltunk*, LV. évf. 2010. 2. 257. – 2. MJK 1956, 65.

1956. július 14.

Az Újvidéki Rádió híreiből: „A Magyar (polgári) Légitörzsgazdasági Vállalat [MALÉV] egyik repülőgépe 14 utassal és négytagú személyzetével együtt tegnap délután leszállt a felső-bajorországi Ingolstadt repülőterre az utasok egy csoportjának kívánságára, akik Nyugat-Németországban szándékoznak maradni. A leszállás után verekedésre került sor azok között, akik szökni akarnak és azok között, akik vissza akarnak térni hazájukba. A verekedésben 13 utas megsebesült. Ezeket az ingolstadti kórházban helyezték el.”

„Mindössze négy év múlt el azóta, hogy a horgosi Paprikamalom Novi Kneževac-i [Törökkanizsa] telepe kiszakadt az anyavállalatból, gyors fejlődése azonban annyira magával ragadta ezt az újdonsült kis üzemet, hogy egyesek szerint a horgosi malmot is felülmúlja már. 1952 őszén 9 pár kővel kezdte meg az őrlést [...] 1954-ben a 12 pár kő is kevés lett már [...] Az idei termelési tervet már a 24 pár kőre készítették el, 133 vagon őrlött paprikára, ami valamivel több mint kétszerese a múlt évinek [...] A beruházási terv későbbi szakasza a gyümölcs- és főzelékfélék feldolgozását irányozza elő.”

„A budapesti Népstadionban ma délután mintegy 85 000 néző előtt lejátszották a Közép-Európa-kupa visszavágó középdöntő mérkőzéseit. Az első találkozón a budapesti Vasas 6 : 1 arányú győzelmet aratott a belgrádi Partizan felett, a második mérkőzésen viszont a bécsi Rapid 4 : 3 arányban legyőzte a budapesti Vörös Lobogó együttesét. A Közép-Európa-kupa döntőjébe tehát a budapesti Vasas és a bécsi Rapid jutott.”

1. Vukman Péter: A brit külügyminisztérium Magyarország szerepéről a szovjet–jugoszláv

1956. július 15.

Zentán megtartották a Vajdasági Közgazdászok Egyesületének évi közgyűlését. Munkájáról Mezei István, az eddigi vezetőség alelnöke számolt be.¹

Balázs Piri György az Újvidéki Rádió *Faluműsor*ában megjegyezte: „Vajdaságban az idén jelentek meg először meglehetősen nagy létszámúban a kombájnosok. És ez is jelentősen hozzájárul majd, hogy nemcsak az aratást, hanem a cséplést is sikerül jóval hamarabb befejezni.”

A *Hangos híradó* arról tájékoztatót, hogy „Az 1953-as népszámlálás alkalmával megállapították, hogy az úgynevezett belső vándorlásban több mint 4 050 000 jugoszláv vett részt, ami azt jelenti, hogy a legutóbbi évtized folyamán a lakosság egyharmad része megváltoztatta addigi lakóhelyét. Úgy számítják, hogy évente körülbelül 250 000 ember költözik. Ezek az úgynevezett önkéntes vándorlások, melyek az országban végbement nagy gazdasági változások következményei. Az emberek nemzetiségük hovatartozására való tekintet nélkül oda költöznek, ahol jobb életfeltételeket találnak. Szabály szerint ilyen helyek az új gyáripari központok [...] A lakosság ilyen áramlásának és mozgolódásának a jelentősége abban rejlik, hogy csökkennek az aránytalanságok az egyes tartományok és köztársaságok fejlettsége között, és erősítik az egységes jugoszláv nemzeti tudatot [...] itt-ott valóságos lakosságcsere történt. Az új környezetben a beköltözöttek összekeverednek a bennlakókkal, hatást gyakorolnak az új környezetre, s valamennyien együtt valami újjá olvadnak össze. Elvetik azt, ami akadályozza őket a közeledésben. Levetkezik szűkkeblű nemzeti felfogásaikat, elévült vallásos és kulturális nézeteiket, és együttes, haladószellemű felfogásokat alakítanak ki. Kiegyenlítődik a nyelv, új társadalmi formákat sajátítanak el, ami elősegíti az új szocialista ember kialakulását”.

1. ÚR, 1956. július 15.

1956. július 16.

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradója* beszámolt arról, hogy „Budapestén e hó 10-től 16-ig ülést tartott az a vegyes bizottság, amely a jugoszláv-magyar pénzügyi és gazdasági kérdések rendezésére vonatkozó, május 29-én Belgrádban aláírt szerződés értelmében alakult. A vegyes bizottság kidolgozta ügyviteli szabályzatát, meghatározta a kivitel általános feltételeit, amelyekhez Magyarország tartja magát, és megalkototta azt a szakbizottságot, amely a kivitel folyamán felmerülő esetleges vitás kérdések megoldására hivatott. Az erről szóló szerződést jugoszláv részről Ivica Gretić, a Külkereskedelmi Bizottság államtitkára, magyar részről pedig Incze Jenő, a külkereskedelmi miniszter első helyettese írta alá. A megbeszélések baráti és megértő légkörben értek véget”.

1956. július 17.

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradója* közölte: „Novi Bečej legnagyobb vállalata, a Polet tégl- és cserépgyár nem képes kielégíteni a gyártmányai iránt mutatkozó keresletet, s így elkerülhetetlen a vállalat átszervezése. Az átszervezés egy részét már végrehajtották, ennek következtében a termelés 50 százalékkal nagyobbodott. A vállalatnak most egy nagyobb kapacitású kemencéje van. Egy idény alatt közel tízmillió téglát és cserepet gyártanak. Tavaly bizonyos mennyiségű téglát és cserepet Németországba szállítottak, idén a német fogyasztók még 6 milliót igényeltek [...] A vállalat a Zrenjanini járás népbizottságától 18 millió dinár beruházási kölcsön jóváhagyását kérte.”

1956. július 18.

Megkezdődött az MDP Központi Vezetőségének ülése, amelyen a váratlanul Budapestre érkező A. I. Mikojan kezdeményezésére Rákosi Mátyást leváltották a párt első titkári tisztéből, és Gerő Ernőt választották meg az új első titkárnak.¹ Farkas Mihályt „a szocialista törvényesség

megsértése és káros vezetési módszere miatt” kizárták a pártból. Kádár Jánost és Marosán Györgyöt bevásztották a Politikai Bizottságba, Kádárt a KV egyik titkárává is.² Rákosi végleg elhagyta az országot, a Szovjetunióban kapott menedéket.³ Az MDP KV határozatot hozott, hogy kezdeményezi a viszony rendezését a Jugoszláv Kommunista Szövetséggel. A JKSZ > **1956. szeptember 12-i** válaszában a kezdeményezést elfogadta.⁴ > **1956. július 19.;** > **1956. augusztus 10.**

Az Újvidéki Rádió *Korunk* című irodalmi folyóirata Majtényi Mihály fordításában és kommentárjaival közölt részletet Josip Vidmarnak a *Delo* című folyóiratban megjelent tanulmányából: „Nem is kerülheti el az író, hogy ne legyen saját korának kifejezője [...] az író különféleképpen lehet korának kifejezője, a szellemi élet más és más rétegeiben, más és más szakaszán [...] Az úgynevezett időbeli reprezentativitás [...] egyes túlságosan merev gondolkodóknál túlzó, majdnem kizárólagos jelentőségre tett szert. Plehanovnál például, aki a francia irodalomtörténetsekkel folytatott vitában ezt írja: »Minden irodalmi mű a maga korának kifejezője. S minél nagyobb valamelyik író, annál erősebb és világosabb művének függősége korától, és annál kevesebbet találunk művében abból a feleslegből, amelyet személyi feleslegnek nevezhetnénk«. Milyen nagy esés ez Lenintől eddig!” > **1956. július**

1. Vukman Péter: A brit külügyminisztérium Magyarország szerepéről a szovjet–jugoszláv konfliktusban (1948–1953). *Múltunk*, LV. évf. 2010. 2. 257. – 2. MTK 1982.; MJK 1956, 16., 85–86.; *Iz naše prošlosti I*. Budimpešta, 1979, 141–142.; Magyar történelmi kronológia. Budapest, 1981, Tankönyvkiadó, 551–552. – 3. A forradalom előzményei 1987, 188. – 4. 20. századi egyetemes történet II. 394.

1956. július 19.

Tito, Nehru és Nasszer a brioni konferencia végén meghirdette az el nem kötelezettség politikáját.¹ A brioni deklaráció sikra szállt a bandungi

konferencián elfogadott elvek tartós érvényessége mellett, elítélte a világ tömbökre való felosztását, követelte a leszerelést, a nemzetközi kereskedelem akadályainak felszámolását és az atomenergia békés célokra való felhasználását.²

Gerő Ernő, az MDP előző nap megválasztott új első titkára levélben javasolta Titónak a pártközi kapcsolatok felvételét.¹ A magyar bocsánatkérést tartalmazó 1956. július 18-i keltezésű levél „sajnálatos körülményekről” tett említést, melynek révén a két ország közötti kapcsolatok megromlottak, de azt elismerte, hogy „mi elhamarkodottan foglaltunk állást a Jugoszláv Kommunista Szövetségével szemben felvetett kérdésekben”. Ebben „nagy szerepet játszott a Rajk-per”, amiről azóta kiderült, hogy „provokációra és hamis vádra épült”, s ezen alapultak a Jugoszlávia „vezetőire sértő, minden alapot nélkülöző rágalmak”. Az eredeti elképzelések szerint a levelet Rákosi Mátyás írta volna alá, de őt a belgrádi látogatásáról a szovjet pártelnökség által Budapestre átrendelt Mikojan [Mikojan, Anasztasz Ivanovics] javaslatára, „saját kérésére, megromlott egészségi állapotára tekintettel” éppen aznap a Központi Vezetőség első titkári tisztségéből felmentette. A levelet másnap tehát frissen „megválasztott” utóda, Gerő Ernő írta alá. Rákosi menesztésére végül egyáltalán nem Tito kezdeményezésére került sor. A szovjetek nem is kérték ki véleményét az utód személyéről, s ő a konkrét döntéssel egyáltalán nem volt megelégedve. Nem megalapozatlanul vélte úgy, hogy Gerő, Rákosihoz hasonlóan, a korábbi jugoszlávellenes politika markáns képviselője volt. A jugoszlávok tehát lényegében nem gördítettek akadályokat az államközi kapcsolatok elé, de nagyon is vonakodtak attól, hogy ezt kiterjesszék az ennél mégiscsak jóval fontosabb pártközi kapcsolatokra. Jurij Andropov budapesti szovjet nagykövet augusztus végi értékelése szerint „pártvonalon a kapcsolatok javulását mindeddig akadályozta az a körülmény, hogy az MDP ve-

zetésében továbbra is ott ült Rákosi elvtárs, akit a jugoszláv vezetés kategorikusan elutasított. A jugoszláv elvtársak azt sem titkolják, hogy nem elégti ki őket Gerő elvtársnak az MDP KV első titkárává történő jelölése”. A magyar fél valóban a lehető legmagasabb szinten kívánta magát a tárgyalásokon képviseltetni, hiszen a delegáció tagjaként megnevezte (ebben a sorrendben) a párt első titkárát (Gerő Ernőt), a miniszterelnököt (Hegedüs Andrást), a párt másodtitkárát (Kádár Jánost), a Budapesti Pártbizottság első titkárát, vagyis a párt harmadik emberét (Kovács Istvánt), s a Minisztertanács első elnökhelyettesét (Apró Antalt), vagyis az ország valóban legfontosabb öt vezetőjét. Ilyen összetételű külföldi látogatásra sem korábban, sem később nem került soha sor.³ > **1956. augusztus 10.;** > **1956. szeptember 11.**

A *Magyar Nemzet* beszámolt a ljubljani rádió tánczenekarának budapesti vendégszerepléséről.⁴

A Prizreni Körzeti Bíróság a nép és állam ellen elkövetett bűncselekmény vádjával kilenc személyt 2–12 évi börtönre ítelt. Az eljárást a nyilvánosság kizárásával folytatták le. A Kosovói Végrehajtó Tanács > **1968. február 10-én** közleményben állapította meg, hogy az eljárás törvénytelen volt, hogy a vádlottakat hamis tanúk vallomásai és kínzás által kikényszerített beismerések alapján ítélték el az Állambiztonsági Igazgatóság utasítására, azzal a céllal, hogy a nép előtt diszkreditálják őket. Kezdeményezésére a Prizreni Körzeti Bíróság > **1968. március 31-én** perújrafelvétel útján megszüntette ellenük a bűnvádi eljárást és hatályon kívül helyezte a kimondott ítéletet.⁵

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában* Aladics János beszámolt arról, hogy „Tartományunkban gomba módra szaporodtak el a művésztelepek: a Zentai Művésztelep mintájára ma már számos helységben működnek hasonló intézmények:

Bácsstopolyán [Topolya], Écskán, Zrenjanin [Nagybecskerek] közelében, Becsén [Óbecse] és Sremska Mitrovicán [Mitrovica]. A vidék mindinkább igyekszik megszabadulni attól a jellegtől, amit valamikor a vidék szó alatt értettünk. Becsén már harmadéve működik ez az intézmény. Idei munkáját július 5-én kezdte [...] Becsén pillanatnyilag Konjović Milan, Ács József, Graovac Nikola, Boško Petrović, Boschán György, Petrik Pál, valamint a fiatal Karlavaris Bogomil tartózkodnak, és a napokban érkezett Nikolajević Milivoj is”.

A *Híradó* sportrovatában Szepesi György, a Magyar Rádió riportere mondott kommentárt „a magyar labdarúgás pillanatnyi helyzetéről”.

1. *20. századi egyetemes történet II.* 394. – 2. Bilandžić 1999, 365.; Mates, Leo: *Nesvrstanost. Teorija i savremena prakse.* Beograd, 1970, 388–390. Idézi Petranović, Zečević, 1078–1079. – 3. MOL 276. f. 53/295.; MJK 1956, 16. – 4. Varga László 2006. – 5. MJK 1956, 66. – 5. Mišović 1987, 107.

1956. július 21.

A. I. Mikojan, aki az SZKP Elnökségének határozata értelmében Rákosi leváltását megszervezte, Brionin tájékoztatta Titót a magyarországi eseményekről.¹

A magyar és a jugoszláv kormány képviselői Belgrádban egyezményt írtak alá a Jugoszlávia és Magyarország közötti légi forgalomról.² > **1956. július 13.;** > **1956. december 23.**

1. *Szabad Nép*, 1956. július 23.; MJK 1956, 16. – 2. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; ÚR, 1956. július 21.; *Szabad Nép*, 1956. július 22.

1956. július 22.

Az Újvidéki Rádió *Faluműsorában* Majoros Péter arról számolt be, hogy Szajánban „Egyezer híjával tízezer hold földje van a falunak, és majdnem öt hold jut belőle lakosonként, de mit ér a nagy terület, ha a minősége gyatra? [...] Első osztályú csak a falu alatt van egy kevés [...] A dohányynak nagyon is megfelel ez a föld, csak szá-

ritókat kellene építeni. A másik remény a kamilában van. [...] Termeszteleni kell csak, és szárítani, idővel pedig talán az éterolaj kisajtolására is sor kerülhet. Akkor aztán megszűnnek a gondok, és a gyorsabb fejlődés akadályai is elhárulnak”. Neubauer János pedig riportjában elmondta: „Telecska [Bácsgyulafalva] még vajdasági viszonylatban sem tartozik az anyagilag gyengén álló helységek közé. A falu lakosai általában véve jómódú parasztoknak tekinthetők. Ezt maguk sem tagadják, igaz, nem is dicsekednek vele. Tény azonban, hogy anyagi helyzetük a vajdasági átlagon felül van. És hogy ez így van, azt a telecskai földművesek egy tényezőnek köszönhetik: a dohánynak. A lakosok ugyanis a falu fennállása – tehát körülbelül 8 évtized óta főképpen és elsősorban dohánytermesztéssel foglalkoznak [...] Telecskán 1100 ló, ugyanakkor mindössze 600 szarvasmarha van [...] Mindenekelőtt szakemberre, agronómusra és több gépre volna szükség [...] A földműves-szövetkezet tavasszal négy traktort vásárolt (azelőtt egy sem volt), és mégsem győzte a szolgáltatást.”

A *Hangos híradó* viszont az érem másik oldalát mutatta meg: „Nem ismeretlen dolog, hogy Versec pénzben szűkölködik, mert nincs gyáripára és hasonló komolyabb jövedelmi forrása. Ez a kedvezőtlen helyzet rákényszeríti ezt a várost és járást, hogy nagyon takarékoskodjék, és nagyon meggondoltan végezzen befektetéseket. A jó szándékok azonban önmaguk ellentétévé fordulhatnak, ha bizonyos mozzanatokat figyelmen kívül hagy az ember. Úgy látszik, hogy éppen ilyesvalami történt, amikor beszüntették az alsó fokú zeneiskolát, s amikor kultúrtéren hozzáálltak vagy hozzá akarnak látni bizonyos más felszámolásokhoz is [...] Az iskolának például 19 zongorája és több más hangszere volt [...] Ez volt [...] Bánát e része zenei életének gyűjtőpontja [...] A verseci városi bizottság felszámolt egy nagyon hasznos kultúrintézményt, mely pedig évente 500 000 dinárnál csak alig valamivel igényelt többet. Megjegyezzük azon-

ban, hogy alig egy hónap múlva ugyanabban a városban elő tudtak teremteni 500 000 dinárt az ismert Aleksic akrobatamutatóványaira, hogy ne is említsük a milliós befektetéseket különféle luxuscélokra. Ami a Sterija színházat illeti, meggyőző okok késztetnek bennünket arra, hogy hajlandók legyünk elfogadni a véleményt, mely szerint át kell alakítani műkedvelő, illetőleg félig hivatásos színházzá [...] nem kellene-e annak több osztállyal rendelkeznie, szerb, román és magyar nyelven, mivel a városban és környékén ilyen a lakosság összetétele? Az eddigi román színházat megszüntették, s nem találtak helyette igazi helyettesítőt. A színielőadások magyar nyelven, viszont egyáltalán nem megfelelő keretben folynak, egy elszigetelt nemzeti szögletben.”

1956. július 23.

Az Újvidéki Rádió *Sporthíradója* közölte: „Ma délután Budapesten mintegy 40 000 néző előtt játszották le a Kinizsi stadionjában a Novi Sad-i Vojvodina és a budapesti Kinizsi nemzetközi labdarúgómérkőzést. A Vojvodina igen jó játékkal 2 : 0 arányban győzött. A félidőben 1 : 0 arányban vezetett.”

1956. július 24.

Az Újvidéki Rádió riportere felkereste a bácsföldvári és zentai felderítőknéket a Fruška gora-i Testerán berendezett táborát: „Korhec László táborparancsnok [Bácsföldvár] elmondta, hogy az egyesületnek 95 tagja van. A táborozáson azonban csak 25-en vesznek részt. Sok gyereket a szülők nem engedtek el, mivel odahaza kell segíteniök [...] Mi mindent megtettünk a felderítők mozgalmának népszerűsítésére, amit a szülők nehezen akarnak megérteni. Mindez mellett azonban szép példákat is említhetünk. Többek között azt, hogy az Október 22. Malomipari Vállalat két hétre való lisztet adott. Hiszem azt, hogy a jövőben több támogatásra találunk, és a siker még nagyobb lesz. Majd a zentai szomszéd tábor felderítőihez látogattam el, ahol nagy

örömmel fogadtak. Tripolszky Géza, a Zentai járás felderítői parancsnoka ismertette, hogy a táborban a Zentai járás 87 tagú felderítője tanyázik [...] A zentai November 29. asztalosvállalat négy asztalt és négy széket ajándékozott a felderítők egyesületének.”

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradója Erélyesebb intézkedést a magántraktorok felszámolására!* címmel közölte Vlah János tudósítását a JKSZ Zombori Járási Bizottságának értekezletéről: „Az értekezleten többek között megállapították, hogy a járásban nem igyekeznek a lóállományt növelni, másrészt már a privátok sem vásárolnak traktort. Ugyanakkor azonban a meglévő igától és magántraktoroktól sem akarnak szabadulni. Ennek legfőbb oka kétségtelenül az lehet, hogy a termelők 40 százaléka nem rendelkezik igaerővel. Ezért a ló- és traktortulajdonosok a nagy kereslet miatt kizsákmányolhatják a rájuk szoruló földműveseket. Egyszóval még mindig érdemes fogatot vagy magántraktort tartani, mert a rászorulóknak kénytelenek a drága munkadíjat megfizetni. Példaképpen megemlítették Szabadi József bezdáni traktortulajdonos esetét, aki a Népbizottság megállapítása szerint rövid időn belül 800 000 dinár jövedelmet valósított meg traktorával, de az adóvállomlásában csak 40 000 dinárt tüntetett fel. Ilyen eset több is akad a járásban. Ezért a Kommunisták Szövetsége Zombori Járási Bizottságának értekezletén hangsúlyozták a mezőgazdaság szocialista alapon történő gépesítésének fontosságát. A mezőgazdaság gépesítésének forradalmi jellege van, mert a termelőeszközök társadalmisítása hozzájárul a szocialista termelési viszony fejlesztéséhez – hangsúlyozta Agbaba Milka elvtársnő, a Kommunisták Szövetsége Tartományi Bizottságának tagja.”

1956. július 25.

Az Újvidéki Rádió hírül adta, hogy „A sztapári földműves-szövetkezet július 21-én és 22-én tartotta tenyészállat- és háziipari szemlét”, amely „a sztapári, Banatski Brestovac-i, [Beresztóc] a

doroszlói és a prigrevicai [Bácsszentiván] földműves-szövetkezetek eredményeit mutatja be az állattenyésztés fejlesztése terén”.

1956. július 26.

Kairóban bejelentették a Szezei-csatorna államosítását.¹ > 1956. október 29.

Az Újvidéki Rádió munkatársa így számolt be a belgrádi Adria cirkusz újvidéki fellépéséről: „A műsor színvonalas volt, európai hírnémet, dán és magyar artisták mutatták be hosszú évek elért eredményeit [...] Kétségtelenül nagy sikert aratott a Koren hármas a xilofonon. Úgyesen táncoltak, és a hangszeren a lábukkal eljátszottak egy dzsessz-számot, majd a Kék Duna keringőt, ezt a mindenki által jól ismert Strauss-alcert. És amikor a közönség tetszését végül nagy tapssal fejezte ki, a házaspár ráadásul még egy magyar csárdást is eljátszott. Az ünneplés ekkor tetőpontjára hágott. Azt est fénypontja a Hortobágyi csoport műsorszám volt.”

1. MTK 1982.; MJK 1956, 11.

1956. július 27.

Mátyás Mária a spliti operaház meghívására Jugoszláviába utazott.¹

1. MJK 1956, 66.

1956. július 28.

Az Újvidéki Rádió arról számolt be, hogy „a Zrenjanini [Nagybecskerek] járás Népbizottságának jövedelemigazgatósága adatai szerint megállapítható, hogy az adófizetéssel meglehetősen késnek. A legsúlyosabb a helyzet a magániparosoknál [...] május végéig félévi adójuknak mindössze 49 százalékát fizették be. Valamivel jobb a helyzet a mezőgazdasági háztartásoknál, amelyek ugyanezen idő alatt félévi adójuk 61 százalékát befizették [...] Az iparosok jelentős száma arra törekszik, hogy hamis adóvallomással csökkentse adókötelezettségét”.

1956. július 29.

Az Újvidéki Rádió közölte a Tanjug híré: „Ma Jermenovci [Ürményháza] vajdasági faluban, Belgrádtól 70 kilométernyire ünnepélyesen megkezdték a Szerb Népköztársaság első naftaforrásainak próbakitermelését [...] Ezek a források az idén körülbelül 20 000 tonna nyers kőolajat szolgáltatnak [...] A jermenovci kőolajforrásokat 1952-ben fedezték fel.”

A rádió munkatársa megszólaltatta a Pulai Filmfesztiválon részt vevő magyarországi film-munkások küldöttségének tagjait: „Tarnol János, a küldöttség főnöke, Máriássy Félix rendező – akinek *Budapesti tavasz* című filmjét az egyik legjobb magyar filmnek tartják, Kovács András, a Mafilm dramaturgia és Illés Jenő újságíró segítségünkre voltak, hogy az ismertett adatokból meglehetősen világos képet alkossunk Magyarország filmművészetéről [...] Beszélgettünk a Jugoszláviával való esetleges koprodukcióról is. Az a benyomásunk, hogy a magyar küldöttség tagjai kívánják ezt a koprodukciót. – Ezzel a szándékkal is jöttünk Jugoszláviába, és már volt is néhány megbeszélésünk – mondták.”

1956. július 30.

Újvidéki Rádió, *Hangos híradó*: „A Zentai járásban az utóbbi hónapok alatt jelentősen nagyobbodott az ifjúsági szervezetek tevékenysége. A munka tartalmasabbá és sokkal korszerűbbé vált. A járás területén lévő mintegy 15 000 ifjúból több mint kétezer már tagja a kultúregyesületeknek, 1500 a különféle testnevelési szervezeteknek, 800 a felderítők társaságának, ugyanennyi a Népi Technikának és 300 a Szünidei Szövetségnek [...] 23 színházterem, hét könyvtár mintegy 30 000 könyvvel, 12 mozi és körülbelül 50 különféle testnevelési objektum létezik [...] A Zentai járásban tehát alapján véve növekedett az ifjúsági szervezetek tevékenysége, de azért még mindig vannak gyengeségek, melyeket ki kell küszöbölni. A Kommunisták Szövetségének Zenta járási vezetősége egy ülésen megállapította, hogy a

Népi Ifjúság szervezeteiben az ifjúságnak csak 34 százaléka van benn. Ez a hiányosság annál nagyobb, ha tudjuk, hogy néhány évvel ezelőtt ezen a területen az ifjúság össz-számának 80 százalékát ölelték fel az ifjúsági szervezetek.”

1956. július 31.

Belgrádban Jugoszlávia és a Szovjetunió képviselői kicserélték az állampolgársági kérdés rendezéséről, valamint a két ország kulturális együttműködéséről szóló egyezmények becikelyezett okmányait.¹

Balázs Piri György az Újvidéki Rádió *Hangos híradó*jában beszámolt arról, hogy Temerinben „éppen a cséplés kezdetén néhány magángéptulajdonosból összeverődött küldöttségféle kopogtatott be a Népbizottság elnökéhez. Ez esetben azonban nem a nekik is kijáró, kedvezményes árú üzemanyag miatt jöttek, mert ezt úgyis megkapják. Egyszerűen azért jöttek, hogy bejelentsék: ha az egész Temerin tótágast áll, ők akkor sem hajlandók csépelni. Nem ők, még egy makulányit sem. Nevezhetik ezt a kommunisták akár szabotázsnek is, vagy ahogy akarják, de amíg a Népbizottság nem hajlandó leszállítani az adójukat, nincs traktor, és nincs cséplőgép. Hogy név szerint kik voltak, akik erre ösztökélték a küldöttséget, nem fontos. A lényeg az, hogy Temerinben 59 magángép-tulajdonos szánt, vet, arat és csépel a békés konkurencia tágas mezején, s így, ennyi között bizonyára akad néhány olyan, akinek nagyon is érdekében áll, hogy fenyegetődzék. Pedig igazán nincs értelme az ilyenemű fellépésnek, hisz a Népbizottság most is törvényesen járt el, és a törvényt, amely az egész országban érvényes, nem lehet – főleg ilyen indokkal nem lehet – megváltoztatni. No de lássuk, miről is van szó? Semmi egyébbről, mint hogy amikor a Népbizottság átvizsgálta a magántraktorosok adóvallomásait, rájött, hogy számos géptulajdonos tényleges jövedelmének nagy részét eltitkolta. Ráadásul, az eltitkolt

jövedelemről hiteles adatok is vannak, amit a hatóságok teljesen indokoltan hozzászámítottak az adóalaphoz. Emiatt tiltakozott Povázsán István lakatosmester és traktortulajdonos. És emiatt tiltakozott Dobosi Ferenc meg Uri János darálós, meg a többiek is, akiket hasonló meglepetés ért. Elhisszük, hogy Povázsán István traktorosnak nem volt kellemes, amikor behívták a Népbizottságba, és megmutatták neki, hogy az erkölcsi és anyagi felelősség tudatában aláírt adóvallomása hamis. Hamis, mert csak 230 000 dináros össz-jövedelmet tüntetett fel, de ugyanakkor csak a kovilji [Kabol] Polet mezőgazdasági birtokon és a csürogi birtokon nem kevesebb mint másfél millió dinárt szántogatott össze [...] Mindebből a tanulság az, hogy mielőbb meg kell valósítani a gépek és eszközök társadalmazását [...] hogy a földműves biztonságban érezze magát [...] hogy sok száz család gabonája és egész évi munkája mehet veszendőbe”.

1. ÚR, 1956. július 31.

1956. július

Magyarországi küldöttség tárgyalt Jugoszláviában a magyarországi könyvek terjesztése ügyében, de akárcsak > **1955 augusztusában**, ez alkalommal se sikerült áttörést elérni, mert – mint egy 1956. október 8-i külügyminisztériumi összefoglaló kifejtette, 1955-ben a jugoszláv importőrök a fennálló rendelkezések értelmében a könyveket csak szabad devizakurzuson hozhatták be, ami kb. tízszeres könyvárat jelentett: „Könyv- és lapexportunk zavartalanságát legjobban úgy tudnánk biztosítani, ha mi dinárért, külön megállapodás alapján szállíthatnánk, és nem állítanánk viszonyos feltételt, vagyis mi clearingen keresztül vásárolnánk. A dinárt ugyanis mi fel tudjuk használni, és a clearing számlán megfelelően tudunk vásárolni. Ilyen megállapodás megkötésére kell törekednünk, arra hivatkozva, hogy a magyar az egyetlen idegen nyelv Jugoszláviában, amely nagyszámú lakosság nemzetiségi nyelve. Ha ezt a megállapodást rövid időn belül

nem tudjuk nyélbeütni, kénytelenek leszünk a clearing áruforgalomban megindulni, ami azt jelenti hogy a./ korlátozott és viszonyos az általános keret, b./ korlátozott az egyes importőrök rendelkezésére álló deviza (megjegyezve, hogy a kvóta nagyrészt kezében tartó Jugoslovenska knjiga határozottan ellenszenvvel kezeli az összes népi demokráciákat), c./ igen alacsony \$ árakat kell megszabnunk.”¹

A *Híd* 6–7. száma részletet közölt Josip Vidmar naplójából (> **1956. július 18**), amelyben Lenin Tolsztojhoz való viszonyulása kapcsán kifejti: Lenin úgy ítélte meg, hogy Tolsztoj „Nem értette meg a forradalmat és nyíltan eltávolodott tőle”, „Tolsztoj tanítása teljes ellentétben áll a proletariátus életével, munkájával és harcával”, „Minden olyan kísérlet, amely Tolsztoj tanításának idealizálását szorgalmazza, a legközvetlenebb és legmélyebb kárt okozza napjainkban”. Ugyanakkor azt is vallotta, hogy Tolsztoj „zseniális művész, aki nemcsak az orosz életéről adott rendkívül kifejező képet, de elsőrendű alkotásokat is a világirodalomnak”. Vidmar ezzel kapcsolatban megjegyezte: „Minden erőteljes világnézetben van valami olyan erő, amely híveit arra csábítja, hogy kísérletet tegyenek mindent a maguk igazsága alá rendelni, s így aztán az irodalom értékét is aszerint szeretnék meghatározni, amennyiben gondolati irányzatossága az ő világnézetükkel egyezik. Ebbe a kísértésbe esnek ma azok a túlságosan doktrinér marxisták, akik bizonyosan még Lenint is csak felületesen ismerik. S ha Lenin egyetértett volna az ilyen felfogással, Tolsztojt, a művészt is el kellett volna marasztalni, ami a szóbanforgó cikkek megjelenése idején, vagyis az orosz forradalom legsötétebb napjaiban, 1908-tól 1911-ig, az egyszerűbb gondolkozó előtt is érthető lett volna. Leninből azonban hiányzott az ilyen világnézeti szűkkeblőség. Elmondhatjuk róla, hogy ebben az esetben megadta a császárnak, ami a császáré, és istennek, ami istené.” A folyóirat közölte Burány Nándor három versét;

Major Nándor *A falak még megmaradnak* és Ciril Kosmač *Szerencse* című novelláját; Oskar Davičo, Vasko Popa és Aleksandar Tišma verseit szerbül és magyar fordításban is Ács Károly, Fehér Ferenc, illetve Saffer Pál tolmácsolásában; Sinkó Ervin *A véres mítosz* című (Krlježa *Bankett Blitvában* című művével foglalkozó) tanulmányának befejező részét; Ray Bradbury *451 Fahrenheit* című „utópikus regényének” 6. folytatását; Sulhóf József pedig *Tavaszi utakon műkedvelők nyomában* címmel arról értekezett, hogy „A műkedvelő színjátszás nálunk fokozott társadalmi szerephez jutott. Ha a dilettáns szó rossz mellékízét mostanában újból erősebben érezzük műkedvelő színjátszásunkban, ez onnan van, hogy [...] a falusi kommuna semmit sem áldoz a maga színházára és szinte lemond arról, hogy a műkedvelő színház eszköze legyen, amely új fogalmakat visz be az ellenálló tudatokba, harcot hirdet a primitivizmus, a csökönyösség, a fogalomzavarok és a szűk látókör ellen”. A kritikai rovatban Bori Imre Stevan Raičković, Vasko Popa és Oskar Davičo, Szirmai Károly Aleksandar Tišma, Tomán László pedig Stevan Raičković, Vlatko Pavletić és Isidora Sekulić könyveit ismertette. Léway Endre a szabadkai Népszínház bemutatójáról (André Roussin: *Nina*) írt kritikát, Dušan Popović pedig beszámolt az > 1956. április 13–18. között Újvidéken lezajlott Sterija Játékokról. A Magyar Szó Lapkiadóvállalat kiadásában megjelent folyóirat e számától impresszumában közölte a szerkesztőbizottság névsorát (Ács József, Bori Imre, Farkas Nándor, Herceg János felelős szerkesztő, Major Nándor és B. Szabó György), amelyben az > 1956 január 9-én megválasztott szerkesztőbizottsághoz képest Fehér Ferenc helyét Major Nándor foglalta el.

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. augusztus 1.

Az MDP PB Piros László belügyminiszter előterjesztésére hozzájárult a magyar–jugoszláv határsávegyezmény megkötéséhez. A szerződés magyar tervezetét a Minisztertanács 1956. október 13-án hagyta jóvá, de aláírására nem került sor. Magyarország és Jugoszlávia között a kishatárforgalmat államközi egyezménnyel csak > 1975. november 5-én szabályozták.¹

1. MJK 1956, 106.

1956. augusztus 3.

Dr. Stane Pavlič vezetésével Bognár József külkereskedelmi miniszter vendégeként jugoszláv gazdasági delegáció érkezett Budapestre.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. augusztus 6.

A MALÉV és a JAT között vállalatközi megállapodás jött létre.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. augusztus 8.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa határozatot hozott Kurimszky Sándor belgrádi követ felmentéséről és arról, hogy helyébe Münnich Ferencet nevezi ki.¹ „Több volt egyszerű gesztusnál, amikor a Magyar Népköztársaság az addigi teljesen jelentéktelen Kurimszky Sándor helyett Münnich Ferencet nevezte ki belgrádi követévé, majd nem sokkal később kölcsönösen nagykövetségi rangra emelték a külképviselőket.”² > 1956. június 4.

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; *Magyar Közlöny*, 1956. augusztus 8.; MJK 1956, 16. – 2. Varga László 2006.

1956. augusztus 9.

Az MDP PB a magyar–jugoszláv pártközi tárgyalások előkészítéséről tárgyalt. Részlet az ülésen elfogadott határozatból: „b.) A magyarországi délszláv kisebbség helyzetével kapcsolatban. A helyzet ismertetése során meg kell

mondani, hogy a nemzeti kisebbségek kérdését belügyünknek tekintjük, de tudatában vagyunk annak, hogy a magyarországi délszláv kisebbség helyzete Jugoszlávia számára – mint ahogy a jugoszláviai magyar kisebbség helyzete a mi számunkra – nem közömbös. Mi a nemzeti kisebbségek kérdését a marxizmus–leninizmus elvei alapján rendeztük. Voltak és vannak még hiányosságok e téren. Intézkedéseket tettünk és teszünk annak érdekében, hogy semmiféle hátrány és megkülönböztetés a délszláv kisebbséget ne érje. c.) Magyarországon élő délszláv emigránsok ügye. E kérdéssel kapcsolatban ki kell jelentenünk, hogy a jugoszláv emigránsokat nem támogatjuk, politikai funkciókat nekik adni nem kívánunk. Lehetővé tesszük számukra, hogy dolgozhassanak. Teljesen rájuk bízunk, hogy Magyarországon maradnak, avagy visszatérnek Jugoszláviába [...] 2. c.) Jugoszláv–Magyar Társaság felállítása. Meg kell mondani, hogy ellene vagyunk, mert a kulturális kapcsolatok kiszélesítésére más módon is megvan a lehetőség, tekintettel arra, hogy a párt és a kormány ezt a politikát folytatja, és ezt a célt szolgálja a Kultúrkapcsolatok Intézete. Továbbá azért, mert Magyar–Szovjet Társaságon kívül más társaság Magyarországon nincs, és Magyar–Jugoszláv Társaság létrehozása csak félreértésekre adna okot baráti országok részéről.”¹

Baranyi Károly szobrász, a Délvidéki Szépmíves Céh egyik alapítója – miután 1944-ben besorozták, a szovjet hadifogságból 1945-ben szabadult, majd Magyarországról „többször is megpróbált hazakerülni, de eredménytelenül”, és csak 1955-ben kapott útlevelet – tizenkét évi távollét után megérkezett Szabadkára. Életének ezt az időszakát önéletrajzában így írta le: „Szabadkán egy pár napot töltöttem, majd onnan Pancsovára kísértek kihallgatásra. Elmondtam, hogy azért jöttem vissza, mert itt születtem, itt van a feleségem, itt van a házam, itt vannak a rokonaim, iskola- és katonatársaim, barátaim, ismerőseim,

és odaát nincsen senkim, nincsen semmim, pár szétszórtan élő rokonom és barátomon kívül. Azután meg 1914-től összesen több mint 18 évig nem voltam idehaza. 1956. augusztus 20-án értem Újvidékre feleségemmel együtt. Házunk, amelyet a bomba oly csúnyán megrongált, most rendbe hozva, tisztán várt ránk. 45 napig ki sem mentem az utcára. Minden fiókot átnéztem, könyveimmel, elfelejtett munkáimmal, szerzőségeimmel, rajzeszközzeimmel ismerkedtem, barátkoztam újra. Egyszerre gazdag lettem.”²

1. MJK 1956, 17. 106–109. – 2. Baranyi Károly: *Ikarosz szárnyán*. Szabadka, 1970, 88.

1956. augusztus 10.

A Hunyadi János születésének 500. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségre Budapestre érkezett Jugoszlávia Dolgozó Népe Szocialista Szövetségének háromtagú küldöttsége dr. Josip Hrnčević, a Jugoszláv Legfelsőbb Bíróság elnöke vezetésével,¹ amely részt vett a Budapesten és Pécsen megrendezett, 16-ig tartó ünnepségeken.² Tito tehát egyelőre a Hunyadi-évfordulóra Budapestre látogató legfelsőbb bírósági elnök útján „szóbeli üzenet” formájában reagált visszafogottan, de pozitívan Gerő Ernő levelére, (> 1956. július 19.) leginkább arra a kitételére, amely a két állam és párt vezetőinek személyes találkoztóját javasolta.³

1. *Szabad Nép*, 1956. augusztus 11.; MJK 1956, 117. – 2. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. – 3. Varga László 2006.

1956. augusztus 12.

Az Újvidéki Rádió *Faluműsora* közölte Vlajko Đukićnak, a Vajdasági Szövetkezeti Szövetség Takaré- és Hitelbizottsága titkárának írását: „A gazdaság általános fejlődésével összhangban feltétlenül át kellett szervezni takarékosági intézményeinket. Célunk: különleges bankok és takarékpénztárak alapítása volt. Ebből az elvből kiindulva Vajdaság valamennyi járásában szövetkezeti takarékpénztárak alakultak. A 13 járásban

9 takarékpénztár és 3 fiókintézet működik, a többiek pedig még e hónapban megkezdik munkájukat [...] hogy szükség esetén kedvezőbb hitelfeltételeket nyújthassanak a szervezeteknek, szervezetzeti vállalatoknak és magántermelőknek [...] A zombori, óbecsei, suboticei és bácskopolyai takarékpénztárak egymilliárd 450 millió dinárt vettek át a Népbanktól, ugyanakkor 3 milliárd 242 millió dináros hitelt adtak a szervezeteknek [...] 50-155 millió dinárt gyűjtöttek be tagjaiktól [...] Most szervezik a vajdasági szervezetzeti takarékpénztárak szövetségét.”

1956. augusztus 13.

Az Újvidéki Rádió *Irodalom és művészet* című műsora *Siptár irodalom Jugoszláviában* címmel közölte: „Immár nyolc éve, hogy rendszeresen megjelenik a *Jeta e re*, a jugoszláviai siptárok irodalmi folyóirata. A folyóirat közel 2500 példányban jelenik meg, ami országos viszonylatban is komoly példányszám [...] Különösen kitűnik Esad Mekuli Nazor-fordítása, az eredeti művek közül pedig Fahredin Gung fiatal siptár költő [...] művét a népfel szabadító harcban elesett trepcái bányászoknak szenteli [...] Külön lépést jelent a fejlődés terén a folyóirat szerkesztőségének az az elhatározása, hogy a közeljövőben szerb nyelven jelentet meg egy számot a legjobb válogatott írások fordításával. Ezúton az olvasóközönség szélesebb köreinek is hozzáférhetővé válik a jugoszláviai siptárok ifjú, fejlődő és lendületes irodalma.”

1956. augusztus 15.

Sinkó Ervin az Újvidéki Rádió *Korunk* című irodalmi folyóiratában: „A türelmetlenségnek és méltatlankodásnak egy nem is titkolt árnyalatával *időnként* fel-felhangzik nálunk is, miért nem írnak az írók a mai valóságról, azokról az új forradalmi átalakulásokról, amik a szemünk előtt mentek és mennek végbe [...] A forradalmi művésznek nem, hogy nem kellett distancia, hanem belső kényszer hajtotta, hogy egy időben

a tomboló fasizmussal megmondja, megmutassa, éreztesse, milyennek érzi az életet az ember az embertelenség közepette. Nem beszélve a külföldi irodalom bizonyos alkotásairól, megdönt-hetetlen példa rá nálunk Krleža *Banket u Blitvi* című regénye. De miért nem írnak az írók ma a mai valóságról, ha a distancia nem előfeltétele a művészi alkotásnak? [...] Nem az író választja a témát, hanem a téma az író. S az író egyetlen kínzó problémája nem a téma megválasztása, hanem az, hogy mint író, méltó legyen a témához, amelyre élményei, az élet belső története predesztinálja [...] Nem lehet és nem szabad a mai napot izolálni [...] Egy eljövendő, készülő szocialista irodalom szempontjából meggyőződésem szerint legalább olyan fontos volna a mai nap prespektívájából felfedezni és kifejezni a múltat – amely, ismétlem, kronologikusan múlt, de még mindig az emberekben, a felfogásokban és reakciókban hatóerőként jelen van – mint amilyen jelentősége volna annak, hogy regényíródjék a legközvetlenebb napi problémák témájára, amik esetleg a regény megjelenése napján már nem lesznek a nap problémái. Az író nem az eseményekkel fut versenyt, hanem egy életen át tartó, többé-kevésbé szakadatlan munkával vesz tevékeny részt bennük épp akkor, mikor az íróasztala mellett ül és – ír.”

1956. augusztus 19.

Neubauer János az Újvidéki Rádió *Faluműsorában*: „Vajdaság földműves-szervezetek 772, míg a magánosok 980 traktorral rendelkeznek, az igáslovak száma pedig 218 000 körül jár [...] A földműveléssel foglalkozó magángazdaságok 39 százaléka igavonó nélkül van [...] A meglévő gépállomány megközelítőleg sem elégíti ki a termelők reális szükségleteit. Ez a tény arra készítette a szervezeteket, hogy tervet dolgozzanak ki, amelynek alapján a következő négy évben jelentősen fejlesztenék a mezőgazdaság gépesítését [...] Négy éven belül 5320 traktor, 1346 traktorvontatású vetőgép, 1450 arató-kötözőgép, 2140

traktorpótkocsi, 640 cséplő, 115 kombájn és más kisebb-nagyobb mezőgazdasági gép áll majd a falu termelőinek rendelkezésére.”

1956. augusztus 20.

Károlyi Mihályné Sinkó Ervinnek: „Most, hogy Rákosi nincs többé! (> 1956. július 18.) Remélem a Kultúrának sem lesznek többé kételyei, hogy a könyv kijövetelére ez a legalkalmasabb idő. Ugy-e? Kérem, legyen olyan szíves és beszéljen velük. Ha biztos a könyv megjelenése, szeretnék octoberben vagy novemberben Jugoszlaviába menni, és most kellene szobák után nézni! – Kérem ezért engem idővel tudatni [...] Szegény Jászíró nagy szomorú hírek vannak. Feleségével állandóan összeköttetésben vagyok. Nekem magyar veszteséget jelent az ő kikapcsolása.”¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 67. 79–80.

1956. augusztus 20–24.

A Plitvicei-tavak mellett megtartották a korszerű jugoszláv költészet első fesztiválját.¹ > 1956. szeptember 9.; > 1956. október 10.

1. ÚR, 1956. augusztus 6.

1956. augusztus 23.

Az MDP PB hozzájárult ahhoz, hogy Vas Zoltán, a SZÖVOSZ igazgatósága elnökének vezetésével szövetkezeti küldöttség utazzon Belgrádba.¹

1. MOL 276. f. 53/300.

1956. augusztus 25.

A magyar Külügyminisztérium szóbeli jegyzéket, valamint nyugdíj- és társadalombiztosítási egyezménytervezetet nyújtott át a budapesti jugoszláv követségnek, s egyben a magyar kormány nevében javaslatot tett a közvetlen tárgyalások megtartására és azok székhelyére.¹ > 1956. május 29.; > 1957. május 24.

Gerő Ernő, az MDP első titkára a Đorđe Zelmanovičtal, a *Vjesnik* különtudósítójával folytatott beszélgetésben a hivatalos feljegyzés szerint kifejtette:² „A magyar–jugoszláv kapcsolatokat fejleszteni kívánjuk azért is, mert jelentős magyar kisebbség él Jugoszláviában és délszláv kisebbség él Magyarországon. A jugoszláviai magyar kisebbség kérdését jugoszláv belügynek, a magyarországi délszláv kisebbség kérdését magyar belügynek tekintjük, de nem közömbös számunkra a magyar kisebbség helyzete Jugoszláviában, minthogy a jugoszláv elvtársak számára sem közömbös a magyarországi délszláv kisebbség helyzete. Ez a kérdés is azt kívánja, hogy a két ország közötti viszony megjavuljon [...] Arra a kérdésre, hogy lezártnak tekinthető-e a jugoszláv kisebbséget ért sérelmek orvoslása is, Gerő elvtárs megállapította, hogy az más kérdés. 1948 végén és 1949 elején komoly hibák történtek. Ezek jelentős részét már kijavítottuk. De még van itt tennivaló. E hibák kijavítását nem külső kérésre, hanem azért kezdtük el, mert marxista–leninista párt vagyunk, és lenini nemzetiségi politikát folytatunk. A párt megvizsgálta, mi történt ebben az ügyben. Komoly határozatot hozott, amely államhatározat lesz. Minden előző lakhelyéről eltávozott vagy elvitt (kitelepített) délszláv nemzetiségű visszamehet előző lakhelyére. Nem fogjuk vizsgálni, hogy bűnös volt-e vagy sem, mert ez csak huzavonát eredményezne.”³

Kurimszky Sándor belgrádi magyar követ jelentésében tájékoztatta a Külügyminisztérium Jogi-Konzuli Osztályát, hogy „az utóbbi időben mind több és több útlevelekérelem érkezik a követségre az állandóan Jugoszláviában élő magyar állampolgárok részéről”. Közölte, hogy az 1941–45-ös időszakban Vajdaságban, ill. Muraközben letelepedett magyarokat „1948-ig mint rendes jugoszláv állampolgárokat kezelték. 1948 után nem ismerték el állampolgárságukat, és vagy mint magyar állampolgárokat, vagy pedig mint

állampolgárság nélküli személyeket kezelték. Mint ilyeneknek, hónaponként jelentkezniük kellett a rendőrségen. Tavaly ezt a jelentkezési kényszert megszüntették, és csak évenként kell megújítaniuk a tartózkodási engedélyt. Ezeknek a száma több ezerre tehető. (Pontos számukat, mivel ezideig összeírva nem volt, megállapítani nem tudjuk.) Egy részük meg akarja tartani magyar állampolgárságát, más részük pedig, mivel családot alapított és itt él, jugoszláv állampolgár szeretne lenni. A jugoszláv állampolgárság felvétele elé akadályok vannak gördítve, többek között az, hogy az ügy beindításakor 12 000 dinárt kell fizetni, ezenkívül sokba kerül az iratok beszerzése is. A Vajdaságban, tehát a Szerb Népköztársaság területén ezeknek a személyeknek »idegen állampolgárságú személyek útlevéle«-t állítanak ki. Viszont Muraközben, a Szlovén Népköztársaságban semmiféle útiokmányt nem kapnak, és az ottani hatóságok állandóan hozzánk utasítják őket [...] A követség véleménye szerint tarthatatlan az a helyzet, hogy így sok személy állampolgársága tisztázatlan, s ezért a felvetett problémák következő megoldását javasoljuk: 1.) Kezdjük meg, a jugoszláv Külügyi Államtitkársággal való konzultálás után, a Jugoszláviában élő magyar állampolgárok összeírását, s miután állampolgárságok igazolható, állítsunk ki részükre magyar útlevélet, vagy személyazonossági igazolványt, mint ahogy azt a Szovjetunió és Csehszlovákia is tette hasonló esetben; 2.) Megfelelő időben tegyünk javaslatot a jugoszláv szerveknek az 1941–45-ig idetelepedett magyarok állampolgárságának rendezésére.”⁴

Ljubljánában megnyílt a Nemzetközi Borkiállítás, amelyen Magyarország is részt vett.⁵

A zentai Városi Könyvtárban megtartották a Művésztelep képbemutatóját.⁶

J-1-j-30f-007427-1955a. – 5. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956. – 6. Zentai művésztelep, 68.

1956. augusztus 26.

Fehér Ferenc az Újvidéki Rádió *Irodalom és művészet* című műsorában: „Kanizsán [az író-táboron] éreztem csak igazán, mit jelentene számunkra, ha odahaza, Novi Sadon is volna az íróknak egy állandó találkozóhelye, egy meghitt klubsarok, ahol néha összedughatnánk a fejünket és megvitathatnánk irodalmi életünk, alkotómunkánk megannyi kérdését [...] szükséges volna a vajdasági írók számára valami szervezeti fórum, amelyet kizárólag maguk az írók alkotnának [...] Hol beszélgethetnénk máshol érdemlegesen és cselekvően a *Hídról*, ha nem a vajdasági írók együttlése előtt?” Ugyanott Sulhóf József *Könyvhét kellene* címmel megjegyezte: „Kanizsán például az írói táborozás idején a táborban tartózkodó írók közül egyetlenegynek a könyve sem volt kapható a két könyvkereskedésben. Nem hozták meg, mert hitelüket kimerítette a tankönyv és írószerek beszerzése [...] Egy Novi Sad-i intézmény látogatóit – kissé az utolsó pillanatban – meg akarta ajándékozni harminckét könyvvel, de a nyitva talált könyvkereskedésben nem tudott összeszedni harminckét hazai magyar kiadványt.”

A műsorban Lányi István így ismertette a *Polja* című újvidéki szerb folyóirat legújabb számát: „Ez a lap eltévesztette célkitűzését. Botorkál ott, ahol erőteljesen kellene célirányt menetelnie, távoli fényű csillagok felé markolász ahelyett, hogy a földi, kemény valóságot tűzné hasábjaira, és ezáltal olyan szűkre keríti olvasói számát, amilyen szűk munkatársai száma is. Kié ez a lap? Kihez szól, mit akar? [...] ki kell-e végre nyitni az ablakokat a *Polja* szerkesztőségében, hogy tiszta, egészséges, friss levegő hatoljon be, és zéttépjé végre a szimbolista és szürrealista miszticizmus és egyéb izmusok pókhálóját?”

1. MOL XIX-J-1-j-4a-001760-3-1957. – 2. *Szabad Nép*, 1956. augusztus 28.; 1956. szeptember 7. – 3. MJK 1956, 111–112. – 4. MOL XIX-

1956. augusztus 28.

A *Magyar Nemzet* tájékoztatása szerint a magyar kormány augusztus végi döntését követően visszaköltözhetnek lakóhelyükre az 1949 után a határzónából kitelepített, főként délszláv nemzetiségű lakosok.¹

1. MJK 1956, 15.

1956. augusztus 30.

Az Újvidéki Rádió körképet adott az újvidéki könyvesboltok tankönyvellátásáról: „A háború után ez az első év, amikor úgy-ahogy el vagyunk látva tankönyvekkel – mondja Božidar Simentić, a Branko Radičević Könyvkereskedés üzletvezetője – majdnem minden könyvet megkaptunk elegendő mennyiségben [...] a helyzet a magyar nyelvű tankönyvekkel még távolról sem kielégítő. Kivéve az első és a harmadik elemi, más osztályok számára nincs meg minden szükséges tankönyv [...] végső ideje már, hogy vége szakadjon ennek a lehetetlen helyzetnek a magyar tankönyvek körül.”

1956. augusztus

Huszonkét író látogatott el Kanizsára, s az Író-tábornak hivatalos programja (gyárlátogatás, irodalmi est) is volt.¹

1. Írók táborozása Kanizsán. *Dolgozók*, 1956. augusztus 7. 7.; Pató Imre: A Kanizsai Író-tábor bibliográfiája. *Hungarológiai Közlemények* X. évf. 1984. 60. 1078–1079.; JUMIL.

1956. szeptember 1.

A Gazdasági Kapcsolatok Bizottsága – a Politikai Bizottság megbízása alapján – foglalkozott a Jugoszláviával kapcsolatos gazdasági együttműködés további lehetőségeivel, és olyan határozatot hozott, hogy az ülésen elhangzott szempontok figyelembevételével javaslatokat kell kidolgozni a Politikai Bizottság részére a Jugoszláv Kommunista Szövetséggel folytatandó tárgyalások előkészítésével kapcsolatos gazdasági kérdésekre vonatkozóan.¹

Svetozar Vukmanović, a Szövetségi Végrehajtó Tanács alelnöke búcsúlátogatáson fogadta Kurimszky Sándort, Magyarország volt belgrádi követét.²

Király Ernő az Újvidéki Rádióban beszámolt arról, hogy „Jugoszlávia folkloristái szeptember 2-án kezdik meg tudományos körutazással egybekötött második kongresszusukat. A kongresszust a Lovćen alatti Ivanova Koritán, Cetinje mellett kezdik meg. Háromnapos tanácskozás után, szeptember 9-ig Crna Gora Népköztársaság nevezetes helységeibe látogatnak. A kongresszuson 32 előadás hangzik el. Ennek egyharmad részét külföldi folklórszakértők tartják, mégpedig a jugoszláv folklorról. Ez is bizonyítja, hogy külföldön milyen nagy az érdeklődés a jugoszláv folklór iránt. De, íme, még egy bizonyíték: az 1955-ös kongresszuson csak két külföldi delegátus vett részt, az idén pedig Csehszlovákiából, a Szovjet Szövetségből, Magyarországról, Ausztriából és Nyugat-Németországból 12 folklórszakértő lesz jelen”.

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956. – 2. ÚR, 1956. szeptember 1.

1956. szeptember 3.

Faragó László Sinkó Ervinnek: „Csak a napokban kaptam választ [Maurice] Nadeau-tól, aki [...] végre közölte, hogy »szívesen elolvassa a *Regény regényének* francia fordítását«. Úgy gondolom, hogy lefordítunk egy-két fejezetet, és a többi fejezetnek tartalmát röviden összefoglaljuk franciául. A fordítási probléma, mint azt nagyon jól tudják, meglehetősen kényes, mert nem tudom, mennyi szabadságot engedélyez az »adaptálást« illetően. Vannak részletek (például Ady vagy más költők idézése) ami franciául majdnem furcsa vagy legalább is nagyon idegen. Egyes mondatokból kettőt kell csinálnunk, és egyes fejezeteket – a regény hosszúsága miatt – ki kell hagynunk. Nagyon szeretnénk, ha e problémákról megírná véleményét. Megkaptam,

hosszas várakozás és küzdelem után, kinevezésemet az Agence France Presse-hez, és most kicsit nyugodtabb az életünk. Regényem angol fordítása e hónap végén jelenik meg Londonban, talán ez majd hoz valamit, miután ugyanakkor New Yorkban is napvilágot lát.”¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 69. 80–81.

1956. szeptember 4.

Sulhóf József az Újvidéki Rádióban: „Kissé elnyúlt vád, nem szívesen mondom ki, de furcsa polgári maradiság van mifelénk a pályaválasztásban. Az egykori polgári réteg nemcsak társadalmilag eljátszotta szerepét, nemcsak a háború alatt volt felelőtlen önmagával és társadalmával szemben, hanem ami maradt belőle, az lassanként ki is öregedett. Az új értelmiség jórészt utólag, napi munka mellett éjeket rááldozva, vizsgát vizsga után megálló harcosokból és munkásokból alakult ki. Nagyobb tömegében nem polgárvadék többé, és újabban egyre több a főiskolára, egyetemre kerülő parasztyerek is. De ha nem igazi polgári rétegből, hanem legfeljebb iparoskörből kerülnek is ki az új diplomászerzők, nagyon sokat örököltek a régi szellemből, és vannak pályák, amelyekre évek telnek el, míg egy-egy jelentkező akad. Ha ügyesen rajzol, nem festőnek, hanem tanárnak megy az Akadémiára [...] A színiakadémiára, amennyire tudom, az utóbbi öt évben egyetlen magyar fiú iratkozott be [...] A zene iránt érdeklődő gyermekeket a zenei középiskolák és az énektanári pálya nyelik el [...] A bölcsészet, a közgazdaság, az orvostudomány és nagyon kis mértékben a mezőgazdasági akadémia az, amelyet ilyenkor, pályaválasztás, illetve döntés idején a fejekben forgatnak [...] Nem országos jelenség ez, inkább vajdasági [...] Ne csak arra gondoljanak, hogy diplomával visszatérve, otthon melyik ágon boldogulhat legkönnyebben, hanem tekintsenek egy kicsit körül szerte az országban.”

1956. szeptember 5.

Saffer Pál horgosi panorámája az Újvidéki Rádióban: „A községnek egy kétnyelvű nyolcosztályos iskolája van. Az egyesítés tehát, amely a járásban folyik, itt nem képezett problémát. Inkább probléma a tanítás anyagi eszközeinek biztosítása és minél ésszerűbb kihasználása. Ezért úgy határoztak, hogy a meglévő javát egy központban összpontosítják. Egyesítették a horgosiak a két kultúregyesületet is. Itt problémák merültek fel. A két egyesületet nem volt nehéz egy fedél alá hozni, de a különállás szellemét, amelynek a közös fedél alatt is nyoma maradtak, nehezebb felszámolni. Probléma a műkedvelő együtteseknél – mert leginkább csak azok dolgoznak – a műsor kérdése és a hozzáértő rendező. Mert a régi gárda régi felfogásokat hord magában, és elülteti azokat az újonnan jövők között. A régi rendező például vonakodik a korszerű darabok rendezésétől, mert azokban – ahogy ő mondja – politika van, és ahhoz ő nem ért. Felmerül természetesen itt a kérdés, hogy a tanítók mennyire veszik ki részüket a község kultúreléből. Enyhén szólunk, ha azt állítjuk, hogy Horgoson még ezen a téren is sok a tennivaló [...] Mindent összevetve sok problémát rejt itt is a látszólag álmós, tikkadt nyár. Problémákat, amelyek lassan őrlődnek, kisebbednek, és végül minden bizonnyal eltűnnek majd – mert így akarják a horgosiak.”

1956. szeptember 6.

Az Újvidéki Rádióban Aladics János arról tudósított, hogy Kultúrközpont születik a csatorna mentén: „Alig egy éve annak, hogy Verbász az új kommunarendszer alapján járási székhelyé vált, de kultúr- és társadalmi életében máris érezhető a pezsdülés. A 20 000 lakosú város kultúrigényei azonban még mindig nincsenek teljesen kielégítve [...] A szerb, magyar és ruszin kultúregyesületből megalakult városi műkedvelő színház az őszi idényre a felújított darabokon kívül néhány bemutatót is készít. Nagy segítséget jelent majd az újonnan szerződötthöz hivatásos

rendező [...] őszre még két olvasóterem nyílik a külvárosban [...] Nagyon eredményes munkát végzett a szakszervezet munkásegyeteme. A hallgatók magyar, német és angol nyelvtanfolyamokat látogattak.”

1956. szeptember 7.

Bognár József külkereskedelmi miniszter vezetésével gazdasági delegáció utazott Jugoszláviába.¹

Megkezdődött a zágrábi Nemzetközi Árumintavásár, amelyen magyarországi vállalatok is kiállítottak.²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. – 2. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.

1956. szeptember 8.

A magyar kormány meghozta 29/1956/IX.8/M.T. számú rendeletét *A volt déli határsáv létesítésével érintett egyes személyek vagyoni jogi igényeinek érvényesítéséről*. Ennek értelmében visszaköltözhetnek lakóhelyükre az 1949 után a határzónából kitelepített, főként délszláv nemzetiségű lakosok. Mint egy októberi külügyminisztériumi összefoglaló fogalmazott, „a rendelet megjelenése óta egyre többen térnek vissza korábbi lakóhelyükre. A visszatért családok majdnem kivétel nélkül jelentkeznek bizonyos igényekkel a végrehajtó bizottságoknál. Részben házingatlanukat, földjüket igénylik vissza, részben pedig a minisztertanácsi rendelet alapján folyósítható segély megállapítását kérik. A tanácsoknál eddig 600 család kérte a segély megállapítását, ebből 46 esetben állapítottak már meg segélyt. A többi kérelem elbírálása folyamatban van.”¹ > **1956. augusztus 28.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; *Magyar Közlöny*, 1956. szeptember 8.; MJK 1956, 114.

1956. szeptember 9.

Pándi Pál a *Szabad Nép*ben *Közös dolgainkról* címmel kritikusan ismertette az erdélyi magyarság helyzetét. Kifejtette, hogy hiba volt feloszlítani a Magyar Népi Szövetséget, mert a Magyar Autonóm Tartományon kívül élő magyarságnak az utóbbi években nehezedett a helyzete. Úgy értékelte, hogy a román nacionalizmus burzsoá nacionalista jelenségeket szít az erdélyi magyarság körében, és amellet foglalt állást, hogy Magyarországnak felelősséget kell vállalnia az erdélyi magyarságért. A közlést heves román diplomáciai reagálást váltott ki.¹

Debreczeni József az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában* a korszerű jugoszláv költészet első plitvicei fesztiváljáról (> **1956. augusztus 20–24.**) beszámolva megjegyezte: „Lírikusaink kicserélték gondolataikat a mindig időszerű poézis pillanatnyilag legidőszerűbbnek tűnő kérdéseiről [...] A találkozás szép és termékeny alkalmát ki is lehetett volna terjeszteni a kisebbségi nyelvek égtájai felé. Nem megfigyelőként, egyszerű szemlélőként szerettük volna Plitvicén látni a jugoszláviai kisebbségek költőit, hanem teljes és valóságos résztvevőként, vitázók és saját verseiket recitáló poetatestvéreink gyanánt. A szervezők nem csekély mulasztása, hogy nem kapcsolták be teljesebben és szerveesebben a más nyelvű jugoszláviai lírikusokat is. Többszempontosságú állam vagyunk, de egyazon társadalmi gondolat jegyében egzisztálunk. Nem szólok most egyéb kisebbségeink költőiről, csupán magyar nyelvű líránkra gondolok, amikor sajnálkozom a feledékenységen. Kár, hogy így történt, mert a jugoszláviai magyarság felszabadulás utáni lírai mozgalmaiból amúgy is kevés mozzanat töri át az eltérő nyelvek hangfalát. Kár, mert biztató eredményekre mutathattunk volna rá; líránknak ma is vannak már színei és elemei, melyek sikeresen egészíthették volna ki az országos spektrumot. S kár végül azért is, mert jugoszláviai magyar líránk biztató lendülete

végso fokon nem más, mint népi demokrata társadalmi rendünk műve. Országépítő elvünk: a kisebbségi alkotószabadság tetté válása [...] Egy országos találkozó nem kávéházi asztaltársaság, mely tetszés szerint válogathatja meg tagjait.”

1. MOL XIX-J-1-j, Román TÜK 9. d. 5/c 007591/1956.; Keleti Ferenc nagykövet: *A Kolozsvári Tartományi Pártszervezet memorandumja*. Bukarest, 1956. október 5. 327/szig. titk. 1956.; MOL XIX-J-1-j, Román TÜK 26. d. 27/a 007588/1956. Idézi Szesztay 2003, 80.

1956. szeptember 10.

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradójából*: „A cserneyi téglagyár például, noha túlszárnyalta termelési tervét, mégis csőd előtt áll, mert készítményeit nem tudja eladni, így aztán képtelen törleszteni a bankkölcsönét. Arról van ugyanis szó, hogy a talajvíz miatt az építkezések csaknem teljesen megszűntek. Molin község lakosságát ugyanis széttelepítik a talajvíz miatt. Ebben a helységben már bontják a házakat, az épületanyagot pedig vagy eladják, vagy más községekbe szállítják. Így aztán, aki házat akar építeni, olcsóbban jut téglához, ha Molinban vásárol, mintha azt a téglagyártól venné.”

Gál Lajos *Feketici mozaikjában* arra is kitért, hogy „A falu kultúréletével kapcsolatos kérdéseinkre válaszolva Svržić Radivoj, a Népbizottság titkára, többek között elmondta, hogy a szerb és magyar kultúregyesület egyesüléséről tárgyaltak már, de a megfelelő helyiség hiánya miatt ez a kérdés még megoldásra vár. Bányai János, a feketici [Bácsfeketehegy] nyolcosztályos iskola igazgatója a falu egyik tevékeny közéleti embere, szintén megemlítette ezt a problémát. Amikor pedig a falu sportéletéről érdeklődtünk, elmondta, hogy bizony nemigen van mivel dicsekedni. Bányai igazgató ismertette a feketici nyolcosztályos iskola helyzetét is. Megtudtuk, hogy ez a járás egyik legjobban felszerelt iskolája. A tanításhoz szükséges szemléltető eszközökben nincs hiány.”

Neubauer János pedig arról számolt be, hogy „Bácostopolyán [Topolya] tegnap nyitották meg a mezőgazdasági termelők iskolája és a haladó termelők klubja tagjainak kiállítását [...] A kiállítás sampionja a fiatal haladó földművesek körében már Vajdaság-szerte ismert ifjú Bencsik Péter lett. Kiállított termékei bizonyítják, hogy kísérleti- és mikroparcelláin valóban alkalmazta mindazokat az agrotechnikai műveleteket, amelyeket az iskolában tanult [...] A legnagyobb meglepetés, s egyben öröm is, talán mégis Csifcsák Gizella harmadéves tanulót érte. A topolyai Előre termelőszövetkezet képviselője ott a kiállításon megvásárolta tőle az összes paradicsommagot. Ő volt az egyetlen kiállító, aki üzleti szerződést is kötött a kísérleti parcellán termelt terményre”.

1956. szeptember 11.

Tito a Gerő Ernő > 1956. július 19-i levelére adott hivatalos válaszában nem emelt kifogást a pártközi tárgyalások megkezdése ellen.¹ A látogatás időpontjaként „október hó második felét, vagy esetleg november havát” javasolta.²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956a.; MOL 273. f. 53/303.; MJK 1956, 17., 116–117. – 2. Varga László 2006.

1956. szeptember 12.

Magyarország Szövetkezeti Szövetségének küldöttsége Vas Zoltán elnökkel az élen meglátogatta a beljei [Bellye] mezőgazdasági birtokot és a rétfalui mezőgazdasági szövetkezetet.¹

1. ÚR, 1956. szeptember 13.

1956. szeptember 13.

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában* Burány Nándor az adai könyvtárgondokról számolt be: „Az elmúlt napokban már beszámoltunk hallgatóinknak a Zentai járás kultúrszerveinek törekvéseiről, hogy központi könyvtárak létesítésével a meglévő könyvalapot jobban felhasználják [...] Adán a Népkönyvtár mellett a kultúregyesületnek és a Szerb Olvasókörnek

van jelentősebb könyvtára. Itt-ott olyan hangok is hallatszanak, hogy az olvasókör és a kultúregyesület nem szívesen adná át könyvtárát, mert – ahogy mondják – igen értékes könyvek vannak. Kérdés azonban, hogy a kultúregyesület értékes könyvtára ki van-e használva így, a hetenként kétszeri könyvtárórákkal. Nincs!”

1956. szeptember 14.

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában* Gyula Károly közölte: „Belgrádba ma megérkezett Magyarország A és ifjúsági labdarúgó-válogatottja. A két együttes vasárnap, (> **1956. szeptember 16-án**) a Jugoszláv Néphadsereg Stadionjában Jugoszlávia A, illetve ifjúsági válogatottjával játszik. A magyar labdarúgók kijelentéseikben hangsúlyozzák, hogy a vasárnapi mérkőzés nagy küzdelmet hoz, és az eredményt nehéz megjósolni. Bozsik [József] és Puskás [Ferenc] kijelentették: tekintettel arra, hogy mind a két válogatott nincs a legjobb formában, a mérkőzés egyenrangú ellenfelek küzdelmét hozza, és egyik válogatott sem esélyes [...] Bukovi Márton szövetségi kapitány tartózkodott minden jóslattól, de kijelentette, hogy Grosics [Gyula], Hidegkuti [Nándor] és Sándor [Károly] kitűnő formában vannak, és szerint a vasárnapi mérkőzés szép játékot hoz. A jugoszláv válogatottak előkészületei befejeződtek. Táborunkban jó a hangulat. A labdarúgók többsége úgy véli, hogy önfeláldozó játékkal le lehet győzni a magyar válogatottat.”

1956. szeptember 15.

Újvidéken megnyílt a Nemzetközi Mezőgazdasági Vásár, amelyen Magyarország is részt vett.¹

Belovai Mihály az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában* beszámolt a Kommunisták Szövetsége Járási Vezetőségének üléséről, amely „megvitatta a politikai helyzetet a Zrenjanini [Nagybecskerek] járás területén. A beszámoló és a vita egyhangúlag megállapítja, hogy a lakosság minden rétege helyesli és támogatja hazánk külpolitikáját [...]

Az új adórendszer értelmezése és az adó befizetése körül azonban problémák merültek fel [...] Egy másik igen káros jelenség az úgynevezett személyi tulajdon iránti törekvés [...] Zrenjaninban például a kisiparosok 80 százaléka hamis adóbevallást tett”.

Ugyanott Burány Nándor elmondta: „Novi Sadon korszerű nyelvtanfolyam indul a legmodernebb eszközökkel felszerelve [...] A hallgatók a legtökéletesebb eszközök segítségével 4 hónap alatt teljesen elsajátíthatják a francia vagy az angol nyelvet. A tanfolyam éppen az eszközök beszerzése miatt igen sokba kerül, megszervezését mégis indokoltá teszi az idegen nyelvek iránt különösen az utóbbi években megnyilvánuló nagy érdeklődés.”

Versecen megkezdődtek a Jovan Sterija Popović szerb vígjátékíró születésének 150. évfordulója emlékére szervezett ünnepségek. A 23-ig tartó rendezvény keretében Živan Milisavac előadást tartott Sterijáról, 17-én pedig irodalmi estet tartottak, amelyen Ivo Andrić, Branko Ćopić, Velibor Gligorić, Drago Ivanišević és Jure Kaštelan is fellépett. Ugyanott tartották meg a Vajdasági Színházak VII. Fesztiválját, amelyen a szerb drámaíró egy-egy darabját a verseci, zombori, nagybecskereki és újvidéki színház adta elő, és fellépett három belgrádi színház is.²

1. ÚR, 1956. szeptember 15.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956. – 2. [Dvadeset] 20 susreta pozorišta Vojvodine. Zajednica profesionalnih pozorišta Vojvodine. Novi Sad, 1970, 57. ; ÚR, 1956. szeptember 16.

1956. szeptember 16.

A belgrádi Iparkamara 15 főből álló szakdelegációt küldött Magyarországra a gazdasági együttműködés fejlesztési lehetőségeinek felkutatása céljából.¹

Az Európa-kupa keretében Belgrádban a Jugoszláv Néphadsereg Stadionban 65 000 néző előtt Magyarország labdarúgó-válogatottja 3 : 1

arányban legyőzte Jugoszlávia csapatát. A mérkőzést az Újvidéki Rádió élőben közvetítette.
> 1956. szeptember 14.

Majoros Péter az Újvidéki Rádió *Faluműsorá*-ban arról számolt be, hogy „A mezőgazdasági termények fölvásárlása Moholon is és Péterrévén is a földműves-szövetkezet kezében van [...] Augusztus első napjaiban még Moholon is, meg Péterrévén is 30 dinár volt az első osztályú uborka fölvásárlási ára. És ha rajtuk kívül más földműves-szövetkezet nem is létezne a környéken, akkor a baj se következett volna be. Egyszer azonban arról kezdtek beszélni a faluban, hogy Becsén [Óbecse] és Srbobranban [Szenttamás] többet fizetnek az uborkáért [...] a becsei szövetkezet emberei a határban keresték fel a termelőket, ott csillogtatták meg előttük a tízdináros árkülönbséget, és beszéltek rá őket, hogy Becsére vigyék az uborkát. A konkurencia azonban Péterrévén sem ismeretlen. A kétszeresével válaszolt a becseiek 10 dinárjára, és egyik napról a másikra már nem 30, hanem 50 dinárért vásárolta fel az uborka kilogrammját. Ezután újra a becseiek voltak a sor, de a péterrévei szövetkezetnek szerződéses kötelezettségei is vannak, és így másodszor is fölemelte az uborka árát [...] két nap alatt pontosan a kétszeresére emelkedett az uborka ára [...] Ekkor azonban végre az a gondolat is megszületett, hogy a megegyezésben kell a megoldást keresni, mert az árfelhajtással tulajdonképpen maguk alatt fűrészelik az ágat a szövetkezetek, csökken a tiszta jövedelmük, s ezáltal a mezőgazdaság fejlesztését szolgáló alap is, és ahelyett, hogy a termelők bizalmát ápolnák, éppen az ellenkezőjét érik el, bizonytalanságot keltenek. A megegyezés nem is volt nehéz.”

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.

1956. szeptember 17.

Ádám Tibor szerkesztő az Újvidéki Rádióban bejelentette: „*A Rádió postája* címmel új műsorszámot vezet be a Novi Sad-i Rádió. Az új

adás célja, hogy a rádióhallgatók széles rétegeivel szorosabb kapcsolatot teremtsen a rádió szerkesztősége [...] A válaszokat szeptember 30-tól minden vasárnap 14 óra 30 perckor, szerdán 9 órakor, pénteken pedig 18 óra 45 perckor sugározzuk.”

Ugyanott Mészáros Zakariás arról számolt be, hogy „A suboticiai iskolákban 5 napot késett a tanítás kezdete. Szeptember 10-én volt a megnyitás, holott már 5-én meg kellett volna történnie. Az iskolaév kezdetének elhalasztására azonban volt ok. Az iskolarendszerben ugyanis az idén gyökeres változásokra került sor. Területi alapon szervezték át az iskolákat, és ez az átszervezés komoly feladatokat állított a közművelődési tanácsok, az iskolabizottságok és általában a tanügyi munkások elé. A pótvizsgák, felvételi vizsgák és a beíratások mellett még az átszervezésből eredő intézkedéseket is el kellett végezni. Mindehhez azonban idő kellett, tehát indokolt volt a kapunyitás ötnapos elhalasztása. De semmiképpen sem tarthatjuk indokoltnak azt, ami két nappal az iskolaév megkezdése után történt. A diákok ugyanis még meg sem melegítették az iskolapadokat, és tíz suboticiai iskolában máris újból megkezdődött a vakáció. A járási Népbizottság egészségügyi felügyelősége a város területén tíz iskolában a tisztasági téren kifogásolni valót talált. Dr. Licht Antal orvos, a járási felügyelőség főnökének szavai szerint a szóban forgó tíz iskolában a nyár folyamán nem tettek intézkedéseket arra vonatkozóan, hogy azok legalább tiszták és egészségesek legyenek”.

1956. szeptember 19.

Hruscsov feleségével nyolcnapos magánlátogatásra Jugoszláviába érkezett, amely során Brionin tárgyalt Titóval, majd **>1956. szeptember 27-én** közösen a Krímbe repültek, ahol az SZKP elnöksége és a szovjet kormány több tagja is csatlakozott hozzájuk.¹

Miután szeptember folyamán Bognár József vezetésével magyar küldöttség hétnapos tárgyalásokat folytatott Belgrádban a magyar–jugoszláv gazdasági együttműködés kérdéseiről, a megállapodásokat a két fél jegyzőkönyvben rögzítette.² Meghatározták a két ország közötti áru- és fizetési forgalom, az ipari közlekedés, a vízgazdaság, valamint a turizmus kereteit és irányvonalát.³

1. MJK 1956, 11.; Varga László 2006. – 2. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956. – 3. ÚR, 1956. szeptember 19.; *Szabad Nép*, 1956. szeptember 20.; MJK 1956, 16., 110.

1956. szeptember 20.

Mészáros Zakariás az Újvidéki Rádióban beszámolt arról, hogy „Egy évvel ezelőtt, pontosan > 1955. szeptember 1-jén, a járási és városi népbizottságok tevékenységi köréből egész sor feladat intézését vették át a községi népbizottságok. Egy évvel ezelőtt lépett életbe a kommunális rendszer, amely jogot, feladatot és erős gazdasági alapot adott a községi népbizottságoknak. A községi népbizottságok most értékelik az egyéves tevékenység eredményeit és mulasztásait. Suboticán a Starigrad községi Népbizottság évi jelentéséből a következő tűnik ki: Az elmúlt egy év alatt a kommuna irányításában 4602 polgár, azaz a lakosság 15 százaléka vett részt [...] A starigradi község területén 32 választóegység van. Egy esztendő alatt – a népbizottságokról szóló törvény értelmében – minden egyes egységben legalább négy választási gyűlést kellett volna tartani, összesen tehát 128-t. Ezzel szemben a választók mindössze 18 gyűlést tartottak, de azon is kevesen vettek részt [...] nem tanúsítanak elég nagy jelentőséget saját szavuknak, és nem mindig élnek törvény adta jogukkal”.

Sinkó Ervin Herceg Jánosnak: „megkaptam a *Híd* új számát, ellenben még nem kaptam választ levelemre (> 1956. augusztus 28.), melyben elküldtem Önnek a *Banket u Blitvi* egy részlet-

nek a magyar fordítását s egyben megkérdeztem, hogy óhajtja-e a *Véres mítosz* további folytatását. Ha az Önnél lévő kéziratból újabb folytatást ad a nyomdába, akkor kérem a következő fejezetet *A blitvai pirámis* címmel közölni.”¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 70. 81.

1956. szeptember 22.

Újvidéki Rádió, *Hangos híradó*: „Horgosról minden esztendőben több mint 150 vagon örölt paprika megy az európai és Európán kívüli országokba. Különösen keresik Svájcban, Nyugat-Németországban, Dániában, Amerikában, és az utóbbi esztendőkben Ausztriában is, ahol sikeresen verseng a szintén jó hírű magyarországi paprikával. A kereslet azonban jóval nagyobb. A tavalyi zágrábi árumintavásáron például a külföldi vevők több mint 150 vagon paprikát akartak venni tőlünk, de a horgosi paprikaipar össztermelése alig éri el a 90 vagon. Ezért szükségessé vált a termelés fokozása.”

1956. szeptember 24.

Moša Pijade, a Jugoszláv Képviselőház elnöke fogadta Dragon Ferenc ideiglenes belgrádi magyar ügyvivőt, és közölte vele: elfogadják a Magyar Országgyűlés meghívását, hogy jugoszláv parlamenti küldöttség látogasson a Magyar Népköztársaságba, de időpontban nem állapodtak meg.¹

Az Újvidéki Rádió hírül adta: „A Zombori Járási Népbizottság jóváhagyta a textilgyár 2,5 millió dináros beruházási hiteligénylését. A munkaközösség ezenkívül 42 millió dináros kölcsönt kap a Jugobanktól. Ebből az összegből többek között 10 bútorszövettség-gépet hozatnak Belgiumból.” Ugyanott elhangzott: „Mivel a zombori középfokú gazdasági iskola több előadója elhagyta állását és a gazdasági vállalatokban keresett alkalmazást – mert ott magasabb fizetést kapnak – a Járási Népbizottság elhatározta, hogy 4000 dináros pótfizetést utal

ki az előadók részére. Ezzel kiegyenlíti a fizetési különbségeket és biztosítja az iskola részére az előadói kádert.”

1. ÚR, 1956. szeptember 24.; *Szabad Nép*, 1956. szeptember 25.; MJK 1956, 66.

1956. szeptember 25.

A magyar kormány hozzájárult a kecskeméti múzeumban, valamint a szegedi egyetem Embertani Intézetében őrzött, jugoszláv területekről származó régészeti és antropológiai leletek átadásához azzal, hogy ily módon az 1947-es békeszerződésnek a restitúcióra vonatkozó 11., illetve 24. cikkelyeit teljesítettnek tekinti.¹

Budapesten megkezdődtek a Bartók Béla halálának évfordulója alkalmából rendezett ünnepségek, melyek vendégei között volt Petar Konjović jugoszláv zeneszerző is.²

1. MOL XIX-J-1-j. Minisztertanács 3587/IX. 25./1956. sz. Határozata.; MJK 1956, 77. – 2. MJK 1956, 66.

1956. szeptember 26.

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradója* a vajdasági iskolagondokról: „Furcsa, de itt-ott megtörtént az is, hogy a tanítók és közoktatásügyi munkások rendszertelenül kapták fizetésüket, és helyenként a nyár is elmúlt anélkül, hogy az iskolák rendbehozatalához szükséges összeget biztosították volna. Vannak községek, ahol csak most, az egészségügyi szervek ellenőrzése után találtak pénzt az iskolák rendbehozatalára [...] Az egészben az a legkülönösebb, hogy a történekvért sokan az iskolák igazgatóit okolják. Nekünk viszont úgy tűnik, hogy ha valakit okolni kell, akkor az éppúgy lehet az egészségügyi felügyelőség is [...] Vagy talán csak a gyermekparalízis körül támadt riadalom juttatta az egészségügyi dolgozók eszébe, hogy iskolák is léteznek? [...] Ezt a problémát nem lehet megoldani sem bünbakkereséssel, sem olyan rendeletekkel, mint amilyent például Novi Sadon is kiadtak, hogy

az iskolák kötelesek befogadni minden tanulót. A megoldás csak megfontolt, mindent átfogó hosszabb távú akció útján lehetséges, valamilyeni illetékes tényező részvételével.” A Verbászi járásban „A háború előtti állapothoz viszonyítva a tanulók száma megháromszorozódott [...] az iskolaépületek száma úgyszólván változatlan maradt [...] A Verbászi járás területén 98 iskolaépület van 299 tanteremmel, a tanulók száma viszont 17 000 [...] A sikeres munkához még 150 tanteremre lenne szükség [...] Szembetűnő az iskolaépületek nagy száma. Egyes helységeknek van 5-6 iskolaépületük is. De ezek szét vannak szórva a körletekben, a kisebb településeken, és rendszerint csak egy vagy két tanteremből és tanítói lakásból állnak [...] Vegyük tekintetbe, hogy mikor épültek ezek az iskolák. 55 épületet 1848 és 1900 között építettek, 25-öt 1900-tól 1918-ig, és csak 19-et 1920-tól 1955-ig [...] Nehéz lesz bevezetni az iskolareformot, ha minden a jelenlegi körülmények között marad”.

1956. szeptember 27.

A hivatalosan szabadságát > 1956. szeptember 19.-től Jugoszláviában töltő Hruscsov Titóval és más jugoszláv vezetőkkel közösen repült vissza a Szovjetunióba, egyenesen a Krímbe, ahol a jugoszláv elnök többek között miniszterelnökével és a bosznia-hercegovinai parlament elnökével szintén szabadságon időzött. „Véletlenül ott nyaralt szovjet részről Hruscsovon kívül Vorosilov államfő és Bulganyin miniszterelnök is, sőt a szovjet pártvezér meghívására megérkezett Grecsko [Grecsko, Andrej Antonovics] marsall és Brezsnyev KB-titkár. Véletlenül – emlékezett vissza nem sokkal később a jugoszláv államfő – ott termett Gerő, és »véletlenül« találkoztunk vele. Gerő elítélte korábbi politikájukat, azt mondta, hogy hibás politika volt, hogy rágalmazták Jugoszláviát, egyszóval hamut szórt a fejére, és azt kívánta, hogy állítsuk helyre a jó viszonyt, megígérve, hogy minden korábbi hibát helyrehoz. A nyaralók > 1956. szeptember

30-i Hruscsov villájában lezajló »spontán« találkozójáról a szovjet hírügynökség, a TASSZ is beszámolt: »Tito feleségével, Hruscsovval és Gerő Ernővel közös sétát tett a tengerparton, ahol az államférfiak összetalálkoztak a Livagyija Szanatórium üdülővendégeivel, elbeszélgettek velük és közös fényképet készítettek.« A tudósítás szerint ezt közös ebéd követte, »amely baráti, szívélyes légkörben zajlott le«, s amelyen a már említettekén kívül szovjet részről jelen volt a moszkvai első titkár, az ukrán államfő, a belgrádi szovjet nagykövet, s egy bizonyos Szerov hadseregátornok (feleségestül). Ez utóbbi a KGB főnökeként három héttel később már Budapesten időzött, természetesen ekkor már hitvese nélkül. A krími találkozó során Gerő nyilvánvalóan tájékoztatta Titót arról, hogy a Politikai Bizottság két nappal korábban döntött Rajk és társainak október 6-i temetéséről, s napirendre tűzték a »Nagy Imre-kérdés« tisztázását is. Megállapodtak abban is, hogy a magyar párt- és kormánydelegáció október 10-én érkezik Belgrádba. Másnap – erről mit sem tudva – Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv követ Kovács Istvánnak az október 11-i időpontot javasolta, aki bár a konkrét válasz elől kitért, de Gerő és Kádár hosszú távolléte és a Rajk-temetés miatt korainak ítélte ezt az időpontot. Végül Hegedüs András Gerővel telefonon tisztázta a »félreértést«.¹

Burány Nándor beszámolója az Újvidéki Rádióban: »Horgoson a Szocialista Szövetség kezdeményezésére a Népi Ifjúság Szervezete megrendezte a fiatal tollforgatók kéthetes táborát. A táborozás már néhány napja tart. Vajdaság minden tájáról különböző nemzetiségű és foglalkozású fiatalok jönnek itt össze, hogy kétheti tartózkodásuk alatt megismerkedjenek a szocializmust építő falu eredményeivel, problémáival. Elmennek majd a világhírű paprikafeldolgozó üzemekbe, a különböző gyűlésekre, pártösszejövetelekre és mindenüvé, ahol a fejlődő

falú élete valamilyen érdekességet kínál [...] A szép parkkal körülvett régi Kárász-kastélyban a tollforgatóknak megvannak a lehetőségek, hogy élményvilágukat gazdagítsák. A többi már a vendégeken múlik.« > **1956. szeptember**

1. Varga László 2006.; *Iz naše prošlosti I.* Budimpešta, 1979, 142.

1956. szeptember 28.

Herceg János Sinkó Ervinnek: »Magyarországról csaknem minden irodalmi vonatkozású levélben érdeklődnek Ön iránt, s szeretnék könyveit megkapni. Mivel azonban nálunk meglehetősen tartózkodással néznek az odaátról jövő – és sok jel szerint – felülről dirigált barátkozási hullámra, igazán csak a barátainknak írtam, illetve válaszoltam. Könyveiből, sajnos semmit se küldhettem el, mert itt Zomborban csak az ifjúsági vasútvonaltól írott könyve kapható, meg a *Tizennégy nap*. Hogy az *Optimistákkal* mit csináltak, az isten a megmondhatója. Most a *Dunántúl* című igen nívós folyóirat szerkesztője, Szántó Tibor írja a következőket: »Nem tudom, miként juthatnánk hozzá Sinkó Ervin könyvéhez, melyet Önök folyóiratukban annakidején közöltek. Nagy szükségünk lenne rá, komoly terveink vannak vele«. Szántó nyilván az *Egy regény regénye* című munkájára gondol, hiszen tudtommal más nem jelent meg folytatásokban a *Hidban*. S mivel a *Hidat* valószínűleg nem kapták rendszeresen, a könyvet kéri, s nem tudják, hogy könyvalakban ez az írása nem jelent meg magyarul. A *Dunántúl*nak könyvkiadója is van, s úgy látszik kiadásra gondolnak. Arra kérném tehát, írjon Szántó Tibornak (*Dunántúl* szerkesztősége, Pécs, Széchenyi tér 16.) reám való hivatkozással, s kérdezze meg, mit akarnak. Semmi esetre sem ajánlanám, hogy a *Hid* régi számaiból küldje el a kivágásokat, mert ott rengeteg a sajtóhiba, hanem ha csakugyan kiadásról van szó, akkor inkább a kéziratot. De hát Ön tudni fogja, hogy mit tegyen. A másik kérdés Csuka Zoltántól jön – aki a Rajk-perben öt évet kapott –, aki szeretne

Önnel ugyancsak kiadási ügyben beszélni, s ezért lejönne a novemberi zágrebi könyvkiállításra. De Csuka úgy látszik nehezen felejtí el az öt évet, s nagyon óvatos, mert arra kért, hogyha Önnek módjában áll, küldessen néki erre a kiállításra meghívót. (Címe: Érdliget, / Fejér megye, Sárd utca 32.) Csuka egyébként most is igen aktív. Azok állították ismét vissza a jugoszláv–magyar barátság vonalára, akik annakidején lecsukták. Két év alatt, amióta kiszabadult, 7-8 jugoszláv író munkáját fordította le és adatta ki. Közük Cankar [Cankar, Ivan], Andrics [Andrić, Ivo], Cesarec, [Cesarec, August] Ivan Goran Kovacsics [Kovačić, Ivan Goran] és mások könyveit. Ha valamilyen oknál fogva mégse küldethetne meghívót Csukának, kérem értesítsen, hogy megírhasam néki.”¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 72. 82–83.

1956. szeptember 29.

A Tartományi Végrehajtó Tanács Kultúrtnácsa megvitatta a belgrádi UFUS filmgyárnak egy vajdasági filmközpont létesítésére vonatkozó javaslatát, támogatta az önálló vajdasági hangversenyiroda megalapítását, és társadalmi vitát kezdeményezett „tartományunk egyes kultúrkérdéseiről”.¹

Sinkó Ervin Herceg Jánosnak: „*A Blitvai piramis* után a kézirat még 3 fejezetből áll, vagyis körülbelül még 80 gépelt oldalból. Minden fejezetnek megvan a maga külön címe. Én szeretném, ha megjelenne magyarul a *Híd*-ban az egész, mint-hogy úgy látszik, egyelőre a vajdasági magyar könyvkiadással számolni nem lehet, s viszont ha a *Híd*-ban megint csak töredék jelenik meg belőle, úgy járhatunk ezzel is mint a *Regény regényével*. Természetesen ön a legjobb belátása szerint fog cselekedni. Elfelejtette megírni, hogy megkapta-e a kért fordítást a *Bankett Blitvában* c. regényből. Ami a párisi úti jegyzeteket illeti, persze hogy lehetne más címen közölni a folytatást, és én majd el fogom küldeni, amint hozzájutok,

hogy lediktáljam. A magyarul megjelenendő jugoszláv novella-anthológiára nézve én Budapestnek két elbeszélést ajánlhatnék: az egyik az *Elemér főhadnagy* című, amely horvátul a Mala biblioteka könyvsorozatban *Pripovijetke* c. novellaskötetemben jelent meg, amelyet magyarul a *7 Nap* elkezdett annakidején folytatásokban hozni 46-ban vagy 47-ben, s aztán abbahagyta. 47-ben egyébként Budapesten is ki akarták adni valami kis könyvtárban, s aztán közbejött a Tájékoztató Iroda. A másik elbeszélés az *Áron szerelme* volna, melyből részletek jelentek a *Híd*-ban, és ugyancsak a Zora kiadásában külön kis könyvben megjelent horvátul. A magyar kéziratok természetesen nálam megvannak, és ha azt hiszi, hogy a dolog komoly, akkor legépeltetném újra és elküldeném. Zombori levelére csak azt válaszolhatom, hogy én a Testvériség–egységtől nemrég hoztattam könyveimből, és megfizetem őket, hogy barátaimnak küldhessek Párisba. Közben jártak itt magyar újságírók, a *Magyar Nemzet* munkatársai, akik szintén kértek tőlem könyveket, és adtam nekik. Véleményem szerint akit a könyvek érdekelnek, forduljon egyenesen a Testvériség–egységhez, illetve a *Magyar Szó* kiadóvállalatához (ez utóbbi adta ki a *Kísértet járja be Európát* c. könyvem). A *Dunántúl* c. folyóiratnak a *Regény regényét* kéziratban elküldeni, ehhez nekem le kellene gépeltetni az egész kéziratot, minthogy csak egy példányom van belőle, s én lehetetlennek tartom, hogy ma már ők ezt a kéziratot kiadják. Annak semmi akadálya sem lesz, hogy Csuka Zoltán valami formában meghívót kapjon innen, amennyiben csakugyan létrejön a novemberre tervezett zágrábi könyvkiállítás. Egyelőre azonban ez még nem biztos. Ha már véglegesen eldöntötték ezt a kérdést pozitíven, nem fogom elfelejtetni, hogy meghívót küldessek Csuka Zoltánnak. Még egy kérésem volna: nézzon utána, hogy a *Híd* milyen tarifa alapján honorálja a kéziratokat. Én ugyanis a majdnem két ívet kitevő két kéziratért, ami a *Híd* legutolsó számában jelent meg, írd és mondd

– tízezer dinár honoráriumot kaptam. A kérdés engem nemcsak szubjektív, de objektív okokból is érdekel.”²

1. ÚR, 1956. szeptember 29. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 73. 83–85.

1956. szeptember 30.

Nem hivatalos Hruscsov–Tito–Gerő megbeszélés Jaltában: Tito és Gerő Ernő megállapodott a magyar–jugoszláv pártközi tárgyalások időpontjában és a küldöttségek összetételében.¹ >

1956. szeptember 27.

A szabadkai Városi Kiállítási Csarnokban megnyílt Vinkler Imre első önálló tárlata.²

1. MJK 1956, 17., 120.; MTK 1982. – 2. Sáfrány Imre: *Zsombékok. Vallomás Vinkler Imre művészetéről*. Szabadka, 1968, Életjel, 41.

1956. szeptember

Az 1956. júliusában megtartott tartományi párttanácskozás nyomán Vajdaságban a szerbhorvát és a magyar nyelvű iskolákat egységes iskolaközpontokban egyesítették létrehozva az ún *területi iskolákat*.¹ Eközben olyan kísérletek is voltak – mint például a csantavéri általános iskolában – hogy a szerbhorvát tagozatokban bevezették a magyar mint környezeti nyelv oktatását, az oda járó magyar nemzetiségű tanulók számára pedig megszervezték az anyanyelvoktatást.²

A horgosi Kárász-kastélyban megtartották a fiatal írók táborát (Banka Lajos József, Bányai János, Batori Katalin, Bóka Mária, Burány Nándor, Dési Ábel, Francz Mihály, Gulyás József, Kántor Oszkár, Matuska Márton, Pósa Rózsa, Roncsák Zsuzsanna, Torok Csaba részvételével), amely nem vált rendszeressé, de időnként (pl. 1968-ban a *Képes Ifjúság* szervezte palicsi találkozó) sor került nemzedéki alapon szervezett találkozókra is.³ > **1956. szeptember 27.**

A *Híd* 8–9. számában Dušan Popović *Kultúregyesületeink fogyatékoságairól és távlatairól* címmel azt fejtegette: „A legtöbb városi kultúregyesület munkájának tartalmában elég sok eszmeileg tisztázatlan megnyilvánulás kerül felszínre. Ezekben az egyesületekben leggyakrabban a folklór játssza a döntő szerepet [...] emellett műsorukat jelentős mértékben szövi át a nemzeti romantika [...] Munkájukban legtöbbször csak nagyon kevés kommunista vesz részt, azok is csaknem kizárólag a választmányban. Ügyszólván szabály, hogy a legtöbb egyesület a lakosság nemzeti összetétele szerint alakult, sokszor a kép telenségig következetesen, Noviszádon például szerb, horvát, szlovák és ruszin kultúregyesületek működnek, Zomborban szerb, horvát és magyar [...] az előadásokon, hangversenyeken és más egyesületi rendezvényeken az eszmeileg idegen nézeteket valló szakértő (rendező, karmester, táncitanító stb.) hatása érződik [...] A noviszádi Svetozar Marković Szakszervezeti Kultúregyesületben a legutóbbi időkig egy eszmeileg és politikailag idegen felfogású karmester vezette az énekkart, aki konokul szembeállt a választmány korszerűbb műsort sürgető kívánságával, úgyhogy az énekkar hangversenyein a múlt századból való nemzeti romantikával átszőtt szerzemények kerültek előadásra, amit a nacionalista elemek viharos tapssal háláltak meg. A zrenjanini Petőfi kultúregyesületben hosszú viták folytak a vezetőség tagjai és a szakértők között az előadásra tűzendő színdarabokról, miközben az utóbbiak konokul kitartottak azon állításuk mellett, hogy nincsenek új magyar színdarabok. Amikor aztán a vezetőség ilyen színdarabokat szerzett és azokat sokszorosította, a szakértők passzív ellenállást tanúsítottak és nem tűzték műsorra a színdarabokat [...] A noviszádi ruszin kultúregyesület helyiségeiben óvoda nyílt a ruszin gyermekeknek. Sok egyesület sport-szakosztállyal is rendelkezik, melyek rendszerint nemzeti jelleggel bírnak. Mindez tulajdonképpen a régi hagyományok felélesztését szolgálja olyan

felfogásoktól vezetve, hogy az ilyen egyesületek a nemzeti érzület kiélésére valók, egyrészt a nagyszerb nemzeti gondolat kifejezésére, másrészt a kisebbségi »nemzeti jogok védelmére és megőrzésére«. Nem véletlen, hogy az ilyen egyesületekben időnként különféle politikai természetű kétszínűség mutatkozik. Így például a szuboticei Népkör a nemrég elhunyt Hegedűs József elvtársunk temetésével kapcsolatban arról vitatkozott, hogy az egyesületnek nincs pénze koszorúra [...] Kátyon a magyar kultúregyesület a katolikus húsvétot táncmulatság rendezésével akarta megünnepelni, erre a célra a szövetkezet helyiségeit kérte, s az elé a kellemetlen válaszút elé állította a szövetkezeti vezetőséget, hogy amennyiben nem adja oda helyiségeit, akkor a reakciós elemek majd azt mesélik a faluban, hogy a szerbek nem adják oda termeiket mulatság céljából a magyaroknak [...] Szerémség nyugati részének egyes falvaiban a kisebbségi kultúregyesületek már évek óta nem vesznek részt az állami ünnepek megünnepelésében, hanem azt átengedik a szerb és horvát egyesületeknek, míg magunk egyházi ünnepek alkalmával rendeznek előadásokat [...] helyenként megindult az ilyen kultúregyesületek átszervezése [...] Ha régebben fennálltak olyan jelentős okok, amelyek miatt külön nemzeti szervezeteket kellett létesíteni a kultúrmunkában, hogy bizonyos feltételek között, amikor arra elkerülhetetlen szükség volt, igen konkrét módon jusson kifejezésre nemzeti egyenjogúsági politikánk, hogy ezáltal a kultúra terén a kisebbségi tömegek aktivizálása elérhető legyen, s ezen keresztül politikai részvételüket is biztosítsuk, ma ezek a feltételek már gyökeresen megváltoztak [...] Mind szélesebb körökben gondolkoznak és tevékenykednek az emberek egységes szocialista polgárok szempontjai szerint, akiknek elsősorban a szocialista közösség; Jugoszlávia lebeg a szeme előtt. Ilyen viszonyok eredményeként jutottak önkéntelenül kifejezésre és gyakorlati megvalósításra olyan törekvések, hogy el kell térni a párhuzamos nemzeti szer-

vektől az iskolákban, és a közművelődés terén, amelyek magától érthetődve többnyire a nacionalizmus párhuzamos ápolásává, a nemzeti különállás, a nemzeti elszigetelődés tevékenységévé fajulnak. A konkrét helyi viszonyokból kiindulva törekedni kell a kultúregyesületek alosztályainak önállósítására, s ezzel kiemelni őket szűk nemzeti kereteik közül, hogy reális kilátások nyíljanak előttük, és kialakuljanak a kulturális élet negatív megnyilatkozásait háttérbe szorító munkaterv és azok a szervezeti formák, amelyekben a szocialista erők a legeredményesebben tevékenykedhetnek [...] Mindenütt, ahol ehhez a munkához adminisztratív úton közeledtek, a legkülönbözőbb negatív következmények mutatkoztak. A temerini és a zsedniki [Nagyfény] egyesületek átszervezése alkalmával például nem tették meg a szükséges politikai előkészületeket, s így aztán az alosztályok közül egy – az egyik esetben szerb, a másikban magyar – a gyakorlatban megszűnt tevékenykedni, míg Szrbobránban [Szenttamás] úgy a szerb, mint a magyar teljesen passzív lett [...] Amikor a zrenjanini gimnázium magyar és szerb-horvát tagozatát közös intézmény keretében egyesítették, a Kommunistaák Szövetségének egyes tagjai ellenállást fejtettek ki, nem azért, mintha ezt az intézkedést lényegében nem helyeselték volna, hanem azért, mert attól féltek, hogy rosszabb tantermetek kapnak, hogy legyengül a tanári kar [...] nálunk a folklór a mai ember igényeihez mértén aránytalanul elterjedt.” A „kultúrörökség” kérdésével kapcsolatban pedig megállapította: „Vegyesnemzetiségű helyeken a folklór együtt jár a nacionalizmussal, tovább fejleszti a nemzeti romantikát és sovinizmushoz vezet [...] a kulturális tevékenység ilyen maradi formáit az egyház támogatja”.

Rehák László *Lényegtelen és lényeges dolgokról* címmel tette közzé jegyzeteit 1956. augusztusi magyarországi útjáról, ahol a JDNSZSZ küldöttségének tagjaként vett részt a Hunyadi János halálának 500. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen: „A jugoszláv jövevény

számára feltűnő, mennyire hangsúlyozzák ma Magyarországon a nemzeti jelleg formális ki nyilvánítását. A nemzeti szín ott van a kiviteli Herz-szalámin és a kecskeméti barackpálinkán is. De nem hiányzik a nemzeti színű szalag a Hazafias Népfront Hunyadi János emlékünne pére szóló meghívójáról és a Hazafias Népfront kiragasztott, augusztus huszadiki, az Alkotmány és az Új Kenyér Ünnepeét köszöntő plakátjáról sem. De a nemzeti jelleg hangsúlyozása ötlík szemünkbe a Hősök Terén is, az Országházban is. A Milléniumi Emlékmű jellege a régi. A nemzet nagyjai közül a három utolsó Habsburg-uralkodó hiányzik. Az ostrom alatt hallom lebombázták és a helyreállításakor másokkal helyettesítették őket. Ha jól emlékszem, Széchenyivel, Táncsicsal és Kossuthal.”

A folyóirat további közlései: Burány Béla: *Alvó villamosok* (Vers); Major Nándor: *Naponta meg kell vívni a harcot* (Novella); Burkus Valéria: *Munka után* (Vers); Saffer Pál: *Emlék* (Novella); Srečko Kosovel: *Versek* (Ford. Fehér Ferenc); Sinkó Ervin: *Bankett Blitvában* (Tanulmány); Laták István: *Kis beteg fölé hajolva* (Elbeszélés); Szirmai Károly: *A feladat* (Novella); Kvazimodó-Braun István: *Különös főpróba* (Színdarabrészlet); Ray Bradbury: *451 Fahrenheit* (Regényrészlet); Sinkó Ervin: *Páris 1956 nyarán* (Útinapló). A kritika-rovatban Bori Imre Marko Ristić és Miodrag Bulatović, Tomán László Nelson Algren, Oskar Davičo és Miodrag Bulatović könyvéről írt, Begovics Imre pedig az első újvidéki nemzetközi művészfotó-kiállításról számolt be. A Magyar Szó lapkiadóvállalat kiadásában megjelent folyóirat e számát a következő összetételű szerkesztőbizottság szerkesztette: Ács József, Bori Imre, Farkas Nándor, Herceg János (felelős szerkesztő), Major Nándor és B. Szabó György.

1. AÁ, 313. – 2. Pálinkás József: *Csantavér népoktatása 1785-1985*. Újvidék, 1985, Forum, 95. – 3. Pató Imre: A Kanizsai Írótábor bibliográfiája. *Hungarológiai Közlemények*, X. évf. 1984. 60. 1079.; JUMIL.

1956. október 2.

A Népi Ifjúság Újvidéki Járási Bizottsága költségvetésében 1 037 000 dinárt látott elő az Ifjúsági Tribün 1957. évi működésére: a társadalmi-politikai szerkesztőség 43, a tudományos szerkesztőség 29 előadást vagy beszélgetést, a zenei szerkesztőség pedig összesen 90 zenei matinét, zenei estet, zenei témájú előadást, valamint egy hangversenyt tervezett.¹

1. Duško Vasić: *Predlog budžeta Sremskog komiteta NO u Novom Sadu za rad „Tribine mladih” u 1957.* Gépirat. Pecsét, autográf aláírás.

1956. október 3.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1956. évi 19. számú határozatával „azon célról vezelve, hogy ezáltal is hozzájáruljon a Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság között kialakult baráti kapcsolatok elmélyítéséhez, elhatározza a Magyar Népköztársaság belgrádi követségének nagykövetségi rangra való emelését”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-xxx-d561003.

1956. október 6.

A budapesti Kerepesi temetőben több tízezer ember részvételével ünnepélyes külsőségek közt eltemették az 1949-ben kivégzett Rajk Lászlót, Pálffy Györgyöt, Szőnyi Tibort és Szalai Andrást, október 13-án és 20-án pedig további törvénytelenül kivégzetteket.¹

Ugyanezen a napon Budapesten nyilvánosságra hozták, hogy magyar pártküldöttség utazik Belgrádba,² valamint azt, hogy a Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság belgrádi, illetve budapesti követségeit nagykövetségi rangra emelik.³

A szabadkai Népszínház bemutatta John Boynton Priestley *Ádám és Éva* [Ever Since Paradise, 1946] című vígjátékát Pataki László fordításában (szerbhórvátból). Rendezte Lányi István

mint vendég. Díszlet- és jelmeztervező: Mihajlo Dejanović. Felléptek: Pataki László (William), Szabó Cseh Mária (Helen), Fejes György (Paul), D. Tóth Éva (Rosemary), Szilágyi László (Philip), Bocskovics Rózsi (Joyce). A 8 előadásnak összesen 2887 nézője volt.⁴

1. MTK 1982.; *Iz naše prošlosti I.* Budimpešta, 1979, 142.; Varga László 2006.; *Magyar történelmi kronológia.* Budapest, 1981, Tankönyvkiadó, 551–552. – 2. MJK 1956, 17. – 3. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. – 4. Léway Endre: Ádám és Éva. *Híd*, 1956. 10. 736–738.; N. I. [Németh P. István]: Ádám és Éva, bemutató a suboticei Népszínházban. MSz, 1956. október 9. 4.; k. t. [Koloszi Tibor]: Ádám és Éva. *7 Nap*, 1956. október 14. 9.; Gerold, Pastyik 1970.

1956. október 7.

Majoros Péter törökbecsei riportja az Újvidéki Rádió *Faluműsorában*: „Jönnek a gépek, egyre több. Jobbak és korszerűbbek az eddigieknél. Jönnek, mert szükség van rájuk. Azt mondják, hogy a Novi Bečeji [Törökbecse] földművelőszövetkezetnek 1959-ben 46 traktora lesz már. Negyvenhat traktor, trágyaszórók, arató-cséplők, kukoricatörők, és ki győzné felsorolni, hogy még milyen gépek könnyítik meg majd az ember munkáját. Régóta várja ezeket a gépeket a falu, de azért fél is tőlük. A kenyérüket féltik az emberek, mert mi lesz, ha majd a gépek dolgoznak helyettük? A remény és bizonytalanság keverékében csak a cél látszik tisztán: növelni a terméshozamot! [...] Növelni kell a jószágállományt, s részben ezáltal biztosítani a földekről kiszorult emberek foglalkoztatását [...] a konyhakertészetre is kitűnő lehetőségek nyílnak [...] Vajdaság járási székhelyein hetekkel ezelőtt traktoristaiskolák nyíltak. A három hónapig tartó iskolák több száz már részben kiképzett gépkezelőket, vagy teljesen kezdőket képeznek ki szakembereknek, akik a három hónap leteltével a birtokok vagy szövetkezetek új traktorait kezelik majd.”

1956. október 8.

A magyar–jugoszláv tárgyalások előkészítése keretében a jugoszláviai magyarság helyzetéről a belgrádi magyar nagykövetségen készült anyagban a következő javaslatok szerepeltek: „1./ Országaink közötti tudományos és műszaki tapasztalatcsere. Tudományos és műszaki könyvek kicserélése. Magyar mesekönyvek, szépirodalmi könyvek eladása; 2./ Országaink közötti lapok és folyóiratok cseréje oly módon, hogy Jugoszláviában szabadon lehessen venni magyar újságokat, folyóiratokat és megfordítva; 3./ Diákcsere létesítése országaink között. Vajdasági magyar tanítók és tanárok részére, valamint más magyar egyetemi hallgatók részére lehetőséget biztosítani a magyar egyetemek levelező hallgatói sorába való felvételre, tanulásra; 4./ Vidéki színházaink és a Vajdaság két magyar színháza között kapcsolatot teremteni, egyrészt színdarabok ajándékozása, másrészt kölcsönös vendégszereplések megszervezése útján. Ilyen kapcsolatok létesítése vidéki kulturális egyesületek között is; 5./ Magyar könyvek ajándékozása egy-egy nagyobb önálló vajdasági magyar kulturális egyesületnek, ugyanakkor ennek ellenében kérni a magyar nyelven megjelent jugoszláv írók és vajdasági magyar írók műveiből az ajándékozó könyvtár részére.” Az anyag arra is felhívta a figyelmet, hogy „nincs megfelelő mennyiségű magyar iskolai tankönyv és szakkönyv. A mai napig összesen mintegy 25 000 darab magyar tankönyvet adtak ki. Hogy ez milyen kevés, az kitűnik abból is, hogy a magyar nyelven tanuló diákok száma közel 50 000. Az utóbbi időben egyes magyar középiskolai tanárok ezen problémájukkal követségünk, illetve Magyarország felé fordulnak segítségért. Feltárják fentebb vázolt problémáikat és segítségünket kérik. (Sinkovics Ferenc a suboticei ipari iskola tanára, Ágoston Ferenc, a horgosi iskola tanára.) Ezek a tanárok elmondották azt is, hogy sokan közülük rendelkeznek még a Horthy-rendszer idejébeli magyar tankönyvekkel, és ezeket is felhasználják előadásaik elkészítéséhez. Elmon-

dásuk szerint a legnagyobb problémáik a magyar nyelv és irodalom, a történelem és a szakismeretek tanításánál vannak.”¹

A magyar–jugoszláv tárgyalások előkészítésének keretében készült magyarországi külügyminisztériumi előkészítő anyagok új, az addiginál sokkal intenzívebb és közvetlenebb kapcsolatokat szorgalmazó kulturális együttműködési egyezmény megkötését javasolták, amely a tudomány területén szorgalmazná, hogy „Tudományos akadémiák, egyetemek és azok intézményei közvetlen kapcsolatokat építsenek ki egymással, és szervezzék meg az együttműködést a tudomány területén [...] Megvalósítják a tudományos anyagok és tájékoztatók rendszeres cseréjét, biztosítják az érvényben lévő jogszabályok keretén belül, hogy a másik fél tudományos dolgozói könyvtárak, levéltárak, múzeumok, más tudományos és kulturális intézmények anyagait felhasználhassák tudományos munkásságukhoz, szoros együttműködést létesítsenek a könyvkiadás, szótárkiadás területén”; az oktatásügyben „biztosítják oktatásügyi dolgozók kölcsönös cseréjét az oktatással összefüggő kérdések tanulmányozására [...] Pedagógusokat cserélnek szervezendő nyelvtanfolyamokon való részvételre. Egymás országainak egyetemi tanszékeire főiskolai tanárokat hívnak meg. Segítséget adnak egymásnak az újonnan megjelenő nemzetiségi tankönyvek kiadásában szakemberek cseréjével”. Az irodalom, művészet területén „Egymás irodalmának, művészetének, kulturális megismerése, valamint terjesztése. Szépirodalmi művek fordítása, zenei és más művészeti alkotások cseréje. Műsorba iktatják egymás színházi, zenei és táncműveit. Kiállításokat szerveznek és cserélnek”. Ugyancsak a javaslatok között szerepelt „A másik ország időszaki kiadványainak terjesztése, a két ország hírközlési irodáinak együttműködése, újságírók egyéni vagy csoportos utazása, és az újságíró szervezetek tapasztalatcseréje útján. Szoros együttműködést fejtenek ki a rádió és

televízió területén, műsorokat cserélnek, elősegítik megállapodások kötését ezen szervek együttműködése tárgyában”.²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; Kurimszky Sándor belgrádi magyar követ 1956. február 1-ji jelentése: MOL XIX-J-1-j-16b-002109-1956. – 2. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1956. október 10.

Hidas István, az MDP Gazdasági Kapcsolatok Bizottsága elnöke „a Jugoszláv Kommunista Szövetségével folytatandó tárgyalások előkészítésével kapcsolatos egyes gazdasági jellegű kérdésekre vonatkozó” javaslataiban úgy fogalmazott, hogy „A Központi Vezetőség 1956. júliusi ülésének határozata nagy jelentőséget tulajdonít a Magyarország és Jugoszlávia közötti baráti kapcsolatok elmélyítésének és további megszilárdításának. A gazdasági kapcsolatok újrafelvétele már eddig is elősegítette a baráti viszony kialakítását, és a gazdasági együttműködés kiszélesítése tovább erősíti a gazdasági kapcsolatokat”.¹

A külügyminiszter javasolta a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának, hogy adja meg előzetes hozzájárulását Jovo Kapičić rendkívüli és meghatalmazott budapesti jugoszláv nagykövetté való kinevezéséhez.²

A magyar Minisztertanács határozatot hozott a magyar–jugoszláv kishatárforgalmi egyezmény megkötéséről.³

A magyar–jugoszláv tárgyalások előkészítése keretében készült anyagban Barity Miklós összefoglalta, hogy „az alábbi intézkedések, illetve feladatok végrehajtása elősegítené a délszlávság politikai aktivitásának növelését: 1./ A Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége megerősítése politikailag képzett, a kulturális kérdéseket jól ismerő délszláv káderekkel; 2./ A politikai felvilágosító és nevelő munka fokozása

a délszláv községekben (az elmúlt hónapban egyes bácskai községekben olyan rémhírek terjedtek el, hogy Jugoszláviához csatolják a bajai háromszöget. Ilyen és ehhez hasonló híresztelések igen gyakoriak); 3./ A Pécsi Rádió jelenlegi napi 20 perces délszláv adásainak kibővítése, hosszabb műsor adása; 4./ Az 1948–49-es események következtében elítélt, vagy el nem ítélt, de internált délszláv személyek ügyének további felülvizsgálása, illetve a már szabadon bocsátottak ügyének rendezése. (Politikai jogok gyakorlása, elhelyezkedés stb.) A rehabilitáció ütemének felgyorsítása; 5./ A délszláv lakosság általános műveltségének emelése érdekében nevesebb jugoszláv írók műveinek behozatala és terjesztése. A délszláv iskolák szépirodalmi könyvekkel való ellátása. Az elmúlt 9 év alatt semmiféle szépirodalmi vagy szakkönyvet nem tudtunk behozni Jugoszláviából. A nagy lemaradást sürgősen fel kell számolni; 6./ A délszláv iskolákban folyó oktatómunka színvonalának emelése érdekében biztosítani kell, hogy 1957 nyarán 15-20 délszláv pedagógus egyhónapos szerb-horvát nyelv és irodalom tanfolyamon részt vehessen Jugoszláviában”.⁴

Az Újvidéki Rádió irodalmi műsorában Saffer Pál hírül adta: „Zágrábban Lykos néven könyvkiadó vállalat alakult, amely kizárólag költészettel, helyesebben verseskötetek kiadásával foglalkozik. Ez a vállalat különösen az ifjú költőket vette pártfogásba, elsőrendű feladatának tekintve a fiatal, szárnypróbálgató költők támogatását és műveik nyomtatását. Ennek a kiadóvállalatnak az indítványára jött létre az első jugoszláv költőfesztivál a Plitvicei-tavakon” (> 1956. augusztus 20–24.). A műsor folytatásában szemelvényeket adtak a kiadó által megjelentetett kötetek szerzőinek (Krsto Špoljar, Ivan Slamnig, Slavko Mihalić, Marino Zurl, Vlado Gotovac) verseiből.

j-4bc-00800-18-1956. – 4. *Magyar Közlöny*, 1956. október 12.; *Iz naše prošlosti I.* Budimpešta, 1979, 142.; MJK 1956, 16.

1956. október 12.

Az Elnöki Tanács határozatot hozott arról, hogy Magyarország belgrádi és Jugoszlávia budapesti képviselőjét nagykövetség rangjára emelik.¹

Tito fogadta a Gáspár Sándor vezetésével 1956. október 10-én Belgrádba érkezett magyarországi szakszervezeti küldöttséget.²

Az Újvidéki Rádió hírül adta: „Tegnapelőtt hirdették ki a Szövetségi Végrehajtó Tanács döntését, amely szerint jövőre megkezdik a Duna–Tisza–Duna-csatornahálózat építését [...] A mintegy 600 kilométernyi csatornahálózat építése tíz évig tart és közel 50 milliárd dinárba kerül [...] A csatornahálózat, ha elkészül, tartományunk gazdasági viszonyait gyökeresen megváltoztatja. Eltűnnek majd a hasznavehetetlen árterületek és a szikes rétek [...] közel másfél millió hektár földről vezeti el a ma még annyi kárt okozó vizet [...] Az utóbbi hat évben a kukorica átlaghozama például 8 és 24 mázsza között váltakozott. Ha nem lesz többé ekkora visszaesés a hozamoknál, akkor a mezőgazdasági feldolgozó iparnak sem kell majd a jövőben nyersanyag híján fél teljesítménnyel működnie.”

Miután az Újvidéki Rádió bevezette *Rádió-posta* című műsorát (> 1956. szeptember 17.), a hallgatók mind határozottabban adtak hangot igényeiknek: „Elizabet Smit zombori hallgatónk arra kér bennünket, hogy iktassuk be műsorainkba a *Szív küldi szívnek szívesen* című műsort. Erre a kérdésre október 5-i adásunkban feleltünk és megmagyaráztuk, hogy a *Szív küldi* műsora egy másik rádiónak sajátos adása, s nincs jogunk ahhoz, hogy ezt vagy egy hasonló műsort bevezessünk. Különben is ez stílustalan és erőszakos üzenetetés lenne. Mert, ahogyan már mondtuk, ha valakinek a szíve valamilyen üzenetet akar küldeni egy másik szívnek, talán inkább a posta

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955–59. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-007572-1956. – 2. MOL XIX-J-1-j-4b-00819-1-2-1964. – 3. MOL XIX-J-1-

útján küldje, az éterben az ilyen küldemények könnyen elveszhetnek.”

1. *Magyar Közlöny*, 1956. október 12.; *Iz naše prošlosti I.* Budimpešta, 1979, 142.; MJK 1956, 16. – 2. *Szabad Nép*, 1956. október 11.; 1956. október 13.

1956. október 13.

A budapesti *Szabad Nép* közölte Branko Draškovićnak, a jugoszláv Külügyi Államtitkárság szóvivőjének nyilatkozatát, amelyben üdvözölte Rajk László és társai rehabilitálását.¹ > 1956. október 6.

A Minisztertanács jóváhagyta a magyar–jugoszláv határsávegyezmény magyar tervezetét, de aláírására nem került sor. Magyarország és Jugoszlávia között a kishatárforgalmat államközi egyezménnyel csak > 1975. november 5-én szabályozták.² (> 1956. augusztus 1.)

1. MJK 1956, 17. – 2. MJK 1956, 106.

1956. október 14.

Jordáky Lajos (Ilia Mihály közvetítésével küldött) levele Herceg Jánosnak: „Tisztelt Herceg elvtárs! Kissé későn mondok köszönetet a *Híd* ezévi 1–7. számaiért. A késés oka az, hogy a folyóirat vételekor már elhatároztam, hogy ismertetőt írok róla, s a megjelent cikkel együtt köszönöm meg, hogy hozzásegítettek a jugoszláviai magyar irodalom részbeni megismeréséhez. Mellékelten küldöm az *Utunkban* megjelent cikket. Remélem nem értelmeztem semmit rosszul és elősegítek bizonyos mértékben az erdélyi és vajdasági irodalom közötti kapcsolatok felvételét. Remélem, hogy a jövőben fokozottabban fogok ebben a tekintetben munkálkodni. Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy nagyrészt egyetértek Önnel azzal, amit *Naplójegyzeteiben* Szemlér Ferencsel kapcsolatban írt, s amelyben általában az élményszerűség hiányát kérte számon irodalmunktól. Cik kemnek ez a része nem jelent meg. Hazudnék azonban, ha azt mondanám, hogy a lapban megjelent minden írással egyetértek. Ez

azonban nem is fontos. A szocialisták részére a vélemények szabad kicserélése és az alkotás szabadsága elengedhetetlen... Nagyon örvendenék, ha továbbra is rendszeresen elküldenék a *Hídat* /8-as számtól/, s a megjelenő irodalmi és tudományos könyveket, amelyekről én vagy más valaki írunk az itteni magyar folyóiratokba. Addig is, amíg alkalmam lesz Jugoszláviába ellátogatni és személyesen felkeresni, szocialista barátsággal üdvözli Jordáky Lajos, egy. [egyetemi] tanár. Cluj-Kolozsvár, str. B. P. Hasdeu 39.¹

1. Gépírat. Autográf aláírás.

1956. október 15.

A magyarországi párt- és kormányküldöttség – Gerő Ernő, Apró Antal, Hegedüs András, Kádár János, Kovács István – megérkezett Belgrádba. A jugoszláv delegációt Aleksandar Ranković miniszterelnök vezette. Tagjai: Svetozar Vukmanović, Vladimir Bakarić, Lazar Kolisevski, Dobrivoje Radosavljević, Dušan Petrović). Tito már első nap találkozott a magyarországi küldöttség tagjaival, másnap pedig fogadást adott a tiszteletükre. Ezzel gyakorlatilag véget is értek a hivatalos tárgyalások, s egy kimerítő jugoszláviai körutazást követően október 22-én a magyar határhoz közel, a bellyei kastélyban írták alá a látogatásról kiadott közös közleményt. A magyar delegáció október 23-án délelőtt érkezett vissza Budapestre.¹

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa – a Külügyminiszter előterjesztésére – hozzájárult Jovo Kapičićnak a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság magyarországi rendkívüli és meghatalmazott nagykövetévé való kinevezéséhez.²

1. MJK 1956, 17., 124–127.; HRP33, 144.; Varga László 2006. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-00-7572-1956.

1956. október 17.

A belgrádi magyar nagykövetségen rendezett fogadás alkalmával Tito nyilatkozatot adott a

budapesti rádió részére. „Elégedetten állapíthatom meg, hogy a Jugoszláv Kommunista Szövetség és a Magyar Dolgozók Pártja képviselőinek megbeszélése a legjobb, legelvtársiasabb és baráti légkörben folyik. Véleményem szerint a magyar küldöttség jugoszláviai látogatása és az itt folytatott megbeszélések igen jelentősek lesznek a két ország viszonyának további elmélyítésére nézve. Sok sikert kívánok a magyar dolgozóknak a szocializmus és boldogabb jövőjük építésén végzett alkotómunkájában.”¹

1. *Borba*, 1956. október 18.; Tito 11, 201.

1956. október 18.

Az újvidéki József Attila művelődési egyesületben megtartották a *Szép Szó* élő irodalmi szemle 1. számát: Gál László költeményei; Sárosi Károly elbeszélése; Valóság; Major Nándor belgiumi úti jegyzetei; Porond: Beszélgetés Bodrits Istvánnal könyvkiadásunk problémáiról; Figyelő: Juhász Géza ismerteti Dobrica Ćosić *Gyökök* című regényét; Kérdések és hozzászólások. Miután az újvidéki József Attila Kultúregyesületnek el kellett hagynia az épületet, melyben működött (a valamikori Református Kör), mert azt a városi hatóságok más célra szánták, átköltözött az egykori ún. külső Katolikus Körbe, a Dózsa György (volt Epres) utcába. Itt szervezték meg a *Szép Szó* élő irodalmi szemlét. Szerkesztője Juhász Géza, Sárosi Károly és Tomán László volt. Összesen tizenhárom száma jelent meg 1958 márciusáig. 1962-ben megszűnt a József Attila Művelődési Egyesület is.¹ > 1956. október 26.

1. *Híd*, 1956. 12. 906.; Tomán László: A *Szép Szó* élő irodalmi szemle 1956–1958. Emlékezés és adatok. *Létünk*, 1986. 6. 925–930.

1956. október 19.

Megkezdődött a Lengyel Egyesült Munkáspárt Központi Bizottságának nyolcadik plénuma. A szovjet fegyveres fenyegetéssel dacolva a börtönből áprilisban szabadult Władysław Gomułka választották meg újra első titkárrá.¹

1. A forradalom előzményei 1987, 192.

1956. október 20.

Az Újvidéki Rádió *Filmbíradója* beszámolt arról, hogy „Vladimir Pogačić jugoszláv–magyar koprodukcióra készül. A tárgyalások a beogradi Avala és a Magyar Filmipari Titkárság között még folyamatban vannak. A tervek szerint egy Krleža-novellát filmesítenek meg. A filmet részben magyarok finanszíroznák, a szereplők válogatása mindkét nemzet élszínészei között történne, a filmet pedig magyar–jugoszláv verzióban készítenék”.

1956. október 21.

Diósgyőrben, a DIMÁVAG-ban megalakult az első magyarországi munkástanács.¹

1. A forradalom előzményei 1987, 193.

1956. október 22.

Diákgyűlések voltak a magyarországi egyetemi városokban (Budapesten, Szegeden, Miskolcon, Pécsen, Sopronban). A résztvevők csatlakoztak az 1956. október 16-án Szegeden megalakult Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szervezetéhez (MEFESZ). A Budapesti Műszaki Egyetemen megvitatták a követeléseket. A kezdeti 10 pont 16-ra bővült, de az 1. pont továbbra is így hangzott: „Vonják ki a szovjet csapatokat!” Elfogadásuk után elhatározták, hogy > 1956. október 23-ra tüntetést szerveznek Lengyelország mellett.¹ A miskolci egyetem diákszemélyi gyűlésén a résztvevők még a „mindent vissza” jelszót is kiáltották, de a rendezők nyomban lecsillapították az indulatokat.²

Az > 1956. október 15. óta Jugoszláviában tartózkodó magyarországi párt- és kormányküldöttség egy kimerítő jugoszláviai körutazást követően a magyar határhoz közel, a bellyei kastélyban aláírta a látogatásról kiadott közös közleményt.³

1. A forradalom előzményei 1987, 193.; MTK 1982. – 2. Ungváry Krisztián: A miskolci egyetemi diákszemélyi gyűlés története. *Múltunk*, 1992. 2–3. 132. Idézi Szesztay 2003, 79. – 3. MTK 1982

1956. október 23.

A reggeli órákban Jugoszláviából visszaérkezett Budapestre a magyar párt- és kormányküldöttség. Azonnal ülésezni kezdett a Magyar Dolgozók Pártjának Központi Vezetősége. Újjá-választotta a politikai bizottságot: első titkár Gerő Ernő; tagok Apró Antal, Gáspár Sándor, Hegedüs András, Kádár János, Kállai Gyula, Kiss Károly, Köböl József, Marosán György, Nagy Imre, Szántó Zoltán. Pótagok: Losonczy Géza és Rónai Sándor. Javasolta az Elnöki Tanácsnak, hogy válassza meg Nagy Imrét a Minisztertanács elnökének.¹

A budapesti rádió déli egy órákor közölte, hogy a felvonulást a belügyminisztérium nem engedélyezi, majd 14.30 órákor, hogy mégis engedélyezi.

A Magyar Írók Szövetsége határozattal fordult a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségéhez. Nagy Imre bevonását követelte a pártvezetésbe, és sürgette a „nemzeti egység” programjának kidolgozását.

Hegedüs András délután két órákor nyitotta meg a Minisztertanács rendkívüli ülést, tehát akkor, amikor a tüntető egyetemisták már ellepték a várost. Elismerte, hogy a jugoszláviai látogatás miatt csak frissiben ismerkedett a helyzettel, ahogy a lengyelországi párhuzamos eseményekről sem rendelkeztek megfelelő információkkal, de azért ismertette a kormány tagjaival a Politikai Bizottság értékelését: „Nálunk valami polgári-liberális, kispolgári, a Szovjetuniótól távolodni akaró irányzat kezd erősen mozgolódni. Ezt az irányt e pillanatban az egyetemi ifjúság képviseli, amely éppen most tüntetően vonul fel az utcán.” A miniszterek többsége fegyelmezetten tudomásul vette a bejelentéseket, három „társutas” miniszter (Darvas József, Bognár József és Erdei Ferenc) viszont úgy vélte, „Hegedüs elvtárs értékelése nem tükrözi eléggé a helyzet rendkívüli komolyságát”.

A miniszterelnök beszámolt a jugoszláviai látogatásról is, amelyet eredményesnek ítélt, külön megemlítve, hogy „a múltból egy szó sem esett”. Végül leszögezte: „nagyon vigyázni kell arra, nehogy most minden kritika nélkül átvegyük a jugoszláv módszereket.”² A délután 3 órákor kezdődő tüntetés a Petőfi-szobortól indult, és a Parlamenthez vonult, a becslések szerint már 200 000 ember. Nagy Imre [...] a tömeg kétórás tüntetése után beszédét „Elvtársak” megszólítással kezdte, mire a válasz: „Nincs elvtárs!” Csalódást okozó rövid beszédében közölte, hogy a problémákat a párton belül kell megoldani, és vissza kell térni az 1953-as kormányprogramhoz. A tömeget hazatérésre szólította fel. A tüntetők új követelése: Holnap sztrájkot! Este a tüntetők egy része a Dózsa György útra vonult, és ledöntötte a Sztálin-szobrot. A tüntetők másik része a rádiónál a 16 pont beolvasását követelte. Gerő Ernő este 8-kor közvetített rádióbeszédében a megmozdulásokat ellenséges, sovíniszta, nacionalista megnyilvánulásként bélyegezte meg. Este 9 körül fegyveres harc kezdődött a rádiónál. Éjszaka a rádió védelmére érkező piliscsabai ezred katonái az ostromlók oldalára álltak, és átadták fegyvereiket. A rádió hajnalban az ostromlók kezére került, ekkor az adást a Lakihegyre telepítették, később a Parlamentbe helyezték át a stúdiót.³

Még a Gerő-beszéd elhangzása előtt küldte el Soldatić jugoszláv nagykövet Belgrádba első beszámolóját a budapesti eseményekről. Részletesen ismertette a követeléseket, beszámolt a Jugoszlávia iránti széles szimpátiáról (így arról, hogy a tüntetők a követség előtt Titót és Jugoszláviát éltették), de arról is, hogy „Erős nacionalista tendencia érződik. Így a tüntetők a Parlamentben lévő vörös csillagot összetaposták, a zászlókból kitépik a mostani címet, és a menetben a régi Kossuth-címet viszik.”⁴

Kántor Oszkár visszaemlékezéséből: „A gyermek kori aranykor után az 55–56-os esztendő volt számomra a második aranykor. Az újságokban megjelent írásaim után ekkor lettem szerkesztőségi tag. Megvehettem a szabadkai kerékpárgyár piros, szabadonfutó »bádogszamarát«, ami abban az időben nagy szó volt. Azzal kerekkeztem a Progres Kiadóházba, ahol a magyar nyelvű hetilapokat, *Dolgozók, Ifjúság, Pionírújság, Sportújság*, majd a *Polja* nevű folyóiratot szerkesztették [...] A vezérigazgató és a *Dolgozók* főszerkesztője – helyette Bogdánfi Sándor végezte a munka dandárját, B. Szabó György az irodalmi mellékletet – a szépeplékű kommunista politikus, Kovács András volt. Használatra egy zöld színű Škoda autót juttattak neki, ami abban az időben, mint az én biciklim, nagy szó volt. És láss csodát, néha átadta nekünk terepjárársra. A jól fűthető gépkocsit. 1956. október 23-a volt, amikor Kovács András hazajött a baranyai Tökösről. Megbízható lévén tolmácsolódott a Tito fogadta magyar küldöttségnél. Gerő Ernő, a »hídverő« és Kádár János voltak a vendégek. – Tudjátok, nagyon alázatosak voltak, de szemmel tartották egymást a magyar küldöttek. Kádárnak ki kellett mennie a mosdóba, ami nem tetszett Gerőnek. Én kísértem ki Kádárt, kimentet visszapillantva láthattam, hogy Gerőnek nem tetszik távozása – mesélte András a *Progres* újságíróinak. – Kinn Kádár el-elszólta magát meghurcoltatásáról, Rákosi Mátyás, a Borzas, rémtetteiről. Ennyiben maradtunk.”⁵

1. Varga László 2006. – 2. A forradalom előzményei 1987, 194–195.; *Iz naše prošlosti I*. Budimpešta, 1979, 142.; *Magyar történelmi kronológia*. Budapest, 1981, Tankönyvkiadó, 552. – 3. Varga László 2006. – 4. MTK 1982. – 5. Kántor Oszkár: 1956. Pétervárad, Újvidék és... *Hét Nap*, 2006. november 1.

1956. október 24.

Az Elnöki Tanács megválasztotta Nagy Imrét a Minisztertanács elnökévé.¹

Kántor Oszkár visszaemlékezéséből: „Péterváradról jövet fölugrottam Thomka Gábor barátomhoz – aki a hídra vezető sugárúton lakott, nála albérlősködtem három hónapig – az egyszobás lakásba. A két vaságyon, egy szekrényen és egy nagy íróasztalon kívül volt egy Kosmaj rádió. Még volt főszerkesztő korában kapta. S ahogy beléptem hozzá, éppen szolt a rádió. A Kossuth rádió. A vacak készülékből hangzavar fogadott, valami fölkiáltások, valami fölszólalások. – Mi ez, mit hallgatsz? – kérdeztem Gabit. – A fene tudja, úgy látszik, valami hangjátékot közvetítenek – válaszolt, és kikapcsolta a recsegő készüléket. Akkor még nem tudtuk, hogy Nagybudapesten kitört a forradalom, a népi munkás értelmiségi fölkelés. Még aznap este betértünk néhányan a Vojvodina Szálló sárga termébe, a Žuta sala vendéglőjébe, ahol Balázs János, a topolyai születésű remek cigányprímás és csapata muzsikált. János, a szép szál muzsikus odasétált hegedűjével hozzánk, aztán Gabi fülébe súgta: – Hallgattam a Szabad Európa Rádiót, már vérfürdő van Pesten. A rádiónál – suttogetta könnybe lábadt szemmel. A péterváradi albérletünkben nem egyedül voltunk. Egyetemi hallgatókkal volt tele a ház. A két bácskossuthfalvi Sanyi, a Somogyi és a Szűcs, a Borbély Géza, a Kadvány gyerek. Még még egy seregbeli orvostanhallgató, az is magyar. Meg később ott húzódott meg egy időre Bencz Mihály, a költő, a rádió lektora. – Fiúk, baj és fölkelés van Pesten-Budán – mondtam a szorgalmasan tanuló egyetemistáknak. Elborult erre a képük, Somogyi Sanyi elővette az asztali citerát, és hazafias dalokat pengetett nekünk. A szomszédból bort hoztunk, és darvadoztunk, könnyünket hullatva.”²

1. MTK 1982 – Kántor Oszkár: 1956. Pétervárad, Újvidék és... *Hét Nap*, 2006. november 1.

1956. október 25.

Megalakult a Nagy Imre-kormány. Tagjai: a Minisztertanács elnökhelyettesei: Apró Antal, Bognár József, Erdei Ferenc; államminiszter: Tildy Zoltán; miniszterek: állami gazdaságok: Ribánszky Miklós, bánya- és energiaügy: Czottner Sándor; begyűjtés: Gyenes Antal; belkereskedelem: Tausz János; belügy: Münnich Ferenc; egészségügy: Babics Antal; élelmiszeripar: Nyers Rezső; építésügy: Apró Antal; földművelésügy: Kovács Béla; honvédelem: Janza Károly; igazságügy: Molnár Erik; kohó- és gépipar: Csergő János; könnyűipar: Nagy Józsefné; közlekedés- és postaügy: Bebrits Lajos; külkereskedelem: Bognár József; külügy: Horváth Imre; népművelés: Lukács György; oktatásügy: Kónya Albert; pénzügy: Kossa István; város- és községgazdálkodás: Nezvál Ferenc, vegyipar: Szabó Gergely; a Tervhivatal elnöke: Kiss Árpád.¹

Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv nagykövet távirata a Parlament előtti vérengzésről: „Két alkalommal is telefonáltak a nagykövetségünkre, és beavatkozást kérnek a vérontás elkerülése végett.” Soldatić továbbá közölte, hogy déli 1 órakor mintegy ezer tüntető érkezett a követséghez, „tekintélyes polgárok és munkások”, a *Himnusz*t énekelték és Titót éltették. Annak a kívánságuknak adtak hangot, „miszerint a jugoszláv kormány kérje az ENSZ-et, hogy az idegen csapatok hagyjanak fel azon magyar polgárok magyar területen való gyilkolásával, akik békésen és fegyelmetlenül kifejezésre juttatják, hogy követelik a saját szabadságukat”. A tüntetőknek nem sikerült közvetlenül a jugoszláv nagykövettel beszélniük, mert Soldatićnak aznap délután sikerült végre Sík Endre helyettes külügyminiszter személyében viszonylag kompetens magyar politikussal találkoznia. Korábban Gerő leváltásáról, illetve Kádár kinevezéséről is csak a rádióból értesült. Sík tájékoztatta a Központi Vezetőség szinte folyamatosan megtartott üléséről, amelynek kezdetén döntöttek a szovjet csapatok

segítségül hívásáról, miután a rendőrség gyakorlatilag szétesett, s az ÁVO önmagában képtelen volt a felkelést leverni. „Könyörtelen vérontás következett. Az áldozatok száma eléri a néhány százat és több száz sebesült van, ez a nép szemében a végsőkéig kompromittálta mind a magyar vezetést, Gerővel az élen, mind a Szovjetuniót.” A tájékoztatást követően küldte a nagykövet első átfogó, a kialakult helyzetet már elemző jelentését Belgrádba. A történekeért a magyar vezetést hibáztatta, amely teljesen kiengedte kezéből a kezdeményezést, „a hatalmat a szovjet csapatok tartják”²

Kántor Oszkár visszaemlékezéséből: „Végül is már elárasztottak bennünket a hírek. A *Magyar Szó* akkori szerkesztője, Apró Mátyás beült az olasz terepjáróba, melyet Lajos Mihály sofőr vezetett. Egy nagy jugoszláv zászlóval borították le a jármű tetejét. Annak a zászlónak akkor még ázsioja volt, és átmentek a határon, föl a harcoló Budapestre. Nos, a Zenta járási szakszervezeti tanács mezőgazdasági bizottsága – hogy »testközelben legyen a dolgozókkal«, a horgosi birtokon tartotta kibővített elnökségi ülését, melyen Erős János elnökölt. Én mint a *Dolgozók* lap munkatársa vettem részt az ülésen. Fanyar volt a hangulat, nagy szüneteket tartott Erős János, holott már benne jártunk a bársonysötét bácskai estében. Kimentünk szellőzködni a volt Röck-kastély elé, amikor bekanyarodott Lajos Mihály a terepjáróval. Üzemanyagért jöttek a birtok töltőállomására. – Mi van odaát, mi történik? – kérdeztük Apró Matyit. Elborult képpel csak legyintett, s amikor megtankoltak, fordultak vissza Szeged felé.”³

1. MTK 1982. – 2. Varga László 2006. – 3. Kántor Oszkár: 1956. Pétervárad, Újvidék és... *Hét Nap*, 2006. november 1.

1956. október 26.

Egész Magyarországra kiterjedtek a harcok, tüntetések. A sztrájk általánossá vált, sorra alakultak a munkástanácsok. Miskolcon a karhatalom a

tüntetők közé lövetett. Több mint tízen meghaltak, a feldühödött tömeg rendőröket, ÁVH-sokat lincselte meg. Mosonmagyaróváron a határőrlelak-tanyából sortűzet adtak le a tömegre, több mint 50 halott.¹

Branko Drašković szóvivő a jugoszláv Külügyi Államtitkárság sajtótájékoztatóján pozitívan fogadta Nagy Imre és Kádár János kinevezését, s azt a tényt, hogy hajlandók a széles néptömegek követeléseinek eleget tenni. Ugyanaznap Hruscsov felkérte Mićunović moszkvai jugoszláv követet, hogy személyesen tolmácsolja Titónak a szovjet álláspontot, amely szerint az események lényege, hogy a Nyugat megpróbálja a II. világháború utáni status quót a maga javára megváltoztatni.²

Srđa Prica külügyminiszter-helyettes feljegyzésében beszámolt a Riddleberger [Riddleberger, James W.] belgrádi amerikai nagykövettel aznap folytatott megbeszéléséről, amelyben az Dulles [Dulles, John Foster] amerikai külügyminiszter üzenetét tolmácsolva felvetette: „Mit lehetne tenni a vérontás csökkentése érdekében? Egyidejűleg hatni kellene az új kormányra, hogy ne alkalmazzon megtorlást a zavargásokban részt vevő lakosság ellen.” Prica a feljegyzés szerint azt válaszolta, „helyesnek tartom a magyarországi helyzet lecsillapítására irányuló törekvést. Éppen ennek érdekében kívülről semmilyen lépést nem szabad megtenni [...] A problémák nemzetközi szintre emelése negatív eredménnyel járna”.³

A magyarországi horvát és szerb lakosságú területek képviselői Pécsen kiáltványt adtak ki, amely a *Mit kíván a magyarországi délszláv nemzetiség* címet viselte. A programot Lastić Svetozar görögkeleti lelkész, a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének (MDDSZ) elmozdított vezetője szövegezte meg. A nyilatkozat elsősorban a délszláv szövetség reformját, eredeti (1948) állapotának visszaállítását követelte. Változásokat sürgetett a Művelődésügyi Minisz-

térium Nemzetiségi Osztályának (MMNO) vezetésében azt igényelve, hogy nemzetiségi hivatalnokok irányítsák a miniszteriális szervet. Megfogalmazta egy délszláv iskolai autonómia elvárását. Ennek részeként a délszláv szülőket az államnak köteleznie kellett volna arra, hogy gyermeküket nemzetiségi iskolába járassák. A pécsi délszláv kiáltvány egyértelműen letette a voksot Jugoszlávia mint anyaország mellett, s a kisebbség számára a megoldást a két ország kapcsolatainak normalizációjában jelölte meg. Utolsó felkiáltásában Magyarország szabadságát élte állást foglalva a forradalom mellett.⁴

Az Újvidéki Rádió *Színház, képtár, hangverseny* című műsorában Aladics János beszámolt arról, hogy „Nemrég (> 1956. október 18.) indult a Novi Sad-i József Attila Kultúregyesület népművelő szakosztálya keretében a *Szép Szó* élő irodalmi szemle Juhász Géza, Sárosi Károly és Tomán László szerkesztésében. Az első szám elhangzása azt bizonyítja, hogy a kezdeményezés kellő visszhangra talált irodalomkedvelő közönségünk körében és reméljük, hogy további munkájában is eredményes lesz. A *Szép Szó* egyik szerkesztőjét, Juhász Gézát kértük fel, válaszoljon munkatársunk néhány kérdésére a szerkesztőbizottság elgondolásairól és további terveiről”. Juhász Géza válasza: „A *Szép Szó* címen életrehívott élő irodalmi szemle havonta egyszer hangzik el a Novi Sad-i József Attila kultúregyesületben, s tulajdonképpen az egyesület népművelési szakosztályának szerves része. Élő irodalmi szemlének azért neveztük el, mert először is szemléje kíván lenni irodalmi életünknek, egyébként pedig élő szóban hangzik el. A szerkesztőbizottság reméli, hogy az élő jelzőt életrevalóságával, elevenségével és eredményeivel is ki fogja érdemelni [...] Az első szám azonban, amely október 18-án hangzott el, azt is megmutatta, hogy nálunk Novi Sadon erre a lehetőségek is megvannak, sőt kínálóznak. Tudvalévő, hogy íróink, újságíróink és általában az írással

foglalkozó embereink jelentős része Novi Sadon él. (Persze a magyarokra gondolok.) Ezzel nem akarom azt mondani, hogy a szerkesztőbizottság csak Novi Sad-i írókat és költőket akar megszólaltatni a *Szép Szó* dobogóján. Sőt elképzelésünk szerint minden számban kell, hogy szerepeljen egy vidéki író is. Talán arról is lehet majd szó, hogy egy-egy számot valahol vidéken szólaltattunk meg teljes egészében. Sietek hozzátenni, hogy erről eddig nem volt szó, magam is csak az utóbbi időben gondoltam rá. Véleményem szerint azonban ennek nem lehet semmilyen akadálya – hacsak anyagi nem. A szemlének az állandó szépirodalmi rovatán kívül van *Valóság*, *Porond* és *Figyelő* rovata is. Az irodalmi rovatban minden számban két, esetleg három író – prózaíró és verselő – olvas fel műveiből – lehetőség szerint a legújabbakból. A *Valóság* rovatban külföldi és hazai tárgyú irodalmi riportok hangzanak el, a *Porond* rovatban pedig egy-egy irodalmi, általános kulturális, vagy társadalmi kérdés kerül a porondra. A *Valóság* rovatban például az első számban Major Nándor beszélt belgiumi benyomásairól, a *Porond* rovatban pedig Bodrits István válaszolt a helyszínen hozzá intézett kérdésekre a vajdasági magyar könyvkiadás kérdéseivel kapcsolatban. Ezek a rovatok természetesen nem jelentenek korlátokat, csak igen tág kereteket, amelyeket a gyakorlat nyilván ki fog tágítani. A szerkesztőbizottság általában elégedett az első szám sikerével és reméli, hogy a következő számok iránt még nagyobb érdeklődés fog megnyilvánulni.”

1. A forradalom előzményei 1987, 199. – 2. Varga László 2006. – 3. Szerbia és Montenegró Külügyminisztériumi Levéltára, SiCG PA 1956, fond 50, 417818 sz. Idézi Varga László 2006. – 4. Szesztay 2003.

1956. október 27.

Nagy Imre kormánya letette az esküt Dobi István, az Elnöki Tanács elnöke előtt.¹ > 1956. október 25.

Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv nagykövet találkozott Horváth Imre külügyminiszterrel, aki a lehetséges jugoszláv segítség iránt érdeklődött. Ez elől Soldatić kitért mondván: feladata egyelőre a pontos tájékozódás. Jelezte azonban Belgrádnak, a magyar kormány feltehetően valóban igényelne ilyen „politikai segítséget”.²

Jože Brilej, Jugoszlávia állandó ENSZ-képviselője New Yorkból a jugoszláv Külügyi Államtitkárságnak küldött táviratában a magyarországi helyzetnek a Biztonsági Tanács ülésén való megvitatásával kapcsolatban így fogalmazott: „A helyzetből veszteség nélkül csak úgy tudunk kikeveredni, ha szigorúan következetesek maradunk, megőrizve konstruktív szerepünket. Nem hunyhatunk szemet a nyugatiakat vezérlő indítékok felett, úgyszintén azon tény felett sem, miszerint idegen csapatokat használtak fel egy, a függetlenségért küzdő ország belügyének tekintendő kérdés rendezésekor. Bár nem állnak rendelkezésünkre alapvető indítékok, az lenne az elvszerű, ha a napirendre tűzésének bejegyzését megszavazzuk, egyúttal viszont elhatárolódunk az ENSZ-et propagandacélokra, a hidegháború felélesztésére vagy sajátos intervencióra való felhasználására irányuló szándékoktól”.³

J. Zemljak jugoszláv külügyi titkársági osztályvezető a Peter T. Hayman belgrádi brit nagykövetségi ügyvezetővel folytatott megbeszélés során – aznap készített feljegyzése szerint – kifejtette: „A Nyugatot illetően úgy vélem, hogy távol kell tartania magát minden olyan kísérlettől, amely a lengyelországi helyzet súlyosbodásához vezet, illetve gyanakvást vált ki a Szovjetunióban [...] Ami Magyarországot illeti, a helyzet sokkal bonyolultabb [...] A különbség azonban abban rejlik, hogy míg a lengyel vezetés tudta, hogy mit akar, addig a magyar – ahogy arra a hírekből következtetni tudtunk – sokat tétlenkedett, és állandóan késlekedett, amely elvezetett a budapesti sajnálatos eseményekig. Érhető, hogy a népi tüntetésekbe beleavatkoztak

a reakciós egyének, akik a helyzetet saját céljaikra kívánják kihasználni.²⁴

Életbe lépett az újvidéki Bölcsészettudományi Kar első statútuma. Noha sokáig vita tárgya volt, hogy a karon a magyar irodalmat szerbhorvát nyelven kell-e előadni, a statútum a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékét anyanyelvi tanszékként határozta meg, és ennek megfelelően rögzítette tantervét is.⁵

Az Újvidéki Rádió *Szombat esti szórakoztató* műsorának bejelentője: „Kedves hallgatóim! Mielőtt megkezdnenénk műsorunkat, elárulunk egy titkot. A ma esti szórakoztató műsorunk teljesen azonos a Belgrádi és Zágrábi Rádió műsorával. Ha ebben kételkednének, keressék meg a Belgrádi vagy a Zágrábi Rádió hullámhosszát, ahol most ugyanazt a szöveget és ugyanazokat a zeneszámokat hallják. Hogy ez hogyan lehetséges? Eláruljuk a titkot: önök most ugyanis a Jugoszláv Rádió közös műsorát hallják. A belgrádi stúdióból persze szerbül, a Novi Sad-i stúdióból pedig magyarul.”

1. MJK 1956, 137. – 2. Varga László 2006. – 3. Szerbia és Montenegró Külügyminisztériumi Levéltára, SiCG PA 1956, fond 50, 417818 sz. Idézi Varga László 2006. – 4. Szerbia és Montenegró Külügyminisztériumi Levéltára, SiCG PA 1956, fond 50, 417818 sz. Idézi Varga László 2006. – 5. *Filozofski fakultet* 1954–1984. Novi Sad, 1984, 91.; Petar I. Popović: Četiri godine od osnivanja Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* III., 1958.

1956. október 28.

Az ENSZ Biztonsági Tanácsa a három nagyhatalom kérésére, a Szovjetunió ellenszavazata és Jugoszlávia tartózkodása mellett, napirendre tűzte a magyarországi helyzet megtárgyalását.¹

Nagy Imre reggel a szovjet nagykövetségen Andropovval [Andopov, Juri] tárgyal. A pártközpontba visszatérése után radikális változás következik be a párt politikájában, vezetésében és az események megítélésében. Rádióbeszédében

nemzeti demokratikus mozgalomnak nyilvánította az előző napok megmozdulásait, bejelentette a szovjet csapatok azonnali kivonását Budapestről, a tárgyalások megkezdését a szovjet haderők teljes kivonásáról, és számos más követelés teljesítésére tett ígéretet.²

Jože Brilej, Jugoszlávia állandó ENSZ-képviselője New Yorkból a jugoszláv Külügyi Államtitkárságnak küldött táviratában így értékelte a Biztonsági Tanács ülésén a magyarországi helyzettel kapcsolatban elhangzottakat: „Szoboljev [a Szovjetunió állandó ENSZ-képviselője] az egész ügyet a Nyugat szervezkedésének, és a támogatását élvező földalatti fasiszta elemek akciójaként állította be. A nyugati akció célja egyedül a kapitalizmus visszaállítása stb. A nyugatiak azon fáradoztak, hogy mindenképpen mérsékelt magatartást tanúsítsanak.” Továbbá közölte: „Szoboljev arra kért, támogassuk javaslatát, hogy a bejegyzést követően halasszák el a kérdés feletti vitát azzal a magyarázattal, hogy további információk szükségesek, és hogy Magyarország egy külön megbízottat küld ki. Én ígéretet tettem erre.”

1. MTK 1982. – 2. A forradalom előzményei 1987, 200–201.

1956. október 29.

Tito levelet intézett a Magyar Dolgozók Pártja elnökségéhez, amelyben üdvözölte az új vezetést. Támogatásáról biztosította a magyar kormány október 28-i, a felkelők követeléseit felvállaló programnyilatkozatát, amely többek között kilátásba helyezte a tárgyalások megkezdését a szovjet csapatok kivonásáról.¹ Ugyanakkor figyelmeztetett arra, hogy az események összefüggnek a nemzetközi szocialista mozgalom ügyével, és véget kell vetni a vérontásnak, meg kell védeni az ország szocialista jövőjét.²

Jože Brilej New York-i távirata a jugoszláv külügyi titkárságnak: „Szoboljev felszólalása durva és teljes egészében sztálinistának tekinthető, még csak figyelembe sem vette az utóbbi néhány

évben bekövetkezett változást, megvádolva a Nyugatot folyamatos felforgató tevékenységéért és a mostani »ellenforradalmi lázadás megszervezéséért Magyarország legális kormánya ellen«. A magyarországi eseményeket újfasiszta és ellenforradalmi akciónak, népellenes kalandnak és hasonlóknak minősíti. A nyugatiak erőfölényük tudatában mérsékelt magatartást tanúsítottak.³ A Veszprém megyei Forradalmi Bizottság felhívásában szerepelt, hogy a magyar állam fordítson több figyelmet a határon túli magyarokra, amit azonban a veszprémiek összekapcsoltak egy dunai föderáció kialakításának tervével.⁴ A Miskolci Rádió összefogásra felszólító felhívást adott közre szerbhorvát, román és szlovák nyelven.⁵

1. HRP3, 144.; MTK 1982.; MJK 1956, 18. 141–142. – 2. Tito 11, 209–211.; A forradalom előzményei 1987, 201–202. – 3. Szerbia Külügyminisztériumi Levéltára, PA 1956, fond 50, 417–818 sz.; idézi: Varga László 2006. – 4. *Veszprém Megyei Népújság*, 1956. október 30. Idézi Szesztay 2003. – 5. Ungváry Krisztián: A miskolci egyetemi diákpárlament története. *Múltunk*, 1992. 2–3. 149. Idézi Szesztay 2003.

1956. október 30.

Nagy Imre rádióbeszédben bejelentette az egy pártrendszer megszüntetését és a demokratikus koalíciós kormányzás felélesztését. Király Béla elnöklete alatt a budapesti rendőr-főkapitányságon megalakult a Forradalmi Karhatalmi Bizottság a honvédség, a rendőrség, valamint a munkás- és ifjúsági fegyveresek egységeinek képviselőiből.¹ A fegyveres csoportok elfoglalták a Budapesti Pártbizottság Köztársaság téri épületét.² Hruscsov utasította Nyikolaj Firjubin belgrádi szovjet nagykövetet, hogy haladéktalanul keresse fel a jugoszláv elnököt, s tegyen javaslatot egy személyes találkozásra, »hajlandók vagyunk e célból Belgrádba, vagy bármely más, Ön által megjelölt, jugoszláv vagy szovjet területen fekvő helyre utazni», időpontként november 1-jének estéjét vagy a másnap reggelt proponálta. Ezzel egy időben utasította Koča Popović külügyi államtitkár Soldaticot, hogy ajánlja fel a magyar

vezetőknek »minden rendelkezésre álló, lehető legnagyobb» segítségüket. »Mondd meg nekik, hogy bennünket is kezd aggasztani a jobboldali elhajlás lehetősége, ...hogy további engedményekre nem kerülhet sor... Felvetődik az a kérdés, hogy ebben nem mentünk-e túl messzire.»³ Mita Milatović, Jugoszlávia varsói nagykövete jelentette a jugoszláv Külügyi Államtitkárságnak: »A magyarországi események kapcsán a szovjetellenes hangulat egész Lengyelországban hatalmas méreteket ölt. A nép különbözőképpen fejezi ki a magyarok iránti szimpátiáját, és az okozott tragédiáért az oroszokat teszi felelőssé. A pártszervezetek csak nagy nehézségek közepette tudják visszatartani a munkástömegeket, amelyek tüntetésekkel kívánják a szovjet beavatkozás miatti elégedetlenségüket kinyilvánítani. A magyar követséget különböző küldöttségek keresik fel, kifejezve szolidaritásukat az új magyar kormány programja iránt.»⁴ Marko Nikezić prágai nagykövet a jugoszláv Külügyi Államtitkárságnak küldött táviratában a csehszlovák sajtó álláspontját úgy foglalta össze, hogy »A magyarországi eseményeket továbbra is úgy ítélik meg, hogy azok »szervezett ellenforradalmi banditák támadásai«. Kiemelik, hogy a puccsot »az imperialista erők szervezték meg«, és hogy »az ellenforradalmat a Horthy-hadsereg tapasztalt tisztjei vezették« [...] A sajtó nem jelentette meg, de meg sem említette Tito elnöknek a JK SZ KB nevében az MDP KB-hoz küldött levelét».⁵

Az Újvidéki Rádió *Találkozás a művésszel* című műsorában Korom Tibor beszélgetett Laták Istvánnal, aki elpanaszolta: »A vajdasági magyar lapok irodalmi rovatvezetőinél csaknem ismeretlen az a gyakorlat, hogy közreműködésre hívják fel a laptól távolabb élő írókat, s ha pedig hívás nélkül küldünk írást, tervszerűtlen munkájukban hónapokig hevertetik a kéziratokat. A sürgető levelekre pedig még választ sem igen adnak. Emellett két-három felé küldözi az író félélékig írásait, míg azok megtalálják a megfelelő köz-

lési alkalmakat. Ezenkívül a vajdasági irodalmi termésnek kevés teret és figyelmet szentelnek az irodalmi rovatvezetők [...] Vannak nyomtatásra kész könyvkézirataim. De könyvkiadásunk most már teljesen csüörtököt mondott. Négy éve nem tudok kijönni egy novelláskönyvvel, mert az állítólag nem cikk a könyvpiacra, holott az én könyveim Vajdaságban a legkelendőbbek közé tartoznak, és két éve egy verseskönyvem is hiába porosodik a fiókban. Pedig ezeket szeretném kiadni, különösen most, hogy három évtizedes munkálkodásom határállomásához érkeztem.” Mellőzöttségének általa feltételezett okát versben is kifejtette a *Híd* > 1956. áprilisi számában.

1. A forradalom előzményei 1987, 203. – 2. Hollós Ervin, Lajtai Vera: *Köztársaság tér 1956*. Budapest, 1974, Kossuth Könyvkiadó. – 3. Varga László 2006. – 4. Szerbia Külügyminisztériumi Levéltára, SiCG PA 1956, fond 50, 417818 sz. Idézi Varga László 2006. – 5. MOL XIX-J-1-j.; MJK 1956, 16., 144.

1956. október 31.

Koča Popović jugoszláv külügyi államtitkár azt az utasítást küldte Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv nagykövetnek, hogy közölje Nagy Imrével: „Mi nyugtalanodni kezdtünk a jobboldali elhajlás lehetőségének láttán.”¹

Božović Moszkvából a jugoszláv külügyi titkárságnak küldött jelentésében a Kremlben előző nap tartott fogadásról beszámolva közölte, hogy Boldoczki János, Magyarország moszkvai nagykövete „a román, a vietnami és az albán tanácsadó jelenlétében hosszasan megköszönte Tito elnöknek a magyar KB-hoz (> 1956. október 29-én) intézett levelét. Megismételte, hogy az nagyban hozzájárul majd a helyzet csilapításához. Szükségesnek mutatkozott, mivel az elnök elvtárs a magyar népnél nagy tekintélynek örvend”.²

Az Újvidéki Rádió *Rádióposta* című műsorában Sulhóf József válaszolt a rádió zenei műsoraira

vonatkozó két hallgatói levélre: „Pakai Mária Muzslya, Imre-napra férjének és fiának egy Dankó-nótát rendel névnapj köszöntőnek. Kérését sajnos nem teljesíthetjük. Nem csak azért nem, mert a szentekről, köztük Szent Imréről sem vagyunk a legjobb véleménnyel, hiszen a sötét középkorban protekciós rendszer alapján jutottak a címhez, és mi nem szeretjük a szentekben sem a protekciót. Nem csak azért nem teljesíthetjük nyilván meleg családayai érzésből fakadó kívánságát, mert a névnapokat is kissé elavultaknak tartjuk. De nem tehetünk eleget kívánságának azért sem, mert műsorunkat hosszú időre előre tervezzük, és sok bonyadalommal járna, ha változtatnánk az összeállított műsoron. Inkább ajánljuk, hogy valamelyik amúgy is műsoron lévő szép nótával köszöntse szeretteit. Szép nóta aznap is lesz műsoron [...] Meisel testvérek, Zombor: – Ha már az a hírünk járja, hogy a világ minden tájáról adunk lemezeket, miért nem sugározunk izraeli lemezeket is? – azt kérdezik. Sajnos eddig nemcsak izraeli gyártmányú lemezek, de izraeli hangfelvételek sem kerültek elénk. Most, hogy felhívták rá figyelmünket, érdeklődünk majd, milyen sajátos érdekességeket kaphatunk az izraeli zeneélet produkcióiból és az izraeli népzeneből. Megjegyzésük mindenesetre helyénvaló.”

1. Szerbia és Montenegró Külügyminisztériumi Levéltára, SiCG PA 1956, fond 50, 417818 sz. Idézi Varga László 2006. – 2. MOL XIX-J-1-j.; MJK 1956, 16., 144.

1956. október

A *Híd* 10. számának tartalma: Miroslav Krleža: *Bankett Blitvában* (Regényrészlet); Urbán János: *Versek*; Saffer Pál: *Szünetben esküvő* (Novella); Dési Ábel: *Versek*; Sinkó Ervin: *A blitvai pirámis* (Tanulmány); Zákány Antal: *Játék a tűzzel* (Verstörödékek); Majtényi Mihály: *A nagy szerencse* (Regényrészlet); Ray Bradbury: *451 Fahrenheit*; Saffer Pál: *A vajdasági írók Kanizsán*; Bori Imre: *Meztelenek és halottak* (Norman

Mailer); *Tomán László könyvkritikái* (Virginia Woolf, Julius Bab, Marko Ristić); Lévay Endre: *Ádám és Éva* (A szabadkai Népszínház bemutatója); Herceg János: *Milivoj Nikolajević rajzai*.

1956. november 1.

Nagy Imre bejelentette Magyarország semlegességét és kilépését a Varsói Szerződésből; üzenetet küldött az Egyesült Nemzetek Szervezete főtitkáranak, melyben kérte, hogy a világszervezet tűzze napirendre a „magyar kérdés” megtárgyalását.¹ Losonczy államminiszter sajtótájékoztatón közölte: Nagy Imre kormányfő átvette a Külügyminisztérium vezetését, magához hívatta Andropov szovjet nagykövetet és kijelentette, hogy Magyarország azonnal felmondja a Varsói Szerződést, és kihirdeti az ország semlegességét. Szántó Zoltán és Losonczy Géza az MSZMP Intézőbizottsága képviselőjeként kapcsolatba léptek a budapesti jugoszláv nagykövettel, Dalibor Soldatićtal, és elvileg megállapodnak, hogy szükség esetén Nagy Imre és köre számára a követség menedéket nyújt.² A jugoszláv nagykövet este találkozott Nagy Imrével, aki élt a felkínált segítséggel, és Tito közvetítését kérte az újabb szovjet benyomulás ellen.³ A Jugoszláv Szakszervezetek Szövetségének Központi Tanácsa levélben juttatta kifejezésre szolidaritását a magyar szakszervezetekkel, és üdvözölte az első üzemi munkástanácsok megalakulását.⁴ Milorad Milatović a jugoszláv külügyi titkárságnak Varsóból küldött táviratában közölte: „Az újságírókkal kialakított kontaktusaink során szemünkre vetik, hogy túl későn érkezett a Magyarországgal kapcsolatos világos álláspontunk. Úgy vélik, hogy az oroszoknál nem tettünk meg mindent és a megfelelő időben, hogy rámutassunk, milyen veszélybe sodorják a magyarországi szocialista vívmányokat, valamint hogy nyíltan el kellett volna ítélni az orosz intervenciót [...] Hogy bizonyos fokú tartózkodás figyelhető meg irányunkba, az abból a tényből is kitűnik, hogy Tito elvtárs Nagynak küldött üzenetét rövidí-

tett formában, és egyáltalán nem fő helyen tette közzé a Lengyel Távirati Iroda.”⁵

A *Gyermekrádió* híradója „Fraj Júlia Novi Sad-i pajtás” levelét közölte: „Elérkezett a döntő nap. Az Arany János iskolában nagy volt az izgalom. Három iskola pajtásai gyülekeztek itt. Az egyik a mi iskolánk volt, a másik a Petőfi Sándor, a harmadik pedig az adai Cseh Károly nyolcosztályos iskola. Azért jöttek el, hogy megtartsák a három iskola közötti sportversenyt. Különböző sportágakban mérték össze erejüket. Az atlétikai versenyszámok közül megemlíthető a 60 méteres és a 400 méteres futás, a távolugrás és a magasugrás [...] Még csak a kézilabda-mérkőzés maradt hátra. Itt is az Arany János iskola győzött. Így szereztük meg az első helyet. Nagyon örültünk ennek a találkozásnak, és örökké emlékeztünkben marad ez a nap, amikor a három iskola pajtásai közelebb kerülhettek egymáshoz, és megismerkedhettünk egymás munkájával s egymás életével.” Szokás szerint Papp Imre szerkesztő most is felolvasta azok nevét, „akik eljuttatták hozzánk első tudósításaikat, s ezért máttól kezdve a kis tudósítók táborához tartoznak: Bodonyi Rozika Kupuszina [Bácskertes], Juhász Gyula Bácsotolya [Topolya], Fekete György Mol [Mohol], Bede Katalin Stara Moravica [Bácskossuthfalva], Molnár József, Ördög Miklós Becse [Óbecse], Berta Mária, Palatinus Mária, Gyömbér Margitka és Szalma Rózsa Padéj [Padé], Molnár István, Csóti Etel és Molnár István Kikinda [Nagykikinda], Mészáros Margit, Németh Éva, Homola Ágoston, Sötét Rozália és Korponai Ibolya Padéj, Lipinszki Ibolya, Blahó Etelka, Balog Ferenc, Olajos Mihály, Rehák Erzsébet, Bubolyák Mária, Vicei Károly és Göncz Lajos Zenta, Klet Géza Noviszád [Újvidék] és Pécsi Géza Odžaci [Hódság]”.

1. MTK 1982.; Kiss Gy. Csaba: Magyarország 1945–1990. In *Magyar tükkör. Segédkönyv a hungarológia oktatásához*. Budapest, 1995, Teleki László

Alapítvány, 16. – 2. MJK 1956, 19.; A forradalom előzményei 1987, 205–207. – 3. Varga László 2006. – 4. *Népszabadság*, 1956. november 2.; MJK 1956, 18. – 5. Szerbia Külügyminisztériumi Levéltára, PA 1956, fond 50, 417818 sz. Idézi Varga László 2006.

1956. november 2.

Nagy Imre többször is hivatalosan tiltakozott a szovjet csapatok beözönlése ellen. Hruscsov és Malenkov Bukarestben román, csehszlovák és bolgár vezetőkkel tárgyalt a szovjet fegyveres beavatkozás előkészítéséről. Éjjel Brioni szigetén Titóval, Kardeljel, Rankovićyal találkozott. A jugoszláv vezetők hozzájárultak a szovjet beavatkozáshoz. Hruscsov Münnich Ferencet javasolta az új vezetés élére, de jugoszláv javaslatra Kádár János személyében egyeztek meg.¹ Kádár János szovjet területre, egy későbbi beszédének utalása szerint Ungvárra érkezett.² Hruscsov visszaemlékezése szerint Gheorghiu-Dej felajánlotta neki Románia beavatkozását a magyar forradalom ellen, de ő elutasította azt. A magyarországi forradalom idején a nemzetiségek lakta tartományok élére külön kormánybiztost nevezett ki a román pártközpont, egyrészt biztonságpolitikai intézkedésként, másrészt, s főként a magyarok iránti bizalmatlanságból. Temes és Kolozs megyébe Petre Lupu és Miron Constantinescu személyében egy-egy magas rangú román pártfunkcionárius került, viszont más tartományokba a központ magyar nemzetiségű munkatársait küldték: Nagybányára Muzsik Mihályt, Nagyváradra Szenkovits Sándort, Marosvásárhelyre pedig Fazekas Jánost.³ Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv nagykövet a jugoszláv Külügyi Államtitkárságnak küldött táviratában közölte, hogy meglátogatta Gáspár Sándor, a Szakszervezetek Országos Tanácsának volt elnöke és megkérdezte, hogy ő és a szakszervezet többi vezetője kaphatnának-e JSZNK-tól menedékjogot, ha az ellenforradalom győzne. „Gáspár közölte, intézkedéseket tesznek minél több munkás felfegyverzésére, mivel a katolikusok és a kisgazdák aktivizálódásában nagy

veszélyt látnak. Egészségügyi szállítmányok és élelmiszerek küldését kéri tőlünk. Megkíséreltem rá hatni, hogy politikailag aktivizálódjanak, és minél gyorsabban lépjenek kapcsolatba elsősorban főként az ipari munkásokkal és az új munkástanácsokkal. A kompromittálódott pártvezetőknel a pánikhangulat megnyilvánulásait tapasztaltuk, akik a szovjet csapatok fegyveres intervenciójában látják az egyedüli lehetséges megoldást.”⁴

1. JK 1956, 19. – 2. A forradalom előzményei 1987, 207–208. – 3. Szesztay 2003. – 4. Szerbia Külügyminisztériumi Levéltára, PA 1956, fond 50, 417818 sz. Idézi Varga László 2006.

1956. november 3.

Nagy Imre átalakította kormányát, az előző kormány valamennyi szakminiszterét felmentette.¹ A parlamentben délelőtt megkezdődtek a magyar–szovjet tárgyalások a csapatkivonások részleteiről. Megállapodtak, hogy a megbeszélések a szovjet parancsnokságon folytatódnak este 10-kor. Éjfél tájt Szerov [Szerov, Ivan Alekszandrovics] tábornok, a KGB vezetője a tárgyalóteremben letartóztatta a magyar katonai küldöttséget.² Soldatić budapesti jugoszláv nagykövetet Belgrádból tájékoztatták, hogy hamarosan várható az újabb szovjet katonai beavatkozás.³ Soldatić közölte Szántó Zoltánnal: az eredeti kéréstől eltérően nemcsak a nőket és gyerekeket készek befogadni, hanem Nagy Imrét, a magyar pártvezetőség tagjait, sőt mindazokat, akiket magyar részről fontosnak tartanak. Miután Szántó nem vette komolyan a javaslatot, a jugoszlávok önállóan cselekedtek, és a követségre gyűjtötték össze a pártvezetőség tagjait, meg a kormány kommunista minisztereit.⁴ Dobrovoje Vidić jugoszláv külügyminiszter-helyettes a Fedoszij Ny. Graznovval, a belgrádi szovjet nagykövetség tanácsosával aznap folytatott megbeszélésről ezt jegyezte fel: „Érdeklődöm, hogy mi van Magyarországon. Azt válaszolja, hogy ott már a kapitalizmus restaurációjára került sor, fasiszta

féktelenség uralkodik, visszatértek a burzsoá pártok. A fasisztákat [1945 után] nem bántották, mivel ott nem volt forradalom, mint Jugoszláviában. Tervszerűen kihasználták a tömegek elégedetlenségét, Rajk temetését butaság volt megrendezni, az hangulatot teremtett, és az a reakció számára a közhangulat főpróbáját jelentette. Sem Kádár, sem Nagy nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, s a dolgok nem rendeződtek olyan sikeresen, mint Lengyelországban. Nagy megmenthette volna a helyzetet, ha nem tett volna egymás után engedményeket. Inkább hallgatom, amit mond, és arra szorítkozom, hogy a szerencsétlenség abból ered, hogy egyáltalán ilyen elégedetlen helyzet alakult ki, kedden még mindent jobbra lehetett volna fordítani, ha nem késlekedtek volna, a kormány nyilatkozata nem tekinthető rossznak, de úgy látom, hogy elég sok a határozatlanság. Grjaznov úgy véli, mindnyájunknak hozzá kell járulni ahhoz, hogy ne kerülhessen sor a kapitalizmus restaurációjára. Ezt nem kommentálom.”⁵ Filip Babić, a jugoszláv Külügyi államtitkárság I. Főosztályának megbízott osztályvezetője a Firjubin [Firjubin, Nyikolaj Pavlovics] szovjet nagykövettel 1956. november 2-án folytatott megbeszélésről készült feljegyzésében leírta: „A kommunista tiszteteket és más kommunistákat, akik az ifjúsággal stb. együtt harcoltak a szovjet egységek ellen, Firjubin fasisztáknak nevezi. Firjubin tud arról, hogy országunkba tiszték és pártmunkások szöknek át, és arról érdeklődik, hogy mit teszünk velük. Azt válaszoltam, hogy tartjuk magunkat a nemzetközi szokásokhoz, és ezzel a problémával közvetlenül a határőrizeti szervek foglalkoznak.”⁶ P. T. Hayman, a belgrádi angol nagykövetség tanácsosa levélben számolt be W. H. Youngnak, az angol külügyminisztérium tanácsosának a dr. Franc Kossal, a jugoszláv Külügyi Államtitkárság amerikai osztályának vezetőjével folytatott aznapi beszélgetéséről. A levél szerint Kos „3. Hosszabban kitért arra, miért nem látná szívesen Jugoszlávia a visszatérést a háború előtti magyar

rezsimhez. Véleménye szerint egy ilyen kormány azonnal felvetné a Jugoszláviában élő tekintélyes számú magyar kisebbség kérdését, amely a háború óta megoldottnak tekinthető. Feléledne továbbá Jugoszláviában a félelem, hogy »zavarok« támadhatnak a jelenlegi jugoszláv–magyar határvonallal összefüggésben. Amikor megkérdeztem, vajon nem arról van-e szó, hogy Jugoszláviát az tenné boldogtalanná, ha a magyarokat nem igazán kommunista kormány igazgatná, Kos ezt tagadta, és azt a kitéltet használta, amelyet olyan sok jugoszlávaitól hallottam a múlt héten mind Lengyelországra, mind Magyarországra vonatkozóan, hogy tudniillik »több út vezet a szocializmushoz«.”⁷

1. Kiss Gy. Csaba: Magyarország 1945–1990. In *Magyar tükrök. Segédkönyv a hungarológia oktatásához*. Budapest, 1995, Teleki László Alapítvány, 16. – 2. A forradalom előzményei 1987, 208–209. – 3. A jugoszláv Külügyi Államtitkárság távirata Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv nagykövetnek, Belgrád. In Horváth Miklós, Zinner Tibor: *Koronatanúk jeltelen sírgödrökben*. Dokumentumok Nagy Imre és társai pertörténetéhez, 35. – 4. MJK 1956, 19–20. – 5. Szerbia Külügyminisztériumi Levéltára, PA 1956, fond 50, 417818 sz. Idézi Varga László 2006. – 6. Szerbia Külügyminisztériumi Levéltára, PA 1956, fond 50, 417818 sz. Idézi Varga László 2006. – 7. MJK 1956, 158.

1956. november 4.

A kora hajnali órákban Soldatić megkereste Szántó Zoltánt és tájékoztatta Tito és Ranković üzenetéről: a jugoszláv kormány menedéket biztosít Nagy Imrének és az általa javasolt személyeknek. Hajnali 4 órakor általános támadás indult Budapest, a nagyobb városok és a fontosabb katonai objektumok ellen.¹ 5.05 órakor a Szolnoki Rádió közölte, hogy megalakult a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány, amely „a Szovjetunió fegyveres erőinek segítségével megkezdte harcát az ellenforradalom felszámolására”.² Reggel 6 és 8 óra között a jugoszláv követségre érkezett Nagy Imre, Donáth Ferenc, Losonczy Géza, Lukács György, Szántó Zoltán, az MSZMP Intézőbizottságának tagjai, valamint Fazekas György,

Haraszti Sándor, Jánosi Ferenc, Rajk Lászlóné, Szilágyi József, Tanczos Gábor, Újhelyi Szilárd, Vas Zoltán és családtagjaik. Összesen 43 személy kapott menedékjogot. Vásárhelyi Miklós, Nádor Ferenc ezredes, a légierők parancsnoka és Erdős Péter egy jugoszláv diplomata lakásán kaptak menedéket. Nagy Imre és Donáth Ferenc távozása után a Parlamentben maradtakhoz csatlakozott Bibó István, valamint Mindszenty bíboros érsek, aki hamarosan átment az amerikai nagykövetségre, és ott menedékjogot kapott. Soldatić közölte Nagy Imrével Tito és Ranković üzenetét, hogy híveivel együtt ismerje el a Kádár-kormányt. Az Intézőbizottságnak a követségen tartózkodó 5 tagja ezt egyhangúlag elutasította.³

Bogdánfi Sándor: *Hírek a világ ötödik sarkából* az Újvidéki Rádió *Vidámműsorában*: „Budapest. Egy kecskeméti polgár tegnap új pártot alapított, mire a felesége szintén új párt szervezéséhez fogott hozzá, tizenöt éves fiuk viszont kijelentette, hogy inkább a nagynénjük pártjához csatlakozik, mert a nagynéni pártja 1732 pontban foglalta össze követeléseit, és ezek között az iskolakerülés engedélyezése is szerepel.”

1. Kiss Gy. Csaba: Magyarország 1945–1990. In *Magyar tükrök. Segédkönyv a hungarológia oktatásához*. Budapest, 1995, Teleki László Alapítvány, 16. – 2. *Iz naše prošlosti I*. Budimpešta, 1979, 142.; *Magyar történelmi kronológia*. Budapest, 1981, Tankönyvkiadó, 552. – 3. A forradalom előzményei 1987, 209–210.

1956. november 5.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány felhívásban kért segítséget a szocialista országok kormányaitól a rend, az élet normalizálódásának megteremtéséhez. A Szovjetunió üzenetben ajánlotta fel segítségét. A KGST tagországai, valamint Jugoszlávia és Kína pénz- és áruhiteli, ellenszolgáltatás nélküli szállítmányai jelentős szerepet játszanak a következő néhány kritikus hónap gazdasági nehézségeinek áthidalásában. Egy szovjet tankról leadott lövéssel megölték a

jugoszláv nagykövetség épületében tartózkodó Milenko Milovanov jugoszláv diplomatát.¹ (> 1956. november 7.)

A KSZ járási párttitkárainak értekezletén Edvard Kardelj tartott beszámolót a nemzetközi helyzetről. Külön kitért a magyarországi és lengyelországi eseményekre hangoztatva: „A közelmúlt magyarországi eseményei ismét bebizonyították, mennyire igazunk volt akkor, amikor egyaránt ellenálltunk a sztálinista koncepciók nyomásának, és a klasszikus burzsoá állam politikai formái restaurációs törekvéseinek is.”²

Marko Nikezić prágai jugoszláv nagykövet a jugoszláv Külügyi Államtitkárságnak küldött táviratában megjegyezte: „Egész Csehszlovákiában jó a hangulat és nagy az elégedettség az ellenforradalom felett aratott győzelem miatt. Az újságok tele vannak a kollektívák leveleivel és határozataival, amelyek a reakció feletti győzelem jelentőségét méltatják. Felhívják a figyelmet azokra a veszélyekre, amelyek a Csehszlovák Szocialista Köztársaságot fenyegették volna a magyarországi kapitalizmus restaurációja esetén, az irredentizmusra, a gyűlölködés feléledésére, a határok és a béke veszélyeztetettségére stb.”³

1. A forradalom előzményei 1987, 211. – 2. HRP3, 145.; Bil-Ton, 53. – 3. MJK 1956, 170.

1956. november 6.

A szovjet katonai egységek városparancsnoka kijárási tilalmat rendelt el Budapesten.¹

1. A forradalom előzményei 1987, 212.

1956. november 7.

A Kádár-kormány Szolnokról Budapestre érkezett, és délután letette az esküt Dobi István-nak.¹

Óbecsén eltemették Milenko Milovanov jugoszláv diplomatát, akit a szovjetek lelőttek Budapesten. (> 1956. november 5.) A jugoszláv

Külgügyi Államtitkárság a család kérésére hivatkozva lebeszélte a magyar követséget a szertartáson való megjelenésről. „Valószínűnek látszik inkább az a feltételezésünk – írta Kuti Jenő, belgrádi ideiglenes követségi ügyvivő –, hogy mivel Óbecse magyarlakta falu, biztonságunkat féltették, vagy esetleg egy politikailag egészségtelen és számunkra nem kívánatos szimpátia megnyilvánulástól tartottak.”²

1. A forradalom előzményei 1987, 212.; Kiss Gy. Csaba: *Magyarország 1945–1990*. In *Magyar tükrök. Segédkönyv a hungarológia oktatásához*. Budapest, 1995, Teleki László Alapítvány, 16. – 2. Kuti Jenő ideiglenes ügyvivő: Látogatás Bábics főosztályvezetőnél. 272/1/1956 sz. t. Belgrád, 1956. december 20. MOL XIX-J-4-a, Belgrádi Követség iratai, 23. d. 1286. Idézi Szesztay 2003.

1956. november 9.

Andrej Andrejevics Gromiko szovjet külügyminiszter-helyettes táviratban közölte Jurij Vlagyimirovics Andropov budapesti szovjet nagykövettel: Nagy Imréék nem mehetnek Jugoszláviába.¹

1. Horváth Miklós, Zinner Tibor: *Koronatanúk jeltelen sírgödörökben. Dokumentumok Nagy Imre és társai pertörténetéhez*, 51. sz. dokumentum.

1956. november 10.

Kuti László [Ladislav Brunner] kommentárja az Újvidéki Rádió *Külpolitikai figyelőjében*: „Párizsban vadul megtámadták a Francia Kommunista Párt székházát, ezenkívül felgyújtottak a kommunisták tulajdonában lévő több épületet és nyomdát. Mindezeket a terrorcselekedeteket a legötöttebb fasiszta, jobboldali reakció szervezte és hajtotta végre anélkül, hogy a francia hatóságok bármiben is útjukat állták volna [...] nem más a célja, mint a közvélemény hangulatának felkorbácsolása, vagyis az, hogy a közvélemény figyelmét eltereljék a közép-keleti eseményekről és Magyarország felé irányítsák. Amikor ezt állítjuk, ezt nem azért tesszük, mintha helyeselnénk a más államok belügyeibe való külföldi

beavatkozást, hanem azért, mert úgy véljük, hogy a franciaországihoz hasonló kirohanások éppen a beavatkozásokat akarják lehetővé tenni.”

A *Filmhíradó*ban viszont Papp Judit hírül adta: „Első eset a filmgyártásban, hogy nyolc nemzet együttműködik egy film készítésénél. Nyolc rendező, nyolc felvételező, nyolc forgatókönyvszerző dolgozik ezen a filmen. Nem versenyről, nem konkurenciáról van szó, hanem a cél: közös munkában, egyéni és sajátos elgondolással bemutatni a Dunát, a nagy nemzetközi folyót a forrásától a torkolatáig. Érdekes lesz megfigyelni, hogy az egyes Duna menti államok milyen szempontból felvételezik a Dunát. A koprodukció gondolata a budapesti filmkészítő vállalattól ered. A jugoszláv rész kidolgozását a belgrádi Filmske novosti vállalta Dénes Ottó rendezésével. A forgatókönyvet Slobodan Glumac, Dénes Ottó és Đorđe Radojković írta [...] A jugoszláv rész forgatókönyvének legfontosabb része a Duna–Tisza-csatorna építése [...] A tervek szerint, ha minden jól megy, januárban bemutatásra kerül a film. A laboratóriumi munkákat azonban a pesti filmstúdióban kell végezni, s a jelenlegi magyarországi események hátráltatják a munkát.”

1956. november 11.

Tito Pulán a KSZ isztriai aktivistái előtt mondott beszédében a magyarországi első szovjet beavatkozást szükségtelennek minősítette, a másodikkal kapcsolatban azonban az volt az álláspontja, hogy a polgárháború, a Nyugat beavatkozása és a horthysták visszatérése veszélyére való tekintettel az szükségszerű volt. Kijelentette, hogy Jugoszláviának támogatnia kell a Kádár-kormányt, a szovjet csapatoknak azonban ki kell vonulniuk, mihelyt az országban rendeződik a helyzet. Jugoszlávia ellenezte, hogy a magyarországi események az ENSZ Biztonsági Tanácsának napirendjére kerüljenek.¹

Tito pulai beszédét az Újvidéki Rádió magyar adásából gyorsírással lejegyezve adta közre

a *Népszabadság*, amiből az MSZMP köreiben botrány lett.²

Bogdánfi Sándor: *Hírek a világ ötödik sarkából* az Újvidéki Rádió *Vidámműsorában*: „Budapest lakossága fejszónál vette tudomásul a Nyugatról küldött, további vérontásra uszító fenyegetéseket, mivel azt szeretné, ha uszítás helyett inkább ablaküveget küldenek.”

1. HRP3, 145.; 20. századi egyetemes történet II. 394.; A forradalom előzményei 1987, 213.; Tito 11, 216–238. – 2. Balogh Sándor szerk.: *A Magyar Szocialista Munkáspárt vezetőtestületeinek jegyzőkönyvei I–II.* Budapest, 1993, Interna RT, I. 257/11. j. Idézi Szesztay 2003, 160.

1956. november 12.

New Yorkban megkezdődött az Egyesült Nemzetek Szervezetének XI. közgyűlése, amelyen a „magyar kérdést” 62 szavazattal 9 ellenében és 8 tartózkodással fölvették a napirendre és 1957. január 9-én kezdték tárgyalni.¹ Az 1957. március 9-ig ülésező közgyűlés határozatot hozott 5 tagú vizsgálóbizottság kiküldésére, melynek feladata az Egyesült Nemzetek Szervezete tagállamainak tájékoztatása; követeli a szovjet csapatok kivonását, az Egyesült Nemzetek Szervezete megfigyelőinek beengedését az országba, és szabad választásokat az Egyesült Nemzetek Szervezetének felügyelete alatt. A magyar kormány visszautasította ezeket a követeléseket.²

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „A hazánkban tartózkodó Szabó [László] magyar nagymester Belgrádban tegnap a helybeli sakkozókka 27 táblás szimultánt játszott. Szabó 17 játszmát megnyert, 9 döntetlenül végződött, egy összecsapásban pedig vereséget szenvedett. A belgrádi mérkőzés után Szabó nagymester vajdasági portyára indul, ahol több szimultánt játszik valószínűleg Zomborban Novi Sadon és más helységeken.”

1. A forradalom előzményei 1987, 215. – 2. MTK 1982.

1956. november 16.

Dalibor Soldatić jugoszláv nagykövet Belgrádból Budapestre érkezve felkereste Kádárt, akivel megállapodtak, hogy Nagy Imre és munkatársai írásban elhatárolják magukat az „ellenforradalomtól”, a csoport hét tagja (Nagy Imre, Donáth Ferenc, Haraszi Sándor, Losonczy Géza, Rajk Lászlóné, Szilágyi József, Tánczos Gábor) három-négy hónapra külföldre megy, a többiek hazatérhetnek, és bekapcsolódhatnak a politikai életbe. Minderről a Kádár-kormány írásos garanciát nyújt.¹

Leányfalun szigorúan titkos találkozót zajlott le, amelyen a Magyarországon tartózkodó magas rangú szovjet vezetők (Georgij Makszimilianovics Malenkov, Mihail Andrejevics Szuszlov, Averki B. Arisztov, Ivan Alekszandrovics Szerov) ismertették Kádárral Nagy Imréék elrablásának és Romániába deportálásának tervét. Kádár anélkül, hogy az MSZMP általa irányított Intézőbizottságát vagy a kormányt tájékoztatta volna, a tervbe beleegyezett.²

1. MJK 1956, 24. – 2. MJK 1956, 25.

1956. november 17.

Kádár János magához kérte Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv nagykövetet, visszavonta az előző nap kötött megállapodást, és követelte, hogy Nagy Imrét és társait adják ki a magyar kormánynak.¹

1. MJK 1956, 25.

1956. november 18.

Tito Brionin a szovjet katonai küldöttséggel folytatott megbeszélésen kijelentette: ha a szovjet egységeket nem használták volna a magyarországi felkelés elfojtására, akkor jugoszláv egységeket menesztettek volna Magyarországra, amelyek abban az időben a jugoszláv–magyar határ felé meneteltek.¹

Lukács György, Szántó Zoltán és Vas Zoltán jugoszláv diplomáciai kísérettel elhagyták a ju-

goszláv követséget, hogy hazatérjenek. Útközben szovjet szervek feltartóztatták, és a mátyásföldi KGB parancsnokságára vitték őket. Erről a jugoszláv diplomaták a követségen tartózkodókat nem tájékoztatták.²

Majoros Péter az Újvidéki Rádió *Falumműsorá*-ban: „Idestova másfél év óta várják az emberek, hogy megtudják, mennyibe is kerül tulajdonképpen a Ferguson traktor. Vajdaságban egyre többet vásárolnak ezekből a gépekből, végleges számlája azonban egyetlen mezőgazdasági szervezetnek sincs róluk. A hivatalos lap november 14-i számában megjelent rendelet többek között a Ferguson árát is meghatározza. Ezzel egy időben határozza meg a rendelet a Fergusonra és minden egyéb mezőgazdasági gép árára vonatkozó kedvezményt is. A Ferguson ára 1 840 000 dinár, s erre 600 000 dinár megtérítést kapnak a vásárlók, ami viszont azt jelenti, hogy a traktorok eladási ára tulajdonképpen csak 1 240 000 dinár.”

Bogdánfi Sándor: *Hírek a világ ötödik sarkából* az Újvidéki Rádió *Vidámműsorá*-ban: „Budapesten eltörölték a régi címet, a régi egyenruhát és a régi iskolai osztályzatokat. Ezenkívül még néhány régi épületet is eltörölték a föld színéről.”

1. MJK 1956–1959, 99., 107. – 2. A forradalom előzményei 1987, 215.

1956. november 19.

A Budapestre érkezett Dobrivoje Vidić jugoszláv helyettes külügyi államtitkár tárgyalásokat kezdett a budapesti jugoszláv nagykövetségen lévő Nagy Imre és társai ügyében. > **1956. november 21-én** Kádártól garancialevelet kapott, amelyben az szavatalta Nagy Imréék szabad eltávozását.¹

Milovan Đilaszt Belgrádban letartóztatták, és 1956. december 12-én háromévi szigorított fegyházbüntetésre ítélték, mert a nyugati sajtónak adott nyilatkozataiban bírálta Jugoszlávia magatartását Magyarország szovjet megszállása

ügyében.² „Milovan Đilas szerint a lengyelországi 56-os eseményekkel új fejezet kezdődött a kommunizmus, az 56-os magyar forradalommal az emberiség történetében.”³ > **1957 október 5.**

1. Feljegyzés Nagy Imre, Losonczy, Donáth és Haraszti, valamint Dobrivoje Vidić jugoszláv külügyi államtitkár-helyettes közötti megbeszéléséről. In Horváth Miklós, Zinner Tibor: *Koronatanúk jeltelen sírgödrökben. Dokumentumok Nagy Imre és társai pertörténetéhez.* 74. sz. dokumentum. – 2. A forradalom előzményei 1987, 216.; Đilas, Aleksa: *Hronologija života i rada Milovana Đilasa.* Beograd, 2007. – 3. Kovács Imre: *A mai Magyarország.* In Borbándi Gyula, Molnár József szerk.: *Tanulmányok a magyar forradalomról.* München, 1966, Aurora Könyvek, 662.

1956. november 21.

Jugoszláv–magyar kormányközi megállapodás született a jugoszláv követségen tartózkodó magyar politikusokról, amelyben a magyar kormány garantálta hazatérésüket és bántatlanságukat. Dobrivoje Vidić jugoszláv külügyminiszter-helyettes, aki az egyezményt aláírta, személyesen ismertette a követségen Nagy Imrével és társaival annak tartalmát.¹

1. A forradalom előzményei 1987, 216.; Magyar jegyzőkönyv Kádár János és Dobrivoje Vidić jugoszláv külügyi államtitkár-helyettes megbeszéléséről, Budapest. In Horváth Miklós, Zinner Tibor: *Koronatanúk jeltelen sírgödrökben. Dokumentumok Nagy Imre és társai pertörténetéhez.* 77. sz. dokumentum.

1956. november 22.

A *Népszabadság* közölte Tito pulai beszédének (> **1956. november 11.**) *Pravda*-beli szovjet interpretációját, amely az általános helyeslés mellett rosszalja a jugoszláv út pozitívumainak túlhangsúlyozását, mint más pártok belügyeibe való beavatkozást. Közzétették a szovjet állásfoglalásra adott jugoszláv választ is.

Magyarországon tárgyalta Gheorghiu-Dej, a román párt első titkára és Chivu Stoica miniszterelnök. Feltehetően ekkor állapodtak meg a nap végén szovjet fogságba kerülő Nagy Imre, valamint társai Romániába szállításáról. Miután a jugoszláv nagykövetségen ismertették Kádár garancialevelének tartalmát, 18.30-kor Nagy Imre és társai családjukkal jugoszláv diplomaták kíséretében autóbuszra szálltak, hogy hazatérjenek. Miután szovjet tisztok a jugoszláv diplomatákat eltávolították a buszból, foglyaikat páncélautók kíséretével a mátyásföldi KGB-parancsnokságra vitték, másnap pedig repülővel Romániába szállították.¹

Az újvidéki József Attila Kultúregyesületben megtartották a *Szép Szó* élő irodalmi szemle 2. számát: Majtényi Mihály legújabb regényéből; Fehér Ferenc költeményeiből. *Porond*: Lányi István a műkedvelő színjátszás időszerű kérdéseiről. *Valóság*: Ezt láttam Magyarországon – Apró Mátyás élményeiről beszél; Kérdések és hozzászólások.²

1. MJK 1956, 26.; A forradalom előzményei 1987, 216–217. – 2. Tomán László: A *Szép Szó* élő irodalmi szemle 1956–1958 Emlékezés és adatok. *Létünk*, 1986. 6. 925–930.

1956. november 23.

A magyar kormány közleményt adott ki arról, hogy Nagy Imre és társai elhagyták a jugoszláv követséget, és saját kérésükre Romániába távoztak.

A mátyásföldi szovjet őrzetben lévő Nagy Imrével Walter Roman román politikus közölte Kádár és Gheorghiu-Dej üzenetét: javasolják, hogy Nagy Imre néhány hónapra kapcsolódjon ki a közéletből, és hagyja el az országot. Nagy Imre megtagadta az önkéntes távozás és bármiféle nyilatkozat megtételét. Társainak Münnich Ferenc külön-külön felajánlotta a politikai átállás lehetőségét. Miután ezt valamennyien visszautasították,

repülőgépen Romániába szállították őket. A bukaresti repülőtérrel Nagy Imrét, Losonczyt és Donáthot családtagjaikkal együtt Snagov üdülőhelyen egy-egy elkülönített villában, a többieket egy közeli kormányüdülőben helyezték el háziőrizetben.¹

A *Népakarat* az Újvidéki Rádióra hivatkozva ismertette a két kormány Nagy Imrére vonatkozó megállapodását, és megírta, hogy hiába próbálták őket lakásukon elérni, nem tértek haza. Az MSZMP Ideiglenes Intézőbizottságának ülésén a cikkekre Kádár János is reagált mondván: „Azt nem tudom, hogy mit csinált az Újvidéki Rádió, de amit a mi saját lapunk, a *Népakarat* írt, az aljas rágalom, oda katonai cenzor kell.”²

A szabadkai Népszínház bemutatta Herman Wouk *Lázadás a Caine hajón* (The Caine Mutiny Court-Martial, 1954) című színjátékát. Fordította Pataki László (szerbhórvátból). Rendezője Virág Mihály. Díszlettervező: Mihajlo Dejanović. Fellepett: Versey József (Stephen Maryk, fregatthadnagy), Pataki László (Barney Greenwald, hadnagy), Sántha Sándor (John Challee, sorhajóhadnagy), Szabó István (Blakey, korvettkapitány), Fejes György (Philip Francis Queeg, sorhajóhadnagy). Szilágyi László (Thomas Kecfer, korvetthadnagy), Dudás Lajos (Junius Urban, altiszt), Godányi Zoltán (Willis Sevard Keith), Vujkov Géza (Randolf Southard, sorhajókapitány), Czehe Gusztáv (dr. Forest Lunden), Faragó Árpád (dr. Alen Bird). A 7 előadásnak összesen 1531 nézője volt.³

1. A forradalom előzményei 1987, 217. – 2. MJK 1956, 288., 290. – 3. Laták István: Lázadás a Caine-hajón. MSz, 1956. november 20. 2.; Lányi István: Lázadás a Caine-hajón. MSz, 1956. november 27. 2.; Lévy Endre: Tengerészek lázadása. *Híd*, 1956. 12. 899–901.; k. t. [Kolozsi Tibor]: Színházi krónika. *7 Nap*, 1956. december 9. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1956. november 24.

A Nagy Imre-csoport elrablása kapcsán a jugoszláv kormány a belgrádi magyar nagykövetséghez intézett jegyzékben a „legerőteljesebben” tiltakozott a magyar kormánynál a 21-i egyezmény megszegése miatt.¹ Ezzel a jegyzékváltások hosszú és meddő sorozata kezdődött el.

A *Népszabadság* szerkesztősége sztrájkolt, és nem jelent meg a lap, mert a pártvezetés nem engedélyezte, hogy közöljék az *Amivel nem lehet egyetérteni* című, a Tito-beszédre (> **1956. november 11.**) reagáló és a *Pravda*-cikkkel (> **1956. november 22.**) vitatkozó önálló állásfoglalást. Fehér Lajos főszerkesztő helyét Friss István vette át.²

Szerencsés József riportja az Újvidéki Rádióban: „Bánát egyik eldugott falvának fiataljai vannak a község legnagyobb termében. Évi közgyűlésre jöttek össze [...] A közgyűlés még nem kezdődött meg. És én ekkor, ezekben a közgyűlés előtti percekben, Jazovo [Hódegyháza] legnagyobb termében, ahol a fiatalok már összegyűltek, félek a mai, évi számadástól. Miért? A színpad felett piros-fehér zöld szalagok díszítik a munkaelnökség helyét. A színpadon a zenekar, hegedűsök, prímások és tercesek, a nagybögös meg a kisbögös... Táncmulatság lesz az évi közgyűlés után – mondom magamban [...] Soviniszta manifesztációk? Miért? Szinte hihetetlennek tűnik ez itt Bánátban, 1956-ban?! Vagy pedig az ifjúsági szervezet évi közgyűlésének komolytalan felfogása? Bánát ifjúsága? Ez az az ifjúság, amely gyermekkorában átélte a német megszállás nehéz napjait? Az ifjúsági szervezet elnöke áll a díszemelőnyen. Csendre inti a zsúfolt terem közönségét. Cigaretta tart a kezében, és megnyitja a közgyűlést [...] Őszintén mondom, valami félelem fog el. Milyen lesz a beszámoló ezen az évi számadáson? Lesz-e foganatja a piros-fehér-zöld dekorációnak, amelyről azt állítják, hogy egy lakodalomból maradt a teremben? [...] Az elmúlt tíz-tizenkét

esztendőt látom, és érzem elsuhanni felettünk. S alig, hogy megkezdődött a titkári beszámoló, minden ilyen és hasonló feltevés összeomlott, mint a kártyavár [...] A jazovói ifjúság a haladás ügye mellett áll [...] Egy lány a közgyűlés utáni vitában azt mondta, hogy az ifjúsági szervezetnek nincs szüksége folklórra, stilizált népviseletre és táncokra, mert ez csak válaszfalként szerepelhet a más nemzetiségű ifjúsággal szemben. Szocialista jövő és szocialista kultúra, ezt szögezte le a beszámoló, és ezt érezhettük a beszámolót követő vitából is [...] és akkor teljesen mindegy, milyen színű díszítések lesznek a teremben, ahol a jövőről határoznak.”

1. MSz, 1956. november 25.; *História*, 1989. 4–5. 57–58.; MJK 1956. 27., 291. – 2. A forradalom előzményei 1987, 218.

1956. november 25.

Sulhóf József az Újvidéki Rádió *Rádiópostájában*: „K. P. Kula azt írja, ha már hétköznapi oly kevés a magyar nótá, legalább vasárnap adnának többet, mert a magyar hallgatóknak így igazán kevés szórakozásuk van a Novi Sad-i Rádióból. A levelek nagy tömege az ellenkezőjét igazolja. De különben is sajnálnók, ha csak a magyar nótában lenné szórakozásuk és sokoldalú színes műsorunk többi része nem érdekelné. Mert mit csinálunk akkor a többi sok-sok ezer hallgatóval, akik viszont táncdalokat és egyéb szórakoztató zenét kérnek, és sosem elég nekik ebből? [...] P. Á. tanuló kéri, hogy a *Van-e harminc perc ideje* című műsorunkban gyors ütemű zenét is sugározzunk az ifjúság részére. Kérését továbbítottuk a műsor összeállítóihhoz, de melleleg megjegyezzük, hogy ilyen táncdalok eddig sem hiányoztak. S ha az eddigiek nem elégtették ki tomboló kedvüket, ki kell várnunk, amíg a zeneszerzők az eddigieknél is tombolóbb és gyorsabb zenét írnak. Vagy esetleg azt is lehetne, hogy maguk, fiatalok ne az eddiginél is gyorsabb táncokban éljék ki tomboló kedvüket. Van az ifjúságnak nagyon sok jó alkalmak, hogy duzzadó erőit levezesse,

pl. a munka, tanulás, sport, elevenen dolgozó ifúsági egyesület, hogy tovább ne is soroljuk. Hisszük, hogy akkor elég gyors lesz a mostani gyors foxtrott is.”

Bogdánfi Sándor: *Hírek a világ ötödik sarkából a Vidámműsorban*: „Budapest. A TASZSZ szovjet sajtóirodának az a vádaskodása, hogy Tito elnök beavatkozik Magyarország belső ügyeibe – nagy tetszést aratott azoknál a szovjet turistáknál, akik hetek óta Magyarország belső ügyeit intézik.”

1956. november 27.

Kádár János az MSZMP megyei és budapesti titkárainak értekezletén kijelentette, hogy a szovjet csapatok „Hazánkban az ellenforradalmon kívül megakadályozták egy tűzfészek keletkezését is. Nekünk öt szomszédunk van. Valamennyi területén élnek magyar emberek. Az ellenforradalom győzelme esetén egymást követték volna egyenes vonalként a követelések és háború is bekövetkezett volna. Mi tudjuk jól, hogy Nyugat-Németországban útnak indítottak 15 000 felfegyverzett fasiszta csendőr- és rendőrtisztból álló csapatot, akiket nyolc éve ruháznak, etetik őket és laktanyázzák, hogy a kellő időpontban bevehessék őket.”¹

Lányi István színházi beszámolója az Újvidéki Rádió *Színház, képtár, hangverseny* című műsorában: „Nehéz helyzetben van a recenzor, amikor ebben a beszámolóban érzékeltetnie kell Herman Wouk amerikai író *Lázadás a Caine hajón* című színművének péntek esti subotcai bemutatóját. Nehéz elmondanom mindazt, amit éreztem, míg ott ültem a csaknem üres, sötét nézőtérén, és néztem ennek a nagyon rokon-szenves, és nem kevésbé tehetséges együttesnek azon igyekezetét, hogy élénk varázsolja egy feszült légkörű törvényszéki tárgyalás izgalmát, és megértesse közönségével, hogy ez a színház az övé, és nem volna szabad ilyen mostohán bánnia vele [...] Nem jól megy benne valami? Rendben

van: szidja, bírálja, de tekintse a magáénak.” Ugyanott Herceg János a belgrádi iparművészeti kiállítás kapcsán kifejtette: „A jugoszláv iparművészetnek ez az újabb nemzedéke megértette a társadalmi fejlődéssel járó új szempontokat [...] tömegcikkék előállításában juttatni kifejezésre az iparművészet alkotóképességét. Viszont [...] az általános ízlés kialakítása sokkal nehezebb, mint az egyéni ízlés és elképzelés kiszolgálása [...] Nem szabad eltérni attól a szándékától, hogy stílust formáljon, s nem csupán divatot [...] Ez a kiállítás még nem mutatott elég eredetiséget. Ilyen szempontból csak a textíliákban és a kerámiafestésben kell kivételt tennünk, ahol csaknem mindenütt hazai népművészeti elemek érvényesülnek [...] bizonyos népi és szellemi folytonossághoz ragaszkodva a már meglévő eredményeket vitte tovább szőnyegmintáiba vagy kerámiáiba [...] A stílus azonban a kor kifejezője, ennél fogva sokkal szerteágazóbb kultúrát tükröz [...] ha gyáriparunk felhasználja majd ennek a másfél-száz művésznek minden fantáziagazdagságát és alkotó invencióját, akkor bizonyára ki is alakul az otthoni lakályossá és esztétikussá varázsoló jugoszláv iparművészet, amely idővel nemcsak korszerű lesz, de jugoszláv is.”

Bácski György Sinkó Ervinnek: „Sok évvel ezelőtt, Bécsben, Barta Lajos útján ismerkedtünk meg. Postireben voltunk, amikor Maguk Sumartinban élvezték az internáció jótéteményeit, majd később Ráb szigetén voltunk ugyanabban a gyűjtőtáborban. Később, már a partizánságban, Splitben találkoztunk egyszer. Weiss Györgynek hívtak azelőtt [...] Most Bácski György vagyok [...] A kéziratot átadtam az *Előre* szerkesztőségének; azt ígérték, hogy az írás rövidesen megjelenik [...] ha megvan ez az írása szerbre, ill. horvátra fordítva, küldje meg nekem azt is. Átadnám Temesváron a *Narodna kultura*nak – minden valószínűség szerint leközlík. Tudom, hogy két írást küldött az ottani szerb újságnak – ők sajnos nem tudják megítélni – nem közölték. De hát erről nehéz

írni; írástudatlanok, sajnos [...] Mi már öt éve itt lakunk Bukarestben, feleségemmel és Bariban született kislányommal.”²

1. MOL 288. f. 9/1956/2; MJK 1956, 300. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 74. 85–86.

1956. november 29.

Kádár János levélben azzal a kéréssel fordult Titóhoz, hogy a JSZNK kormánya hagyjon jóvá Magyarországnak „25 millió dollár értékű hosszú távú kölcsönt, mégpedig oly módon, hogy ebből a keretösszezből 5 millió dollárt szabad devizában bocsásson a rendelkezésünkre”.¹ > 1956. december 26.; > 1957. február 28.

A Magyarországról Jugoszláviába menekült magyar állampolgárok, illetve a Jugoszláviába hurcolt hadianyagok átvétele céljából létrehozott magyar–jugoszláv vegyes bizottság – miután tagjai november 23. és 27. között felkeresték a gerovói, kiseljaki, melencei, bori és eszéki menekülttáborokat, és összeállították a Magyarországra visszatérni kívánók 141 fős listáját – jegyzőkönyben rögzítette megállapodását, amely szerint a jugoszláv hatóságok 90 személyt december 9-én a murakeresztúr–kotoribai, 51 személyt pedig december 7-én a röszke–horgosi határátkelőhelyen adnak át a magyar hatóságoknak.² > 1956. december 1.; > 1956. december 3.

A Zágrábi Rádió stúdiójából megkezdődött a kísérleti televíziós műsor rendszeres sugárzása.³ > 1956. március 16–17.; > 1956. szeptember 3.

Zentán megnyílt a Művésztelep ötödik tárlata az új kiállítási csarnokban. Tíz kiállító 40 művét december 9-ig összesen 7500 ember nézte meg.⁴ „A város főterén két nagyobb vendéglő működött: a Royal és az Eugen. Az utóbbinak nem volt nagy forgalma. Valakinek a fejéből kipattant a szikra: az Eugen kiváló kiállítási terem lehetne! Fejcsóválások és mosolyok szegélyezték a cél felé vezető

utat. Ki törődött ezzel! Sinkovics Jánost, a Járási Népbizottság elnökét meggyőztük. Megkaptuk a termet, és félmillió dinárt a rendbe hozáshoz. Valaki egyszer még nagybetűvel írja be Vajdaság művelődéstörténetébe: 1956-ban Zentán bezártak egy vendéglőt, s a helyén kiállítási termet nyitottak.”⁵

1. MOL 288. f. 9/1957/21.; MJK 1956, 303–304.
– 2. MOL XIX-J-1-j-20f-007863-1956. – 3. Biškup, Josip: *Političke ideje i sredstva informiranja u samoupravnom društvu*. Értekezés. Zagreb, 1976, 46.; Eberst 1974, 171. – 4. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai művésztelep, 68.
– 5. Tripolsky Géza: *A Művésztelep története*. In Zentai művésztelep, 14.

1956. november

A *Híd* 11. számának tartalma: Gál László: *Versek*; Böröcsök Erzsébet: *Bókai tél* (Novella); Csere György: *Versek*; Sinkó Ervin: *Blitvai monológok* (Tanulmány); Laták István: *Három vers*; Szirmai Károly: *A kórházban* (Novella); Burány Nándor: *Versek*; Kvazimodó Braun István: *A kameleon* (Novella); Ray Bradbury: *451 Fahrenheit* (Regényrészlet); Majtényi Mihály: *Az évszázados csatorna*; Lévy Endre: *Az erő forrásánál*. *Crnogórai naplójegyzetek*. A kritika-rovatban Bori Imre Radomir Konstantinovič, Bálint István Pär Lagerkvist és Mihailo Lalić könyveit ismertette, Herceg János pedig Karle Ádám álnéven a vajdasági festők Zomborban megrendezett őszi tárlatáról számolt be. A Magyar Szó Lapkiadó Vállalat kiadásában megjelent folyóirat e számát a következő összetételű szerkesztőbizottság szerkesztette: Ács József, Bori Imre, Farkas Nándor, Herceg János (felelős szerkesztő), Major Nándor és B. Szabó György.

1956. december 1.

A Magyarországról Jugoszláviába menekült magyar személyek, illetve a Jugoszláviába hurcolt hadianyagok átvétele céljából létrehozott vegyes bizottság jelentést készített munkájáról, amelyben többek között közölte: „A jugoszláv fél

tájékoztatta a magyar tárgyaló felet arról, hogy az ismeretes események következtében november első napjaiban mintegy 400 személy keresett menedéket Jugoszláviában, akiknek ügyében a jugoszláv kormány az ENSZ alapelveinek – továbbá a menekültek önrendelkezésének megfelelően kíván eljárni [...] Nem hivatalos megállapodás történt arra nézve, hogy a hazatérni nem kívánó személyek névjegyzékét – mihelyt az elkészül – belgrádi szervek nagykövetségünknek átadják. (E névjegyzék használhatóságát eleve aggályossá teszi az, hogy a nevek és adatok minden valószínűség szerint nagyrészt hamisak.) [...] A hazatérő 141 személy túlnyomó többsége, 121 fő, családtagok beleértve honvédségi egyén, illetőleg ÁVH-s tiszt, a többi polgári személy. Mindössze 7 katona személy – közöttük 2 tiszt – nem kíván hazatérni. A többi kintmaradó polgári személy. A menekültek és hazatérni nem kívánók között akadnak reakciós és fasiszta beállítottságú egyének, kalandvágyók. Többen ezt az alkalmat ragadták meg, hogy külföldre kerüljenek. Néhányan jugoszláv rokonaiknál akarnak maradni. Jórészüik azonban munkás (sok bányász), illetve diák, túlnyomóan fiatalok. Sokan közülük mint nemzetőrök is résztvettek a forradalmi eseményekben, és ezért félnek a felelősségre vonástól. A menekültekkel való érintkezés során a hazatérés gondolatával szemben különösen ellenséges légkör alakult ki a melencei táborban, valamint Eszéken. Előbbi helyről 5 fő, utóbbiról egyetlen egy hazatérő sem jelentkezett [...] A legfőbb indok amiért Magyarországra nem kívánnak hazatérni az, hogy nem bíznak az ismertett biztositókban, félnek attól, hogy deportálni fogják őket a Szovjetunióba. Ettől egyébként a hazatérő személyek nagy része is tart. Nagy izgalmat okozott közöttük a Nagy Imre-ügy, ami sok hazatérő szándékú személyt meggondolásra késztetett, mert megerősítette deportálástól való félelmüket. Nem bíznak abban, hogy elkerülhetik a felelősségre vonást. A közfelfogás a menekültek között az, hogy Magyarországon a

forradalmat leverték, az ország szovjet megszállás alatt van, a Kádár-kormány a nép akaratával szemben ténykedik, és nem nevezhető független kormánynak [...] A jugoszláv küldöttség kijelentette azt is, hogy amennyiben a kint maradt személyek közül a magyar kormány egyeseket különböző bűncselekmények elkövetése miatt a fennálló nemzetközi szokásoknak megfelelően ki kíván kérni a jugoszláv hatóságoktól, ettől a jugoszláv kormány nem fog elzárkózni.”¹ > **1956. november 29.;** > **1956. december 3.**

1. MOL XIX-J-1-j-20f-007863-1956.

1956. december 3.

Sebes István külügyminiszter-helyettes tájékoztatta Münnich Ferenc miniszterelnök-helyettest a Magyarországról Jugoszláviába menekült magyar személyek, illetve a Jugoszláviába hurcolt hadianyagok átvétele céljából létrehozott vegyes bizottság 1956. december 1-jei jelentésének tartalmáról, és felkérte, „szíveskedjék a javaslat 1./pontjának megfelelően utasítást adni a menekült személyek, illetve a hadianyagok átvételének megszervezésére [...] Javasoljuk figyelembe venni, hogy a vegyes bizottság magyar tagozata biztositotta a kimenekült katonai személyeket arról, hogy a hazatérőket úgy fogják tekinteni, mint akik eleget tettek miniszterelnök-helyettes elvtárs jelentkezésre felszólító parancsának, tehát felelősségre vonni őket nem fogják”.¹ > **1956. november 29.;** > **1956. december 1.**

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradója* közölte a *Borba* aznapi számában *Kádár – Nagy* címmel megjelent kommentárját arról, hogy Kádár János, a magyar kormány elnöke igen rövid idő alatt hogyan változtatta meg véleményét Nagy Imréről és a magyar eseményekben elfoglalt szerepéről. „Kádár mint a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének újonnan megválasztott első titkára támogatta Nagy Imre új kormányának megalakítását [...] Október 30-án Nagy Imre kormánya határozatot hozott az

egypártrendszer megszüntetéséről és magának a kormánynak az átszervezéséről, amelybe bevonta a polgári pártok képviselőit is. Ugyanígy felszólította a szovjet csapatok parancsnokságát, hogy azonnal vonja ki a szovjet egységeket Magyarországról. Nagy mindezt a néphez intézett rádióüzenetében hozta nyilvánosságra, és rögtön utána Kádár lépett a mikrofon elé. Azt mondta, hogy helyesli mindezeket a határozatokat [...] Kádár november 12-én a Kossuth rádióban a következőket mondta: »Nekem, aki miniszter voltam Nagy Imre kormányában, nyíltan meg kell mondanom egyéni meggyőződésemet, hogy sem Nagy Imre, sem politikai csoportja nem akarták tudatosan segíteni az ellenforradalmi rendszert« [...] Ezután pedig hirtelen nagy változásra került sor [...] Íme, mit mondott Kádár november 26-i rádióbeszédében: »Nagy Imre tehetetlenségével és az ellenforradalommal szembeni tétlenségével először álcázta, azután pedig támogatta a vérengző ellenforradalmi fehérterrort.«

Ezt követően a műsorban elhangzott Debreczeni József riportja a Jugoszláviában vendégszereplő Svéd Sándor budapesti operaénekesről: »Tíz perccel kezdés előtt ketten maradunk a tenyéri helyiségben. Babić Bogdan, Svéd Sándor zongorakísérője az imént ment ki valahová, s most bocsánatot kér a hangversenyiroda igazgatója is. Dolga van [...] Nagy énekesek hangja nemcsak légrezgés, hanem szívverés is, s a szívnek minden életkorban megvannak a maga csodái. Svéd Sándor ilyen énekes. De én a kis szobában az emberrel ülök szemközt [...] A hangverseny délelőttjén érkezett Pesten élő rokonától a távirat, mely közli, hogy Pasaréti úti otthonát, ahol egy ragyogó pálya emlékeit gyűjtötte össze, a fegyveres összetűzések napjaiban lerombolták és kifosztották, hűséges házvezetőnőjét pedig megölték [...] »Azért ölték meg szegényt, mert hűséges volt. Ha csatlakozik a fosztogatókhoz, ma is élhetne.« A sugárzóan intelligens művészarc elsötétül,

és – nem bánom – egy könnycseppet látok az erős villanyfényben.»

A rádió aznap arról is beszámolt, hogy „A Jugoszláviában vendégszereplő Szabó [László] magyar nagymester a múlt héten Novi Sadon a *Magyar Szó* újságírói ellen játszott szimultánt. A tizenhat játszma közül Szabó tizenhármát megnyert és három remivel végződött».

1. MOL XIX-J-1-j-20f-007863-1956.

1956. december 4.

A *Borba* kommentárja az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában*: »Kádár János magyar miniszterelnök arra a kérdésre, hogy mi van Nagy Imrével, így válaszolt a napokban egy skandináv újságírónak: »Ez a kérdés néhány nappal ezelőtt volt időszerű, s most már nincs semmilyen jelentősége. Sikerült bebizonyítanunk, hogy nem mi dobtuk félre Nagyot és csoportját, amellyel azelőtt együttműködtünk, hanem ők kezdeményezték a szakítást velünk, méghozzá olyan módon, amely igen népszerűtlen a nyilvánosság szemében. Ők határolták el magukat a magyar kérdéstől, miután kifejezték óhajukat, hogy elhagyják az országot, nem örökre, hanem amíg nem rendeződik a helyzet.« Nem akarunk foglalkozni Magyarországgal volt és jelenlegi miniszterelnökének viszonyával, erről egyébként Kádár János már több ízben beszélt. Az, amiről szólni óhajtunk, és ami gondba ejt bennünket, az az egész Nagyügy olyan beállítása, mintha már lekerült volna napirendről, és mintha nem lenne semmilyen jelentősége. Számunkra azonban ennek a kérdésnek mégis van némi jelentősége! Kormányunk egyezményt kötött a magyar kormánnyal Nagy Imre menedékjogának megszüntetéséről és annak feltételeiről. A magyar kormány semmibe vette szóban és írásban vállalt kötelezettségét, hogy lehetővé teszi az említett személyek hazatérését. Erőszakos elhurcolásuk Magyarországról egy kormányközi egyezmény megszegésével egyenlő. Nyomban az eset után kormányunk erélyesen tiltakozott és követelte, hogy a magyar kormány

teljesítse kötelességét, és váltsa valóra az egyezményt. Válasz még nincs.”

1956. december 5.

Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának határozatából: „A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Bizottsága 1956. december 2-án, 3-án és 5-én folytatólagos ülést tartott. Az ülés napirendjén a politikai helyzet és a párt feladatainak megvitatása szerepelt. A napirend előadója Kádár János elvtárs volt. A beható tárgyalás és vita során az Ideiglenes Központi Bizottság 23 tagja közül 21 elvtárs szólalt fel. Ennek alapján az Ideiglenes Központi Bizottság az alábbi határozatot hozta: [...] Az eseményeknek négy alapvető oka, ill. mozgató tényezője volt: [...] 1.) A Rákosi–Gerő-klikk, amelynek a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségében és a Magyar Népköztársaság kormányában döntő befolyása volt, 1948 végétől kezdve letért a marxizmus–leninizmus elvi alapjáról. A párt- és állami életben, valamint a gazdasági élet irányításában szektás és dogmatikus politikát, ellentmondást nem tűrő, parancsolgató és bürokratikus vezetési módszereket honosított meg. Káros módszereik rendkívül súlyos hibákhoz és bűnökhöz vezettek párt- és állami életünkben egyaránt [...] Ez a vezető klikk képtelen volt arra, hogy súlyos hibáit és bűneit beismerje és kijavítsa. Magatartásán lényegében a Szovjetunió Kommunista Pártja történelmi jelentőségű XX. kongresszusa után sem változtatott, annak útmutatásait figyelmen kívül hagyta. Hatalmi állásához még akkor is görcsösen ragaszkodott, amikor – főleg 1956. március elejétől kezdve – már szemben állt vele a Központi Vezetőség jelentős része, a pártfunkcionáriusok többsége, úgyszólván az egész párttagság, és lényegében már egy elszigetelt klikk helyzetében volt. A pártegységre hivatkozva, minden jogos kritikát frakciózásnak minősítve akadályozta a hibák pártszerű és demokratikus kijavítását. A régi pártvezetés szektás politikája széles, demokratikus ellenzéki mozgalmat hozott

létre az 1953 nyarát követő időben, elsősorban a pártban, majd a kommunisták legjobbjainak vezetésével a dolgozók között. A súlyos hibák következtében mélyen elkeseredett kommunisták és párton kívüli demokratikus tömegek e hibák kijavításáért harcoltak, de hűek maradtak a kommunizmus eszméihez, a szocialista társadalmi rendhez, a Magyar Népköztársasághoz. A szocializmushoz hű, széles demokratikus tömegmozgalom résztvevői ennek félreérthetetlenül hangot adtak az októberi események előtt, az októberi események alatt és azok után is. 2.) Az októberi események keletkezésében és azok tragikus fordulatában súlyos szerepet játszott a korábbi években kialakult és állandóan növekvő pártellenzéknek az a szárnya is, amely Nagy Imrét és Losonczy Gézát választotta zászlajául. A pártellenzék c csoportjának tevékenysége pozitívnak tekinthető mindaddig, amíg harcuk – az egész pártellenzékkel együtt – a Rákosi–Gerő-klikk politikája ellen irányult. 1956 tavaszán azonban tevékenységükben olyan fordulat következett be, amely fellépésük jellegét alapvetően megváltoztatta. A kritikát – helytelenül – a párton kívülre, az utcára vitték ki, amelybe a reakciós elemek is bekapcsolódtak. Ilyenformán ez a kritika eltorzult, s többé már nem a Rákosi–Gerő-klikk pozícióit fenyegette, hanem a párt még meglevő tekintélyét rombolta, a munkásosztály, a magyar népi demokratikus rend pozícióit és alapjait támadta. A pártellenzéknek ez a csoportja, amely a hibák kijavításához pozitív programot nem adott, egyoldalúan csak a pártot támadta, s egyidejűleg a reakciótól nem határolta el magát. Felbátorította a reakció erőit, és jelentős mértékben hozzájárult az ellenforradalom kiobbantásához. 3.) Az októberi események előkészítésében és kiobbantásában alapvető tényező volt a Horthy-fasiszta és a magyar kapitalista-földesúri ellenforradalom, amelynek jelentős erői működtek illegálisan idehaza, fő erői pedig Nyugat-Németországban gyülekeztek és szervezkedtek. A magyar ellenforradalom célja

a kapitalista-földesúri rendszer visszaállítása volt, amelyről az 1945-ben elszenvedett veresége óta egy pillanatra sem mondott le. Ellenkezőleg, azóta állandóan szervezkedett, és csak a kedvező alkalomra várt, hogy lecsapjon népi demokratikus rendszerünkre, és ellenforradalmi céljait valóra váltsa. 4.) A magyarországi eseményekben végül döntő és alapvető szerepet játszott a nemzetközi imperializmus, amelynek céljai természetesen túlmentek a magyar kérdésem.¹

Magyarországon feloszlatták a munkástanácsokat.²

1. *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962.* Budapest, 1964, Kossuth Könyvkiadó, 13–17. – 2. Kiss Gy. Csaba: Magyarország 1945–1990. In *Magyar tükrök. Segédkönyv a hungarológia oktatásához.* Budapest, 1995, Teleki László Alapítvány, 16.

1956. december 7.

Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv nagykövét búcsúlatogatást tett Kádár Jánosnál.¹ A poszton Jovo Kapičić követte. > 1956. december 11.

Jugoszlávia Belügyi Államtitkársága közleményt adott ki, amely szerint a jugoszláv kormány és a magyar kormány közötti megegyezés értelmében a Jugoszláviában lévő 417 magyar menekült közül 141 szabad akaratából visszatér Magyarországra. Közölte, hogy előző nap a horgosi határátjárónál hazatért a menekültek első 51 főnyi csoportja, a 90 főnyi második csoport pedig 9-én a kotoribai határátjárónál lépi át a jugoszláv–magyar határt. Együttal visszaszállítják mindazt, amit a menekültek magukkal hoztak Jugoszláviába, és ami a Magyar Népköztársaság tulajdonát képezi.²

Az újvidéki Szerb Népszínház Charles Gounod *Faust* című operáját tűzte műsorra. Mefisztó szerepében Bence Miklós, a budapesti opera művésze lépett fel.³

Herceg János az Újvidéki Rádióban: „Eugene O’Neill *Amerikai Elektrájának* egy részét vették színpadra Bezdánban, s megbízható hírek szerint forró sikert arattak vele. Az ember első pillanatban kicsit meghökken: O’Neill falun? Nem vágta túlságosan nagy fába a fejszéjét a *Huszárkisasszony* és a *Méltóságos asszony* után a színpad lelkes barátai? [...] Mi történt Bezdánban, hogy egyszerre a másik végletbe csaptak a működvelő színjátszás irányítói? Annyi csupán, hogy a régiék helyét – reméljük, nem csak átmenetileg – fiatal, modernebb színházi szemléleten nevelt lelkes és kulturált emberek foglalták el. A közönségről viszont bebizonyosodott, hogy csöppet sem olyan maradi, mint amilyennek feltüntetni igyekeznek.”

1. MJK 1956–1959, 55. – 2. ÚR, 1956. december 7. – 3. ÚR, 1956. december 4.

1956. december 9.

Beder István jegyzete az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában* az MSZMP > 1956. december 5-i határozata kapcsán: „A magyar forradalom tanulsága, hogy nem lehet visszatérni sem a nagybirtokos-nagyfőké, sem a sztálini bürokratikus rendszerhez, mert mind a kettő egyaránt reakciós. Ebben a forradalomban a történelem új utat keresett a demokratikus szocializmus felé. A korszellem a tömegek akaratában tükröződik, s aki ezt tagadja, a haladás eszméje ellen vét. Az ország megbénult gazdasági élettel, az idegen páncélkocsik dühörgésében vészeli át ezeket a napokat, de az emberekben tovább él a vágy: elindulni végre az új úton a munkásigazgatás, az össznépi önkormányzat és a függetlenség útján! A Magyar Szocialista Munkáspárt háromnapos késéssel közzétett határozatában elavult szemléletek alapján elemzi az októberi eseményeket. A Rákosi–Gerő-klikket, Nagy Imrét, a régi világ maradványait és a nemzetközi imperializmust hibáztatja. Személyeket okol azokért a bűnökért, amelyek egy rendszer válságából adódtak, és nem ismeri be, hogy a magyar munkások lázadtak

fel a bürokratikus rendszer ellen. Az elavult szemléletekre vall az is, hogy a magát forradalmi kormánynak nevező hatalom ferde szemmel néz a munkástanácsokra. A tömegek megmozdulását reakciónak minősíti, így akarja megnyugtatni saját lelkiismeretét. A párt nyilatkozata a benne lévő szempontok miatt erősen sztálinista jellegű. A letűnt idő képviselői és kiszolgálói ismét előkúsznak, és ha igaz a hír, a felelősebb helyeket foglalják el. Ha a nép igazi képviselői helyett, a munkástanácsok helyett a bürokratikus gépezet veszi át, illetve ragadja meg a hatalmat, akkor a magyar történelemnek ezt a szakaszát a második Bach-korszaknak nevezhetjük. Ha a munkástanácsok elleni hajsza tovább tart, meg kell mondanunk, hogy restaurációs kísérletről van szó, amelyet Rákosi hívei csinálnak. Restaurációs kísérletről van szó még akkor is, ha ezt a múlthoz viszonyítva enyhébb módon csinálják. De a népet már nem lehet félrevezetni, csak felbőszíteni. Budapest kijárta a forradalom magasiskoláját. A főváros lakossága, mihelyt megsejti a gonoszságot, az utcára vonul és tiltakozik. Nincs visszaút a bürokratikus világba! Végül szólunk kell a Kádár-kormány külpolitikájáról, amelyet a világ közvéleményétől való félelem jellemez. Ezért gátolják Hamarskjöld [Dag] főtitkár elutazását Magyarországra. Ez a kormány olyan válaszigyezkét küld Jugoszláviának, amelyben nemzetközi jogi kötelezettségei semmibevételével Nagy Imre ügyét befejezettek tekinti. A Kádár-kormány tehát amellet, hogy magára vonja a nép bizalmatlanságát, elveszítheti amúgy is gyenge nemzetközi pozícióját.”

1956. december 11.

Az ENSZ közgyűlésén a magyarországi helyzettel kapcsolatos vitában dr. Mladen Iveković államtitkár-helyettes, a jugoszláv küldöttség tagja kifejtette: „A jugoszláv kormány számára a magyarkérdés elsősorban mindig maga a magyar nép jogainak és érdekeinek kérdése volt. Ez természetesen egyáltalán nem akadályoz

bennünket, hogy a Magyarországon lejátszódó eseményeket a nemzetközi valóság legszélesebb kereteiben szemléljük [...] Mivel elvben ellene vagyunk egy ország belügyeibe való minden idegen beavatkozási formának, ehhez tartottuk magunkat Magyarország esetében is. Egyidejűleg azonban soha nem fogadtuk el azt az elméletet, mely szerint a magyar nép harca csupán a lakosság egy részének kezdeti tévedése volt, amit fizetett külföldi ügynökök idéztek elő. Meggyőződésünk, hogy egy egész népnek, vagy legalábbis óriási többségének a harcáról volt szó az elnyomó uralom ellen, melynek oly sok esztendeig alá volt vetve. Harc volt ez a szabadságért és a függetlenségért, amivel szemmel láthatóan nem óhajtjuk azt mondani, hogy bizonyos elemek nem törekedtek ezt a harcot egészen másfajta célokra felhasználni [...] Mi több ízben is kifejeztük reményünket, hogy hamarosan látni fogjuk, hogyan kezdődnek Magyarországon az események pozitív irányban fejlődni. Küldöttségünk külön reményét fejezte ki, hogy Kádár-kormányja képes lesz majd tömöríteni a lakosság széles rétegeit ama program körül, melyet nyilvánosságra hozott, és hogy a lakosság jogos követeléseit kielégítik, továbbá, hogy hamarosan megkezdik a tárgyalásokat a szovjet csapatok kivonásáról. Várákozásunkat, valamint több más küldöttség várákozását is sajnos nem igazolta az az irány, amelyben az események ezután folytak [...] Feltámasztották azt a légkört, melyről azt hittük, hogy a hidegháborúval együtt túlhaladott már.”¹

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradója* közölte: „Josip Broz Tito köztársasági elnök Jovo Kapičićot, a Külügyi Államtitkárság eddigi tanácsosát hazánk rendkívüli és meghatalmazott budapesti nagykövetévé nevezte ki. Dalibor Soldatić, Jugoszlávia eddigi budapesti nagykövete és meghatalmazott minisztere a Külügyi Államtitkárságban kap új beosztást.” Megjegyezte: „A legújabb magyarországi eseményekről még mindig nincsenek

megbízható jelentések, mert a távbeszélő-összeköttetés szünetelése miatt északi szomszédunk el van szigetelve a külföldtől. A Kossuth rádió ma reggel közölte több munkaközösség arra vonatkozó üzenetét, hogy a dolgozók nem hagyják abba a munkát. Ugyancsak a budapesti rádió jelenti ma délután, hogy a dolgozóknak körülbelül egyharmada jelent meg a munkahelyén, de nem mindenütt dolgoznak, mert félnek a provokatőrök fenyegetéseitől. A Reuters távirati iroda tudomása szerint a Mecsek erdeiben több fegyveres csoport ellenállást tanúsít. A francia távirati iroda szerint tegnap Budapestre érkezett két magas rangú szovjet funkcionárius, és ezzel kapcsolatban feltételezik, hogy küszöbön áll Kádár kormányának átalakítása. A budapesti rádió egyik tegnapi jelentésében arról számolt be, hogy a törvényen kívül helyezett budapesti Központi Munkástanács 4 tagja tegnap meglátogatta Kádárt, és elítélte a Központi Munkástanács sztrájkfelhívását. A világszervezet közgyűlése ma folytatja a vitát a magyarországi kérdésről. Ma szavaznak a határozati javaslatról és több ellenjavaslatról, de úgy vélik, hogy nem sikerül hasznos megoldást találni. A francia távirati iroda legújabb jelentése szerint Budapesten ma délután fél három körül a Rákosi körúton mintegy 100 tüntető fejezte ki elégedetlenségét Kádár kormányával szemben. Ugyanez a kép megismétlődött a város más részein is; a magyar és szovjet fegyveres erők beavatkoztak, de a levegőbe lőttek, és emberi áldozat nem volt. Budapest – jelenti a francia távirati iroda – általános sztrájk van, csak a villanytelepek dolgoznak.”

A rádió kivonatosan ismertette Petar Stambolićnak az Olaszország Kommunista Pártja kongresszusán mondott beszédét: „A magyarországi események ebben a tekintetben nagy tanulsággal szolgálnak. A Magyar Dolgozók Pártjának azelőtti vezetői csak frázisokat pufogtattak a proletár internacionalizmus iránti hűségéről, de nem számoltak a magyar munkásmozgalom különleges, konkrét problémáival és feladatai-

val. Ez óriási kárt okozott Magyarországon a szocializmus fejlődésének, és ugyanígy a proletár internacionalizmusnak is. Másrészt látjuk, hogy Lengyelországban a szocializmus óriási kérdéseit megoldották, s ezzel általában véve erősítették a szocializmus erőit, amit Lengyelország politikai és állami vezetősége helyes politikájának köszönhetnek [...] Azoknak sincs igazuk, akik a legutóbbi magyarországi eseményekből a szocializmus fejlődésére nézve csupán borúlátó következtetéseket vonnak le. Ezek az események csupán azokat hangolhatják le, akik úgy vélik, hogy a szocializmus fejlődése és a nemzetközi munkásmozgalomból a múlt negatív jelenségeinek és maradványainak eltávolítása könnyen, akadályok, összeütközések nélkül megy. Véleményünk szerint a magyarországi események csapást jelentenek a szocializmusra is. De egyidejűleg felébresztik az erőket, és ösztönzésül szolgálnak a munkásmozgalom nagy kérdéseinek megoldásához, amelyek akadályozták a mozgalom fejlődését, és amelyek ilyen súlyos eseményekhez vezettek.”

A sportrovat közölte: „A budapesti Ferencváros – Novi Sad-i Vojvodina barátságos visszavágó labdarúgó-mérkőzés lejátszását már kétszer elhalasztották, és az összecsapás megtartásának újabb időpontjául december 16-át jelölték [...] A budapesti rádió tegnap délután közölte, hogy a Ferencváros labdarúgói rendszeresen edzenek és készülnek a jugoszláviai portyára [...] A december 4-én eladott jegyek érvényesek a vasárnapi mérkőzésre.”

A *Színház, képtár, hangverseny* című műsorban Hatala Zoltán a topolyai Népszínház bemutatója (Miroslav Krleža: *Haláltusa*) kapcsán megjegyezte: „Garay Bélának, a rendezőnek az érdekes krležai mondanivalóhoz sikerült megteremtenie a megfelelő légkört [...] Ez a dráma a topolyai Népszínház újabb erőpróbája volt, a színészek megmutatták tudásukat, és azt is, hogy a jövőben is rájuk lehet bízni hasonló feladatot.” A műsor közölte a *Politika* című lap

cikkét: „Néhány év előtt még 25 színház működött köztársaságunk területén. Ma már csak 18 van. Az életképteleneket, azokat, amelyek nem tudták biztosítani a minimális művészi követelményeket, beszüntettük. Így egyes városok hivatásos színegyüttes nélkül maradtak, és színielőadások nélkül. Mégis azt kell észlelni, hogy a színháztermek nincsenek kihasználva, a látogatás csökken. Suboticán például átlag fél teremmel dolgozik a színház, hasonló a helyzet több más városban, és jó, ha az üléshelyek hetven százalékát elfoglalja a közönség. Még súlyosbítja a statisztikát az előadások csekély száma [...] És mégis nagyon kevés az olyan színház, amely a megoldás legegyszerűbb módjához, a rendszeres vidéki vendégszerepléshez fordult volna. Sajnos – ezt is meg kell mondani – kevés az olyan vidéki Népbizottság is, amely költségvetésében megfelelő összeget irányzott volna elő az ilyen vendégszereplések támogatására.”

1. ÚR, 1956. december 12.

1956. december 12.

Kuti Jenő, a belgrádi magyar nagykövetség ideiglenes ügyvivője megküldte a Központnak a Jugoszláviában maradt magyar menekültek 276 nevet tartalmazó listáját, amelyet Milan Milanko, a Magyar–Jugoszláv Vegyes Bizottság tagja december 8-án adott át a belgrádi magyar nagykövetségnek. Kísérőlevelében emlékeztetett: „A menekültek ügyével kapcsolatos tárgyalások alatt a jugoszláv delegáció azt a szóbeli ígéretet tette, hogy amennyiben a hazatérni nem kívánó személyek között a magyar hatóságok egyeseket közösséges bűncselekmények büntette miatt kiker, úgy annak ők eleget tesznek.”¹ > **1956. december 13.**

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradója* közölte: „A Belgrádi Kerületi Bíróság ma reggel nyolc órakor megkezdte Milovan Đilas bűnügyének tárgyalását. Đilast a büntetőtörvénykönyv 118. szakaszának első bekezdése alapján állították

bíróság elé, és azzal vádolják, hogy a francia távirati irodának adott kijelentésében és a New York-i *New Leader* című folyóiratban közölt cikkében a tények kiforgatásával és rágalmazással meggondoltan igyekezett kárt tenni Jugoszlávia tekintélyén és hazánk népeinek érdekein.”

Sulhóf József a *Rádiópostában*: „Két zrenjanini [Nagybecskerek] hallgató a Rock and roll című tánc zenéjét és leírását kéri. Nem közvetíthetünk ilyen zenét, mert nem vettünk ilyen lemezeket. Ez a tánc nagyon hasonlít a reszketősök vallási szektájának szertartásaira. A táncolók reszketnek, rázzák magukat, ki-be csavargatják a végtagjaikat és törzsüket [...] Várunk még egy kicsit. Hiszen nem kell nekünk fenntartás nélkül majmolnunk Nyugatot. Lehet, hogy mire falvainkban megtanulnák, már régen kimegy a divatból, mint a reszketősök szektája.”

1. MOL XIX-J-1-j-20f-007959-1956.

1956. december 13.

Az Újvidéki Rádió híreiből: „Az ENSZ közgyűlése az éjszaka megtartotta a szavazást a magyarországi helyzettel kapcsolatban benyújtott határozati javaslatokról. A közgyűlés először szótöbbséggel elvetette India, Indonézia és Ceylon módosító indítványait, amelyekben többek között követelték, hogy Hammarskjöld [Dag] tegyen újabb erőfeszítéseket, hogy a magyar és szovjet kormánnyal együtt megoldják a magyarkérdést. A közgyűlés ezután 55 szavazattal nyolc ellenében határozattá emelte a húsz ország javaslatát. 13 küldöttség, köztük a jugoszláv, tartózkodott a szavazástól. Ez a határozat elítéli a Szovjetuniót Magyarország függetlenségének megsértése miatt és követeli, hogy a Szovjetunió tegyen sürgős intézkedéseket csapatainak Magyarországról való kivonására. A csapatok kivonását az ENSZ-megfigyelők ellenőriznék. [...] A budapesti rádió jelentette tegnap este: A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a rádió, a sajtó és falragaszok útján értesítette a lakosságot, hogy kibővíti és egy új tétellel egészíti ki a rögtönítélő

bíróságokról szóló törvényt. Az új tétel szerint, ha a rögtönítélő bíróság az ítélezés folyamán megállapítja a vádlott bűnösségét, és bármilyen elkövetett tettért bűnösnek nyilvánítja, akkor az elítéltet egyúttal halálra is ítélik.”

A Tanjug továbbította a jugoszláv írók nyilatkozatát, amelyet az Újvidéki Rádió is közölt: „A Magyar Írószövetség tiltakozásából, amelyet a napokban kaptunk Budapestről, értesültünk arról, hogy Lukács Györgyöt, a hírneves magyar író és filozófust, akinek művei világszerte ismertek és elismertek, »ismeretlen helyre deportálták«. A tudós további sorsa miatt aggódva mi, jugoszláv írók kötelességünknek tartjuk, hogy tiltakozunk e tett ellen, amely különösen Lukács Györgyre való tekintettel úgy tűnik, hogy súlyosan megsértette az emberi jog és humanizmus alapelvét. Azon leszünk, hogy Lukács György – amennyiben ez még nem történt meg – minél előbb szabad legyen. Bennünket, jugoszláv írókat annál is inkább erre készítenek öntudatunk, mert Lukács Györgyöt valószínűleg november 18-a, a budapesti jugoszláv követség önkéntes elhagyása után deportálták.” A nyilatkozatot az Újvidéki Rádió jelentése szerint többek között Ivo Andrić, Branko Ćopić, Dobrica Ćosić, Oskar Davičo, Gál László, Velibor Gligorić, Herceg János, Miroslav Krleža, Majtényi Mihály, Veljko Petrović, Marko Ristić, Sinkó Ervin, Josip Vidmar, Aleksandar Vučo és Boris Zihlerl írta alá.

Ugyancsak a *Híradóban* hangzott el Aladics János beszámolója: „Még egy éve sincs, hogy Srbobranban [Szenttamás] egyesült a szerb és a magyar amatőr színház. Az egyesülést politikai előkészítő munka nélkül hajtották végre, és ez kezdetben kölcsönös bizalmatlanságot eredményezett. Ma már az egyéves tapasztalat gyakorlati példákkal bizonyítja, hogy az egyesítés csak javára válhat mindkét műkedvelő csoport további fejlődésének. Az őszi idényben az egyesített műkedvelő színház mindkét alosztálya tevékeny munkát végzett. A fellendülés kül-

nösen az októberben megtartott közgyűlés után vált érezhetővé. Új emberek kerültek a színház élére, akik új tervekkel léptek elő, és a színház fejlődésének helyes irányt adtak. Az új vezetőség munkájának egyik jelentős eredménye a helyes műsorpolitika [...] A színház újabban arra törekszik, hogy a kiválasztott színművet egyidejűleg szerb és magyar nyelven készítsék elő. Így sokkal gazdaságosabban lehet felhasználni a díszleteket és a rendezés is javul.”

Kalmár György külügyminisztériumi osztályvezető eljuttatta dr. Szénási Géza legfőbb államügyésznek a Jugoszláviában maradt magyar menekültek 276 nevet tartalmazó listáját, amelyet Milan Milanko, a Magyar–Jugoszláv Vegyes Bizottság tagja december 8-án adott át a belgrádi magyar nagykövetségnek.¹ > **1956. december 2.**

1. MOL XIX-J-1-j-20f-007959-1956.

1956. december 14.

Branko Drašković, a jugoszláv Külügyi Államtitkárság képviselője sajtóértekezleten közölte: „Attól a pillanattól kezdve, ahogy megkezdődött a magyar menekültek jugoszláv területre való jövetele, Jugoszlávia az érdekeltek tudomására hozta, hogy ebben az esetben is szigorúan tartja magát a nemzetközi előírásokhoz és az ENSZ alapokmányához. Így járt el akkor is, amikor tárgyalt a magyar kormánnyal azoknak a menekülteknek a hazatelepítéséről, akik kívánságukat fejezték ki, hogy visszakerüljenek Magyarországra. A jugoszláv kormány ugyanilyen módon járt el azon magyar menekültek esetében is, akik kifejezték kívánságukat, hogy egy harmadik országba akarnak menni. Erről a jugoszláv kormány az illetékes országok belgrádi képviselőit értesítette. Eszerint csupán csodálkozásomat fejezhetem ki a külföldi sajtó bizonyos kampánya miatt, amellyel gyanússá akarták tenni eljárásaink szabályszerűségét.” Emlékeztetett a Belügyi Államtitkárság hivatalos közleményére a magyar

menekültek szabad elhatározásával kapcsolatban és kijelentette, hogy a Jugoszláviába menekült 859 magyar közül 141 kijelentette, hogy vissza akar térni Magyarországra, 302 pedig hogy egy harmadik országba akar menni. 416-an viszont Jugoszláviában akarnak maradni. „Ezek a menekültek Jugoszláviában maradnak mindaddig, ameddig akarnak” – hangsúlyozta Drašković. Közölte, hogy a jugoszláv kormány még nem kapott választ második jegyzékére, amelyet a magyar kormányhoz intézett Nagynak és a többi személynek Romániába való deportálásával kapcsolatban.

Herceg János az Újvidéki Rádió *Beszélgetés a művésszel* című műsorában: „Engem egyébként szeretnek a kispolgári világ írójának feltüntetni, holott gyerekkoromtól kezdve jobbára munkások között éltem [...] S utóvégre nem fontos, hogy az embert hogyan skatulyázzák el ebben a mi leegyszerűsítésre mindig kész vajdasági környezetünkben. A fontos mégis csak az, hogy az író erőt találjon a maga világa kifejezésére [...] Negyvenhat éves vagyok és életem fele olyan körülmények között folyt le, amelyek nem voltak sem objektíve, sem szubjektíve kedvezőek ahhoz, hogy az ember magyar író legyen. Így aztán elmondhatom, hogy az utóbbi hat-nyolc esztendő volt nekem az irodalmi megnyilatkozás viszonylag legszabadabb és legtermékenyebb időszaka.”

1956. december 16.

Majoros Péter a *Falumi* műsorban: „Aki figyelemmel kísérte a Szövetségi Képviselőház legutóbbi ülését, könnyen megállapíthatta, hogy ezúttal a mezőgazdaságról, annak a problémáiról és a terméshozam fokozásáról esett a legtöbb szó. Országos viszonylatban is ez lett a központi kérdés. A gyakorlatban számos olyan intézkedés történt már, amelyektől mázsákban várjuk az eredményt [...] Viszont a horgosi Bácska mezőgazdasági birtok munkástanácsa a közelmúltban

is úgy döntött, hogy nem kell a kombájn, mert kis kaszával sokkal kifizetődőbb az aratás. E mögött bizonyára a munkaerő-fölöslegtől való félelem rejlik. Ezzel nem mernek talán szembenézni, s ezért ellenzik a gépek megvásárlását még ma is, amikor a községi népbizottságoktól a Szövetségi Népszkupstináig a fokozottabb gépesítés, illetve a mezőgazdasági termelés fejlesztése van napirenden.”

Ádám Tibor az Újvidéki Rádió *Rádiópostájában*: „Nem a Debelyacsáról [Torontálvásárhely] érkezett Ilona aláírású levél az egyetlen, amelynek tartalma a rádió népzenei műsorára vonatkozik [...] Az említett héten 3 óra 40 perc magyar, 3 óra 20 perc román, 3 óra 15 perc szerb, két óra ruszin, 1 óra 55 perc szlovák, 25 perc dalmát és három óra 25 perc vegyes népi zenét közvetítünk. Ez összesen 18 óra népi zenét tesz ki egy héten. Ami azt jelenti, hogy a Novi Sad-i Rádió heti műsorából egy egész napot ki lehetne tölteni népi muzsikával.”

A *Hangos híradó*ban Beder István megjegyezte: „Magyarországon például még mindig osztogatják a szidalmakat és az elmúlt hét eseményeiben is a reakció, a külföldi ügynökök aknamunkáját látják [...] A sztálinisták ma a kormány részéről elhangzott vádakon nyargalnak. Így kovácsolnak maguknak tókéta rákosisták a második szovjet beavatkozás után [...] Ezzel szemben biztató az, hogy a magyar nép felismerte hazai és külföldi rosszakaróinak szándékát, és így tudja majd, mihez tartsa magát.”

Ugyanott Saffer Pál a zombori egyesületi kultúrmunkáról: „Az eddigi viták és gyűlések eredményeképp közös kultúregyesület működik Apatinban, Stanišićon, [Őrszállás] Sontán, [Szond] Miletićen [Nemesmilitics]. Jelenleg két községben, Doroslovón [Doroszló] és Csonoplyán folyik a vita az egyesítésről. Bár az idő rövidsége miatt jelentősebb eredményeket még nem lehet felmutatni, a járás kultúrmunkásainak körében az a vélemény, hogy az egyesítések anyagilag is, de főleg a kultúrmunka eszmei tartalmát illetően

voltak jótékony hatással [...] Szeptemberben megalakult a járási kultúrközösség és utána megalakultak a szakszövetségek: a népegyetemek, a drámai csoportok, a zeneegyesületek és a könyvtárak járási szövetségei [...] Az egyesüléstől eltekintve a munka még többé-kevésbé a régi módon folyik, és az ágazatok szerinti átszervezés még gyengében áll. Egyedül Zomborban érezhető ezen a téren haladás: amatőr színház van alakulóban, önálló népegyetem, zeneegyesület (zenekarral és énekkarral), valamint egy klub az eddigi szerb kaszinóból és olvasókörből [...] Legjobb a járásban a sziváci népegyetem, amelynek külön katedrái vannak az egyes témakörökre, és eddig több mint hetven előadást tartott, valamint a zombori munkásegyletem, amely különösen a munkások szakképzése terén ért el elismerésre méltó eredményeket [...] Az anyagi nehézségekre talán legjellemzőbb a bezdáni kultúregyesület helyzete. Mivel a mozivállalat jó bért fizet, a szövetkezet kitette a kultúregyesületet a szövetkezeti otthon színházterméből és egyéb kulturmunkára szánt helységeiből. A drámai alosztály így magánháznál tart próbát, az 1200 kötetes könyvtár sem működhet rendesen [...] Hasonló a helyzet Telecskán, ahol a háromszáz kötetes könyvtár a vendéglőben van.”

Újvidéki Rádió, *Vidámműsor*, Gál László: „A Putnik utazási irodában. Egyik: És Romániába nincsen társasutazás? Másik: Nincsen, kérem. Egyelőre nincsen. Egyik: Értem, könyörgöm szeretettel. Mi mindig lemaradunk. Romániába csak Magyarországról van társasutazás.” Bogdánfi Sándor: *Az ellenforradalmár*: „Nő: Mától fogva megszűnik a kávéház, abbahagyod a dohányzást és nem jársz többé mérkőzésre! Hallod, Aladár? Férfi: Hallom, szívem. Nő: Mától fogva ideköltözik a mama, és te mindenben engedelmeskedsz neki, Aladár, mert a mama a család feje, a család bölcse, a család összetartója, és ehhez fogod tartani magad! Hallod, Aladár? Férfi: De anyukám, elvégre nekem is vannak jogaim, elvégre nekem is van beleszólásom. Nő:

Jogaid?!... Beleszólásod?!... Majd megmutatom én neked, te, te, te ellenforradalmár!” Bogdánfi Sándor: *Hírek a világ ötödik sarkából*: „Budapest. Illetékes körök erőlesen cáfolják azt a hírt, hogy Lukács Györgyöt, a neves marxista esztétát elhurcolták és szabad mozgását korlátozták. Ezzel szemben az igazság az, hogy Lukács György önként hurcolkodott el, szabadon mozog, és bármikor hazatérhet – ha engedik.”

Újvidéken mintegy tízezer néző előtt a budapesti Ferencváros 3 : 1 arányú győzelmet aratott a helybeli Vojvodina felett. Mostarban a Velež 3 : 3-as döntetlent játszott a budapesti Újpesttel.¹

1. ÚR, 1956. december 16.

1956. december 17.

A *Hangos híradó*ban Majoros Péter hírül adta: „A Zentai járásban a kommunák megalakítása előtt sokat vitatkoztak arról, hogy vannak-e egyáltalán távlatai Martonosnak mint kommunának. Gazdasági alapja nem valami kecsegtető, s emiatt olyan vélemények is elhangzottak akkor, hogy Kanizsával vagy Horgossal kellene közös kommunát képeznie. A hónapokig tartó vita után Martonos mégiscsak önálló kommuna lett. Lehetőségei és gazdasági alapja most sem biztosabb, mint akkor volt, mert a mezőgazdaságon, a földműves-szövetkezeten és a kosárfonó szövetkezeten kívül nincs más jövedelmi forrása. Az ideai társadalmi terv szerinti teljes jövedelme 281 millió, költségvetése pedig mindössze 14 millió dinár volt. Ezek ugyan nem nagy összegek, de Martonos mégsem szorul dotációra, mert az igények összhangban vannak a lehetőségekkel.”

Herceg János beszámolt arról, hogy a zombori levéltár a helyi múzeum épületében kiállítást rendezett, amellyel „A zombori történészek nemcsak dokumentumot akartak adni a város múltjából, hanem a tárgyi anyag segítségével mintegy feleleveníteni a múltat, amennyire az már lehetséges, a középkortól napjainkig. Ha figyelembe vesszük, hogy ez az első ilyen

irányú kísérlet Zomborban, akkor mindjárt le is szögezhetjük, hogy a kiállítás legalább a közönség szempontjából kitűnően sikerült [...] Ha viszont többet várunk tőle, mint látványosságot, akkor kissé csalódnunk kell [...] A bőség zavarát mutatja, és helyenként a rendezők koncepciófogyatékoságát [...] Ugyanakkor meg kell állapítani, hogy a kiállítás munkásmozgalmi része és a város nyomdatörténetét bemutató osztálya kitűnően sikerült”.

Burány Nándor a vajdasági Oktatásfejlesztő Intézet újjvidéki tanácskozásról tudósított, amelyen azért jöttek össze „tartományunk iskoláinak nevesebb magyar szakos tanárai, hogy megbeszéljék a magyar nyelv tanításának néhány fontos kérdését. Ez a megbeszélés tulajdonképpen csak kezdete volt egy hosszabb, alaposabb munkaformának, amelynek célja a nyelvtanítás megreformálása. Elsőnek Jánosi Gábor ismertette a megbeszélés problematikáját, röviden vázolta a bizottság előtt álló feladatokat a magyar nyelv és irodalom tanításának megreformálása terén [...] Nem elég – mondta Szabó György – a tanterveket megváltoztatni. Meg is kell azokat valósítani. A megvalósításhoz pedig még sok feltevést kell teremteni. Ezért tudnunk kell, milyen tantervekkel rendelkezünk, milyen feladatokat tűzhetünk magunk elé. A megbeszélés során szó esett még tanárképzésünk problémáiról is. Általános a vélemény, hogy ez nincs összhangban a nyolcosztályos iskolákban tanító előadók előtt álló feladatokkal.”

Az Újvidéki Rádió *Sakkműsora* különösen érdekes volt a vajdasági, de a jugoszláviai magyarság szempontjából is. Beszámolt arról, hogy „A héten fejeződött be a Horvát Népköztársaság bajnoksága, amelyen a népköztársaság 12 legjobb sakkozója vett részt, Fuderer és Nikolac kivételével. Az első helyet Bertok szerezte meg 8 és fél ponttal”. A műsor közölte, hogy a „Novi Sad-i sakkbajnokságából mindössze két forduló van hátra [...] A fiatal Ferenci sötét bábokkal a folytatás során legyőzte az eddig veretlen és

biztosan vezető Jovanovićot [...] A bajnokságra jellemző a fiatalok feltörése [...] A veterán doktor Ilijcs és Csányi [Tibor], Novi Sad egykori bajnokai nem tudják felvenni velük a harcot [...] Dezső tíz, Gálfi hét és fél pont”. A műsorból azt is megtudhattuk, hogy „A héten súlyos betegségben meghalt Asztalos Lajos nemzetközi nagymester, aki hosszú ideig hazánkban élt és Mostarban, Zágrábban, Szarajevóban és Novi Sadon tanított. Egy ideig a háború előtti olimpiai válogatottunk tagja is volt”.

Ugyanaznap adta hírül a rádió azt is, hogy „Suboticán tegnap este valamivel éjfél után kiosztották a tizenegyedik országos asztaliteniszbajnokság jutalmait [...] A férfi egyes döntőjét, mint tudjuk, Haragózó [Vilmos] nyerte.”

1956. december 18.

Herceg János írta az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában*: „Százötvenezer magyar hagyta el pár hét alatt a hazáját. Egész Magyarország lakosságának csaknem két százaléka keres oltalmat és menedéket, kenyeret és új hazát Európa és a tengerentúli államok idegen környezetében. Másfél százezer magyar szóródik szét a világban és gyarapítja az egyedekre szakadt, de a hatalmas sorsában mégis összetartozó bujdosó magyarok táborát. Nehéz elhinni, hogy a modern népvándorlás minden egyes tagja a felelősségre vonás elől menekül, tehát hogy ott kell hagynia otthonát, szülőföldjét és nekivágni a rengeteg bizonytalanságot rejtegető nagyvilágnak. Az ilyeneknél valószínűleg összehasonlíthatatlanul nagyobb azoknak a száma, akik az egyéni érvényesüléshez való joguk tudatában már régen vártak a megfelelő alkalomra, hogy az otthoninál jobb, jövedelmezőbb és talán biztosabb egzisztenciát teremthessenek maguknak [...] S ma a villamos feszültséggel teli nyugati világban egyelőre érdekesebb a menekült magyar, mint valaha. Érdekes, mint élő politikai bizonyíték a propaganda szolgálatában és érdekes a politikai hatóerőktől csöppet sem mentes emberbaráti

tevékenység szempontjából [...] Aki elhagyja hazáját, akaratlanul kicsit meg is tagadja azt. És megtagadja elhagyott honfitársait, mert nem hajlandó velük osztozni a közösség, ha még oly sanyarú és kietlen, sorsában. A menekülők között a rádióállomások híradásai szerint vannak mindenféle rendű és rangú emberek. De biztató és imponáló tény, hogy a százötvenezer menekült között eddig még egyetlen jelentősebb magyar író nevét sem említették. Pedig az októberi magyar forradalomnak – az ifjúságon kívül – éppen az írók voltak az előkészítői és közvetlen megindítói. Biztos tehát, hogy az írók nem azért maradtak hazájukban, mert egyetértenek a kormány politikájával, mert hívei a mai rendszernek. Bizonyos, hogy a Magyar Írók Szövetsége nem ezért küzdött, amikor az elmúlt hónapokban mind bátrabban mutatott rá a magyarországi sztálini rendszer hibáira és embertelen eljárásaira. A magyar írók mégis otthon maradtak, nemcsak azért, mert a kezdeményezés vállalása után a következményeket vállalni erkölcsi és emberi körelességük, de kétségtelenül azért is, mert úgy érzik, a maradás, a helytállás még így némán, hallgatásba burkolózva is az országhoz és a néphez való ragaszkodást jelenti. Magyarországon a hírek szerint lassan megindul a munka, és a mindennapi élet is kezdetét veszi a romok fölött [...] Konszolidációról akkor lehet szó Magyarországon, ha majd megszólalnak az írók, akik nem követték a menekülőket, de hazájukban maradván, az ország dolgozó népével együtt vállalják nemzetük és hazájuk sorsát. Őket illeti meg a világ figyelme, érdeklődése és megbecsülése.”

1956. december 19.

Az Újvidéki Rádió jeligés pályázatot hirdetett a rádió új szünetjelére: „A rádió új szünetjelenek összhangban kell lennie az ország szocialista építésének jellegével. A dallam legyen jugoszláv jellegű.” > 1957. január 4.

A művelődési műsorban Bogomil Karlavaris arról számolt be, hogy „Mind élénkebb lesz

Beogradban a kiállítási tevékenység. Jelenleg is 6 kiállítás áll nyitva [...] A hatodik kiállítást Boschán György, Lazar Vujaklija, Mečić Milan, Hangya András, Sava Sandić és Subotički Radi-voj rendezte. Ezek már mind jelentős művészek, de ezen a helyen különösen ki kell emelni azt a szimpatikus szándékot, hogy Petar Dobrović régi diákjai a kiállítás keretén belül újra találkoznak. Nem szabad azt sem elfelejteni, hogy ezek a festők eddig ismeretlen, új eredményekkel jelentkeztek”.

A hírekben közölték: „A budapesti rádió jelenti, hogy a magyar külügyminisztérium jegyzéket intézett a budapesti osztrák követséghez. Javasolja, hogy minél előbb rendezzék a menekültek kérdését, akik vissza akarnak térni Magyarországra.”

A sportrovat két magyar–jugoszláv eseménnyel is foglalkozott: „A budapesti Újpest labdarúgócsapata Zágrábban ma délután mintegy 5 000 néző előtt 5 : 1 arányú vereséget szenvedett a Dinamótól [...] A Novi Sad-i labdarúgó-stadionban holnap délután 14 órai kezdettel a budapesti Ferencváros és a Novi Sad-i Vojvodina még egy barátságos mérkőzést játszik. A Novi-Sad-i együttesnek tehát kitűnő alkalom kínálkozik arra, hogy visszavágyjon a vasárnap elszenvedett 3 : 1-es vereségért [...] A Ferencvárosnak egy újabb győzelem nagyon sokat jelentene, hiszen a múltban ez a csapat az európai ranglista vezető csoportjában volt. 1948-ban azonban feloszlatták az együttest, és Kinizsi néven szerepelt. Az újjászervezés után a Ferencvárosnak ez az első külföldi portyája. A holnapi mérkőzésen a Vojvodinában mint vendég a suboticei Ognjenov Bato is játszik a középcsatár posztján.”

1956. december 20.

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradója* közölte: „Magyarország igazságügy-minisztere kijelentette, hogy az utóbbi időben alaptalan hírek keltek szárnyra az országban, például, hogy Kádár miniszterelnök öngyilkosságot követett

el, és Gerő Ernő visszatér a politikai életbe. Az igazságügy-miniszter azt mondta, hogy ezek a hírek nem felelnek meg a valóságnak, ami pedig Gerőt illeti, ő csak vádlottként térhet vissza Magyarországra.”

Ugyanott elhangzott: „Vajdaság Népszkupstinájának ülésén ma Nagy József, a Népszkupstina alelnöke elnökölt. A Szkupstina elé terjesztették a Tartomány Legfelső Bíróságának és a Novi Sad-i Felsőfokú Gazdasági Bíróságnak a jelentését. A Legfelső Bíróság jelentése megállapítja, hogy a [...] bíróságok jelentős mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a termelő parasztszövetkezetek átszervezése, a földfelvásárlás és a falusi közigazgatási intézkedések megszüntetése után rendeződjenek a birtokviszonyok. Vajdaságban több mint 20 000 háztartás földjét vásárolták fel, miközben kifejezésre jutott a törvényes előírások és a törvény által szavatolt polgárjogok legnagyobb fokú tiszteletben tartása. A felvásárlási határozatok között mindössze 2 százalék szabálytalanságot állapítottak meg. A bíróságok jelentős munkát végeztek a termelő parasztszövetkezetek átszervezése alkalmával is [...] A munkás önkormányzat szervei ellenőrizték a gazdasági szervezetekben a munkát és az ügyvitelt, s így sikerült letörniök a bürokratikus törekvéseket és a visszaéléseket, amelyeket a vállalat igazgatási gépezetében lévő egyes személyek akartak elkövetni.”

A hallgatók megtudhatták: „Immár több mint egy éve annak, hogy néhány gazdasági szervezetben bevezették és a gyakorlatban is alkalmazzák az új javadalmazási rendszert: a dolgozók keresetét a hozamtól teszik függővé. Ez a törekvés kétségtelenül hasznos, mert serkentőleg hat a termelés fokozására, az ésszerűbb gazdálkodásra [...] Vannak azonban kinövései, vadhajtsái és ezeket le kell metszeni, el kell távolítani. A becsei [Óbecse] Bratstvo–jedinstvo birtokon egy tehenész havonta átlag 25 000 dinárt keres. Ilyen például a Gunaras melletti Pobeda birtokon is találkoztunk [...] Egy tehenész azonban nem képes egyedül elvégezni a 25-30 tehén körüli

teendőket. Nem győzi, mert sok a munka, ezért segítségre szorul. Munkába állítja feleségét és gyermekét is. Az asszony és a gyerek azonban nem szerepel a birtok fizetési listáján. Ez a látzólagos létszámcsökkentés azonban anyagi kárt is okoz a szervezetnek. Erről is a becsei birtok példája tanúskodik. A havi 25 000 dinár jövedelemmel rendelkező munkás a birtoknak tulajdonképpen 50 valahány ezer dinárjába kerül, mert az érvényben levő rendelkezések alapján egy meghatározott összegben felüli jövedelem után a kereseti adó 40 százalékkal növekszik, s így nagy megterhelést jelent a gazdaság számára. A Kikinda [Nagykikinda] melletti Bánát birtokon azonban másként csinálták a dolgot. Az egyik tehenész például 35 tehenet vállalt. Tudta, hogy egyedül nem győzi a munkát, s ezért két munkást vett maga mellé. Ezek azonban szintén a fizetési listán szerepeltek. Mindhármuk havi jövedelme együttvéve 34 000 dinár. A társadalombiztosítási és egyéb illetékek közel sem rúgnak olyan magasra, mint akár a becsei, akár a gunarasi birtokon [...] A már említett Bánát birtokon 700 hold megmunkálását 19 ember vállalta. Igaz, van nyolc traktoruk a szükséges pótgépekkel és öt fogatuk is. A jószágtenyésztésben a gépesítés azonban még kevés szerepet kapott. A munkaszervezésnél ezt a tényt nem hagyhatjuk figyelmen kívül.”

Burány Nándor beszámolt arról, hogy Zentán a Decemberi Napok keretében „A Zentai járás iskolaigazgatói és a járási kultúrélet vezetői szemináriumon foglalkoztak az iskolareform és a kultúrélet kérdéseivel [...] A járásban több mint 500 kultúrmunkás van, mégis egy általános pangás észlelhető, mert a tanítók és tanárok sok helyen idegenkednek az iskolán kívüli munkától, és nem nyújtanak kellő segítséget. A kultúregyesületek vezetőségében sok helyen a régi gazdakörszellem uralkodik [...] Kedden este a járási kultúratanács foglalkozott a szeminárium javaslatával. Mindenki érzi, hogy valamit tenni kell, hogy felélénküljön a kultúrmunka, de még

semmit sem tettek. Zentán több olyan fiatal értelmiségi él, aki egyetemi hallgató korában tevékenyen részt vett valamilyen kultúrmunkában, most pedig, mikor végzett és visszajött – ahogy közülük többen maguk mondták – csak a disznóvágás érdekli [...] Remélhető, hogy ha az egyesületek élére megfelelő emberek kerülnek, akkor a Népbizottság az anyagi eszközt is biztosítja.”

A *Sportrovat*-ban Bencze Lajos közölte: „Novi Sad-i Vojvodina – budapesti Ferencváros 1 : 0 (félidő 1 : 0). Mintegy hatezer néző előtt vívta immár harmadik mérkőzését a két csapat.”

Az újvidéki József Attila Kultúregyesületben megtartották a *Szép Szó* élő irodalmi szemle 3. számát: Herceg János elbeszélése; Burány Nándor költeményei. *Valóság*: Saffer Pál olaszországi útijegyzetei. *Porond*: Beszélgetés Kovács Kálmánnal a készülő szerb–magyar nagyszótárról. *Figyelő*: Tomán László írása.¹

1. Tomán László: A Szép Szó élő irodalmi szemle 1956–1958 (Emlékezés és adatok). *Létünk*, 1986. 6. 925–930.

1956. december 21.

Az Újvidéki Rádió *Mezőgazdasági műsor*-ában Vlah János úgy értékelte, hogy „A Zombori járásban az idén nagyobb súlyt fektetnek a földművesek képezésére, mint bármikor eddig. A Járási Népbizottság Kultúrtańácsa utasította a községi népbizottságokat, hogy alakítsák meg a téli mezőgazdasági iskolákat. A tanulási eredményről a hallgatók diplomát kapnak. Az iskolák anyagi támogatására 1 600 000 dinárt fordítanak. Ezt az összeget a járás mezőgazdaság-fejlesztési alapjából vonják ki. A mezőgazdasági iskolák iránt a termelők körében nagy érdeklődés nyilvánult meg. Bezdánban és Koluton [Küllöd] több mint százan jelentkeztek. Kljajicévon [Kerény], Srpski Mileticén [Militics] és Svetozar Mileticén [Nemesmilitics], Karavukovón [Karavukova] és Brestovacon [Szilberek] átlag több mint 20 tanulóval már megkezdődtek az előadások [...]

A szövetkezetek néhány hold földet juttattak a kertészeti tanfolyam hallgatóinak, hogy ezáltal is népszerűsítsék a kertgazdálkodást. A Járási Szövetkezeti Szövetség az év elején 12 000 darab egynapos fajcsirkét jutányos áron kiosztott a földműves-szövetkezetek révén a tagoknak a fajbaromfi-tenyésztés fejlesztése érdekében. Néhány szövetkezet – mint a sztapári és a karavukovói – baromfifarm megalakításával szervezettebb formákban igyekszik a baromfi-tenyésztést népszerűsíteni. A bezdáni, sztapári, sziváci és szontai földműves-szövetkezet szőnyegszövőműhelyt tervez a nők foglalkoztatására [...] A járási Szövetkezeti Szövetség 650 szakkönyvvel látta el a tanfolyamokat, ezenkívül 94 diafilmet is megrendelt.”

A *Híradó* arról is beszámolt, hogy „A pančevói Petőfi magyar kultúregyesület a napokban ünnepelte fennállásának és munkájának tizedik évfordulóját. Az ünnepi akadémián, melyen Degrel István elvtárs beszélt, jelen voltak a városi és járási hatósági szervek és társadalmi szervezetek képviselői, valamint a becsei, kikindai, zombori és más helységek magyar kultúregyesületeinek kiküldöttei. Az ünnepség keretében az egyesület színjátszó alosztálya előadta Žak Konfino *Szerdán esküszünk* című vígjátékát”.

A *Találkozás a művésszel* című műsor vendége Branko Ćopić szerb író volt. Fehér Ferenc a vele készített interjút így kezdte: „Ott ültünk az író szobájában, és míg mi a beszélgetés fonalát szinte csökönyösen igyekeztünk visszavezetni tulajdonképpen témánkhoz, az írói bemutatást szolgáló interjúhoz – gyermekes két szeme minduntalan elkalandozott valahova, túl szobájának ablakán, s a téli napsütésben páráló fővárosi épületeken: »Mindannyiunkat, jugoszláv írókat fájón érintett, amikor megtudtuk, hogy elhurcoltak egy embert, egy világszerte elismert, tudós embert, aki olyan sokat adott az irodalomesztétika terén« – foglalta szavakba a marxista tudós, Lukács György elhurcoltatásával kapcsolatos érzéseit Branko Ćopić.”

1956. december 23.

A magyar kormány jóváhagyta az > 1956. július 21-én Belgrádban aláírt magyar–jugoszláv légiforgalmi egyezményt.¹

Saffer Pál az Újvidéki Rádió fő hírműsorában valamivel részletesebben foglalkozott egy újvidéki kultúreseménnyel: „Jómagam, mint annyi más íráskedvelő ember, már hónapok óta rokonszenvvel figyelem egy kis csoportnak azt a törekvését, hogy a Novi Sad-i József Attila Kultúregyesület tevékenységét új formákkal gazdagítsa. A *Szép Szó*ról, az egyesület élő irodalmi újságjáról van szó, amely rövid fennállása óta már közönséget toborzott magának és pozitív eredményekkel dicsekedhet. Sajnos az újság legutóbbi számában, illetve a legutóbbi felolvasóesten Tomán László tollából olyan írás került nyilvánosság elé, amely aligha öregbíti a *Szép Szó* tekintélyét és jó hírét. A cikkíró – aki felolvasása elején figyelmeztette a hallgatóságot, hogy írása a szerkesztőtől függetlenül kerül műsorra – öt vajdasági költő munkásságát elemzi, nálunk eddig szokatlan módszerrel. Mivel hallott szövegről van szó, nem idézhetek, csak a lényegét mondom el úgy, ahogy értettem. A cikkíró mindenekelőtt megállapítja, hogy sok az új, fiatal, feltörő tehetség, és kijelenti, hogy a jugoszláviai magyar sajtóban ezek a fiatalok nem juthatnak szóhoz, mert azt a – szerinte – kevés helyet, ami ezekben a lapokban az irodalomnak jut, olyan emberek foglalják el irományaikkal, akik – a cikkíró szavait idézem – »az irodalom alatt állnak«. Ennek az állításnak valótlanágáról meggyőződhet minden újságolvasó, és ezért nem is vitatom. Tomán ezután sorra vesz öt vajdasági költőt, név szerint: Urbán Jánost, Laták Istvánt, Dési Ábelt, Dér Zoltánt és Vörösvári Heinz Vilmost, hogy műveiket elemezve bebizonyítsa állításai helyességét [...] Kizárólag formai, és főleg nyelvi elemzést végez, még akkor is, amikor látszólag a költő mondanivalóját vitatja. És mindezt csúfondáros, leckéztető hangon [...] Szilárd meggyőződésem, hogy a cikkíróból

hiányzott a tárgy iránti jóindulat, amely nélkül nincs komoly tudományos munka. Mivel pedig a műbírálás tudományos tevékenység, az efféle vagdalkozást kénytelen vagyok csupán felelőtlen kirohanásnak tekinteni. Még hozzá olyan kirohanásnak, amely bírálatában meglehetősen ingatag eszmei alapokból indul ki. Nem szólva a többi említett költőről, akik közül egyik sem érdemel ilyen becsmérlő szót (és arról sem szólva, hogy az ifjak elől helyet elvevő Heinz Vilmosnak már évek óta nem jelent meg verse), azt hiszem, valamennyi megszállás alatti elvtársam és rabtársam egyezik majd velem, ha azt állítom, hogy Laták István verssorai is azok között voltak, amelyek fényt, vigaszt és bátorítást vittek a börtöncellákba és gyűjtőtáborokba. Lehet Latáknak hibája és fogyatéka, de ez az érdeme elvülhetetlen. A többi között ezt is elfelejtette megemlíteni a mindenfelé vagdalkozó, bíráló Titán. A felolvasás furcsa, és erkölcsi szempontból kissé gyanús körülményeit illusztrálja az a tény is, hogy a cikkíró arra a kérdésre, miért nem jelenteti meg írását a sajtóban, azt felelte, hogy felajánlotta az *Ifjúság* lap szerkesztőségének, de bár egyetértettek vele, nem merték leköszölni. Ez érdekességet, sőt egyesek szemében romantikus hősi nimbuszt kölcsönöz a cikkírónak. Sajnos kénytelen vagyok kijelenteni (írott bizonyíték birtokában), hogy ez az állítás egyszerűen nem felel meg a valóságnak. De erről bővebben majd az illetékes szerkesztőség nyilatkozik, ha szükségesnek tartja. Befejezésül még elismerésemet szeretném kifejezni a felolvasóest közönségének, amely túlnyomórészt elutasítóan fogadta Tomán írását, és vita közben ki is fejezte nemtetszését. Ez a nemtetszés egyben okulásul szolgálhatna a szerkesztőségnek és a kultúregyesület vezetőségének, hogy a *Szép Szó*-nak egyben igaz szónak is kell lennie. De semmi esetre sem lehet felelőtlen izombemutatások és fogvicsorgatások színhelye, ha meg akarja tartani a közönség bizalmát és megbecsülését.”

1956. december 24.

Az Újvidéki Rádió hírül adta: „A magyarországi hatóságok Karcagon letartóztattak egy tanárt és egy mérnököt. Illegális röpiratgyártással és államellenes tevékenységgel vádolják őket. A letartóztatotaknál kézinyomdát és röpiratokat találtak. A budapesti rádió jelentése szerint mindkét személyt rövidesen bíróság elé állítják.”

1956. december 25.

Dimitrijević Mara színházigazgató beszámolója az Újvidéki Rádióban: „A topolyai Járasi Népszínház alapítása óta terepjáró színház volt. Elsődlegesen a Topolyai járás közsegeit és állami birtokait látogatta. Később azonban más járásokba is ellátogatott. Ez adta meg azt az ötletet, hogy a topolyai Népszínház valóban vándorszínházzá váljék, és hogy a többi vajdasági járások anyagi segítségével valóban a terep színháza legyen [...] Az 1956-os évre meg kellett elégednünk azzal, hogy a Topolyai járás rendes dotációja mellett még a Verbászi járás tudott és akart segítséget nyújtani [...] 1 200 000 dináros dotációt szavazott meg színházunknak. Ezért színházunk összesen, a már eddig megtartott előadásokkal együtt, 34 előadásra kötött szerződést a Verbászi járással. Sajnos más a helyzet a Zrenjanini járással, ahol már 12 előadást adtunk. Itt a dotációból nem lett semmi [...] De még ez a kevésnek látszó anyagi segítség is sokat lendített színházunkon [...] Elértük azt, hogy a tavalyi 99 előadással szemben az idén az év végéig körülbelül 140 előadást tud adni 13 tagot számláló művészegyüttesünk [...] Ami a jövőt, illetve az 1957-es évet illeti, egy kellemes meglepetés ért bennünket. A Zentai járás önként jelentkezett mint mecénás [...] 30 előadást kötött le színházunkkal az 1957-es évre.”

1956. december 26.

Tito Kádár János > **1956. november 29-i** levelére válaszolva közölte, hogy Jugoszlávia kész árukölcseket nyújtani Magyarországnak.¹ > **1957. február 28.**

A jugoszláv Külügyi Államtitkárság Jože Brilej jugoszláviai ENSZ-képviselőnek küldött levelében közölte, hogy az idő tájt 1227 magyarországi menekült tartózkodott Jugoszláviában, legtöbbjük volt ÁVH-s katona és az MDP tagja. Jugoszláv hivatalos adatok szerint 1957 áprilisáig 19 181 menekült érkezett Magyarországról, míg a magyar Külügyminisztériumban 1957. augusztus 3-án készült összefoglaló-jelentés 1957 júniusában kb. 11 000-re becsülte a menekültek számát.²

A szabadkai Népszínház bemutatta Branislav Nušić *A protekcio* [Protekcija, 1889] című vígjátékát. Fordította Herceg János. Rendezte Varga István. A díszletet és a jelmezeket Aurelija Branković tervezte. Fellépett: Vujkov Géza és Mamuzsich István (miniszter), Tóth Éva (Draginja, a leánya), D. Raczkó Ilus (Persida, a húga), Szabó István (Acím Kukić, törvényszéki bíró), Heck Paula (Saveta, a felesége), Heck Paula (Julka), Szilágyi László (Svetislav). A 14 előadásnak összesen 5244 nézője volt.³

1. MJK 1956–1959, 85–87. – 2. KÜM Irattár/1957. 0037/21. Idézi MJK 1956–1959, 81., 84., 179. – 3. Krónikás [Lévay Endre]: Színházi krónika. 7. Nap, 1957. január 13. 7.; Gerold, Pastyyk 1970.

1956. december 27.

Herceg János Sinkó Ervinnek: „Én ugyan már régen távozóban vagyok a *Hídtől*, lemondáso-mat nemrég el is fogadták, s most mégis újra kéziratkerő levéllel fordulok Magához, mert néhány számot még nekem kell csinálnom. Ezúttal, ha lehetséges, nem kérnék hosszú, csak folytatásokban közölhető tanulmányt, mert nem tudom, mit akar majd utódom. Verseket viszont régen küldött Sinkó elvtárs. Ha valami rövidebb cikke vagy tanulmánya volna, azt is boldogan közölném. Érdekes lenne különvéleménye Lukács Györgyről, s ha más megfontolások nem késztetnék hallgatásra erről az esetről, nagyon örülnék, ha ilyen természetű írást küldene a

Hídnak. Én ebben a levélben nemcsak kéziratot kérek, hanem búcsúzó is. Szeretném ismételtten hangsúlyozni, hogy mindig nagy érdeklődéssel vártam kézirateit, mindig örültem, ha jelenlétével súlyt ad ennek a mi súlytalan vajdasági irodalmunknak. Sajnos, megbecsülésem nem juthatott mindig teljes mértékben kifejezésre. Voltak bosszantó melléklöngéi is együttműködésünknek, de higgye el, azokról én nem tehetek. Úgy látszik mégis csak javíthatatlan vidéki viszonyok között élünk. Mindenesetre bocsásson meg, ha magatartásommal a legcsekélyebb mértékben is megbántottam volna.”¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 75. 86–87.

1956. december 28.

Újvidéki Rádió, *Hangos híradó*: „A budapesti rádió jelentése szerint Magyarország legfelsőbb ügyészsége már néhány hete vizsgálja Farkas Mihály volt miniszter és az Államvédelmi Hatóság néhány magas rangú funkcionáriusának ügyét. Tekintettel a tanúk nagy számára, a vizsgálat még néhány hétig tart. Ezután – a budapesti rádió jelentése szerint – összeállítják a vádiratot, és döntenek arról, hogy Farkast polgári vagy katonai bíróság elé állítják-e.”

Ugyanott a rádió tudósítója „A Verbászi járás gazdasági vállalatainak néhány ügyviteli problémájáról” számolt be: „A piac szabad működése hazánkban komoly problémákat gördített a gazdasági vállalatok elé, a termelés, az áruértékesítés és általában a versengés terén. Sok vállalat, illetve azok igazgatóbizottságai feltalálták magukat az új körülmények között, de bizony nem kevés azoknak a vállalatoknak a száma sem, amelyek nem voltak képesek elhárítani a nehézségeket és felszámoltak. Ez utóbbi esetre több példa van a Verbászi járásban. Csak az elmúlt évben 8 gazdasági vállalat jelentette be a csődöt, 42 millió dináros hatalmas összvesztességgel. Ez a tény gondolkodóba ejt: vajon a találékonyság hiányáról van-e itt szó, vagy esetleg másról is [...] Négy vállalatban összesen 2 300 000 dinárt

sikkasztottak. Éspedig: a verbászi Centrobačka vállalatban 200 000 a srbobrani Svinjogojstvo sertéshizlaldában 300 000, a verbászi Žitopromet vállalatban 600 000, a Domaća olajgyárban 1 200 000 dinárt. Különösen érdekes a Domaća és a Žitopromet esete, mert itt nagyszámú alkalmazott volt beszerveze a sikkasztás hálózatába.”

1956. december 29.

Sporthír az Újvidéki Rádióban: „A budapesti Ferencváros Szarajevóban ma délután a város labdarúgó-válogatottjával játszott és 1 : 1 arányú döntetlen félidő után 4 : 1 arányú győzelmet aratott [...] A Ferencváros holnap még egy mérkőzést játszik a Szarajevó szövetségi ligás csapatával.”

1956. december 31.

Az Újvidéki Rádió évváró *Esti híradójában* Szalai István így összegezte az 1956. év magyarországi eseményeit: „Az egyiptomi agresszió kirobbanásával egy időben zajlott a magyarországi dráma is, melynek visszhangja nem maradhatott elfojtva a nemzeti határok közé, ki kellett törnie a nemzetközi életbe. A Rákosi–Gerő-klikk antiszocialista rendszerével kiváltott népharag vérontást idézett elő. Szocialista demokrácia, nemzeti függetlenség, a szocialista államok egyenrangú együttműködése, ezek voltak az ébredő nemzeti és szocialista öntudat követelése. Akadtak persze a zavarosban halászni akarók, nem szocialista elemek is. Volt fehérterror is. Mindez azonban egy pillanatra sem lehet jellemző a magyar eseményekre. Hiszen a munkások önkezdemenyezés-szerűen kezdték alakítani a munkástanácsokat, a tömeg maga választotta meg vezetőjét, akiben hitt. Később azonban valahol vagy valakinek a részéről hiba csúszott a számításba. Jelenleg az a helyzet, hogy a kormány és a nép között nincs meg a kellő kapcsolat. Ennek részben az a körülmény az oka, amely mellett a Kádár-kormány uralomra jutott. A magyarországi politikai helyzet megnyugvásának és rendeződésének

legfőbb követelménye tehát az, hogy a kormány megszerezze a nép bizalmát. A kormány nyújtson bizonyítékokat a népnek arról, hogy képes megvédeni a szocialista vívmányokat, és képes fejleszteni az igazi demokratizmust.”

1956. december

A *Híd* 12. számának tartalma: Major Nándor: *Csillagfénynél nézem a várost* (Novella); Vasko Popa: *Messze önmagunkban* (Ford. Fehér Ferenc); Ivan Skušek: *Valóságkeresés a szlovén irodalomban*; Sulhóf József: *Nászút* (Novella); Koncz István: *Két vers*; Csépe Imre: *Vándor a pusztán* (Novella); Sinkó Ervin: *Vakáció* (Tanulmány); Ray Bradbury: *451 Fahrenheit*; Debreczeni József: *Diárium*; Saffer Pál: *Fratteli ungheri*; Tomán László: *Egy olvasó utólagos naplójából*; Bori Imre: *Illyés Gyula: Kézfogások*; Bálint István: *A kiszakadás tragikuma* (Mauriac); Lévy Andre: *Tengerészek lázadása* (Bemutató a szabadkai Népszínházban, Herman Wouk: *Lázadás a Caine hajón*); Karle Ádám [Herceg János]: *Emlékezés Husvéth Lajosra; --: Szép Szó – élő irodalmi szemle.*

1956.

Az év folyamán megjelent könyvek:¹

Vajdasági magyar szerzők magyarul:

Csáth Géza: *Trepov a boncolóasztalon* (Novella. In Geréb László összeáll.: *Vihar előtt*. Elbeszélések az 1900-as évekből. Budapest, Szépirodalmi, 322–324.);² Fehér Ferenc: *Álom a dűlőutak szélén* (Versek. Progres); Kovács Sztrikó Zoltán: *Az üstökös. Nikola Tesla életének regénye* (Testvériség–egység); Major Nándor: *Udvarra nyílik az ablak* (Elbeszélések. Testvériség–egység); Munk Artúr: *Köszönöm addig is... Egy orvos életregénye* (Testvériség–egység); Sebestyén Mátyás: *Zimizumi bál* (Verses mese. Testvériség–egység).

Vajdasági magyar szerzők fordításban:

Deák András: *Gladne žene* (Éhes asszonyok. 5. kiad. Zagreb, Ibi); Debreczeni József: *Prvi polčas*

(Az első félidő. Ford. Rudolf Kresal. Ljubljana, Mladinska knjiga); Majtényi Mihály: *Ženidba Joške Bige*. (Regény. Bige Jóska házassága. Ford. Đorđe Beljanski. Subotica, Minerva, 204. 20 × 14 cm, 2500 példány); Sulhóf József: *Čarobni štapić* (Varázsvessző. Ford. Andrija Stančić. Novi Sad, Bratstvo–jedinstvo, 354. 21 × 15 cm, 6000 példány).

Délszláv szerzők magyar fordításban:³

Andrić, Ivo: *Vihar a völgy felett. Travnicki krònika* (Travnička hronika. Ford. Csuka Zoltán. Budapest, Új Magyar Kiadó, 446. 3 000 példány); Cazi, Josip: *Szemben a viharral* (Licem prema buri. Ford. Herceg János. Újvidék, Testvériség–egység, 112. 1500 példány); Cesarec, August: *Katakombában* (U katakombi. Ford. Csuka Zoltán. Budapest, Ifjúsági Könyvkiadó, 70. 3000 példány); Ćosić, Dobrica: *Gyökerek* (Koreni. Regény. Ford. Ács Károly. Újvidék, Testvériség–egység, 251. 2000 példány); *Hunyadi János énekek*. (Válogatta és a jegyzeteket írta: Vujicsics D. Sztoján. Ford., utószó: Kiss Károly. Budapest, Katonai Kiadó, 343. 4000 példány); Kovačić, Ivan Goran: *Tűzek és rózsák* (Ognji i rože. Ford. Angyal József, Bakucz József, Csikos István, Csuka Zoltán, Devecseri Gábor, Dudás Kálmán, Illyés Gyula, Kardos László, Képes Géza, Kerényi Grácia, Kiss Károly, Lator László, Pákozdi Ferenc, Radó György, Simon István, Somlyó György, Szabó Lőrinc, Szily Ernő, Urbán Eszter. Budapest, Új Magyar Kiadó, 160. 3000 példány); Krleža, Miroslav: *A Glembay család* (Glembajevi. Ford. Dudás Kálmán. Budapest, Új Magyar Kiadó, 263. 5000 példány); Mrkšić, Luka, Rajić, Sima et al.: *A Vajdaság fegyvert ragad. Háborús élmények* (Ratni doživljaji. Budapest, Kossuth Kiadó, 215. 3000 példány); Nazor, Vladimir: *Jugoszláv partizánokkal* (S partizanima. Ford., bevez.: Torniyosi Péter. Budapest, Szikra, 170. 28 000 példány); Nazor, Vladimir: *Jože, az óriás* (Veli Jože. Ford. Fehér Ferenc. Újvidék, Magyar Szó, 31. 24 × 17 cm,

1500 pld.); Nušić, Branislav: *Jókedvemben írtam* (Autobiográfia. Ford. Major László. Budapest, Magvető, 328. 33 000 példány); *Válogatott elbeszélések. A jugoszláv írók legszebb ifjúsági elbeszéléseiből* (Izabrane pripovetke. Iz najlepših pripovedaka za omladinu jugoslovenskih pisaca. Újvidék, 473. 1500 példány); *Zrínyi énekek. A szigetvári hős Zrínyi Miklós alakja a szomszéd népek költészetében.* (Ford., utószó: Kiss Károly. Bev.: Ortutay Gyula. Jegyz.: Vujicsics D. Sztoján. Budapest, Katonai Kiadó, 208.).

Magyar szerzők délszláv fordításban:

Jókai Mór: *Facija negra ili Bedni bogataš* (Szegény gazdagok. Beograd, Nolit); Lukács György: *Goethe in njegov čas* (Goethe és kora. Ljubljana, Cankarjeva založba); Lukács György: *Niče i fašizam* (Nietzsche és a fasizmus. Beograd, Kultura); Lukács György: *Prilozi istoriji estetike.* (Tanulmányok. Beograd, Kultura); Lukács György: *Gete i njegovo doba* (Goethe és kora. Veselin Masleša, Sarajevo); *Zlatna puščica in druge mađarske pravljice.* (Népmesék. Ljubljana, Mladinska knjiga).

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszaki kiadványok száma és átlagos példányszáma: 7 (78 700); *Dolgozók* (9500), 7 *Nap* (16 500; 15 000)⁴, *Híd* (1000), *Jó Pajtás* (16 000), Ifjúság

(4500), *Magyar Szó* (20 000; Kalapis⁵ 20 160, vasárnap 40 822, hétköznap 16 783), *Mézeskalács* (4000).⁶

Szerbia Horgászegyesületei Szövetségének lapja, az addig csak szerb nyelven megjelenő *Vojvodanski ribolovac* (Vajdasági Horgász) magyarul is megjelent *Sporthorgász*, illetve *A sporthorgász* címmel. Felelős szerkesztő Füstös József. 1969-ben megszűnt.⁷

Az Újvidéki Rádió kiadásában megindult a *Rádióiskola* című szaklap. Szerkesztő Borbély János. 1979-ig jelent meg.⁸

Megindult a *Magyar Szó* mutációs oldala: *Mi újság Topolyán* (1956–1968).⁹

A *Magyar Szó* megindította *Vajdaságon át* című teljes oldalas rovatát.¹⁰

Megszűnt a *Könyvbarát*, a Testvériség–egység Könyvkiadó keretében működő Könyvbarátok Körének 1954-ben alapított, Bodrits István által szerkesztett havi értesítője.¹¹

1. Juhász 1973. – 2. Dér 1977, 104. – 3. *Književnost naroda Jugoslavije u Mađarskoj. Bibliografija 1945–1987.* Budimpešta, 1988, Udruženje izdavača i knjižara Mađarske. – 4. *Pénteki találkozások*, 1971, 74. – 5. Kalapis 1994, 181. – 6. Stoković 1975. – 7. Kalapis 1994, 95.; *Novi Sad 1944–1964.* 1964 októbar, Matica srpska, 124.; Stanojev, Bogdan T.: *150 godina novosadske štampe.* Katalógus. Novi Sad, 1976. – 8. Kalapis 1994, 95.; Stanojev, Bogdan T.: *150 godina novosadske štampe.* Katalógus. Novi Sad, 1976. – 9. Kalapis 1994, 91. – 10. *Tiszavidék* 20. Zenta, 1989, 9. – 11. Kalapis 1994, 101.